

Doctissimi viri Nicolai Sanderi, De origine ac progressu Schismatis Anglicani, Liber. : Continens historiam maxime? Ecclesiasticam, annorum circiter sexaginta, lectu dignissimam: nimirum, ab anno 21. regni Henrici 8, quo primum cogitare cæpit de repudianda legitima vxore serenissima Catherina, vsque ad hunc vigesimum septimum Elizabethæ, quæ vltima est eiusdem Henrici soboles.

<https://hdl.handle.net/1874/416817>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

RARIORA

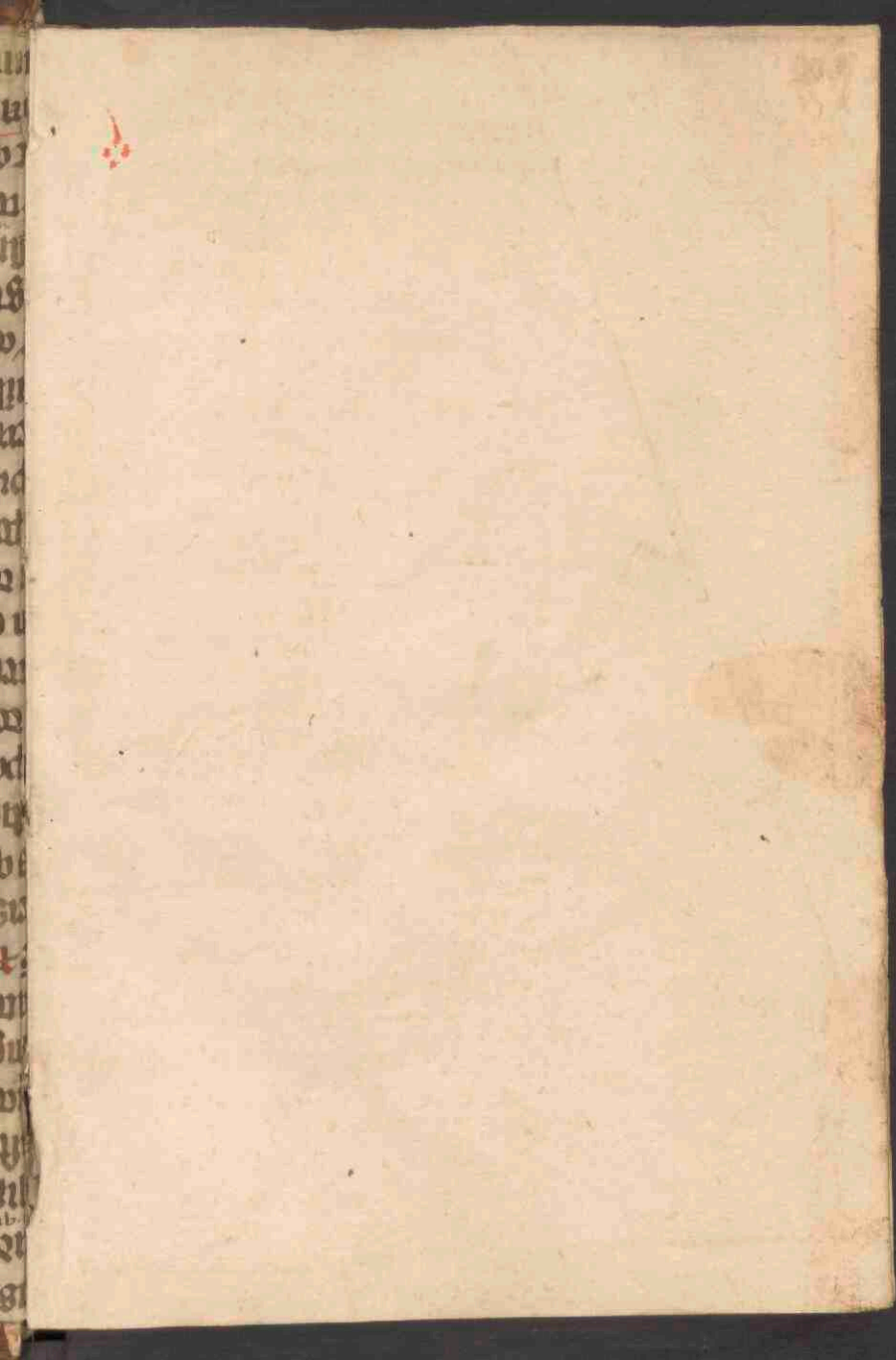
Theologia
Octavo B°. 200.

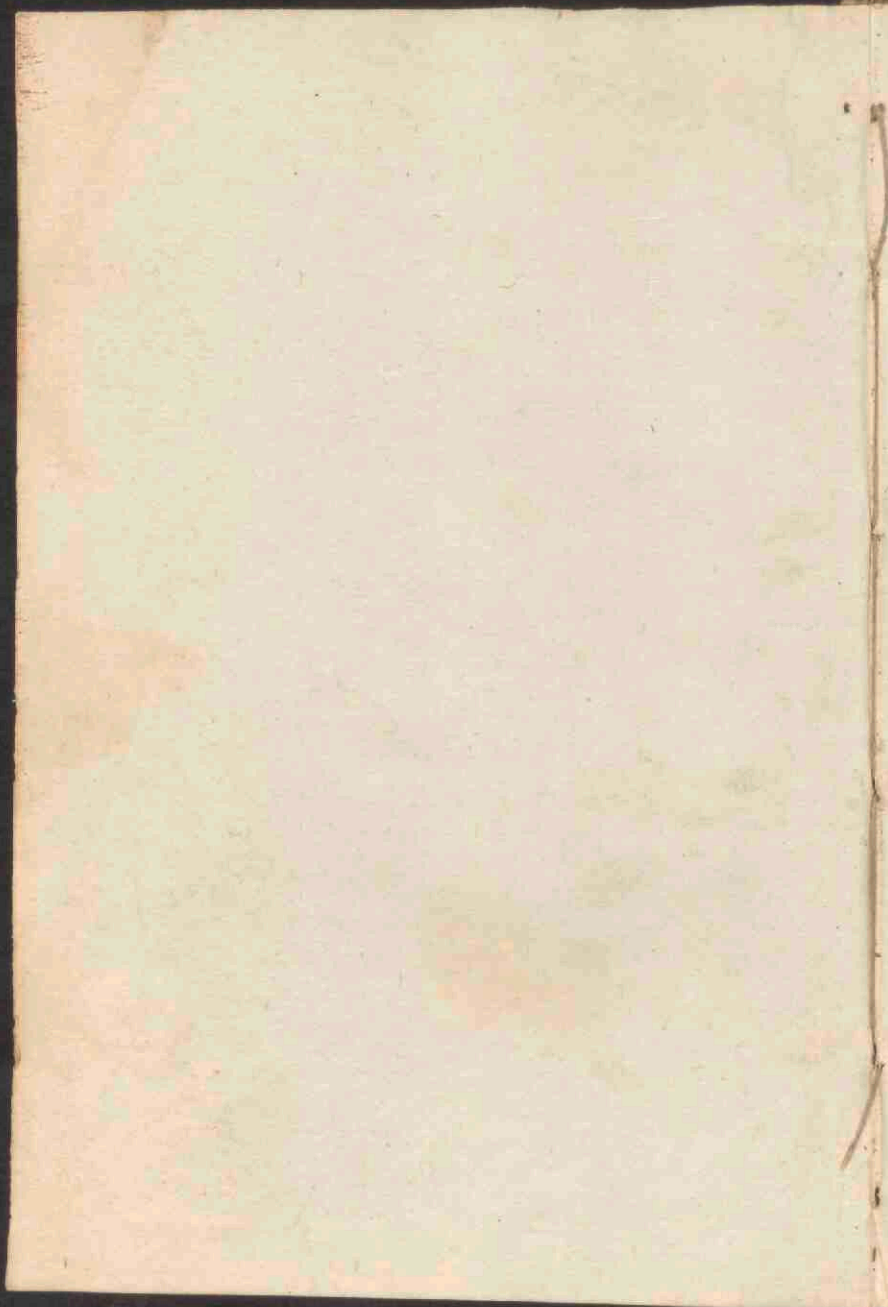

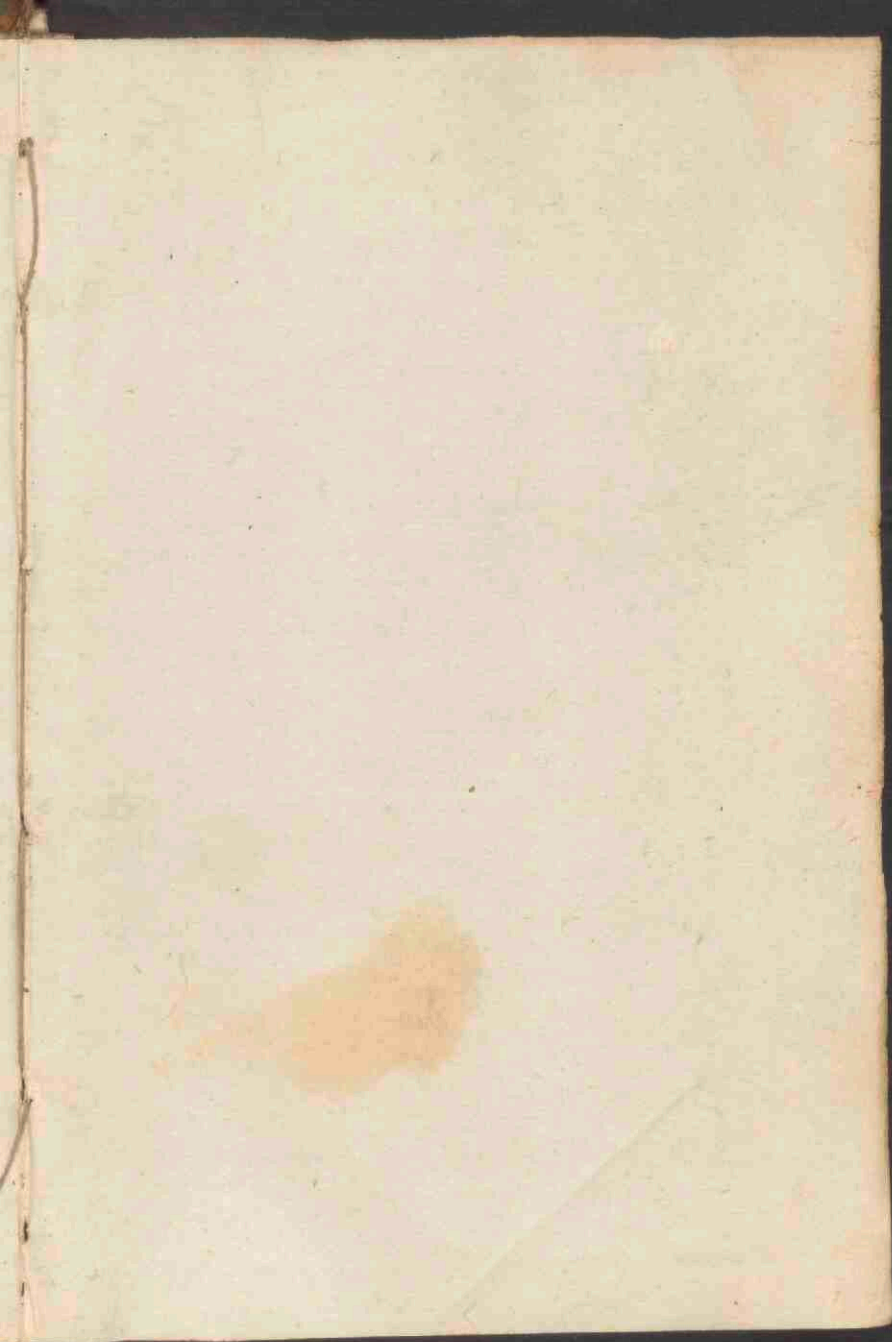

DOCTISSIMI
VIRI NICOLAI SANDERI,
 DE ORIGINE AC PRO-
 gressu Schismatis Anglicani,
 Liber.

*Continens historiam maximè Ecclesiasticam, annorum cir-
 citer sexaginta, lectu dignissimam: nimirum, ab anno
 21. regni HENRICI 8, quo primum cogitare capit
 de repudianda legitima uxore serenissima CATHE-
 RINA, vsque ad hunc vigesimum septimum ELI-
 ZABETHÆ, quæ ultima est eiusdem Henrici
 soboles.*

Editus & auctus per Edouardum Rishtonum.

*Præcipua capita totius operis post præfatio-
 nem authoris continentur.*

ex dono Büchely.

Coloniæ Agrippinæ, Anno Domini *lxxxv.*

1585.

DOCTISSIMI

VIRI NICOLAUS WAPTEL

DE ORATIONE AD R. P. D.

gratissimum

1671

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

EDOVARDVS
RISHTONVS BE-
NEVOLO LECTORI,
DE OCCASIONE ET
causis huius editionis.

* *

*C*VM nuper ex Anglicano carcere in
exilium emissus in Gallias perue-
nissim, intellexi sermone multorum
D. Nicolai Saaderi Doctissimi
viri opera, propter egregiam quam
apud doctes habent existimationem,

Vide folio 198

*Opera Sa-
aderi.*

*Typographis vndique conquiri ad praelum, maximè
verdè ea qua nondum impressa, sed ab illo sancto viro
immatura morte erepto, vel apud amicos deposita, vel in
aduersarijs relicta fuissent. Ex quibus audiebam li-
bros septem insignes de Iustificatione iam esse Treuitis
sub prelo, alios nonnullos eiusdem authoris queri, sed
p̄cipuè opus quoddam excellens de initio & progressu
Anglicani schismatis, cuius exemplaria nonnulla (licet
paucissima) extabant manuscripta, tum in Italia, tum
etiam in Hispania, vbi opus absoluit, historia rerum ad
sua tempora deducta.*

EPISTOLA DE CAUSIS

Mors Sanderi in Hibernia, an. 1581.

D. Iodocus Skarnhert.

Cum autem Sanderus ex illo ingenti animarum zelo quam habebat, ex Hispaniis in Hiberniam ad afflictos Catholicos, qui arma pro religione sumpserant consolandos concessisset (qua etiam in opere non ita multo post, ex continuis laboribus, inedia, aeris locique intemperie, rerum necessariorum inopia, ceterisque difficultatibus ac angustiis animam sanctam Creatori suo reddidit) reliquit hoc opus De Schismate Anglicano in tres libros diuisum, sed nondum planè perfectum ac prout voluerat perpolitum, eò quòd aliis occupationibus ac etiam seriptionibus perpetuò ferè distineretur. Redeunti verò mihi superiori anno ex Anglia, cum Parisijs obtulisset se, amicus quidam meus per antiquus, D. Iodocus Skarnhert Colonienſis, quem & Romæ cognoueram, & sæpè cum eo de huiusmodi libris contuleram (eramus enim vterque in rebus quæ ad historias pertinent, non indiligentes) cepit a me summoperè contendere, vt horum D. Sanderi librorum copiam ei facerè. sciebat enim me libros legisse, & exemplar aliquod apud me extare credebat. Dicebatque me eo facto non solum ipsi & Bibliopola amico suo plurimum gratificaturum, verum etiam vniuerso orbi Christiano non parum profuturum, qui ex eiusmodi historia de schismaticorum ac hereticorum gestis (audierat enim quædam quæ in illa narrantur) non poterit, inquit, admonitionem non vtilissimam capere.

Ego ab initio negare cœpi quod postulabat, excusare quòd operis exemplar non haberem, nec esse faciliè reperire; deindè etiam nescire, an expediret rem prælo committere, viuentibus adhuc illis, nonnulla ex parte, quorum res gestæ narrantur, & quorum turpitudines

HVIVS EDITIONIS.

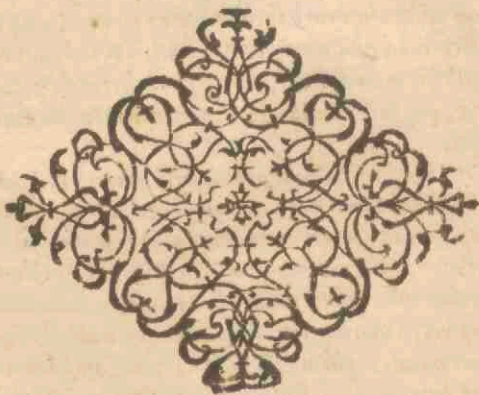
hac historia reuelantur. At ille contra cōtendebat, maiorem esse publicę utilitatis, quàm particularium hominum rationem habendam: nullam esse iam serè relictam emēdationis spem in illis, qui quotidie sceleribus noua scelera accumulanti: animum authoris fuisse iam nonnullis ab hinc annis opus integrum publicasse, nisi **Causa editionis.** aliis primū occupationibus, deindē etiam morte ipsa impeditus fuisset: versari nunc in hominum manibus nonnulla exemplaria, & certum esse illa breui ab aliis edenda fore, ea que fortassē mendose, nisi **Anglus** aliquis huius rei curam suscipiat: nullum autem posse commodius id prestare dicebat, quàm me, qui eiusmodi rerum iam usum aliquem habebam, & ex iis que Londini in carcere ad quatuor serè annos cōtinuos obseruaueram, nou esset mihi difficile, illa supplere de regno Elizabethę, que post D. Sanderi mortem in Anglia contigerunt.

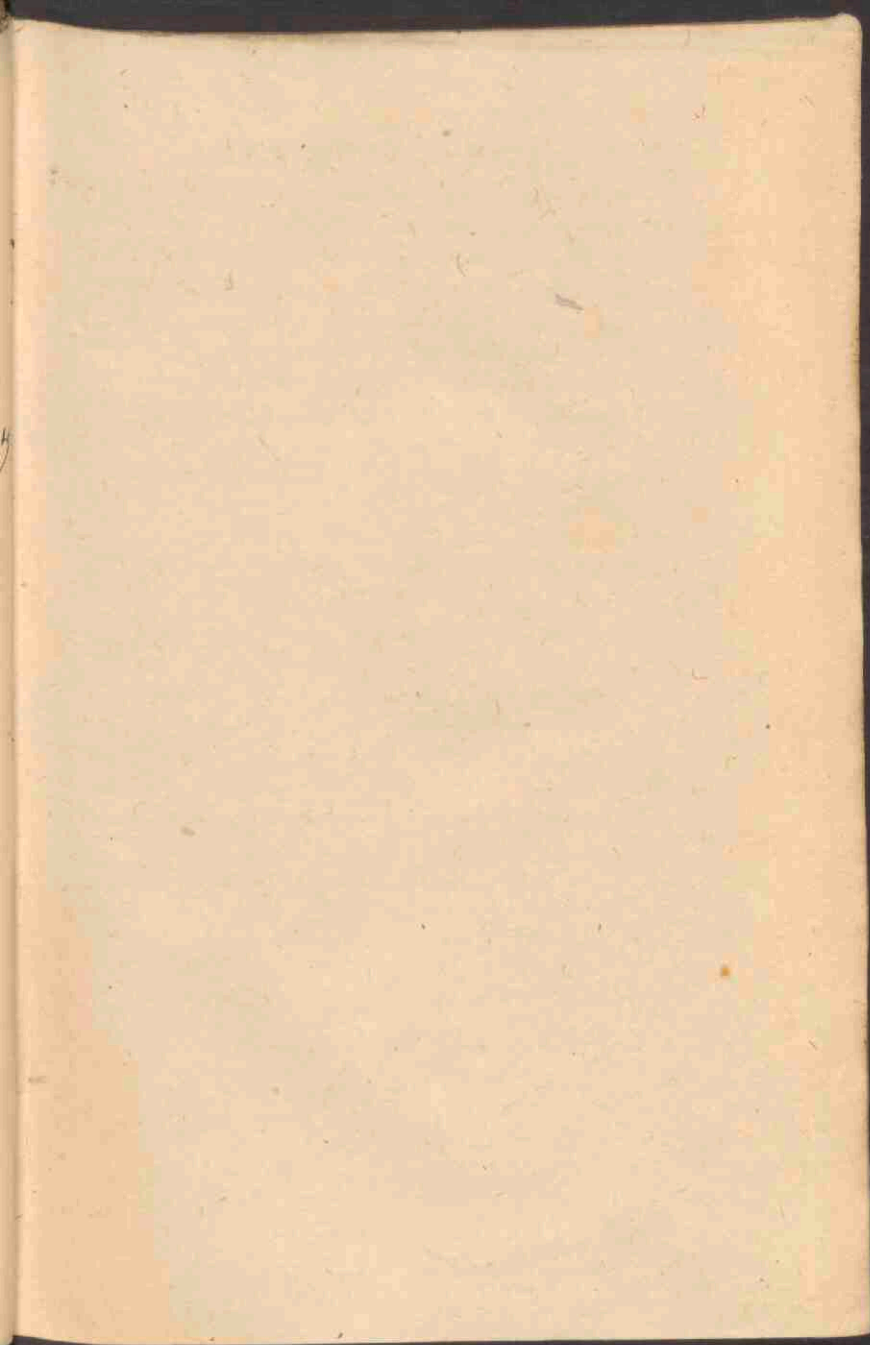
His aliisque rationibus permotus, promisi D. Iodoco me esse facturum hac in re, quicquid possim. Et statim cępi in eam curam incumbere, vt exemplar aliquod per amicos obtinerem, quod non difficulter factum est. Deindē opus ipsum vniuersum relegi, ac loca nonnulla que vel scribarum vitio deprauata, vel authoris festinatione minus explicata fuerant, correxi. Quędam etiam que longioribus disputationibus implicata videbātur, vt historię series melius teneretur, amoui. plurima que **Quę præstita sunt** deerant, maximē verò post D. Sanderi mortē, adiunxi. in hac editione.

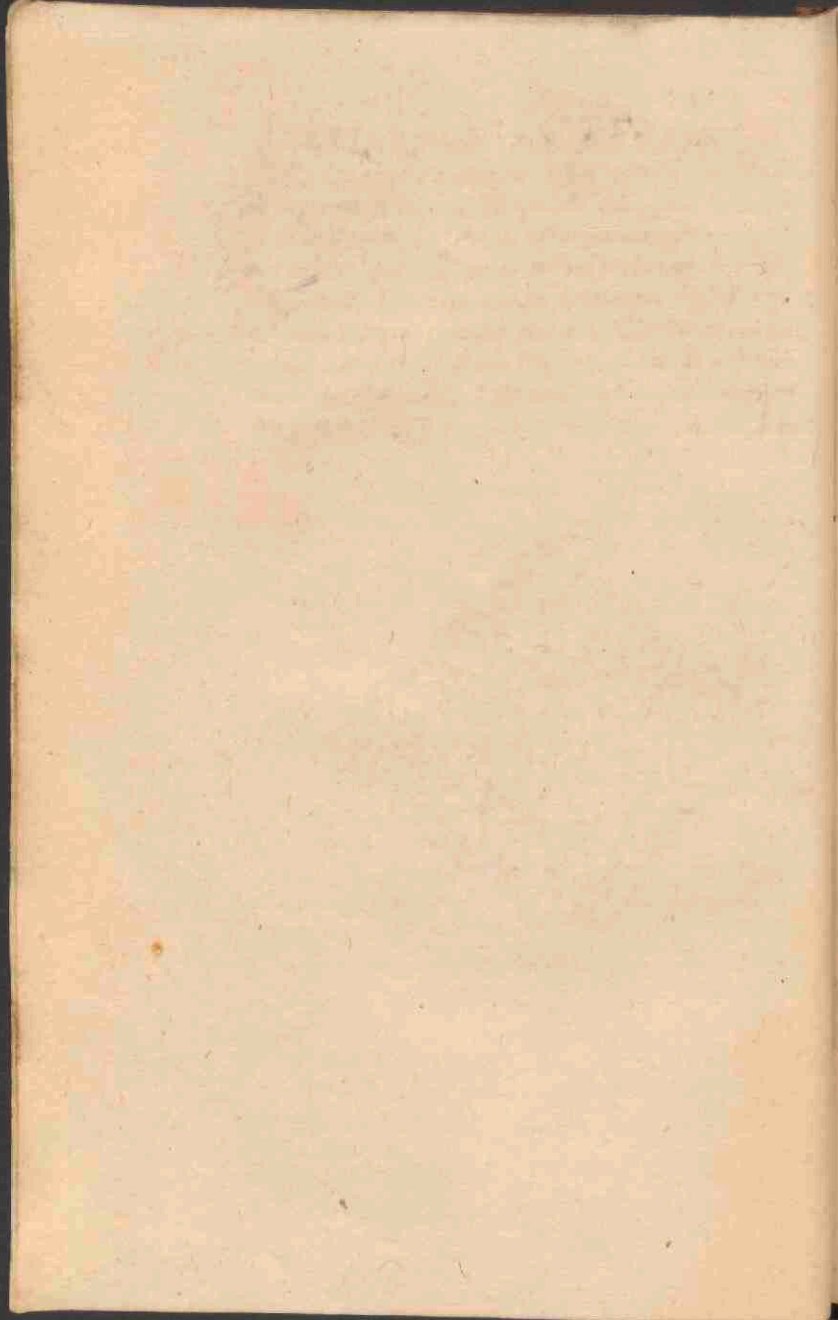
Et quia magnitudo moleque operis vsque adeo magna non videbatur: vnius libri nomine vniuersum comprehendendi, & sic tandem emendatū amico meo D. Iodoco vna cum hac epistola tradidi, vt ad Bibliopolam suam

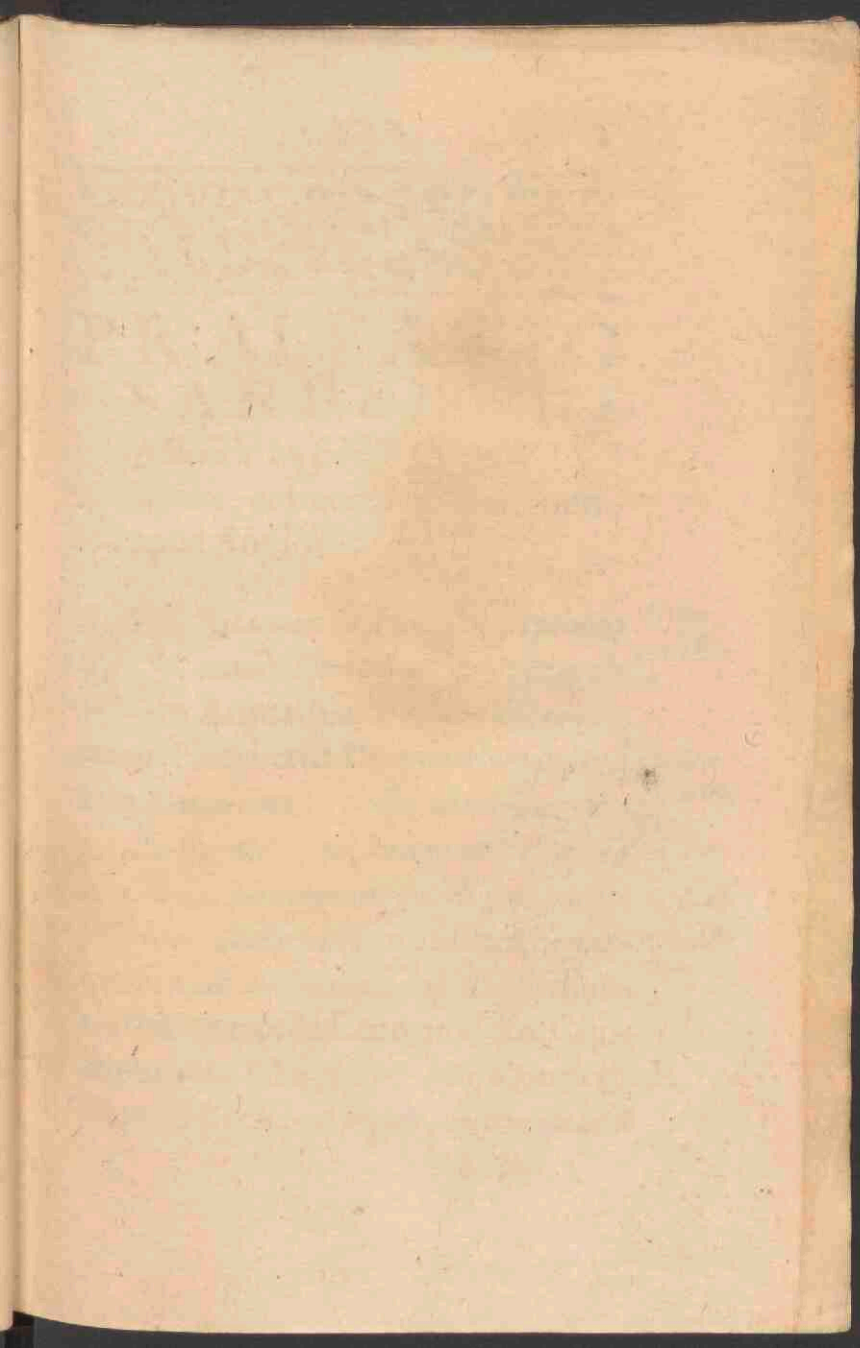
EPISTOLA DE CAUSIS.

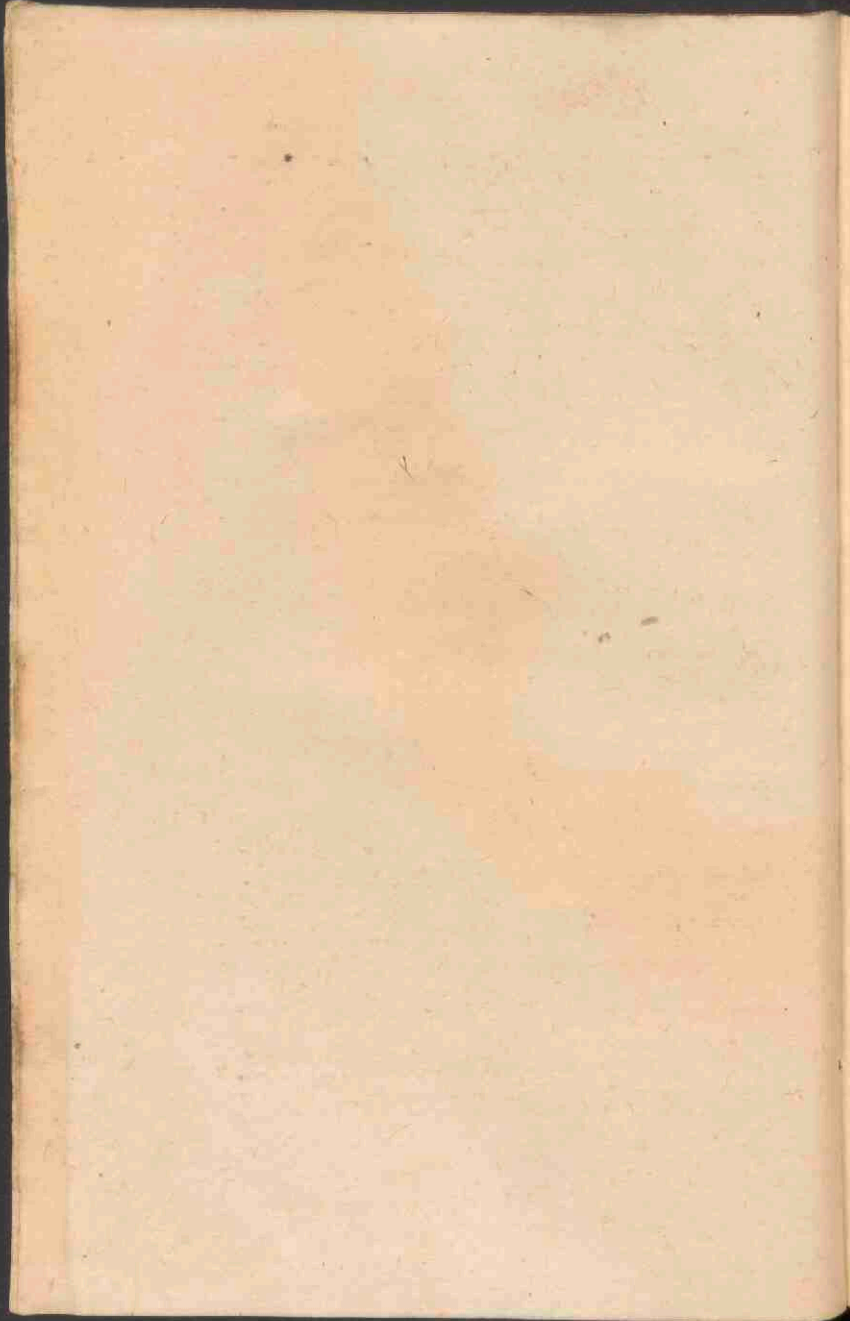
qui illud tantoperè expetebat, transmitteret, hoc solum ab eo petens, ut emendatè imprimeretur, quod spero ipsum curaturum, sin minus, nostra saltem voluntas in eo non defuit, quam beneuolo lectori probatam fore non diffidimus. Diuinam autem bonitatem rogamus ut quantos cupimus, tantos percipiat Christianus orbis ex hac admirabili historia fructus ad haeresis ac schismatis detestationem. Vale amice lector, & Deum pro me precare. 1585 21 IANUARII V. CAENAE LIBRARI

PRÆFATIO
SANDERI DE
ARGUMENTO HVIVS
operis, & fædo Schismatis initio
apud Anglos.

Britannos ad fidem Christi primus Circiter
Annũ Do.
50.
conuertisse dicitur Iosephus ab
Arimathia, deindè in fide confir-
mauit Eleutherus Pontifex Romanus, à Circiter
Annũ Do.
180.
Petro duodecimus, missis ad eos Fugatio
& Damiano, qui Lucium Britannia
Regem & permagnam populi partem ba- In lib. ad
uers. In
deos.
ptizarunt, adeò vt Tertullianus tam vi-
cinus eorum temporum, scripserit: Britan-
norum inaccessa Romanis loca, Chri-
sto subdita esse. Cùm autem Angli &
Saxones Germania populi, Britannis bello
ã iij

P R Æ F A T I O

victis, & in remotiorem quandam insulae regionem conclusis, Regni fines longè lateq; occupassent: Gregorius magnus ad eosdem Saxones misit Augustinum, Melitum, & alios ordinis S. Benedicti Monachos, qui & gentem eatenus idolis deditam, fecerunt Christianam, & Regem Cantij Ethelbertum Christi baptismo imbuerunt. Ab illo die usque ad vigesimum quintũ ferè annum Regis Henrici octavi, per annos circiter mille, non alia fides in Anglia viguit, quàm Catholica Romana: adeo ut ipsum Angliæ regnum iam inde ab Ina rege, usque ad Henrici 8 tempora, per annos ferè octingentos, tributi nomine, de singulis domibus, singulos denarios Pontifici Romano, in honorem D. Petri persolverit: unde etiam Denarij Petri vulgò dicebantur. Henricus autem 8 hac sola occasione quam nunc exponam, & fidem Christi mutavit, & regnum Angliæ à Pontificis Romani communiione disiunxit.

Anno Do.
596.

Anno Do.
1534.

Denarij
S. Petri.

S A N D E R I.

Arthurus natu maior Henrici frater,
 cum Catharinam catholicorum Hispania Totius ope
 ris Argu-
 mentum. Regum filiam in uxorem accepisset, non
 modo absque liberis defunctus est, verum
 etiam ob infirmam teneræ ætatis valetudi-
 nem, & secutam mortem, uxorem Catha-
 rinam minimè cognouit. Illam Henricus
 de Pontificis venia ob pacem inter Hispa-
 nos & Anglos confirmandam, cum duxis-
 set, post annorum viginti cohabitationem
 repudiavit, specie tenus, quòd uxor fratris
 sui fuisset, re autem vera, ut Annam Bo-
 lenam multis necessitudinum vinculis con-
 iunctiorem, eius loco supponeret: Anna
 enim * concubinarum Henrici adhuc vi-
 uentium, alterius quidem soror, alterius fi-
 lia erat: quin etiam, ipsiusmet Henrici pro-
 pria filia non sine multis indicijs habebatur. * Regis
 concubina
 Annæ ma-
 ter hic di-
 citur, etiã
 si alteri vi-
 ro nupta
 erat.
 Hanc ergò ut Henricus duceret, tum Ca-
 tharinam repudiavit, tum ex Ecclesia Ro-
 mana exiuit, nec interim aut ad ullam aliã
 Ecclesiam antiquiorem, aut etiam ad Lu-
 the

EPISTOLA

theranorum & Calvinistarum Ecclesiam recenter natam se contulit, sed novam erexit, cuius summum in terris caput seipsum nominavit, Annam vero Bolenam & ante nuptias cum plurimis fornicatam, & post initas Regis nuptias, cum fratre suo concubentem, & semper heresi Lutheranae addictam, & demum à Thoma Boleno, qui pater Annæ dicebatur, inter ceteros iudices confidente, adulterij & incestus damnatam, Henricus securi percutiendam curavit.

Basis & fundamentum religionis Anglicanæ. Super hanc ergo Regis hypocrisim, qua se Catharinam ob Dei timorem repudiare simulavit: super hunc incestum, quo Annam duxit, incestum inquam Regis Hærici, quo, si non propriam filiam, at saltem concubinae suae filiam duxit, incestum etiam Annæ Bolenæ, quo à fratre suo se cognoscendam permisit: super hunc Ecclesiasticum Regis Primatum, quem primus mortalium Henricus & sibi arrogavit, omnis illa religio quam
An

*Anglia sub Principibus Henrico, Edo-
 uardo, & Elizabetha tenet, ac profitetur,
 ædificata consurgit. Et tamen quod Hen-
 ricus post diuortium interpositum, quando
 iam supremum Ecclesiæ caput scribebatur,
 in fidei negotiis statuit, hoc ipsum liberi eius
 Edouardus & Elizabetha supplantarunt,
 & omnino destruxerunt, alio prorsus
 Euangelio in eius quod Henricus condide-
 rat locum supposito & surrogato. Hæc mi-
 ra & stupenda quæ post Anglicanum schisma
 inchoatum, Deus in illo regno, ut filiorum
 corda ad patrum fidem reduceret, operatus
 est, intelligi perfecte non possunt, nisi perlecta
 schismatis huius historia, quam mira rerum
 nouitate conspicuam & illustrem, secundum
 ea quæ vel ex publicis monumentis excerp-
 simus; vel ex grauissimorum hominum tam
 scriptis quam verbis hausimus, vel saltem
 ipsi cognouimus & obseruauimus, bona fide
 iam exponemus.*

PARTES HVIVS
HISTORIÆ.

1. *De causis & origine schismatis per Henricum octauum, pag. 1.*
2. *De progressu eiusdem schismatis, & de hæresis Zuinglianae inchoatione, per Edo-uardum sextum Henrici filium, pag. 106.*
3. *De restitutione Catholica religionis ac regni reconciliatione per Mariam Henrici filiam primogenitam, pag. 133.*
4. *De religione Catholica abrogata, & hæresi Caluiniana introducta, per Elizabetham ex Anna Bolena filiam, pag. 142.*

DE SCHISMATE
 ANGLICANO PER
 HENRICVM OCTAVVM
 INCHOATO, LIBER.

DVM rebus Imperij *Maximilianus* Augustus, Hispanis *Ferdinandus* & *Elizabetha* Catholici Reges, Anglicanis *Henricus septimus* præesset, præclarè cum orbe Christiano actum videbatur. Nihil enim *Maximiliano* Imperatore, seu bello, seu pace, illustrius, nihil Catholicis Principibus in vtroque genere scelicius: nihil *Henrico septimo* aut fortius aut prudentius, qui omnibus bellis victor, omni opum genere affuebat.

Status rerũ
 circiter an.
 D. 1500.

A Iam

DE SCHISMATE

*Schisma in-
ter Maho-
metanos.*

Iam superstitio Mahometana, per *Ismaelis Sophi*, ex *Assumcassani* filia nati, nouam interpretationem, quam occupati Persici Regni maiestas commendatiorem populo reddidit, in varias sectas abibat. Iam Saraceni, post Bœticam octingentis ferè annis possessam tota Hispania exterminabatur.

*Nouus Or-
bis.*

Iam nouus Orbis Principibus Christianis, ex infinita Dei misericordia patefactus, Christi Euangelio parere cœperat, Lusitanis versus Meridiem, Hispanis versus Occidẽtem, ex *Alexandri Papæ sexti auctoritate*, tam sui Regni, quam Christianæ fidei gloriã propagantibus. Quæ res dum fœlici cursu progredierentur, anno ab incarnatione Iesu Christi millesimo & quingentesimo, inter potentissimos *Henricum septimum Angliæ*, itẽmque *Ferdinandum & Elizabetham Hispaniæ Reges*, actum, annóq; sequente, transfactum

*An. D.
1500.*

actum est, vt *Arthurus* maior natu filius *Henrici septimi*, *Catharinam* Catholicorum Regum filiam, locupletissima dote constituta, in vxorem acciperet. Nuptiæ *Londini*, apud Ecclesiam sancti *Pauli* celebratæ sunt, decimo octauo Calendas Decēbris, qui dies apud Anglos, *D. Erchenvaldo* sacer esse consuevit. Principes summa nocte ad thalamum solenni ritu ducti sunt. Cæterum *Henricus septimus* de medicorū consilio cauerat, vt grauis quædam matrona in eodem cum illis thalamo sociata, videret, ne carne coniungerentur, eò quòd *Arthurus* decimum quintum ætatis annum vix dum attingēs, ex lento præterea morbo laboraret, cuius tabe post quintum mensem confectus, ex hac vita migravit.

Nuptiæ Arthuri & Catharinæ.

An. D. 1501.

An. D. 1502.

Mortuo iam *Arthur*o, cum Cath. ci Principes filiam suâ repeterent, noua

DE SCHISMATE

nuptiarum cōditio ab *Henrico septimo* proposita, & post maturam deliberationē, à Regibus Catholicis accepta est, vt impetrata Summi Pontificis legitima dispensatione, *Catharina Henrico Arthuri* Principis fratri, duodecimum ætatis annum agenti desponderetur. Causa domi primùm per vtriusque regni theologos & iurifconsultissimos viros, an fieri honestè posset, examinata, deindè, cùm de iure constaret, per vtriusque Regis legatos relata est primùm ad *Alexādrum sextum*, deindè ad *Pium tertium*. Sed cum vterque prius vita, quàm hoc negotio defunctus esset, demū *Iulius* Papa secundus, adhibitis in cōsiliū doctissimis viris, ob pacis inter tanta regna cōfirmandæ publicum bonum, iuris humani, quod solùm obstabat, vinculū, in hac quidem causa locum non habere declarauit, & nuptias cōtrahendi

veniam potestatemque fecit. Nam di-
 uinum ius, quod sacris literis confi-
 gnatum extat, adeò his nuptijs non
 obstare theologi asserebant, vt siue
 status naturæ spectetur, *Iudas Patriar-*
cha iusserit secundo genitum suum
Onan ad *Thamarem* primogeniti fra- Gen. 38.
 tris absq; liberis defuncti vxorem in-
 gredi, vt semen fratri suo suscitaret: si-
 ue Mosaïca lex cõsulatur, id ipsum fra- Deuter. 25.
 tri superstiti, etiam sub infamiæ pœ- Et Ruth 3.
 na, præceptum reperiatur: Fieri autem Et 4.
 non potuisse, vt Deus qui legem natu-
 ralem totius naturæ humanæ perpe-
 tuam comitem, imò ducem & regu-
 lam esse voluerit, eandem in vllò vn-
 quàm, nedùm in ipso naturæ statu,
 violari, non solùm permetteret, sed
 etiam iuberet.

Hoc enim perindè videri, ac si na-
 turam ab ipso ita conditam vt nun-
 quàm mutaretur, tamen ipse mutaret

DE SCHISMATE

2. Tim. 2.

ac dissolueret, sibi que ipsi ea ratione contradiceret, ac seipsum negaret.

Quod cum à Deo alienissimum sit, nihil certius credendum, quàm quòd superstitis fratris nuptiæ cum alterius fratris absq; liberis defuncti vxore contracte, nullo modo legi eterne aut naturali repugnent, sed tatum imposititiæ & ecclesiasticæ, cuius ex iusta causa relaxatio penes Pontificem Romanum sit. Nam turpitudinem vxoris

Leuit. 18.

fratris quam reuelari lex vetat, partim in hoc matrimonio reipsa nullã fuisse, quoniam *Arthurus Catharinam* vxorem nunquam cognouerat, partim si qua forsità specie tenus extitisset, tum per mortem *Arthuri* iamdudum esse sublatam, tum praterea etiamsi post mortẽ eius adhuc perseuerare posset, non tantam esse, quin publico pacis bono satis abunde que cooperiatur & compensetur. Quæ omnia cum theo-

logi

logi grauiſſimis tam ſcripturæ ſacræ
quàm ſanctorum patrum testimonijs
corroboraffent, nec per totam Eccle-
ſiam vel vnus quiſpiam vir qui con-
tradiceret, in vlla natione quæ ſub cæ-
lo erat, repertus eſſet, ſponſalia, ob im-
maturam adhuc *Henrici* ætatem, inter
illum & *Catharinam* ineuntur.

Dum autem nuptiarum tempus ex-
pectabatur, *Elizabetha Catharinæ* ma-
ter in *Hispania*, itémque *Henricus ſep-
timus* in *Anglia* diem ſuum obierunt.

At *Henricus octauus*, eximia corporis
forma præditus, in qua etiam regiæ
maieſtatis auguſta quædam ſpecies
elucebat, iam decimū octauum ætatis
annum ingreſſus, cùm nec ipſe iudicij
expers haberetur, nec defuncti patris
imperijū amplius timeret, quanquàm
ſemel dixiſſet ſe à nuptijs *Catharinæ*
abſtēturum, tamen re accuratius per-
penſa, & diſpenſatione Pontificis in

DE SCHISMATE

Nuptie H.
rici & Ca-
tharinae,
1509.

omnium optimatum conspectu pu-
blicè recitata, nulla mortaliù vel tan-
tillum scrupuli opponente, de totius
consilij sententia, *Catharinam* in vxo-
rem, tertio nonas Iunij palàm acce-
pit, ac die *Ioannis Baptista* proximè
subsecuto, non minus vxori, quàm
sibi, regium diadema cum ingenti
omnium lætitia imponendum cura-
uit, apud sacrum *S. Benedicti* monaste-
rium, quod *Londino* ad solis occasum
adiacet.

Anno D.
1510.

Nascitur
Maria,
Anno D.
1515.

Genuit *Henricus* ex *Catharina* filios
tres & duas filias, ex quibus maior na-
tu filius (cui etiam *Henrico* nomē fuit)
nono post natiuitatem mense è vita
sublatus est. Cūque cæteri etiam non
diu postquàm nati erant, vixissent, so-
la *Maria*, anno septimo *Henrici octau*i
apud *Grenuicum* duodecimo calendas
Martias in lucem edita, vtrique paren-
ti superstes mansit.

Fuit

Fuit inter *Henricum & Catharinam* tum aliqua ætatis, tum longè maior morum dissimilitudo. Superabat illa virum ætate, ad summum quinquennio: moribus vero, amplius quàm mille annis. *Catharina* surgebat media nocte, vt nocturnis religiosorum precibus interesset, manè hora quinta ornabat se quàm citissimè, nihil sibi temporis, præter hoc solum in quo vestiebatur, perire dictitans. Sub regio vestitu, *D. Francisci* habitu (ad cuius tertium ordinem sese ascripserat) utebatur. Omnibus sextis ferijs & sabbatis ieiunabat, omnibus *B. Mariæ* vigilijs solo pane & aqua vivebat, quartis & sextis ferijs peccata sacerdoti confitebatur, Dominicis etiam sumebat Eucharistiam: officiù *B. Virginis* quotidie recitabat, sex horis continuis manè in templo sacris officijs vacabat, a prandio autem san-
cto

DE SCHISMATE

etorum vitas, ancillis etiam astantibus
 legebat, ad duas ferè horas: inde tem-
 plum repetens, ibi ferè manebat vsq;
 ad horam cœnæ, quam sumpsit longè
 parcissimam. Orabat semper flexis
 genibus, absque puluinari, aut alia
 quapiam re inter ipsam & pauimentū
 interiecta. Quis iam miretur, si tam
 sancta fœmina, maiore quodam tri-
 bulationis igne probanda fuit, vt vir-
 tutum eius odor in totū orbem chri-
 stianum facilius diffunderetur?

*Henrici lux-
 uria.*

Henricus interim omni luxu dif-
 fluens, ex ipsius reginæ ancillis, nunc
 duas, interdum tres, concubinarum
 loco habebat, ex quarum vna, cui no-
 men fuit *Elizabethæ Bluntæ*, genuit fi-
 lium, quem *Richmundiæ* ducem crea-
 uit. Admirabatur quidem vxoris san-
 ctitatem, sed deteriora consilia & in-
 stituta sequebatur. *Mariam* filiam re-
 gio splendore educatam, constituit

*Mariæ edu-
 catio,*

Bri

Britānorum seu *Vvalloꝝ* Principem, qui populus & insulam primū occupauit, & ei nomen *Britannia* imposuit, & lingua propria, quam nemo ferē *Anglorum* intelligit, adhuc vtitur. Germani autem exteros vocant *Vvallos*. Itaque cum Anglos-saxones ex Germania in Britanniam ad fines Britannorū tuendos euocati, tandem in ipsos Britannos arma cōuertissent, eosq; subiugassent, vt suum populum ab alieno distinguerent, Britannos vocarunt *Vvallos*, hoc est, non Germanos, sed præ Germanis, exteros & alienos. Huius autem Prouinciæ administratio & præfectura ei tantum regis proli conceditur, cui proximum regnandi ius ex hæreditaria lege debetur. Quod enim *Cæsar* apud Romanos, quodq; *Delphinus* apud Gallos, hoc idem est apud Anglos *Vvallia* Princeps.

DE SCHISMATE

In Vvalliam ergo quæ ad occidentalem insulæ oram sub quatuor Episcoporum diœcesibus longè latequæ distenditur, *Maria* cum illustri senatu & splèdida familia delegatur, vt eam regionem suo iure moderetur ac gubernet. *Mariæ* nuptias vicini omnes reges ac principes magnis studijs am-
 biebant. In primis *Iacobus quintus* Scotiæ Rex, deindè *Carolus Cæsar*, totius Belgicæ possessionem se illi confestim traditurum asserens. Tum autem, Gallicæ Rex *Franciscus*, filijs suis duobus, hinc *Delphino*, indè *Aurelianensi* duci, eandem in vxorem petijt. Quorum teneram ætatem cum *Henricus* non probaret: Rex *Franciscus* seipsum obtulit *Mariam* ducturum, nec *Henricus* abnuuit, si tamen, *Carolus*, *Clementem* Papam, quem tunc captiuum obtinebat, liberum ac immunem quàm primum non dimitteret. Alioqui enim
 &

Quinque
 Principes
 expetierunt
Mariæ nu-
 ptias.

& *Mariam* Gallo dare, & *Carolo* bellū indicere cogitabat. Ac filio quidem primogenito regis Galliarum *Maria* *Maria spōsalia.* tandem certis conditionibus despondebatur, quæ spōsalia cū apud *Grenuicum* in Anglia, octauo idus Octobris solenni ritu fuissent dedicata, *Eliensis* episcopus in Gallias trajiciens, præclaram de ea re orationem apud *Franciscum* regem Galliarum habuit. Hinc facilè apparet quàm constans apud omnes principes christianos fides ac sententia semper fuerit, de *Catharinæ* legitimis cum *Henrico* nuptijs, cū earum nuptiarum prolem, quæ non alia conditione, quàm si legitima est, regnandi ius in Anglia consequi debet, tanto studio in coniugem expetierint. Iam ad *Henricum* reuertatur oratio.

Cum ea *Catharinæ* grauitas & moderatio, eaque *Henrici* leuitas & libido esset

DE SCHISMATE

esset, vt nihil magis repugnans & contrarium facilè reperiiri posset, atque ideo hominem petulantem & luxuriosum tam venerādæ matronæ prorsus tæderet, nec ea res latere Palatinos diu posset, *Thomas Volsæus* homo præter cæteros ambitiosus & audax, cuius etiam opera erant regis, quàm reginæ, operibus similia, omnes occasiones captabat, quibus & regi placeret, & reginam læderet, & suum negotium proueheret. Hic homo, non humili tantum loco, sed & vili natus, cùm in aulam irrepisset, regi quæ à facello factus esset, tandem *Ricardi Vintoniensis* Episcopi opera, Regijs eleemosynis præficitur: mox *Tornaco* apud *Morinos* in potestatē *Henrici* redacto, *Tornacensis* Episcopatus vectigalia ex regis donatione capit, paulò post, fit & ipse Episcopus, primum *Lincolniensis*, deinde, *Dunelmensis* tum autem *Vintoniensis*

*Volsæi mo-
ves.*

*Volsæi Ec-
clesiasticæ
dignitates.*

nienfis, ac simul etiam Archiepiscopus
Eboracensis, (nam *Vintoniensem* & *Ebo-*
racensem duos locupletissimos episco-
 patus simul possedit) demum fit to-
 tius regni Cancellarius, addo etiam
 Cardinalis, & ad vniuersum Angliæ
 regnum de latere legatus. Quid quòd
 tum *Francisci* Galliarum Regis, tum
Caroli Cæsaris annuis præterea pensio-
 nibus, & muneribus augebatur, vt
 omittam locupletissimas Abbatias, in
 quas vbique terrarú inuolauit: quòd-
 que omnium caput erat, ipse Rex An-
 gliæ totus erat in *Volsæi* potestate, om-
 nia pro illius arbitratu distribuens at-
 que administrans. Et tanquam hæc
 omnia parum essent, primam totius
 Ecclesiæ sedem occupare, ac vnitatis
 Sacerdotalis fastigium conscendere,
 satanæ spiritu actus nitebatur. Quod
 cum *Carolus* imperator perentisceret,
 hominis ingenio ad suam rem abu-
 surus

*Volsæus amo-
 bis summæ
 pontificatus.*

DE SCHISMATE

Caroli Cæ-
saris erga
Volsæum
obs. ruatia.

furus, *Volsæum* tanta obseruantia co-
lere cœpit, vt & crebras ad eum lite-
ras, nec alterius quàm Cæsarea manu
perscriptas, daret, subscriberetque in
hæc verba: *Filius vester & cognatus Ca-
rolus*. Quin etiam spem maximam
dedit, si *Volsæus* efficeret, vt *Henricus*
Angliæ Rex perpetuum fœdus cum
Cæsare coleret, regemq; Franciæ bello
simul petẽdum decerneret, se ex altera
parte effecturum, vt *Volsæus* mortuo
Leone decimo fieret summus Pontifex.
Implet *Volsæus* conditionem, quàm
cupidè. Sed cùm *Carolus* tantum ab
eo quod obtulerat præstando abfuis-
set, vt potius magna cum sua laude
Adrianum sextum ei loco præficiendũ
curaret, *Volsæus* adhuc dissimulãdum
ratus, mortẽ etiam *Adriani* expectat.
Porro cùm ne tunc quidem rationem
sui à *Carolo* haberi animaduerneret,
quinimò post *Franciscum* regem Gal-
liarum

liarum in bello *Ticinensi* captum, *Caesar* & rarò ad *Volsceum*, & non nisi aliena manu scriberet, nec aliud quàm nudum *Caroli* nomen subscriptionis loco apponeret, tunc *Volsceus* apertè furere, *Carolo* summis viribus aduersari, ad hostes *Caroli* transire, & Christianissimo Regi se totum cœpit addicere.

Hac ergò ira inflammatus, cùm & *Hericum* regem alieniore animo à *Catharina*, & ambitionem suam sanctissimæ sceminæ grauem ac molestam esse intelligeret, ratus consilium hoc suum & sibi vtile, & Regi non ingratum, & Reginae odiosum, & *Carolo* molestissimum fore, si materterâ eius à regio thalamo penitus disiunxisset: *Ioannem Longlandū Lincolnensem* Episcopum, qui *Henrico* regi erat à confessionibus, ad se vocat, ei narrat, quantum sibi curæ sit æterna regis salus. Nam

*Prima sebi-
maris in-
tia.*

*Anno Do.
1525.*

B nec

DE SCHISMATE

nec fileri posse quòd tanti sit momenti, nec alteri pri⁹ aperiri debere, quàm ei viro qui omnia secreta regis optimè nouerit. Quid multis? demum ait, Matrimonium Regis cum *Catharina* parum sibi firmum videri, & cur id sentiat, multas obtendit rationes. *Longlandus* hominem sincerè loqui arbitratus, nec ausus tanto viro contradicere, sciens etiam hanc rem ingratam regi accidere non posse, id tantum respondit, par esse, vt rex tantæ rei, non ab alio prius, quàm ab ipso *Volsæo* admoneatur. Hoc in se *Volsæus* recipit: quem, simul ac rex in eum sermonem venisse audiuit, *Caue* (inquit) *ne rem semel iudicatam, iterum in controuersiam voces*. Triduo autem post, *Longlandus* à *Volsæo* ad regem ductus, id saltem petit, vt sua M.^{tas} rem cognosci & examinari permittat. Cum rex non abnueret, *Volsæus* intulit, spectatæ formæ ac nobi

Progressio
inchoatæ
rei.

nobililitatis fœminam in Gallia esse, *Margaritam* Christianiss.^{mi} regis sororem, quæ duci *Alinsoniæ* aliquando nupta fuerat, hanc regio thalamo in primis conuenire. De hoc (ait Rex) agemus postea. Nunc silentium ante silentium. omnia necessarium est, ne res immaturè patefacta, honorem nostrum aliquo pacto læsisse videatur. Ipse enim sciebat quam potissimùm fœminam, repudiata semel *Catharina*, ducturus esset.

Cùm ergò silentium singuli promississent, rex in hanc de suo repudio Collatix quæstionem totus incumbens, cum certis theologis ea scripturæ sacra loca quæ ad rem facere videbantur, maximè, quæ in *Leuitico* & *Deuteronomio* scribuntur, studiosissimè perle- Leuit. 18. Deut. 23. git & contulit: diligenter etiam *Iulij secundi* literas discussit, quæ ipsius cum *Catharina* matrimonium confirma-

Tempus de-
liberandi.

bant. Vbi autem in hoc genere quaestionis examinando, integrum ferè annum clàm insumpsisset, nec aut in sacris literis, quod eum iuuare, aut in Pontificis diplomate, quod iustè reprehendi posset, quicquam reperisset, cum præterea, si quid in Papæ literis ambiguum ante videbatur, id per nouas literas. *Ferdinandi* regis opera postea impetratas, clarius expositum, & planius expressum vidisset, visum est & regi, & cæteris quos in consilium adhibuerat, nihil ampliùs in ea re tentandum esse. Atque ita sane euenisset, nisi quòd, partim *Volsæus* illum quiescere non patiebatur, partim animus Regis *Catharinæ* pertæsus, *Annæ Bolenæ* potiundæ cupidus, & vtramque ob causam diuortij auidus, minimo quolibet momento, in nouã semper spem atque opinionem inclinabat.

Nona occasio.

Accidit eo tempore, vt ex Francia
le

legati adessent, qui *Mariam* *Vvallix* principem duci *Aurelianensi* nuptum dari peterent. In ijs erat *Episcopus Tarbiensis*. Rex igitur *Henricus Volsæo* auctor fuit, vt *Volsæus*, non quidem re- ^{Dulus ma-} ^{lus.}
 gis nomine, sed tanquàm partis Gallicanæ fidelissimus amicus, huic *Episcopo* controuersiam de Regis matrimonio nuper exortam insinuaret, diceretque, si fortè illud matrimonium quo iam *Henricus* tenebatur, dissolui posset, spem certam esse, regem *Henricum* regis Galliarum sororem in coniugem assumpturum. Fecit *Volsæus* quod imperatum est, addiditque, talem esse hanc causam, quæ ab Anglo quopiam tentari primùm, & proponi non deberet: quem enim subditum posse inuidiam tantam sustinere, vt regis sui matrimonium accuset, aut in dubiũ vocet? æquum esse, vt ipse *Tarbiensis*, tanquàm & sui Regis causam

DE SCHISMATE

agens, & commune vtriusque regni bonum prouehere cupiens, hoc oneris in se susciperet.

Visa est *Tarbiensi* honesta oratio.

*Prima di-
uorij pate-
factio.*

Re igitur cum suis collegis commu-
nicata, in senatu regis Angliæ, ipso re-
ge *Henrico* presente, dixit, Non minùs
inter Anglos quàm Gallos constare,
nihil vtrique regno magis expeten-
dum, quàm pacem. Et hætenus qui-
dem actû esse de nuptijs inter ducem
Aurelianensem & serenissimam *Valliæ*
principem *Mariam*, ob cõmune hoc
pacis bonum, ineundis, quas magnû
vtrique genti commodum allaturas
non dubitet. Sed aliam subesse viam
huic negotio expediendo infinitis par-
tibus oportuniorem, si eam sibi liceat
proponere. Et cur (inquit) non liceat,
cùm non solùm apud christianos, ve-
rum etiam apud optimos & pruden-
tissimos viros agatur, qui omnia pri-
uata

*Tarbiensis
Episcopi
oratio.*

uata publico bono postponenda iudicant? Quāto enim vtilius futurum, vt viri quā̄m pueri, vt summi regnorum gubernatores, quā̄m inferiores aliqui principes, denique vt ipse regis personā, quā̄m regum liberi, has inter se nuptias contrahant? Ac nostra quidem ex parte, satis constat Christianissimi Regis sororem *Alinsonia* ducissam & viro maturam esse, & nihil aliud quā̄m talem maritum expectare, qui generis ipsius regum splendore potius illustret, quā̄m obscuret. Iam si etiam in Anglia vir quidam primarius, imò primus omnium vxore careat, cur has regias personas ad ingentem vtriusque regni vtilitatem, nuptiarum fœdere cōiungendas, non curamus? Tua, tua serenitas, *Henrice* rex potentissime, quem honoris causa nomino, si non quod apparet, sed quod verum est, spectetur, à nuptia-

DE SCHISMATE

rum vinculo non meo tantum, sed penè omnium doctissimorum hominũ iudicio libera est & soluta. Quãquã enim *Catharina* tũm nobilissima, tũm sanctissima fœmina existat, tamen cùm fratris tui vxor prius fuerit, satis admirari non possum, quo iure vxorem fratris tui, quam tibi habere iuxta Euangelium non licet, habeas & retineas? Equidem non dubito Anglos, qui tuo imperio subsunt, hoc idem Euangelium colere, quod nos colim⁹, & propterea idem etiam nobiscum sentire, licet id palàm profiteri non audeant, donec tua Serenitas liberam in hac causã eis fecerit dicendi potestatem. Nam exteræ nationes liberius de his nuptijs semper locutæ sunt, vehementer etiam dolètes, regiam adolescentiam tuam ab aliorum quibus fidebat consilijs in hanc fraudem esse inductam. Nunc si verum est, nemi-

nem

nem posse fratris sui vxorem sibi in vxorem sumere, habet tua Serenitas modum longé optimum, quo & se ab his quibus iam implicatur nuptijs quàm primū exuat, & Christianissimi regis sorore in locū *Catharinae* assumpta, pacē inter hæc nobilissima regna firmam atque adeò perpetuam stabiliat. Ac de his quidem rebus tua prudentia maturius cogitabit, mihi satis fit, rem non minus vtilem quàm honestam, Christiana libertate in medium protulisse.

Henricus hanc rem velut nouam & hæctenus inauditam admirari se atque etiam agrè ferre simulās, tamen cū ad honorem atque adeò salutē ipsius aeternam spectaret, amplius deliberandum censuit. *Tarbiensis* verò vt rei tam lætæ insperatum nūcium Christianissimo regi primus apportaret, in Galliam aduolauit.

DE SCHISMATE

*Populi Anglicani st-
dia.* Populus autem Anglicanus vbi hoc
audiuisset, statim & Galliarum lega-
tos maledictis, & regis propositum
omni vituperatione infectatus est. Ne-
mo enim dubitabat quin de regis cō-
silio hæc res excogitata & proposita
fuisset.

*An. D.
1527.*

Hoc ipso tempore *Burbonius* Prin-
ceps (quanquàm sua morte eam perfri-
diam luerat) urbem Romã occupasse,
diripuisse, incēdisse, sacra omnia pro-
phanasse, ipsumque Pontificem *Cle-
mentem septimum* obsidere, imò & cap-
tuum tenere dicebatur. *Volsæus*, hac
*Alia occa-
sio.* arrepta occasione, regem *Henricum* ad
auxilium Pontifici ferēdum stimulat:
nec aliter posse illum facere, quàm vt
*Defensor fi-
dei.* defensorem fidei sese exhibeat, cum
nuper eum titulum (ob librum contra
Lutheri hæreses conscriptum) sibi &
posteris suis à Sede Apostolica dona-
tum accepisset. Quid quòd hac vna

re

re Papam in æternum sibi devinciret?
quem ob eam rem in causa diuortij
sui non modò propitium iudicem, ve-
rùm etiam diligentem patronum ha-
biturus esset, imò & Franciæ Regem,
ac præsertim liberos eius perpetuò sibi
demeriturus, quos in Cæsaris pote-
state constitutos, hac ratione in liber-
tatem asserere posset.

His verbis rex adductus est, vt Car-^{Legatio}
dinalem in Gallias cum octoginta au-^{Volses}
reorum millibus & collegis duobus
mitteret. Ac præter madata generalia
quæ tribus legatis ex æquo dabantur,
solum *Volses* madata quædam occul-
ta seorsim accepit, de *Catharina* diuor-
tio procurando, de matrimonio cum
Alinsonia Ducissa contrahendo, & de
filijs Christianissimi Regis ex Cæsaris
manu eruendis. Ibat *Volses* regia pō-
palatus & triumphās, cum ecce, dum
Caleti agit, nouas ab *Henrico* literas ac-
cipit

DE SCHISMATE

sibi timendum videret, tamen prius mandatis eius non paruit, quàm ab vxore audisset, ipsam à rege sollicitatam fuisse, nec *Annam Bolenam* alterius quàm regis *Henrici* filiam esse: proinde in genua procumbens, rogabat virum, vt sibi parceret, de cætero se fidelem ei coniugẽ futuram: quod ipsum cum *Marchio Dorcestria*, alijque viri primarij, tam suo, quàm regis nomine peterent, *Thomas* vxori conciliatus, *Annam Bolenam* filia loco educat. Iam prius *Thomas Bolenus* aliam filiam ex cõiuge sua genuerat, cui nomen *Maria* imponebatur. In hanc rex dum ad matrem ibat, oculos coniecerat, eandemque post *Thomæ Boleni* reditum, in aulam suam, imò & in adulterinum thalamum traduxerat. Cùm autem *Henrici* regis domus ex perditissimo genere hominum cõstaret, cuiusmodi erant aleatores, adulteri, lenones,

Anna Bolenæ pater.

*Justitia
exerranda
mendana*

Maria Bolenæ.

*Comites Re
gii.*

af

assentatores, periuri, blasphemii, rapaces, atque adeò heretici: inter hos insignis quidam nepos extitit *Franciscus Brianus*, eques auratus, ex gente & stirpe *Bolenorum*. Ab illo rex quodam tempore quæsiuit, quale peccatum videretur matrem primùm, deindè filiã cognoscere. Cui *Brianus*, omninò (inquit) tale, ô Rex, quale gallinam primùm, deindè pullum eius gallinacẽ comedere. Quod verbum cum rex magno risu accepisset, ad *Brianum* dixisse fertur: *Næ, tu meritò meus es inferni Vicarius*. *Brianus* enim iam prius ob impietatem notissimã vocabatur, *Inferni vicarius*, post hoc autem, & *Regius inferni vicarius*. Rex igitur cum & matrẽ prius, & postea filiam *Mariam Bolenam* pro concubina tenuisset, demum ad alteram quoq; filiam *Annam Bolenam* animum adijcere cœpit. Fuit *Anna Bolena* proceriore corporis

DE SCHISMATE

*Habitus
corporis.**Agna Bo
lena.*

ris statura, capillo nigro, facie oblōga,
 colore subflauo, quasi istericiæ mor-
 bo laboraret, cui dēs vnus in superio-
 re gingiuo paululūm prominebat, in
 dextera manu sextus agnascebatur di-
 gitus, sub mento etiam succrescebat
 turgidum nescio quid, cuius deformati-
 tatis tegendæ causā, tam ipsa, quā ad
 illius imitationem, reliquæ regiæ an-
 cillæ, colli & pectoris superiora, quæ
 ante nuda gestabant, operire cœpe-
 runt. reliqua corporis proportio pul-
 chrior videbatur, maxima venustas in
 labijs, in facetijs, in saltādi, & fidibus
 ludendi peritia, denique in vestitu,
 quem, quotidie & nouum excogita-
 uit, & elegantissimum gessit, omnium
 aulicorum in ea re exemplar & specu-
 lum. Quòd verò ad mētis imaginem
 attinebat, plena fuit superbiæ, ambi-
 tionis, inuidiæ, luxuriæ. Cū quin-
 decim esset annorū, ab eo qui *Thomæ*

*Habitus
mentis.**Bo*

Boleno à poculis, atque etiã ab altero, Educatio.
 qui eidem à sacello fuit, sese deflorari
 passa, mox in Gallias mittitur, vbi re-
 gio sumptu, non longè à *Briero*, apud
 nobilem quendã virum educata, pau-
 lò post ad palatium regis Galliarum se
 contulit. Ibi tam impudicè vixit, vt
 vulgo à Gallis appellaretur *Hacnea*, seu Astuzo
Equa anglicana. Cùm autem & in re-
 gis Galliarum familiaritatem ascita es-
 set, cœpta est vocari *Mula Regia*. Hæ- steidanus
 resi etiam *Lutherana* addicta erat, vt lib. 9.
 ne religio à vita discreparet. Nec tamẽ
 à solennibus Missarũ Catholico ritu
 peractis abstinebat, quia regis cõsue-
 tudo, & ambitionis institutæ ratio id
 ab illa extorquebat. In Angliam verò
 cum reuertisset, atque in familiam re-
 giam cooptata esset, facilè didicit, &
 quàm tæderet regem antiquæ vxoris,
 & quid *Volsens* moliretur, & quanto-
 perè *Henricus* tùm ipsam deperiret,
 C tùm

DE SCHISMATE

tum alias concubinas subinde mutaret. Nam præter exempla externa, tum matrem suam prius, tum deinde sororem viderat ex illa præcipua regis gratia excidisse. Quid ergo & ipsi paulò post sperandum, nisi ab initio sibi ipsa consulere? Quod consilij cum coepisset, quanto magis rex eius consuetudinem expetijt, tanto vehementius preces regias illa repulit, sanctè dictitans, nemini se virginitatis florè, præterquam viro suo dedicaturam. Colloqui, colludere, simul etiam cum Rege saltare, nunquam à sua modestia alienum iudicavit: tantum à concubitu abhorre se finxit. Quibus artibus ita Regem inescabat, vt iam ei magis magisque fixum & constitutum esset, repudiata *Catharina*, tam sanctam virginitatem in vxorem accipere. Is rumor cum in Galliam perlatus fuisset, passim dictitabant Regem Angliæ ducturum

Astutia.

sermones
Gallorū.

rum esse *mulam* Regis Galliarum.

Agebat etiam tūc in Gallijs *Thomas Bolennus*, qui pater *Annæ* putabatur, commissus à rege vna cū nobilissimo equite *Antonio Bruno*, ad certa Regis negotia expedienda. Is ergò vbi audisset *Hericum* perditè amare *Annam Bolennā*, atque adeò velle eam in regni consortem assumere, inconsulto Rege, præter legatorum morem, citato cursu in Angliam venit, id Regi suggesturus, quòd nisi tēpore aperiret, postea per alios reuelatum ipsi *Boleno* periculum creare posset. Occurrit autem *Boleno Henricus Noresius*, qui *Henrico* Regi erat à cubiculis. Hunc *Bolennus* rogat, vt inopinatum eius aduentum apud Regem excuset, simulque secretam ei audientiam impetret. Introductus ad Regem *Bolennus*, rem ab initio repetit, dum ipse in Francia olim degeret, natam vxori suæ *Annam Bolennam*: ac se

DE SCHISMATE

Thome Boleni Confessio.

quidem voluisse vxorem ea de causa repudiare, nisi & Rex intercessisset, & vxor apertè fassa esset, *Annam Bolenam* esse filiam Regis. Tace, ô stolide (inquit Rex) centum alij ex æquo tuam vxorem compresserūt. Cuiuscunque illorū sit filia, certè quidem erit vxor mea. Tu ad legationem tuam reuere, nec verbum cuiquam de hac refeceris. Hæc subridens Rex cū dixisset, è loco discessit, *Thoma Bolenus* adhuc in genua prouoluto.

Vt autem minus homines mirarentur quæ causa tam subiti aduentus *Thomæ Boleni* extitisset, disseminatus est sermo, cum ad Regem attulisse depictam Ducissæ *Alinsoniæ* imaginem. Postquàm verò *Thomas Bolenus* animaduertit Regem omnino decreuisse *Annam Bolenam* matrimonio sibi copulare, tam ipse quàm vxor ipsius omnem curam, laborem, cogitationem

in *Anna Bolena* instituenda posuerūt, ut, ne quo errore à tanta spe deciderēt. Contra verò qui erant in toto Angliæ regno viri graues, pudici, bonæ famæ, ac Deum timentes, maiorem in modum & à diuortio *Catharinæ*, & ab his nouis *Annæ* nuptijs abhorrebant. Preter cæteros, qui ex Regio senatu erant, sui officij putarūt esse, ut Regem tanti erroris admonerent. Et quoniam laici de iure diuino iudicium suum interponere noluerunt, visum est illis non nisi de *Annæ Bolenæ* vel turpi vita, vel certè pessima fama agendum esse. Ac ne solis vulgi sermonibus duci viderentur, ipsi putarunt in rem totam inquirendum. Eminebat inter Palatinos insignis quidã aulicus *Thomas Viatus*, qui veritus, ne, si fortè Rex aliundè impudicissima *Annæ Bolenæ* instituta didicisset, ipsius, qui malè sibi conscius erat, vita in discrimen veniret, iamque

senatus
Regni studia.

Thomas
Viatus.

DE SCHISMATE

intelligeret senatum Regis hoc ipsum agere, ad eum vltro venit, ac se confessus est cum *Anna Bolena* rem habuisse, nihil minus cogitantem, quam Regem velle ipsam thori sociam facere.

Senatus ita instructus, vbi apud Regem præfatus esset officij sui esse, non tantum vitæ, sed etiam honori & famæ Regis consulere, subiunxit, *Annam Bolenam* magnis infamiæ maculis atque adeò apertis criminibus implicatam teneri, minimè vt ipsius Maiestatem deceret illam in vxorem accipere: ac statim quid *Viatius* vltro cōfessus esset, in medium protulit. Rex cum paulisper tacuisset, tandem respondit: nihil se dubitare quin magna ipsius obseruantia & amore adducti essent, vt ista nunciarent, se tamen certò credere, omnia illa esse à nebulonibus cōficta, atque adeò iuratò affirmare aude

caecus amor.

dere, *Annam Bolenam* esse castissimam virginem. *Thomas Viatus* ægrè ferens suo verbo fidem non esse habitam, quibusdam ex senatu dixit, Si hoc Regi videretur, se curaturum, vt Rex ipse ex secreto quopiam loco videret *Annam* in amplexus ipsius ruentem. Valde enim amabat *Anna Thomam Viatū*. Quam rem cum *Carolus Brādonus* Suffolciæ dux Regi exposuisset, *Viatus* (inquit Rex) audacem & suspiciosum lenonem se ostendit: sibi autem non placere talia spectacula. Quid multis? Rex *Annæ* totam rem narrat, *Viatum* comitatu suo abdicat. Quæ tamen res post detectum *Annæ Bolenæ* adulteriū & incestum, *Viato* salutis fuit, qui aliàs vnā cum cæteris mœchis neci datus fuisset.

Volsæum iam ex Gallijs reuersum *Volsæi re-*
Rex monet, vt causam repudij, quantum *dicitur.*
potest apud Pontificem prouehat, tar-

dius verò agentem durius aliquantò excipit. Si enim repudianda esset *Catharina*, quòd *Volsæo* videbatur, cur perindè tibi non licere ciuem, ac peregrinam, in matrimonium accipere? *Volsæus*, cui iam ab incepto resilire integrum non erat, quanquam ingenti dolore corripere, tamen rem dissimulat, operam suam promittit, tam Regem quàm *Annam Bolenam* ad Eboracense palatium inuitatos epulo splendidissimo excipit.

Varia hominum studia.

Iam causa diuortij per omnium ore ferebatur. Iam oēs qui non nisi ex nouis rebus crescere se posse animaduvertebant, cū ad summos honores aditū sibi per huius diuortij speciē fieri viderent, id omni ratione prouehabant. Contrà verò, quos solus amor veritatis ad fidem confitendam impulit, illi quidem Reginae ab hominibus iam planè desertæ, æquissimā causam tue-

bantur. Libri passim conscribuntur, ^{Libri.} alij pro *Catharinae* matrimonio, alij cōtra illud. Qui autem *Catharinae* matrimonium oppugnabant, eorum liber *Henrico* oblatus, cū apud Cardinalem *Volsaem* præsentibus multis Episcopis lectus esset, nihil aut pro veritate clariùs, aut in Regem duriùs dicere pleriq; Episcoporum ausi sunt, quàm, ex ijs quæ illic in medium proferebantur, iustè posse Regem de matrimonio suo cum *Catharina* iam diu inito, scrupulum aliquem concipere. Non erat tam hebes Rex, quin diuortij sui causam (cui non ferè alij quàm impij atque indocti fauebāt, optimus autè & doctissimus quisque maximè aduersabatur) vehemèter laborare atque afflictam esse intelligeret. Vocat ^{Thomas} *Thomas* ^{Morus.} *Morum*, cuius & ingenium esse maximū, & doctrinam excellentem, & integritatem summā pro

DE SCHISMATE

probè sciebat. eum interrogat, quid ei
 de matrimonio *Catharinæ* videretur.
Morus erat tunc quidem ex regio se-
 natu, nondū autem totius regni Can-
 cellarius. Is ingenuè respondit, Regis
 diuortium sibi nullo modo probari.
 Ægrè hoc responsum tulit *Henricus*,
 sed tamen ne quid intentatum relin-
 queret, tum maxima illi munera,
 Regiæ volūtati suam accommodaret
 promisit, tum præcepit, vt cum Do-
 ctore *Foxio* Regij collegij apud *Can-*
tabrigiam moderatore, de ea re confere-
 ret. Hic enim *Foxius* in diuortio pro-
 uehendo facilè primas inter omnes
 tulit. At post collationē, cum *Morus*
 adeò non mutasset animum, vt iam
 multò liberiùs Regem hortaretur, ne
 uxorem suam repudiaret, Rex nun-
 quàm deinceps cum illo de ea causa
 locutus est, cuius tamen opera in cæ-
 teris negotijs conficiendis maxime

Foxius.

om

omniū utebatur. Dicebat verò apud suos, pluris se facturum si *Thomam Morum* ad suas partes attrahere posset, quàm si præterea dimidiam regni partem suo instituto assentientem haberet.

Illud his diebus perbellè accidit, ut *Maria Bolena* maior natu soror, cùm videret *Annam Bolenam* sibi prælatam, seque non solum iam à Rege, verùm etiam à sorore contemptam, ad Serenissimam Reginam accederet, eamq; iuberet bono animo esse. Quanquàm enim Rex tanto suæ sororis desiderio flagraret, tamen fieri nunquàm posse, ut eam vxoris loco duceret. Cuius enim fœminæ sororem (ait *Maria Bolena*) quis cognouerit, eam ipsam fœminam in vxorem accipi leges Ecclesiæ vetant. Quòd autem me (inquit) Rex cognouerit, neque ipse negabit, & ipsa ego id coràm affirmabo, quoad

Mariæ Bolenæ in Sororem inuidia.

viuam. Iam si sororem meat
 non duxerit, neque tuam Serenitatem
 repudiabit. Serenissima Regina
 cùm gratias egisset, omnia se
 quæ facienda aut etiam denuncianda
 viderentur, de aduocatorum consilio
 facturam dixit. *Henricus* verò, nō tam
 Ecclesiasticarum legum, quàm *Caro-*
*Cæsar*is metu reprimebatur, quòd pro
 bè sciret, nec illum æquo animo laturum
 materteræ suæ repudium, & suo
 subditos indignè luros, si reliquæ
Burgundicæ domus antiqua societate
 quacum omnes iamdiu quæstuo-
 vtrinq; cōmercia exercuerant, cum
 Gallis noua & dubia fœdera iniretur.
 Vidit præterea virtutes *Catharinæ* om-
 nium bonorum animos in amorem
 ipsius & admirationem conuertisse.
Annam contra, pro meretrice passim
 haberi, *Volseum*, cui totius regni sui
 administrationem commisisset, iam
 non

Henrici
hystorio.

non amplius diuortij causam, vt antè
solebat, vrgeret: denique, omniũ quæ
ageret Deo reddendam esse in vltimo
die rationem. Quæ cogitationes ita il-
lum nocte ac die fatigabant, vt incer-
tus consilij, expers (omni, dubius ami-
corum, certus hostium, addo, & con-
scientiæ suæ testimonio cõdemnatus,
insuauem sibi vitam degere videretur.
Sed cū *Annæ Bolenæ* amplexibus, pre-
terquàm si eã pro vxore haberet, frui
penitus nõ posset, audiret autè a non-
nullis illegitimum esse quod cum *Ca-*^{spes Henr-}
tharina inierat matrimonium, sciret ^{rici.}
verò, se tam bene meritũ de Papa *Cle-*
mente, vt certò speraret, illum omnia
facturum, quæ ab eo postulasset, &
per authoritatẽ eius tam vicinos prin-
cipes, quàm subditos suos placatum
iri: à concupiscentia sua victus, obfir-
matissimo animo decreuit, *Catharinã*
repudiare, *Annam* ducere, *Cæsarem*,
cui

DE SCHISMATE

cui & Galli, & Veneti aduersabantur
 contēnere. Et certè si non is esset papa
 Romanus, quem ob *Petri* sedem qui
 tenet, ipsius Christi potentissimæ pre-
 ces in fide confirmassent, liquidò ap-
 parebat omnia facturum *Clementem*
 quæ Rex ipse optasset.

Lucæ 22.
Fluctua-
tio Volsæi. Dum Rex ita esset affectus, etiam
Volsæus non dissimili vexatus morbo
 huc illucque rapiebatur, modò gau-
 dens, Imperatorem ab *Henrico* negli-
 gi: modò *Annam Bolenam* ad summi
 dignitatem euehi dolens: modò te-
 mens, ne Rex, ipso contempto, alio
 curandi sui diuortij modos quæreret
 modò sperans, regis animum ab *Anna*
Bolena tandem auocari, & ad nuptias
 cum Christianissimi regis sorore con-
 trahendas adduci posse. Vtcūque ie-
 euenturum erat, ipse a dominandi li-
 bidine superatus, omnē sibi ipsi vim
 attulit, vt Regis expectationi satisfac-
 ceret.

faceret. De vtriusque igitur sententia ^{Stephani}
 statuitur, Stephanum Gardinerum iurif- ^{Gardine-}
 consultissimum virum, qui prius in fa- ^{ri legatio}
 milia *Volsæi* versatus, nuper cœperat à ^{ad Papã.}
 secretis Regi esse, ad Papam vnà cum
Francisco Briano mittendum. Hi vt gra-
 tiores Pontifici essent, in itinere cum
Venetis, *Henrici* Regis nomine, ege-
 runt, vt *Rauennam* redderēt Sedi Apo-
 stolicæ, quòd tamen *Veneti* facere tuc
 recusarunt. Indè ad urbem Veterem,
 vbi Papa erat, accedentes, postquam
 de libertate ei reddita gratulari essent,
 hæc duo capita proposuerunt, prius,
 vt sua Sanctitas ad fœdus illud recens, ^{legatio-}
 quod inter Anglum & Gallum percu- ^{nis capi-}
 tiebatur, seipsum adiungere dignare- ^{ta.}
 tur: posterius, vt matrimoniũ *Henrici*
 cum *Catharina*, fœmina quidem opti-
 ma & nobilissima, sed tamen quondã
 germani fratris sui coniuge præter le-
 gem naturæ (vt aiebant) contractum,

DE SCHISMATE

Perterre.
factio Pa-
pa.

Menda-
cium.

Iudices
petiti.

authoritate sua irritū declararet. Nam
in ea re obreptum *Iulio secundo* fuisse,
cui contra ius diuinū dispensandi nul-
lam fuisse potestatem. Qui scrupulus
quanquā domi Episcoporum An-
gliaē iudicio ab animo Regis eximi
potuisset, tamē, ut ne qua suspicio Ce-
sari oboriretur, tanquā in solius Re-
gis gratiam Episcopi Anglicani hoc
fecissent, maluisse Regem hanc cau-
sā ad summū totius Ecclesiae tribunal
referre. Posse verò suam Sanctitatem
huic morbo facilimā adhibere medi-
cinam, propterea quòd ea sit dominae
Catharinae sanctitas, tale austerioris vi-
tae studium, ut postquā mutuo con-
sensu diuortium fuerit interpositum,
illa non difficulter sit in monasterium
aliquod sese abditura. Iudices verò
huius negocij quos dari posse melio-
res, quā lectissimos Cardinales *Cam-*
pegium & Volsaem, quorum alter in
An

Anglia degens, causam optimè perspectam habeat, alter sub *Leone decimo* in Angliam cum potestate Legati missus, res Anglorum non penitus ignoret?

Papa ubi gratias & Regi, & ipsis ^{Responsum} egisset, & cur in Gallicum foedus in- ^{papa.} trandum sibi non putaret, ratione reddidisset, quòd ad causam diuortij attingebat, eos cum certis Cardinalibus & ^{prima} theologis de ea re agere voluit, profes- ^{causa de-} sus, si hoc quod Rex petebat, legitime ^{legatio.} fieri posse cõstaret, se non modò id ipsum libèter facturum, sed etiam seriò sibi gratulaturum quòd occasio esset oblata tanto Principi gratias referendi, qui, & libro doctissimo pro septem Ecclesiae Sacramentis conscripto, de tota Ecclesia optimè esset meritus, & præterea Sedem Apostolicam nuper propugnasset, maximeque omnium, suam ipsius personam ex manibus ho-

DE SCHISMATE

stium ereptam & vindicatam perpetuò sibi deuinxisset.

Delegato-
rum Car-
dinalium
sententia.

Cardinales & theologi rationibus
atque argumentis Legatorum perspe-
ctis, vno consensu responderunt: Ma-
trimonium *Henrici* cum *Catharina* ra-
tum & firmum esse, nec vllò diuino
Leuit. 18. iure prohiberi. Nam quicquid in *Le-
uitico*, de turpitudine vxoris fratris nõ
reuelanda, legatur, id necessariò ita in-
terpretandum, vt, ne repugnet ei legi
Deut. 25. quod postea in *Deuteronomio* præ-
cipit superstiti fratri, vt fratris absque
liberis defuncti vxorem ducat. Aut
enim has leges pulchrè consentire, &
posteriolem nihil aliud quàm prioris
exceptionem quandã esse: aut si con-
trariæ essent, non priorem posteriori
sed posteriorẽ quẽ in *Deuteronomio*
extat, derogasse priori quæ in *Leuiti-
co* traditur. Quod verò verbum *Ioãnis*
Baptista laudassent, quo dixit ad *Hero-*
dem:

dem: Non licet tibi habere vxorē fra- Marci 6.
 tris tui, *Ioannem* tunc egisse de tali *He-*
rodis fratre, qui & viueret, & *Itureæ* ac
Traconitidis Tetrarcham ageret, & filiã Luce 2.
 ex se genuisset: cùm *Arthurus Henrici*
 frater nec iam viueret, nec prolem ex
 se reliquisset. In causa igitur tam per-
 spicua iudices dandos non esse, maxi-
 mē in Anglia, vbi omnia in potestate
 Regis futura sint, & præsertim tales,
 qui ob multa beneficia de Regis *Hen-*
rici manibus accepta, maiorem in mo-
 dum ei sint obstricti.

Cùm hoc responsum doctori *Ste-* Replicatio
phano significatum esset, ad Papam re- Legatorū.
 uersus, dixit, primùm alijs theologis
 in vrbe aliud videri, deindē si matri-
 monium *Henrici* iure diuino interdi-
 ctum nō fuisset, tamen Regem osten-
 surum, ipsius *Iulij* dispensationem mi-
 nimē fuisse canonicam, aut legitimã.
 Illud se maximē omniū mirari, quòd

DE SCHISMATE

iudices qui priuatis non negarentur, tanto & tam bene merito Regi dandos non esse dicatur. Benignius responsum se à sua sanctitate expectare.

Pape interlocutio.

Faciam (inquit Pontifex) Regis causa quicquid iure mihi facere licebit. Ceterum agitur iam non de causa humani iuris, verum de matrimonio fidelium, quod, cum sit sacramentum à Christo institutum, nihil in eo nobis innouare licet: & agitur de matrimonio dissoluendo, quod à Deo coniunctum homo non separat: & agitur de tali matrimonio dissoluendo, quod auctoritate decessoris mei contractum, viginti annorum cohabitatione munitum, etiam proles fructu sit corroboratum. quid? nonne agitur etiam de honore tam *Catharine* principis, quam *Caroli Cæsaris*? Et quis præstabit, ne hoc diuortium magni alicuius belli causam præbeat? Mei autem officij est,

Matth. 19.

vi

videre, ne quid turbarum, quibus ob-
stare queam, in Ecclesia Dei oriatur.

Clemens ubi hæc dixisset, iterum Regis
causam alijs Cardinalibus & theolo- secunda
causæ de
legatio.

gis cognoscendam cõmisit. Ibi quan-
quàm nonnulli dicerent æquius hanc
litem Romæ, ubi omnibus ex æquo
ius dicebatur, quàm in Anglia, ubi re-
gis arbitrato omnia fierent, deciden- Politica
rationes.

dam esse: tamen alij, negotia Ecclesia-
stica politicis rationibus interpolan-
tes, multis verbis quæsti sunt de hære-
sibus nuper in Germania abortis, deq;
ceterorum principum, in propugnanda
fide, nimia tepiditate: quare cum

Henrico fidei Catholicæ acerrimo de-
fensore clementius agendum, præser-
tim cum dicatur, ipsam Reginam in
monasterium ingredi paratam esse. Et

fanè illud videri durissimum, vt, ne iu-
dices quidem ij dentur, quos tantus
Rex petit, cùm potius, dum lis apud

DE SCHISMATE

4 eos agitatur, sperandum sit, Regis ani-
 mum, si qua in re nunc sit deprauati-
 or, ad officium paulatim reuocatū iri.
 5 Saltem quid obstare, quò minus pe-
 6 riculum fiat? Semper enim Papæ inte-
 grum fore, vt causam ad se reuocet.

obreptum
 pape.

Hæc autem posterior sententia va-
 luit apud *Clementē*, partim gratiæ *Hen-
 rici* nimium dantem, partim nihil om-
 ninò suspicatum, quòd falsa essent il-
 la omnia quæ de *Catharina* vel assen-
 su, vel monastica vita obtenderentur.
 Dati sunt ergò iudices, *Laurētius Cam-
 pegius*, & *Thomas Volsæus*, presbyteri &
 episcopi cardinales. Regina vero licet
 de his qui ad Urbem mittebantur le-
 gatis, certior facta non esset, tamen si-
 mulac tale quid suspectū habere cœ-
 pit, tum à Pontifice per literas peti-
 ne qua legatio in Angliam de hoc di-
 uortio cognitura mitteretur (nā hoc
 nihil esse aliud quàm regē in sua cau-
 sa

sa iudicem facere) tùm Imperatorem
 tàm de *Volsæi* suggestione, quàm de
 Regis instituto certior fecit, sum-
 mis precibus contendens, ne materre-
 ram suam desereret, cui omnes istæ
 inimiciæ ob solius Cæsaris odiû su-
 stinendæ sint. Quæstus est apud Pon- caesaris le-
 tificem Cæsaris legatus tàm de nuncijs gati ora-
 à Rege Angliæ in urbem, inscia Re- tio.
 gina, cuius tamen causa hæc præcipuè
 erat, clanculum missis, quàm de iudi-
 cibus à Pontifice datis, antequàm ad-
 huc quid Serenissima Regina pro se
 allatura esset, audiuisset. Quæ scandala
 hinc oritura, cùm Cæsar materteræ suæ
 causam contra iniurias *Henrici* propu-
 gnauerit? Quem statum rerum in ipso
 Angliæ regno expectandum, quando
 pessimi quique regiam libidinem fo-
 uentes, omnibus honorum gradibus
 præficientur, soli autem boni & fide-
 les viri, ob solius Dei timorẽ causam

DE SCHISMATE

Reginæ propugnantes, omni honoris gradu deturbati fuerint?

Anno Do.

1527.

Pœnitētia

Papæ.

Pontifex cùm intellexisset suggestionem regis falsam fuisse, quatuor nuncios celerrimo cursu, diuersis itineribus ad *Campegium* misit, per literas ei mandans, primùm vt in itinere quàm tardissimè progrediatur, deinde cùm in Angliam venerit, omnem operam ad Regem cum Regina conciliandum interponat. Sin hoc obtineri non poterit, Saltem ne vllam pro diuortio sententiam absque nouo & expresso ipsius Pontificis mandato ferat. Hoc (inquit) summum & maximū sit mandatū. Alijs verò literis *Viterbio* datis, planè significat, si de sua tantùm persona ageretur, se omnia pericula in regis *Henrici* gratiam subiturum: sed nunc illius voluntati absque iniustitia, & publico scandalo satisfieri non posse.

Campegius nonis Octobris Londi- *Campegij*
in Angliã
appulſio,
An. Do.
1528.
 num ingreſſus, & à *Volſeo* ad Regem
 deductus, omnia ſtudia & officia Põ-
 tificis, Cardinalium, Cleri, ac Popu-
 li Romani nomine, *Henrico* regi tan-
 quàm liberatori vrbi detulit. Cui,
 Regis nomine, cùm *Foxius* respondi-
 ſet, Rex & duo Cardinales remotis
 arbitris, de ſuis rebus multùm & diu
 collocti ſunt. Aduentus *Campegij*
 fuit vniuerſis regni ordinibus longè
 ingratiſſimus, quòd paſſim dicerent
 eum acceſſiſſe, vt Regem à ſanctiſſi-
 ma vxore ſua diſiungeret. Præcipuè
 autem, Regina in luctu & lachrymis *regine*
mæror.
 nocte dieque egit. Quam cùm per
 occultos nuncios conſolari *Campe-*
gius niteretur, eandemque, vt religio-
 nem aliquam ſpontè ſuſciperet, vitæ
 ſaltem tuendæ cauſa, hortatus eſſet, il-
 la intrepidè reſpondit, ſibi conſtitu-
 tum eſſe, matrimonium ſuum quod
 Ec

DE SCHISMATE

Ecclesia Romana legitimum semel
 iudicasset, constantissimè tueri, nec
 illum recipere iudicem, qui per aper-
 ta mendacia potiùs à Rege extortus,
 quàm à Pontifice missus fuisset. His
 verbis intellectis, *Campegius* ad Ponti-
 ficem scribit, tum quid animi Re-
 ginæ sit, tum quantoperè instet Rex
 ut causa absoluator, itemque, collegæ
 suum *Volsæum*, qui prior sit in ordine
 iudicum scriptus, totum ad matrimo-
 nium separandum esse intentum: qua-
 re Sanctitatem suam debere primo
 quoque tempore, quid ei faciendum
 censeat, præscribere. Dissimulans
 autem Pontifice, nec aliud quàm de-
 lationes quærente, ad sex ferè menses
 hoc est, à nonis Octobris, usque ad
 quintum calendas Iunij, à causæ co-
 gnitione cessatum est. Rex autem vi-
 dens populū indignari, quòd potiùs
 dæ meretriculæ causa, uxorem tam
 illi

*Campegii
 literæ ad
 papam.*

*Anno Do.
 1528.*

illustrem repudiare conaretur: sexto
 idus Nouembris principes ac plebem *Iuramen-*
 conuocans, iuratò affirmat, se non *tū regis.*
 alicuius fœminæ amore captum, sed
 solo conscientie scrupulo adductum,
 vt hanc litem intenderet. Nam quid
 sua coniuge sanctius, quid nobilius
 esse? nec sibi aliud in ea displicere, quã
 quòd fratris sui vxor prius fuisset. Qui
 eum iurantem audiebant, impuden-
 tiam viri satis admirari non poterant.
 Tot enim stupra & adulteria quæ pas-
 sim committebat, facilè clamabant,
 eum non tam religiosè pium esse, vt
 scrupulis conscientie suæ multum
 torqueretur.

Campegius Regi suafit, vt hanc cau-
 sam non inimica litigatione decidi,
 sed mutua gratia componi pateretur.
 Cum Regi consilium placuisset, de *Legati ac-*
 illius voluntate accedunt Cardinales *cedunt ad*
 ad Reginam, acturi cum illa, vt aliquè *Reginam.*
 reli

DE SCHISMATE

religionis habitū susciperet. Sed vix iā
 præfati erāt se à Pōtifice missos vt cog
 noscerent vtrū ipsius cū Rege matri
 moniū esset validū nec ne? cū illa
 orationē ipsorum interpellans, Rem
 (inquit) actam agitis, & actam non
 solū in senatu duorum regum pru
 dentissimorum, sed & in Romano
 consistorio, itēque à Papa *Julio* trāf
 actam, viginti annorū cohabitatione
 firmatam, fructu prolis stabilitā, or
 bis Christiani gratulatione & iudicio
 corroboratam. Sed hanc ærumnam
 meam tibi vni (*Volsæ*) acceptam fe
 ro, quam tu odio tanto prosequeris,
 vel quòd ego ambitionem tuam &
 libidinem æquo animo ferre nun
 quā potuerim, vel quòd Cæsar ne
 pos meus tibi Papatum deferendum
 non curauerit. Cū verò illam & ni
 mio dolore commotam, & mox in
 lachrimas resolutam conspicerent, ab
 vltre

Respōsum
 Reging.

ulteriore colloquio tunc sibi temperandum putarunt, cætera per nuncios confecturi.

Henricum, festa natalitia ludis, epulis, & spectaculis, ad quæ Cardinales inuitabantur, splendidè transigentè, & *Annam Bolenam* toto populo aspectante, in maximis delitijs habentem, *Volsæus* admonuit, vt saltem honoris sui memor, interim dum lis ageretur, *Anna ab legatur.* illam pateretur apud patrem suum educari. Vix tandem concessit Rex, vt saltè per solemnes Quadragesimæ dies à conspectu suo abesset. Quibus transactis, Rex *Thomam Bolenum* què iam Baronem & dominû *Rupe-fortis* creauerat, iubet *Annam* secretò ad comitatum suum reducere: simulque *Anna reuocatur.* Rex ipse literas amoris plenas ad eam scribens, humanissimè ad se inuitat. Cæterum illa negat se ad illum, qui eam semel tam indignè ablegarit, reditu

DE SCHISMATE

dituram, nec vlllo modo mater potuit filiaē persuadere, vt ad regem se conferret. Sed cūm *Thomas Bolenus* principis indignationem mortis nunciū esse dictitans, monuisset eam, vt nisi & seipsam, & domum *Bolenorum* vniuersam perdere in animo haberet, quāprimū accederet: Veniam (inquit *Anna*) sed vbi semel hominem intra vngues meos conclusero, eum vt meritis est, tractabo. Tunc Rex vt iratam placaret, multo magnificētius quā vnquā ante, nulla sui nominis aut honoris habita ratione excipit.

*Diploma
Iulij Pa-
pe oppug-
natur.*

In causa verò diuortij sui, cūm animaduertent omnes theologos & iuris pontificij professores in eo conuenisse, quod absque *Iulij Pontificis* venia, qui leges Ecclesiasticas relaxabat, matrimonium *Henrici* cum *Catharina* nullo modo ratū fuisset: omnes

nes nervos in *Iulij* dispensatione infirmāda intēdit. *Stephano* igitur *Gardine-ro* & *Frācisco Briano* qui Romę agebāt, mandatum est ante omnia, ne vlli pecuniae parcerent, sed ingentia munera ijs Cardinalibus & theologis quorū opera illis vsui esse posset, vltro offerrent. Rex verò per legatos à Pontifice petijt primùm, vt *Iulij* papę dispensationem pronunciaret adulterinam, & ipso iure nullam: deindè vt potestatem faceret, quò *Maria Henrici* & *Catharinae* filia cum duce *Richmundia* eiusdem *Henrici* filio notho, successionis Regiæ stabilienđę causa, matrimonio coniungeretur. Illud verò tertium non Legatorum ore, sed sua manu conscriptum & consignatum Rex adiunxit, vt quanquàm ipse *Henricus Mariam Bolenam* cognouisset, ex eoq; legibus Ecclesię prohiberetur *Annā Bolenam* eiusdem *Mariae* sororem vte-

Mandatorū Capita.

1.

2.

Iam Henricus fratrem et sororem matrimonio copulare vellet.

3.

DE SCHISMATE

*Polus li-
bro 3. pro
defensione
unionis
ecclesia-
stica.*

rinam in coniugem assumere: tamen
sua Sanctitas, quæ leges ecclesiasticas
moderatur & relaxat, gratiam ei hu-
ius rei, authoritate Apostolica face-
ret. Quod ita conscriptum & peti-
tum fuisse, non *Caietanus* modò infi-
nuat, verùm etiam Cardinalis *Polus*
constanter affirmat, additque, *Henri-*
cum ita demum hoc vltimum impe-
trasse, si antè constitisset, *Iulium* Pon-
tificem non habuisse ius, priore illa
in causa (hoc est in nuptijs fratris)
dispensandi. Hæc *Polus*. De primo
autem postulato ea ratio inibatur, vt
legati Regis peterent *Iulij* decretum,
in quo matrimonium *Catharinæ* cum
Henrico ratum habuerat, circumduci
& abrogari. Quæ res vt ritè atque or-
dine tractari posset, *Clemens* dixit, se
acturum cum Imperatore, vt authen-
ticũ illud *Iulij* decretũ quod apud Cæ-
sarem extabat, aut in urbem Romanam,

aut certè in Angliam ad Legatos suos transmitteretur. Instabant Legati Regis, vt nisi *Carolus* intra duos menses proximè secuturos decretum *Iulij* exhiberet, sua Sanctitas illud pronuntiaret irritum ac nullum. De qua petitione cùm Cardinales *de monte*, & *quatuor Coronatorum*, episcopus *Simoneta*, & theologi quidam, ex mandato Pontificis cognouissent: visa est omnibus iniquissima, tam ob temporis præscripti breuitatem, quàm ob inusitatum edicti modum. Itaque Pontifex interlocutus est, se hac de re ad Cæsarem scripturum, à quo non putabat se plus minis & summo iure, quàm solo æquitatis nomine obtenturum. Contrà verò Legati dicebant, nihil sibi curæ esse vt Breue Apostolicum exhiberetur, nisi ad constitutum diem id fieret.

*petitio Legatorum
Henrici.*

*Interlocutio
papa.*

Cùm autem hæc res magnam Pon-
tifici

DE SCHISMATE

27. April. tifici molestiam afferret, per literas
 1528. cum Legato suo *Campegio* expostulat,
 quòd eiusmodi mandata Romã per-
 ferri passus sit, quæ in Anglia præcidi
 oportuisset, nec spẽ ullam de reb⁹ eius-
 modi quæ cõcedi nunquàm possent,
 à Pontifice impetrãdis fieri. In earum
 literarum extremo quæstus est (qui
 Papæ fuerat à secretis) *Ioannes Baptista*
Sanga, Legatos Regis, præ orationis
 vehementia, magnum malum Sedi
 Apostolicæ minatos, nisi Rex voti sui
 compos fieret. quasi verò (ait) sua San-
 ctitas ab officio recedere debuerit,
 etiamsi totum orbem lucratura esset,
 aut quasi minarum istiusmodi execu-
 tio non primùm illis ipsis qui minan-
 tur, plurimum detrimenti sit allatura:
 si rex videlicet, ob explendã libidinc
 suam, vt domi, suæ vxori, sic foris, Se-
 di Apostolicæ, hoc est, radici & matri-
 ci ecclesiæ Christianæ, libellum repu-
 dij

*Ming Le-
 gatorum
 Henrici.*

di daturus esset. Atque hinc quidem
 certissimò constat Legatos eò usque Nota.
 Regis animum exploratum habuisse,
 ut potius fidem vnà cum vxore abij-
 cere veller, quàm *Anne* amplexibus
 pruari.

Quapropter cum *Henricus* ex Le-
 gatorum suorum literis intellexisset
 Papam nihil eorū quæ peteret, absq;
 conditionibus adiunctis concessisse:
 timeret verò, ne inter christianos prin- Colloquiū
Cameracense.
 cipes, generalis quædam pax (qua de
Cameraci tunc disceptabatur) com-
 poneretur, qua fieret, ut & Papa illi
 minùs deberet, & Imperator maiore
 potentiam acquireret, & Galliarum
 Rex, filiis receptis, *Henrici* ope minus
 indigeret, atque ita vndique desertus,
 nec veterem vxorem repudiare, nec
Annam ducere, saluis rebus suis pos-
 set: re prius cum *Volsæo* & aduocatis
 communicata, *Campegium* renitètem,

DE SCHISMATE

1529

An. Do.

1529.

Legati de
causa con-
gnoscunt.

seque, ob decretum *Iulij* nondum co-
ram exhibitum, iustissimè excusan-
tem, quin & à Pontifice absque nouis
mandatis, de causa illa vltèrius cogno-
scere prohibitum: tamen minis, blan-
ditijs, muneribus, importunitate et
adegit, vt cum de vita etiam sua, nisi
Regis volùtati satisfaceret, in dubium
veniret, tandem, vnà cum *Wolſeo*, *Le-*
dini, quinto calendas Iunias, in cœna-
culo fratrum ordinis *D. Dominici*, tri-
bunal conscenderet. Mandatis igitur
Pape ante omnia recitatis, nominatim
euocant primùm, regem *Henricum*, et
ius vice duo procuratores aderant: de-
indè *Reginam*, quæ ipsa in medium
prodiens, cum protestata esset, se in il-
los tanquàm iudices suos non assentire
ad Papam prouocauit. Sed cum appella-
tionem legati non admitterent, nisi
Regina scripto quodam *Apostolice*
doceret, mandata ipsorum esse reuo-

cata, proximo die quo in iudicio confessum est, Regina iterum affuit, ac ^{Appellatio} ^{Regine.} tùm quidem, proposita solenni exceptione, rationes cur ad Pótificem provocaret, has expressit. Primùm, quòd locus iudicij parum æquus videretur. Nam se in Hispanijs natam, ibi esse peregrinam: *Henricum* qui huius litis auctor sit, eundem esse totius Angliæ regem. Deindè, personas iudicum non solum Regi deuinctas, verùm & subiectas esse, *Volsaum*, ob *Vintoniensem* & *Eboracensem* episcopatus ac multas Abbantias: *Campegium*, ob *Sarisburyensis* ecclesiæ ex dono Regis adeptum episcopatum. Postremò, sanctissimè iurat, se non nisi timore iustissimo adduci, vt horum iudicio hoc in loco & hac in causa stare recuset. Quanquàm verò iudices in Regis gratiam nollent appellationem *Catharinae* recipere, tamen cùm sententiam repudij non fer-

DE SCHISMATE

Henrici
in iudicio
oratio.

rent, nihil quòd Regi gratum esset, facere videbatur. Itaque *Henricus* ipse in iudicio seipsum siltēs palàm dixit, non odio Reginae, sed scrupulo conscientie, & doctissimorum hominum iudicijs se impulsus, ut, quanquam domi haberet Cardinalem Eboracensem de latere Legatum, cui soli potestas ad litem hanc decidendam delegari potuisset, tamen declinandæ iudiciæ causa, hos iudices à Pontifice Romano, summo Ecclesiæ capite, impetraret, quorum sententiæ quæcumque illa futura esset, se acquieturum contestabatur.

Regine
supplicatio.

Postquam Rex perorauerat, Regina vrgebat, ut appellatio quam interposuisset, iudicibus probaretur. Illis negantibus, cum ad læuam subsedisset, de loco suo surgens, Regem qui ad dexteram sub conopæo condebatur, adiuit, genibusq; flexis ab illo

supplex precata est, ut quoniam in suo regno ageret, ipsa verò peregrina esset, liberam ei potestatem faceret, Romæ, apud communem omnium Christianorum patrem atque etiam iudicem ipsi Regi probatum, litem istam persequendi. Assurgens Rex, & benignissimis oculis eam intuitus, hanc se illi potestatem facere dixit: populo interim qui vultum utriusque coniugis, & gestum spectabat, minimè sibi à lachrymis temperante. Discedit ergò Regina ex loco iudicij. Cui, cum statim esset nunciatum, ipsam à Rege & iudicibus reuocari, Parebo (inquit) marito meo, non item iudicibus. Sed cum à procuratoribus suis admoneretur, si verba interpositæ appellationis, sua in iudicium reuersione oppugnet, eam rem detrimentum causæ ipsius allaturam: hac proposita Regis

DE SCHISMATE

nuncio excufatione, ad *Baynardi* ar-
cem, vndè illuc venerat, reuerfa: toti
confilio fuo dixit. Hodie primùm, ne
caufæ meæ nocerem, dño meo Regi
non parui: fed cùm proximè eum vi-
dero, flexis genibus, hanc culpam de-
precabor. O coniugem meliore ma-
rito dignam: nifi quòd, hoc perfecutionis
genere, Deo vifum erat immar-
ceffibilem gloriæ coronam *Cathari-
næ* præparare.

*Humili-
tas Regi-
næ.*

Henricus verò qui tantùm ne inur-
banus videretur, ad temporis mo-
mentum precibus *Reginæ* affenferat,
eueftigiò Legatos ad fententiam fe-
rendam *Iulii*que Papæ decretum abro-
gandum omnibus modis premebat.
Exemplum igitur Pontificiæ dispen-
fationis cùm in iudicio exhibitum ef-
fet, Regis procuratores ex multis ca-
pitibus contendebant, id fatis firmū
ad ftatuendas *Henrici & Catharinæ* nu-
ptias

*Iulij di-
ploma im-
petitur.*

ptias non fuisse.

Primùm, quòd in eo *Iulij* decreto de nuptijs quidem, non item de sponsalibus contrahendis, mentio haberetur: cùm tamen, & principes sponsalia primùm contraxerint, & in causa quæ à iure Canonico aliena fuerit, extensio nulla sit admittenda. 1.

Deindè, quòd impubes *Henrici* ætas commemorata in decreto non fuisset, cùm is non nisi duodecim annorum tunc esset. 2.

Tùm autem, quòd *Henricus* iam factus pubes, protestatus esset, se nolle *Catharinam* ducere. 3.

Præterea, quòd cùm hæ nuptiæ ob pacis bonum inter *Ferdinandum* atque *Elizabetham* Hispaniæ, & *Henricum septimum* Angliæ, reges, retinendum, permitterentur: eaque dispensationis Pontificiæ finalis causa fuerit, tamen nec impubes *Henricus octavus* de bono 4.

DE SCHISMATE

no pacis cogitasset: nec *Elizabethæ* & *Henricus septimus* tunc vixissent, cùm nuptiæ celebrabantur.

5. Quid quòd *Catharina* & imperatoris *Henrici* nomine, preces Pontifici offerebantur, cùm tamen istorum Principum nulla intercessissent mandata, quorum vi parentes eorum, hoc pro illis iure agerent. Falsam verò narrationem totum id quod petitum vitare.

6. Postremò, cùm istæ nuptiæ duplici obstaculo impedirentur, vno affinitatis, quod ex carnali copula *Catharinae* & *Arthurii* oriebatur: altero iustitiæ publicæ honestatis, quod ex solo earum nuptiarum contractu etiam si nulla copula subsequuta esset promanavit: in *Iulij* autem decreto solùm affinitatis impedimentum relaxaretur, de impedimento autem iustitiæ publicæ honestatis ablato, nulli fieret

fieret mentio: hinc aiebant effici, vt hoc posterius impedimentum non ablatum, has *Henrici & Catharina* nuptias faceret illegitimas, & ipso iure nullas. Hæc illi.

*Responsū
procura-
torum Re-
ginæ pro
diplomate
Iulij.*

Quamquam autem Regina nihil sibi negocij volebat cum illis iudicibus esse: tamen procuratores ipsius, vt ne iure aut æquitate destituti putarentur, omnibus aduersariorum argumentis quam primùm responderunt. Dicebant igitur, sublato semel per *Iulij* papæ authoritatem, ecclesiasticæ legis impedimento: effectum quoq; omnem, ex illo profectum, eadem opera sublato fuisse: vt iam ipsis Principibus ex equo licuerit, tam spōsalia, quam matrimonium, velut iure communi contrahere. Vbi enim quicquam ob grauem aliquam causam permittitur, omnia sine quibus ad illud perueniri non potest, si-
mul

*Ad pri-
mam par-
tem pri-
mæ obie-
ctionis.*

DE SCHISMATE

mul permissa intelliguntur: ne alioquin
 nihil ageretur. Impuberẽ verò *Henricũ*
 non potuisse adhuc aliud quàm sponsa-
 lialia inire. Quid quòd post matrimo-
 niũ, Pontificis venia ritè contra-
 ctum, stultè dubitari asserebant, utrũ
 licuerit Principibus sponsalia contra-
 here nec ne? Cũ enim sponsalia,
 quæ matrimonium subsequiturũ spõ-
 dent, nec ad matrimonij constitutio-
 nem necessariò requirantur: & tamen
 semel adhibita, eidem non aduersentur,
 sed maximè omnium subser-
 uiant, partim concessio matrimonio,
 etiam sponsalia intelliguntur concessa,
 & ideò valebant: partim etiam si
 non valuissent, nocere tamen subse-
 cuto postea solemnĩ matrimonio nõ-
 quàm possent, cũ & hoc sine illis
 per se constet, & quòd superuacaneè
 adijcitur, nunquam id, quod suo iu-
 re subsistit, viciare debeat. Neque
 hanc

spon-
salia.

*l. vnica.
 Cod. de
 rei vxor:
 act.*

hanc causam à iure Canonico alienā fuisse, quin potius adeo plausibilem, ut si Canonis auctor de illa cogitasset, omnem operam daturus fuisset, ut tanto bono publico, nuptiæ inter fratrem superstitem & defuncti uxorem inirentur: & tamen, in qualibet odiosa causa, permisso matrimonio, sponsalia, quod nihil aliud sint, quam inchoatum quoddam matrimonium non intelligerentur prohibita.

Ad secundam partem primæ objectionis.

Ad rem verò non attinuisse, ut impuberis *Henrici* ætas describeretur, propterea quòd ea sola cuiusque rei aut personæ qualitas necessario exprimenda esset, quæ iuri obfisteret, & cuius mentionem fieri manifesta iuris ratio postularet. Ea fuit in hac causa, non impuberis ætas, quam ad effectum à natura pendentem supplere Pontifex non poterat, sed affinitatis conditio,

quæ

Ad secundam objectionem.

DE SCHISMATE

que nuptijs obstabat, & in diplomata expressa fuit.

Adde his, quòd in causa matrimonij, in quo nihil aliud ad pubertatem necessarium est, quàm vt coire cum foemina quis possit, certum non est illum esse impuberẽ, qui sit duodecim annorum. *Hieronymus* enim ait, *Salomonem* & *Achaz*, ætatis vndecimo ac duodecimo anno, filios genuisse. Imò etiam inter priuatos prætermissa duodecim annorum ætas, decretum *Papæ* non vitiaisset, quia tam exigua & leuis qualitas expressa, nūquàm Põtificem à maiore aliquo bono prouehendo, retardasset, quantò minus putandum, quòd inter potētissimos principes, *Papæ*, qui pacis conseruatorẽ se prædicat, tam ingens bonũ publicę pacis plurimũ regnorum, ob hoc solũ impediturus esset, quòd *Henricus* non nisi duodecim annorum haberetur? Principibus enim

Ad Vitalem epist.
132.

1. Reg. 8.

enim, quos Deus ipse legibus huma-
nis videtur soluisse, maiora quædã me-
ritò à Pontificibus indulgeri solent.

Protestationem verò iam puberis *Ad tertiã*
Henrici, de qua *Catharinam* certio- *obiec-
nem.*
nunquam reddidit, nihil omnino *Ca-
tharinæ* obfuisse: quanquam, eum nu-
ptiæ solennes postea subsecute, prio-
rem protestationem quamlibet solẽ-
nem, irritam reddidissent, perquam ri-
diculè nunc, post nuptias contractas,
obtendi quòd *Henricus* semel dixisset,
se nolle *Catharinam* ducere. Dixit, at
duxit tamen. Potius facto publico,
quàm verbo privato credendum esse,
presertim, cum factum hoc, & poste-
rius fuerit, & in sacramentum Christi
transierit, & tot annorum cohabita-
tione, & nobilissimo prolis pignore,
stabilitum fuerit & confirmatum?

Nam quòd putarent impuberem *Ad quar-
ta obie-
ctionis pri-
mã partẽ.*
adhuc *Henricũ* de bono pacis minimè
CO

DE SCHISMATE

cogitasse, cur eum, qui ob duodecim
 annorū ætatem, pubertati proximus,
 & doli capax erat, quinimò qui gra-
 uium etiam criminum reus esse pote-
 rat, solius virtutis, & sancti desiderij
 capacem negarent? Potuit, commissio
 etiam homicidio, mereri æternā mor-
 tem, & non potuit optare bonum pu-
 blicum, aut ea quæ ad æternam vitam
 spectant? Hanc absurdam & irreligio-
 sam opinionem boni mores condem-
 nant, sanctę leges reijciunt, piij iudices
 non admittunt, etiamsi quis illam te-
 stibus atque instrumentis probatu-
 rum affirmaret. Præterea, si filius bo-
 num pacis non optauit, at pater, in cu-
 ius potestate erat, id pro illo, & ad il-
 lius vtilitatem fecit, sicut & pro illo
 credidit, cùm adhuc infanti sacramen-
 tum fidei conferendum curaret. Nec
 in his nuptijs permittendis, Pontifex
 priuatas *Elizabethæ Hispaniarum Re-*
ginæ

*Ad secun-
 dam par-
 tem.*

ginæ, atque *Henrici septimi* personas, sed publica officia, & regiam conditionem spectavit, quæ unâ cum illis non est mortua, sed ad hæredes eorum *Henricum octavum & Catharinam* unâ cum regnandi iure in Anglia pertransiit. Nam bonum pacis nō certarum personarum, sed populi totius bonū est. Populus autem & ciuitas non moritur. Plus dicimus: Satis est, quòd *Henricus & Elizabetha* impetrati priuilegij tempore vixerant, cum illa quæ ex gratia conceduntur, statim atque sunt concessa, vim suam & perfectionem ex sola cōcedentis voluntate cōsequantur. Vt interim nec illud omitamus, Catholicum Regem *Ferdinandum*, cōtracti matrimonij huius tempore, adhuc superstitem fuisse.

Quòd verò filij parentibus non mandauerint, vt hanc illis coniugij veniam impetrarent: nihil referre. Quam

Ad quinta obiectio- nis præmam partem.

F quam

DE SCHISMATĒ

quàm enim Pontifex eum qui preces alterius nomine affert, nisi de mādato docuerit, repellere, si vult, potest, tamen si non repulerit, verùm id quod petitur in causā plausibili & gratiosa concesserit: valet quod agitur, nec amplius quæretur, à quo sunt preces potest rectæ, sed tantum, an rescriptum impetratū? quod multò magis in parentibus locum habet, cùm pro filiis aliquid impetrant. Ipsa enim natura lex docet, parentes filijs thesaurizare debere, maximeque omnium, in Regibus hoc eodē iure ac more vtimus qui multa suis liberis priuilegia per suos Legatos impetrare solent. Nec fuisse falsam narrationem quæ his verbis concepta est, *Oblata nobis nuper pro parte vestra petitionis series cõtinebat, & Pro parte enim Henrici octauī & Catharinae preces verè offerebantur, sicut narratio ipsa refert, cùm ad eorum ver-*

Ad secundā quinquagesimæ objectionis partem.

litatem id totū quod petebatur, con-
 fter relatum esse. Nec vnquam videri
 posse parentes, quibus ipse Deus filios
 commendauit, filiorum mandato in
 ijs quæ ad rem eorū spectant, caruisse,
 cū ipsa filiorum ratio & natura per-
 petuo quodam gemitu & clamore pa-
 rentibus mandat, vt ipsis, omni qua
 possunt ratione, consulant. *Qui enim* 1. Tim. 5.
suorum & maximè domesticorum curam
non habet, fidem negauit, & est infideli de-
terior.

Veniamus iam ad illud vltimum
 caput, in quo vim maximam aduersa-
 rij sitam esse arbitrantur. In precibus ad sextā
 obiectio-
 nem.
 Pontifici oblatis hæc verba contine-
 bantur: *Dudum inter dominam Catha-*
rinam & principem Arthurum Henrici
fratrem, matrimonium per verba de præ-
senti fuisse contractum: Nonne his ver-
 bis satis expressè proponitur iustitiæ
 publicæ honestatis impedimentum,

F ij quod

DE SCHISMATE

quod ex solo nuptiarum contractu o-
 riebatur? In iisdem verò precibus mox
 sequitur, *Illud matrimonium carnali co-
 pula forsitan fuisse consummatum.* Nonne
 hinc etiam affinitatis impedimentum
 elicitur, si fortè carnalis copula inter-
 cessisset? Propterea enim adiectum
 est illud *forsitan*, ut in omnem euen-
 tum matrimonio consuleretur, etiam
 si carnalis copula, quæ reuera non in-
 tercessit, casu quopiam intercessisset.
 Cum ergò Papa ex re narrata intellex-
 erit, duas ad summum res obsticisse,
 quo minus *Catharina Henrico* nub-
 ret, vnam, quòd ea fœmina prius *Ar-
 thuro Henrici* fratri nupta fuisset: al-
 teram, quòd ab eodem *Arthuro* forsi-
 tan fuisset cognita: idemque Ponti-
 fex tota re intellecta, non modo affi-
 nitatis in toto genere, sed huius ipsius
 affinitatis impedimentum, (quod in-
 ter *Henricum & Catharinam* ex nup-

tijs *Catharina* cum *Arthur* prius contractis & copula forsitan subsequuta consummatis, interuenerat) auctoritate sua sustulerit, nonne eo ipso iustitiæ etiam publicæ honestatis impedimentum, quod copulam carnalem præcedit, multò magis sustulit? Nam si *Henrico* regi permittitur, ut fratris uxorem etiam si carnali copula fuisset cognita, tamen ducat: nonne multò magis eam ducere permittitur, si nupta solùm, & non etiam cognita fuit? Hactenus Reginae procuratores.

Postquam verò carnalis copulæ mentio facta semel esset, Regis procuratores nonnullas leues coniecturas in medium proferebant, quibus docere conabantur carnalem copulam inter *Arthurum* & *Catharinam* verè & absque forsitan intercessisse: verbi gratia, quòd nuper ex ephebis ambo excessissent: quòd ab epulis & delitijs ad

Argumē-
ta pro car-
nali copu-
la.

1

2

DE SCHISMATE

3
4
5
thorum conjugalem summa nocte
deducti essent: quòd mutuò inter
amarèt. quòd legitimis nuptijs coniu
cti essent: deniq; quòd *Arthurus* mane
postridiè potum flagitaret, id que (v
aiebant) quoniam diceret se illa no
cte in calida Hispaniarum regione
peregrinatum fuisse.

*contra car-
nalem con-
pulam.*
1
2
At Regine aduocati has leuissima
coniecturas multis & firmissimis ar
gumentis confutabant, primũ quòd
Henricus septimus curauerat, vt matro
na grauissima in eodem cum sponsi
thalamo adesset, quæ ob *Arthuri* mor
bum & infirmam valetudinem, carni
cõiungi prohiberet. Deindè quòd Sa
renissima Regina, quæ omnium op
timè rem nouerat, apud notarium
quendam publicum, cui nomen erat
Ioanni Tolcarno, præsentibus multis E
piscopis ac alijs testibus, iurato asse
ruisset, se, post obitum *Arthuri* princi

pis, mansisse virginem: tùm etiam, quòd cum D. *Catharina* palàm in iudicio, presenti *Henrico* regi, dixisset, ipsum scire, quòd is eam virginē cognouisset: Rex nunquàm id negasset, atque ideo dum in re tanti præiudicij tacuisset, ei quod opponeretur assentiri præsumèdus esset. Et hæc quidem illi dicebant, sed nos etiam aliud insigne testimonium adiungamus ex eo libro *Cardinalis Poli*, quem regi *Hē-*
rico adhuc viuenti scripsit & inscrip-
 sit, in quo ait, ipsum *Henricum octa-*
uum, nihil tunc minus quàm de repu-
 dio cogitantem, *Carolo quinto* Impe-
 ratori vltro fassum esse, quòd *Cathari-*
nam adhuc virginem cognouisset.
 Hæc *Polus*.

4
Polus lib.
 3. pro de-
 fensione
 vniouis.
 confessio
Henrici

Rursus cùm Regis aduocati literas *Adriani Cardinalis* qui Pontificis quaestor in Anglia quondam fuerat, recitassent, in quibus dixerat se ex Papa

DE SCHISMATE

Iulio audisse, cum diceret, sibi non videri quod in matrimonio *Henrici & Catharinae* dispensationem posset interponere.

Ex altera parte procuratores Regine in medium protulerunt ipsius *Iulij* patris literas ad *Henricum septimum*, de hoc sermone, ad eiusdem *Henrici* rogatum conscriptas, in quibus haec verba erant

verba Iulij papae.

De dispensatione matrimoniali nunquam negauimus, nec suspensionem prebuiimus, quod minus eam facere vellemus, ut aliqui minus verè dixerunt, sed respondimus nos expectari in illa concedenda tempus magis ac commodatum, ut consultius & maturius fieret, cum huius sanctae Sedis & vtriusque partis honore. Haec *Iulius*.

Aduocati Catharinae.

Erant autem Serenissimae Reginae aduocati totius Angliae viri optimi & doctissimi. Primum *Gulielmus Varamus* Cantuariensis Archiepiscopus

De

Deindè quinque Reuerèdissimi Epif-
 copi *Cuthbertus Tonstallus* tunc Londi-
 nēsis, postea verò Dunelmensis: *Nico-*
laus Vestus Elyēsis, *Ioannes Clericus* Ba-
 thonēsis, *Ioannes Fisherus* Roffēsis, *Hen-*
ricus Stādicius Asaphēsis. Quibus epif-
 copis adiungebantur alij Theologi
 quatuor, *Abelus*, *Fetherstonus* *Pouellus*,
 & *Ridlayus*.

His ergò rebus quę ad iuris Eccle-
 siastici controuersias pertinebant, ita
 constitutis: *Ioannes Fisherus* Roffensis
 episcopus, non Anglicani tantum re-
 gni, sed & orbis Christiani lumen,
 exemplar sanctitatis, populi sal, Ec-
 clesię Doctor, in medium prodijt,
 & librum pro defensione matrimo-
 nij Regis & *Catharina* doctissimè scri-
 ptū, Legatis exhibuit, grauissima ora-
 tione illos admonens ne in scirpo no-
 dum quęrerent, neue aut scripturarū
 manifestam veritatem, aut leges Ec-
 cle

Ioannis
Epif. Rof.
sensis ora-
tio ad in-
dices.

DE SCHISMATE

clesiasticas iã satis in hac causa perpe-
 ctas euerti permetterēt: quin imò iterū
 atq; iterum cogitarent quãta mala ex
 hoc diuortio secutura viderētur, vide-
 licet, *Hērici* regis & *Caroli* Cęsarıs odia,
 Principum qui eorum partibus adhe-
 rerent factiones, bella non tantũ
 externa, sed & ciuilia, quodque om-
 nium est grauissimũ, dissensiones in
 causa fidei, schismata, hereses & sectę
 infinite. Ego (inquit) pro eo ac in
 ista re laboris & industrię plurimũ col-
 locaui, affirmare ausim, idq; non solũ
 hoc in libro testimonijs & scripturarũ
 & sanctorum Patrum clarẽ docui, sed
 etiam mei sanguinis profusione testi-
 ficari paratus sum, nullam esse in ter-
 ris potestatem, quę hoc matrimoniũ
 à Deo ipso coniunctum dissoluere
 possit aut disiungere. Hoc vbi *Ioan-
 nes Rossensis* fama doctrinę illustris,
 sanctitate vitę conspicuus, Episcopali
 dig

Locutus
 est & fe-
 cit.

dignitate honorandus, ipsaque can-
 tie venerabilis palàm dixisset, quatuor
 vtriusque legis doctores librum à se
 conscriptum obtulerunt in quo ma-
 trimonium *Henrici & Catharinae* se- Libri pro
 Cathari-
 na.
 cundum leges Ecclesiasticas ritè con-
 tractum esse planum faciebant. Mox
 tres libri, singuli à singulis Episcopis
 compositi, coràm exhibiti sunt, quo-
 rum auctores fuerunt *Clericus Batho-*
nensis Episcopus, Cuthbertus Tonstal-
lus Londinensis, (qui tunc legatione
 pro Rege vnà cum *Thoma Moro Ca-*
*meraci*ungebatur) & *Vestus Elyensis*.
 Hos Episcopos secuti sunt quatuor
 theologi, *Abelus, Pouellus, Fetherstonus*
 & *Rydlayus*, qui affirmabant se Dei &
 veritatis amore adductos, nihil aliud
 pro matrimonio *Catharinae* scripsisse,
 quàm quòd secùdum scientiam ipsis
 datam sciebant Euangelio & scriptu-
 ris sacris consentaneum esse, id quod
 li

DE SCHISMATE

*Iniquitas
iudicū.*

liquidò appareret, si libros ipsorum, (sicuti eos non dubitabant facturos) legere dignarentur. *Rydlayus* autem vir catholicus & pius, atque ab omni assentatione alienissimus, palàm questus est de Legatorū iniquitate, quòd iusiurandum calumniæ, solis Reginae procuratoribus & aduocatis detulissent, nihil eos aut dicturos aut scripturos, aut in hoc genere facturos, quod non & diuinis & ecelesiasticis legibus consentaneum esset. Quod si (inquit) Regis procuratores & aduocati eadē iusiurandi religione cōstricti fuissent, iam causa esset acta, nec vel aduersarij veritatē à nobis stare negassent. Imò se quamlibet pœnam subiturum, nisi qui Regias partes tuebantur, ad Regiam statim transirēt, si hoc illis iusiurandum imponeretur. Tacuerūt omnes qui erant ex parte Regis, ac verbū *Ridlayi* silētio suo cōfirmare visi sunt.

Volsæus libertatem dicendi, qua v-
 sus est *Ridlayus*, indignissimè tulit. Tã
 is verò quã *Cardinalis Campegius* quẽ-
 admodũ in causa progredereetur, non
 videbant: adeò cuncta iam erant clara
 & contestata pro *D. Catharinæ* matri-
 monio. Rex tamen more suo virge-
 bat, vt ad sententiam secundum se fe-
 rendam festinarent. *Campegius* verò cũ
 nullam excusationem suam Regi pro-
 batam esse animaduerneret, nec tamen
 contra tam claras probationes, contra
 certissimam Papæ voluntatẽ, contra
 iustissimam Reginae appellationem
 auderet secundum Regem pronun-
 ciare, tandem audacter liberẽque di-
 xit, multis se annis in rebus agẽdis ver-
 satũ, multis annis vnum ex duodecim
 iudicibus qui causas in Rota Romana
 cognoscunt, extitisse, nec vnquã in
 causa etiam mediocri (nedum tanta
 & tam graui) tantam festinationem
 adhi

Campegius
excusatio.

DE SCHISMATE

adhibitam vidisse: quin moris esse ut
 cum ad locum sententiae deventum fuerit,
 triginta toti dies ad testimoniorum au-
 thoritates & momenta examinanda va-
 cui concedantur. Nunc autem vix totidem
 praeteriisse, a quo primum die, causa Re-
 gis palam publiceque inchoata sit. Et qua-
 lis causa? quanti ponderis & momenti?
 quante offensionis & scandali? nisi forte
 sacramenti legitimi subita disruptio, ma-
 trimonij per viginti annos corroborati
 repentina dissolutio, prolis generosa
 atque adeo Regiae miseranda illegiti-
 matio, potentissimi Monarchae irri-
 tata maiestas, Christiani populi diuul-
 sa concordia, auctoritatis Pontificiae
 contempta dispensatio, parui cuiuspiam po-
 deris aut levis momenti esse videatur.

Carolus 5.
 intellexit.

Sibi quidem constitutum esse in re tam
 graui, lento potius & securo, quam pra-
 propero & praecipiti gradu incedere.

Haec ubi *Campegius* dixisset, subito
 muta

mutatos omnium vultus vidisses: alij eius libera oratione delectabantur, alij contra qui ex rebus nouis crescere optabant vehementer dolebant, alij cum tacite apud se latarentur, tamen ore tenus dolorem simulabāt, ex quibus erat *Volsæus Cardinalis*, qui licet idem quod *Campegius* sentire putaretur, nihil tamen perindè vrgebat ac sententię ferendę accelerationem.

Rex cum videret *Campegium* à re iudicanda tam alienum, vt nouas dilaciones quotidie interponeret, iudiciumque præter omnium spem penè ad finem mensis Iulij extraxisset, ac tùm quidem Romani moris esse diceret, vt à iudicijs exercendis vsque ad mensem Octobris abstineretur, *Bran-*
donum & Harwardum Duces hunc Nor- Hæc erat
vis nōiua.
folcie, illum *Suffolcie*, ad Legatos misit, qui magno principum virorū comitatu deducti, cum tertio calēdas
 Augu

DE SCHISMATE

Augusti ad iudices pro tribunali fe-
 dentes venissent, tam Regis quam suo
 nomine ab eis magnoperè contende-
 bant, ne conscientiam Regis diutius
 implicatam tenerent, sed tandem ali-
 quandò rem totam deciderent ac de-
 finirent. Hic autè *Volsæus* licet prior
 loco sedisset, conticuit. magno enim
 timore concutiebatur. *Campegius* vero
 per eam fidem, qua Deo atque Eccle-
 siæ Romanæ obstrictus erat, contesta-
 batur, moris esse Romanæ curiæ, cuius
 ipse membrum esset, ut à fine mensis
 Iulij vsque ad quartum nonas Octo-
 bris nullum exerceretur iudicium. Sin-
 contra factum fuisset, quicquid in eo
 genere tentaretur, nullius roboris om-
 nino futurū. Quòd si Rex illum diem
 pro sua patientia expectaret, nihil le-
 dubitarè, quin omnia ex eius voto su-
 cessura essent. Instare iterum duces,
 eo ipso die, aut ad summum postridi-
 le

sentētia ferretur. Iterum *Campegius* cū
 respondisset nullo modo id sibi face-
 re licere, *Carolus Brādonus Suffolciæ dux* Rabies
Brādonis
 mensam quæ proponebatur magno
 ictu concutiens, Per sacram (inquit)
 missam, nemo vnquam Legatorum
 aut Cardinalium quicquam boni ad
 Angliam apportauit. Quod ille qui-
 dem vel œstro quopiam percitus vel
 fœdissimo adulandi Regi studio du-
 ctus, dixit: quàm seuerè autem Deus
 horum ducum superbiam ac adula-
 tionem per eundem regem & filios
 suos, maximeq; per prolem eam quæ
 ex eo quod ipsi tantopere expetebant
 nouo coniugio orta est, vltus sit: ea
 mala testantur, quæ ipsis ipsorumque
 familijs postea acciderunt.

Duces ex iudicio discedentes, vt ipsi
 omnibus iracundiæ flammis vrebantur,
 sic & Regem à libidine sua iam diu
 ambustum, nouis etiam furoris & in-

DE SCHISMATE

*Papa cau-
sam ad
se reuo-
lat.*
 sani & facibus incenderunt. Papa inter-
 rim iustissimam Regine appellacionem
 ratam habens, palam *Volsæo & Cam-*
pegio interdixit ne amplius huic nego-
 tio se immiscerent: causam verò toti
Paulo Capisuccho sacri palatii apostolicæ
 causarum auditori & Decano cogno-
 scendam, ipsique Pontifici demum re-
 ferendam & explicandam commisit
 quem iussit tam Regi quàm Regina
 diem certum prescribere, quo causam
 apud ipsum per legitimos procurato-
 res suos dicerent. Quæ Pontificis con-
 stitutio non Romæ tantum, sed etiam
 Brugis & Tornaci ac in alijs vicinis
 Flandriæ ecclesijs promulgata, imò &
 in Angliam ad Serenissimam Reginarum
 transmissa est, vt per eius operam Regi
 & Legatis patefieret.

Regina illustrem Senatorẽ & tam
 ingenio ac doctrina quàm pietate ce-
 lebrem *Thomam Morum* ad Regem
leg.

*Thomas
Morus.*

legavit, qui diceret, Papam legato-
rum mandata sustulisse, ipsumque Re-
gem & Reginam ad causam in Rota
ipsius per procuratores suos dicenda
euocasse, id se Regi significare, ut sci-
ret, utrum hanc rem ipsi per viatorem
aut eiusmodi publicum preconem
nunciari vellet nec ne. Rex quanquam
ingenti dolore afficiebatur, tamen cum
nihil aliud adhuc satis, deliberatum
haberet, cætera dissimulans, *Thomæ
Moro* respondit, iam dudum constare
sibi de his rebus, nolle autem, ut sue
personę fiat denunciatio, non recusa-
re tamen quo minus Legatis de more
obnunciatur. Locum verò iudicij, tan-
quam utrique parti communẽ, vehe-
menter sibi placere, daturumque se
operam, ut causa Romę decidatur.
Hęc quidem Rex dicebat: sperabat
verò, se per novos nuncios apud Pa-
pam breui effecturum, ut Legatorum

Rex cuorat
papa Roma

Hypocri-
sis

DE SCHISMATE

mandata renouarentur, atque ea de
 causa, minùs iniquo animo id quod
 agebatur tunc tulit. Hinc factũ est vt
 plures ex Regineꝝ procuratoribus ex
 Regijs verò vnus, vnà cũ duobus no-
 tarijs ad Legatos qui duodecimo à
 Londino lapide simul rusticabantur
 sese conferrent, & hanc rem totam
 Legatis exponerent: quo tempore is
 quem Rex miserat palàm testatus est
 hanc Regis voluntatem esse, vt in An-
 glia iam deinceps nihil in hac causa
 fieret, Romæ autem omnia expedi-
 rentur. Paruerunt Legati Pontificis
 decreto, iamque in spem venerat Re-
 gem quoque saniora capturum confi-
 lia, cùm ecce, *Campegius* per literas
 Pontificis ad Urbem omni cum festi-
 natione reuocatur. Tunc primum
 Rex omni spe rei ex animi sententiã
 conficiendæ excidens, supra quàm di-
 ci potest, excanduit, omnemque cul-

Campegius
 reuoca-
 tur.

pari

pam in *Volsæum* huius diuortij primū super ex huius illi Volsæi
diuortij author auctorem meritò conferens, se malè
illi velle non obscuris indicijs decla-
rauit. Quod cùm multi ex principi-
bus viris (qui *Volsæo Cardinali* omnia
pro eo ac ipse voluit administranti
iamdiu inuidebāt) intellexissent, col-
latis consilijs, multa criminū capita in
illū collegerunt, eaque suis chirogra-
phis obsignata Regi tradiderunt. Rex Anno De.
1528. eam rem sibi iucundam esse testatus,
tantisper tamen dissimulauit, donec
Campegius è regno discessisset, quod
ad septimū idus Septembris accidit.
Cuius etiam discedētis sarcinas excu-
ti iussit, non alia magis de causa, quàm
vt exploraret si quid fortè literarum
Volsæi deprehendere potuisset, nullas
autem deprehendit. At *Volsæus*, qui
nihil eorum quæ contra ipsum inten-
tabantur, sciebat, ad Regem iam pro-
pè *S. Albanum* in villa quadam agen-

DE SCHISMATE

tem accedens, multa cum illo ac Senatu eius, de iudicio quod Romæ suscipiendum erat, contulit. *Stephanus* autem *Gardinerns*, qui Regi erat à secretis, cum tunc ibidem adesset, sequeretur in suspicionem vocari, tanquam Regi huius diuortij auctor fuisset, parlam *Volsæum* rogauit, vt veritatis contestandæ causa, dignaretur coram Rege ac Senatu ipsius planum facere, qui fuissent huius diuortij primi auctores. Nunquam (inquit *Volsæus*) negabo me solum fuisse. Cuius rei adeo me non pœnitet, vt si ea iam ante inchoata non esset, nunc primùm inchoandam iudicarem. Quod quidem posterius *Volsæi* verbum auribus regijs datum esse, nemo ignorabat. Licet enim prima diuortij causa vera fuerat, tamen cum videret Regem ad *Annam Bolenam* animum adiacere pœnituit hominem sui consilij à quo

Volsæi confessionis et adulatio.

nunc

nunc resilire integrum ei non fuit, qui gloriam hominum magis quam Dei dilexerat. Rex autem eo tempore siliuit. At cum *Volsæus* post *Campegij* discessum ad regium comitatum reuersus, ad colloquium illius non admitte- retur, tunc demum sensit infensum si- bi esse Regem. Nec ita multo post, iussu Regis à *Thoma* Duce *Norfolciæ* *Volsæus* apprehensus, cogitur se abdicare pri- ^{Spoliatur.} mum Cancellariæ magistratu, (quem statim Rex insigni viro *Thomæ Moro* contulit) deindè *Vintoniensi* Episco- patu, (quem *Stephanus Gardinerus* ex dono regis accepit) tum autè palatio *Eboracensi* quod rex ipse instructum ut erat, ornatumque inuasit, denique penè omnibus bonis exutus, primum relagatur in villam *Asheriensem*, mox in *Eboracensem* ecclesiã cui præerat, dimittitur.

Quis iam non putasset Regem ab

DE SCHISMATE

improbo illo incœpto suo desinere
 voluisse? Nunc autē obstupescite cor-
 li super hoc. Ob quod peccatū *Hen-*
ricus Volsaum tam seuerè punit, in eo
 dem ipse pertinacissimè progreditur.
 Propter quòd inexcusabilis es ô Rex.
 In quo enim iudicas alterum, teipsum
 condemnas. Scimus enim quoniam
 iudicium Dei est secundum veritatem
 in eos qui talia agunt.

Rom. 2.

Novū fu-
 ci faciēdi
 genus.

Rex ergò partim certos viros ad
 Papā *Clementem* mittit, qui causam de
 uortij sui Romæ sustineat (inter quos
 erat *Thomas Cranmerus*, qui postea factus
 est Cantuariēsis antistes) partim
 per totum Gallix regnum theologos
 & iuriconsultos conquirat, qui mat-
 monium ipsius cū *Catharina* consti-
 re non posse, obsignatis tabulis affir-
 ment : vt si fortè summus Pontifex
 (quòd iam planè apparebat) sententi-
 am contra *Henricum* ferret, tamen fu-

cat

cata quædam academicæ authoritatis species ad tenebras hominū oculis offendendas non deesset. Quod enim paucissimi quidam, & ij non doctissimi homunciones regijs pecunijs magna ex parte corrupti in varijs Academijs censere visi essent, id Rex erat, sub ipsarum Vniuersitatum nomine diuulgaturus, tanquàm tot doctissimorum virorum tanta collegia ab ipsius partibus intrepidè stetissent. Cōmissa est huius rei cura primū *Reginaldo Polo* Anglo, in quo viro nobilissimi generis splendor cum probitate morum & doctrinæ præstantia certabat: deindè *Gulielmo Langeo* Gallo. Sed cū *Polus* in re tam turpi operam nullam interponeret, *Langeus*, cui charior erat pecunia regia, quàm propria fama, quos potuit leguleios & theologastros in suas partes magno precio adduxit. Aderat tunc Parisijs *Petrus Ferdinan*

DE SCHISMATE

dinandus Brasiliensis episcopus, qui (ad tractatum *Aluari Gomeſii* de coniugio regis Angliæ cū relicta fratris ſui, præfationē acribens) ait, ſe oculatū fuiſſe teſtē eius largitionis, quæ *Hērici* nomine tunc *Parilijs* facta eſt. Nonnulli ex theologis (inquit) adulterantes verbum Dei, & ambientes fauorem hominum, corrupti muneribus & largitione Angelorum (quæ moneta eſt Angliſ familiaris) incidere in laqueum Diaboli, & fauerunt partibus Regis contra ſui animi ſententiā. neque vereor tam apertè hæc proferre, quando teſtis huius rei ſum oculatus. Hæc ille.

*Largitio
Henrici.*

*Angeli,
alias, An
geloti.*

*Petr. Blo-
mouenna
in ep. dedi-
cator. com-
menta. D.
Dionisii
Carth. in
4 lib. ſent.*

Id quoque ſimili largitione fruſtra pertentatū fuiſſe in academia Colo- nienſi commemorat *Petrus Leidēſis*, qui propterea ſicut illius vniuerſitatis theologos ſummoperè de ſpretis regiſ pecunijs laudat: ſic aliarum quo- run

rundam gymnasiorum turpissimam
adulationem non tacet. Ita enim scri-
bit. Et nullus vnquàm casus potuit
vestram labefactare innocentiam, au-
toritatem deprimere, constantiam
superare. Sic nuper cùm Rex quidam
magnus & potens, magno auri pon-
do sperasset à vobis quam petebat sen-
tentiam emere, spreto auro, repulsus,
sensit inexpugnabilem animorù ve-
strorum constantiam. Pudet referre
quid interim ab alijs aliquot per frau-
dem & pretium vniuersitatibus im-
petrauerit: quanquàm frustrà vobis
non accedentibus, neque in eandem
vadentibus sententiam, tanta est ve-
stra auctoritas, talis vester est candor,
tale iudicium vestrù & c. Quid, quòd
Crocus quidam simili apud alias gen-
tes largitione Regis nomine vsus di-
citur adeò vt pestis hæc non modò
Parisiensem, Aurelianensem, Andega-
uen

DE SCHISMATE

*Academi
ei quidā
corrupti.*

*de vnione
lib. 3.*

*sleidan.
hist. lib. 9.*

uenssem, Tolosanam, Bituricensem
verum etiam Patauiensem & Bononiensem
Academias peruaderet. Cardinalis Polus
qui hæc omnia & optimè cognouit, & grauissimè
deplorat sebit se satis admirari amentiam Regis
nunquam potuisse, quòd tantam perniciam
effunderet, ut infamiam non tam sibi ipsi
inureret, hoc est, ut per annos viginti
nuptias incestuosas conluisse existimaretur.
Omitto ceteros qui de his rebus quæsti sunt:
etiã Sleidanus qui *Annam Bolenam* quòd hæc
si Lutheranæ fauisset, maximè laudat
tamen scribit *Henricum* illud diuortium
approbari curasse non sine largitione
opinionem. Quid, quòd ne in suo quod
dem regno *Henricus* potuit liberam
gratuitas theologorum subscriptiones
impetrare? Nam ut de *Cantabrigia*
nihil dicam, in qua plures aliquantulum
to Regi fauebant, satis constat Oxonia

niensis Academiae publicum sigillum Oxonis regi re-
fragata est.
communi doctissimorum hominum
suffragio saepius negatum, vix tandem

partim vi ereptum, partim clam sub-
reptum fuisse. Homines enim ad sum-
mum octo clam conuenerunt, effra-
ctisque sacri loci foribus (in quo mo-
ris erat causas communes decerni, &
instrumenta publica obsignari) lite-
ris in quibus Regis diuortium pro-
pugnabatur, publicum Academiae si-
gillum affixerunt: idque dicebant se
in totius Academiae gratiam fecisse,
ne Rex, si nemo eius animo satisfac-
cisset, florentissimam studiorum om-
nis generis Vniuersitatem iratus euer-
tisset.

Pro matrimonio *Henrici & Catha-
rinae* scripserunt apud Anglos pluri-
mi per vniuersum regnum. De qui-
bus autem ego audiui, *Ioannes Roffen-
sis* episcopus, *Reginaldus Polus* Cardi-
nalis

*qui scrip-
serint pro
Cathari-
na.*

DE SCHISMATE

nalis, *Ioannes Holimannus* Bristolien-
 episcopus, *Abelus* presbyter, & ij le-
 tem iurifconsulti, quorum antea me-
 tio facta est: apud Hispanos verò, *Fr-*
ciscus Royas, *Alphonsus Veruesius*, *Al-*
phonsus de Castro, & *Sepulueda*: apud *L-*
sitanos Aluarus Gomefius: apud *Ge-*
manos Cocleus, apud Belgas *Ludom-*
a Schora, apud Celtas, paucis quidem
 sed tamen iudicium suum interpola-
 runt de ea causa, *Eguinarus Baro*, *Fr-*
cisci Duarenus & *Connanus*, apud Italos
 Cardinalis *Caietanus*, & alij in locis
 alij multi doctissimi viri. Fertur etiam
 per manus multorù epistola quædam
Philippi Melancthonis, in qua Regi su-
 det, vt retenta vxore legitima *Cath-*
rina, *Annam Bolenam* concubinæ tan-
 tum loco habeat. Rex verò ipse, &
 illustres aliquot Angli ad Pontificem
 literas dant, in quibus petunt, vt cum
 regni plurimum intersit, masculinè reg-
 nent.

ni heredem extare, saltem hac de cau-
 salitem maturé absolvendam curaret, 1529
 quo integrum Regi fieret aliam vxo-
 rem accipere. Pontifex respondit se
 officio satisfacturum, sed in manu sua
 non esse, vt masculum ex quacunque
 scemina generandum promitteret.

Vt autem Rex rei suæ melius con-
 fuleret, terrorem aliquem Pontifici
 Romano iniiciendum putauit. Itaq; An. D.
 mense Septembri palã edixit, ne quis 1529.
 suorum subditorum, siue is Anglus
 seu Hybernus esset, quicquam in Ro-
 mana Curia deinceps peteret aut pro-
 curaret. Idem cùm audiret *Volsaum*
 Cardinalem etiam Eboraci splendide
 agere, epulis vacare, solemniq; pom-
 pa uti, ac mitram suam gemmis orna-
 tam a rege repetere: hoc non feren-
 dum iudicans, iubet hominẽ ab *Hen-*
rico Northumbrie Comite primùm
 in custodiam includi, deindè Londi-
 num

DE SCHISMATE

Volsai
mors.

Anno Do.
1529.

Vox pe-
nitentis.

num adduci. Atis in itinere ipso ad
Leiceſtriae oppidū quarto Decembris
vita migravit. Sermones dissipati sūt
eum sua sponte venenum sumpſiſſe.
Illud verò constat, cū tanquā reus
læſæ maiestatis regię apprehendere
tur, eum dixiſſe, Vtinam nihilo magis
læſę maiestatis diuinę reus eſſem. Nūc
autem dum nulli rei magis incubi-
tū quam vt Regi penitus inferuirem, &
in Deum peccaui, & Regis gratiā non
obtinui. Ac *Volsaus* quidem digni-
tate ſuę præteritę aſſentationis & ſuperbi-
tatis mercedem in hoc mundo accepit, id
que (vt ſperamus) ne in æternum pu-
niretur.

Cū verò *Henricus* multis Dei præ-
claris donis antea præditus, gratiā
Deo nõ ageret, ſed in cogitationibus
ſuis euaneſceret, *Annam Bolenam* æter-
næ ſaluti ſuæ, atque adeò ipſi Deo an-
teponeret, ne, qui æternam mercedem

DE SCHISMATE

tur *Anna Bolena* pater, accepisset: iã
 dudum (inquit) ô Rex domi meę ha
 beo presbyterum quendam doctum,
 grauem, & modestum, cuius fides a
 bundè tuæ M^{ti}. probata est, in ea qua
 apud Pontificẽ gessit legatione. Hic
 mihi à sacello iam diu fuit, eundem
 que noui erga diuortium hoc tam sin
 cerè affectum esse, vt si tua Maiesta
 eum creauerit Archiepiscopũ, in me
 recepturus sim, facturum illum quic
 quid à subdito quopiam expeti au
 etiam desyderari queat. Placuit con
 ditio, maximè, quòd *Anna Bolena*
 eandem sententiam Regi supplica
 set. *Cranmerus* ergò fit ea conditione
 Archiepiscopus, vt etiamsi Romanus
 Pontifex secundum Regis & *Catho*
ricæ matrimonium sententiam ferret
 ille tamen ex aduerso pronũtiaret, *Catho*
tharinam necessariò esse repudiãdam.
 Cũ autem Rex communioni

de Cranmerus

Cranmerus
 fit Archi-
 episcopus.

dis Apostolicæ nondum renuncias-
 set, ex eoque *Cræmerus* necessario de-
 beret à Pontifice Romano suæ digni-
 tatis confirmationem petere: omnem
 porrò aditum ad solemnem vnctio-
 nem capiendam sibi videret interscep-
 tum, nisi ex canonũ decretis, Roma-
 næ Cathedræ communionem se per-
 petuò secuturũ iuratus affirmaret: eã
 verò mentem Regis perspiceret, vt po-
 tiùs Pontificis Romani communio-
 nem reiecturus esset, quàm *Annæ Bo-
 lenæ* coniugio cariturus: ita se gessit
 homo vafer, vt duobus Dominis etiã
 contraria præcipientibus, per summã
 simulationem inservire conaretur. Et
 quia Regem sui simillimum ex ani-
 mo amabat, Pontificem verò dunta-
 xat timebat, in regis gratiam volun-
 tarium & præmeditatum periurium
 homo impius elegit, vt eò grauius
 postea Pontificem nihil tale cogi-

DE SCHISMATE

premedi-
tatū Cran-
meri per-
inrium. cogitantem vulneraret. Tabellionem
Cranmerus accersit, ei denuntiat se in-
 ratō quidem promissurum Pontifici
 Romano canonicam & consuetam
 obedientiam. Sed priusquā id agat,
 velle ac iubere, vt Tabellio per pu-
 blica instrumenta contestetur id inu-
 tum se facere, nec quicquā minus
 in animo eius esse, quā vt in Regi
 detrimentum Pontifici Romano fi-
 dem seruet. Hac præfatione ædific-
 sigillisque ac testibus (ne fortè per-
 dia eius apud regem in dubium veni-
 ret) munita, solemne iusiurandum
 Pontifici Romano more maiorū ex-
 hibet, simulque Archiepiscopatu
 possessionem inuadit. Quibus reb-
 ita se probauit Regi, vt planè digni-
 patella operculum fuisse dicas. Ac ni-
 mirum erant qui ab *Henrico* multo
Assenta-
tio Cran-
meri. post annis audierunt, cū diceret
 vnum esse *Cranmerum* Cantuariensem

præfulem, qui nulla vnquam in re ipsius voluntati defuisset.

Dum autem ista quæ ad Episcopatum Cantuariensem spectabant, expedirentur, *Henricus* vt tanquam robustus venator, primogenitos regni cælorum filios, hoc est, Christi ministros, omnemque Domini præcipuam sortem suo imperio subiugaret, inaudita quadam tyrannide litem vniuerso clero intendendam curauit, qua *Lis clero*
ob Legatorum Pontificis Romani, ex *indicta.*
ternam (vt tunc cœptum est dici) potestatem, contra placitum regis agnitam & propugnatam, clericorum totius regni bona in commissum cecidisse, fiscoque regis obnoxia esse pronuntiabantur. Cuius iniquissimi oneris terrore Clerus omnis depressus, atque ad terram vsq; deiectus (nam omnibus omninò bonis ac fortunis, quin & libertate omni priuandus, & perpe-

DE SCHISMATE

tuis carceribus iam tunc addicendus
sal infatuatus. erat) cum quid ultra speraret, non haberet, victas manus dedit, herbam potare
 rexit, conculcari se tanquam infatum
 tum salem permisit. Inducto igitur
 confesso publico, penè omnes omnium
 um ordinum clerici vna voce Regi supplicarunt,
Multa cleri. ut cum aureorum ad quadringenta millia ei obtulissent, relictam
 quam eis poenam remittere & condonare dignaretur, idque, pro summa illius
 potestate, quam in regno suo, eum solum
 lum tam in clerum quam in reliquum
Anno Do. 1531. populum habere iam primum fatebatur. Ex qua dicendi formula, prima
 occasionem sumptam aiunt, ut Regi
vnde summi capituli titulus. *Supremum caput Ecclesie Anglicanae seipsum*
 sum habere ac nominare inciperet. Iam enim passim iactabatur in ore
 pessimi cuiusque, nihil Romano Pontifici cum regno Angliæ negotij esse
 nisi si Regi videretur aliquid ei potestatis

statis in eo regno cōcedere, nam alio- 1532
 qui omnem animam debere potestati
 regiae subditam esse, nec solum in ci-
 uilibus, verum iam quoque in spirita-
 libus causis. Et hæc quidem omnia ex-
 cogitata, suscepta & disseminata sunt,
 vt ne Rex absque authoritate legitima
 vxorem repudiasset putaretur. Iamque
 nihil aliud ad nuptias cum *Anna Bo-*
lena contrahendas deerat, præter pub-
 licam sententiam diuortij, quam Rex
 cum à Pontifice Romano sperare non
 posset, à *Cranmero* suo, breui pronun-
 tiandã certò sciens, *Annam Bolenam*
 ipsis Calendis Septēbribus *Penbruchi* Anno Dc.
 Marchionissam constituit, ne, parum 1532.
 nobilem personam duxisse videre-
 tur. Ad decimum verò & octauum
 diem Calendas Decembris proximè
 sequentis, Rex longioris moræ impa-
 tiens, (quanquàm omnia nec dum ritè
 disposita esset,) omnino cōstituit cum

DE SCHISMATE

Anna Bolena occultas nuptias contra
 here: nuptias quidem, quòd aliàs illi
 sui corporis potestatem Regi facere
 nollet: occultas verò, quòd non dum
 à *Catharina* per aliquã vllius omnino
 iudicis sententiam separatus esset. *Ro-*
landus ergò tunc Presbyter (quem po-
 stea Rex in Episcopum Lichefeldien-
 sem cooptavit) accersitur, ac rem diu-
 nam Catholico & Romano ritu fa-
 cere iubetur. Ei Rex narrat, sententiã
 Romæ iam tandem secundùm se pro-
 nuntiatam esse, factamque sibi esse
 potestatem nouam vxorem ducendi.
Rolandus reges non solere mentiri ar-
 bitratus, primùm siluit, mox religio-
 ne tactus, spero (inquit) Maiestatem
 tuam habere diploma Pontificium.
 Annuente Rege, vertit se ad altare:
 cùm ecce, adhuc dubius & timens ne
 quid illicitum committeret, omnino
 (inquit) sacri canones postulant, no-
 stra

occulta
 cū Anna
 Bolena
 nuptia.

Menda-
 cium.

straque valdè interest, vt literæ Pontificis palàm legantur & promulgētur. Tùm Rex, habere quidem se literas affirmat, sed reclusas esse in secretiore loco, nec ab alio præterquàm à se afferri posse: parum autem decere, vt eo tempore (nec enim adhuc illuxerat) solus prodiret. Acquiescit *Rolandus*, atque ita completis ceremonijs, *Henrico* secundam vxorem tradit, prima non solum adhuc viuente, sed etiam per nullam omninò auctoritatem in ullo hactenus iudicio Ecclesiastico vel specie tenus interpositam, repudiata.

Impedimentū verò, cuius obtētū *Henricus Catharinā* repudiabat, tū in illā nō o mirabile Dei iudicium. omninò, tum in *Annā Bolenā* certissimò cadere, idē ipse *Henricus* exploratè sciebat. Nam eo statu rerum posito qui tunc erat, certum est, non nisi duplex impedimentum interuenire potuisse, cur *Henricus Catharinam* non
du

DE SCHISMATE

duceret. Alterum esse poterat affinitatis, si *Arthurus Henrici* frater, *Catharinam* cognouisset: alterum fuit, iustitiæ publicæ honestatis impedimentum. Illud non interuenisse Rex *Henricus* probè sciebat. Nam *Carolo* *Cæsari* factus est, se *Catharinam* adhuc virginem cognouisse, idque ipsum & *Catharina* sanctè semper iurabat, & res ipsa verum fuisse contestata est, cùm & *Henricus septimus* grauem matronam in eodem lecto apposuerit, vt ne *Arthurus* *Catharinam* cognosceret: & raris fuerit in recente adhuc *Arthuri* purbertate, eiusdem infirmitas & inualentudo, vt etiamsi maximè conatus esset *Catharinam* cognoscere, tamen vnicuique caro facti non fuissent. Vbi autem carnalis copula non interuenit, affinitas nulla contrahitur. Et quamquàm contracta fuisset: tamen per auctoritatem clauium regni cęlorum, id impedire

pedimentum ob maius publicæ pacis
 bonum ritè atque ordine sublatum
 extitisset. Quamquàm enim *Henricus*
 malè asseruit Pontificem non potuif-
 se id impedimèti auferre, tamen cùm
 lex Mosaïca quæ mortem & damna- 2. Cor. 3.
 tionem ministrauit, quæque euacuata
 est, non solùm dispensandi, sed etiam
 præcipiendi facultatem habuerit, vt
 superstes frater, sui fratris absque libe- Deut. 25.
 ris defuncti vxorem duceret: quantò
 magis fatendum est, quòd clauēs Ec- 2. Cor. 3.
 clesiæ Christi, quæ spiritum & iusti-
 tiam administrant, quæque non eua-
 cuantur per aliud aliquod testamen- Math. 28.
 tum, sed manent vsque ad consumma- Math. 16.
 tionem sæculi, potestate firma & sta-
 bili non carent permittendi Christiano,
 vt ob publicum Ecclesiæ bonum,
 fratris sui defuncti vxorem ducat? Im-
 pedimentum igitur affinitatis nec vl-
 lum inter *Henricum* & *Catharinam* fuit,
 &

DE SCHISMATE

& quamquàm aliquod extitisset, per
claves Petri rectè sublatum erat.

Iam verò iustitiæ publicæ honestatis impedimētum, quod solum restat, cum (vt inter omnes constitit) non diuini aut naturalis, sed tantum Ecclesiæ factici iuris fuerit, ne *Henricus* quidem aut aduocati eius negabāt potestatem
Matth. 16. clauium Petri satis virium ad illud auferendum habuisse. Cùm igitur nec affinitas vlla fuerit, & impedimētum iustitiæ publicæ honestatis, per *Iulij* Pontificis diploma idoneè ablatum constaret, nihil iam obstabat, quominus *Catharinam* Rex *Henricus* & ducere posset, & retinere deberet. Nam si
Leuit. 18. quis ipsum Dei præceptum obstare dicat, quod fratris vxorem duci prohibet, quamquàm expedita sit responsio, idem ius diuinum nominatim illam exceptionē addidisse, præterquam
Deut. 25. si frater absque liberis defunctus esset, (vt
 in

in nostra causa contigit) tamen illud etiam prætermitti non debet, quòd verba diuini iuris in eodem ipso loco, talem rationem & præmittunt, & vbi que adiungunt, quæ totam *Henrici* causam labefactat. Sic enim legimus: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui nõ* Leuit. 19.

accedet, vt reuelet turpitudinẽ eius. Et post pauca: *Turpitudinẽ vxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitude fratris tui est.*

Vxor enim fratris non ob aliud prohibetur duci, quàm quòd per copulã carnalem affinis alteri fratri iam priùs facta sit. Quæ enim fit vna caro cum fratre meo, ex ea re tam propinqua sanguinis mihi fit, quam frater meus est, qui mihi proximus sanguinis est, in primo nuptiarum gradu. Leuit. 18.

Quàm igitur concederemus & Deum eo in loco non tantũ de illicito coïtu, sed etiam propriè de nuptijs agere (quod multis secus videtur) & per

DE SCHISMATE

August.
in Leuit.

vxorem fratris, nō solum viuentis fratris (vt quibusdam ex sanctis patribus visum est) verum etiam defuncti fratris vxorem intelligi, & præterea legem illam nō ceremonialem esse, sed iuris naturalis conclusiones quasdam explicare: tamen cū ratio legis non semel expressa fuerit, sēperq; sāguinis proximitatem vrgeat, quæ vel per cognationē vel per carnalē copulā (vnde paritur affinitas) acquiritur: nulla vero aut cognatio, aut affinitas inter *Henricum & Catharinā* contracta fuerit, quia frater *Henrici* eam non cognouit, vndeque efficitur, vt diuinum ius non prohibeat *Catharinam Henrico* nubere.

At contra certissimum est inter *Henricum & Annam Bolenam* verum affinitatis impedimentum interuenisse, idque ipsum Regem non ignorasse, eo quod Papæ *Clementi septimo* per litteras suas confessus sit se *Mariam Bolenam*

lenam, *Annae* sororem cognouisse. Ex qua carnali copula *Henricus* toti familiae *Bolenorum* factus est affinis seu proximus sanguinis. Nam vt *Paulus* ait, 1. Cor. 6. Qui adhæret meretrici, vnum corpus cum ea efficitur. Cùm igitur *Maria Bolena* fuerit proxima sanguinis *Annae* in primo gradu, nempe vterina eius soror, *Henricus* qui fuit vnum corpus cum *Maria*, factus est etiam proximus sanguinis in primo gradu fratribus & sororibus *Mariae*, nimirũ, *Annae Bolenaë*. Quid ergò est, quòd is qui tantas turbas excitauit, vt à *Catharina* tanquàm ab affine sua, cum verè affinis non esset, disiungeretur, nunc non timet ad affinem suam accedere? & qui negabat Pontificis clauis posse facere vt *Catharinam* retineret, nunc, sine vllarum clauium auctoritate, imò, contra illarum auctoritatem, *Annam* affinem suam ducit? frustra ô Rex cõ-

DE SCHISMATE

tra stimulum calcitrafti. Deus hypo-
crisim tuam detexit, & adulterinum
cor tuum toti mundo reuelauit.

Quid verò quòd idem rex *Henricus*
etiam matrem *Annae Bolenae* prius co-
gnouerat, vt antè explicuimus? Ex qua
sanè copula tale affinitatis genus inter
Henricum & Annam intercessit, quale
est consanguinitas inter parentes & li-
beros. At pater filiam suam ducere
in æternum prohibetur, quia interce-
dentes & descendentes nullè vn-
quàm nuptiæ permittuntur, propter
ea quòd in nuptijs est summa æquali-
tas & paritas (vndè Eua ex latere Ad-
mi sumpta est) cùm interim liber-
parentes honorare debeant, sequen-
tis tanto inferiores agnoscere, vt nup-
tis quàm sint referendo: & ideò nec il-
lis quidem exæquari possunt. Itaque
Henricus Annam Bolenam, eius mulie-
ris quam semel cognouerat filiam, de-

Gen. 2.

Exod. 20.

cer-

eere, res longè difficilioris dispensa-
 tionis fuit: propterea quòd ipsum af-
 finitatis genus, ipsam nuptiarum essen-
 tiam propiùs attingere videtur, quàm
 vt in eo dispensari quodammodo de-
 ceat: maximè si concubitus matris
 sit multis manifestus. Quare cùm *Hen-*
ricus contra naturæ quodammodo le-
 gem, post matrem *Anne Bolene* cog-
 nitam, ausus sit filiam in vxorem suã
 assumere, quàm impudenter obten-
 dit, se non ausum esse *Catharinam* re-
 tinere, ne in Deum peccaret? quàm Hypocrisis
Henrici.
 impudenter etiam prætexuit, se credi-
 disse, quòd Pontifex auctoritatem
 non habuit *Catharinæ* nuptias permit-
 tendi.

Sed adhuc pergamus. Constat ex
 ijs quæ diximus, non obscura indicia
 ipsi *Henrico* reuelata esse, quòd *An-*
na Bolena esset ipsiusmet *Henrici* filia,
 & tamen eam duxit? Is videlicet, qui

DE SCHISMATE

timuit sui fratris absque liberis defun-
 cti uxorem à fratre suo minimè cog-
 nitam, retinere. Incredibilis quidem
 audacia, inaudita hypocrisis, non fe-
 randa libido. Sed tamen vnius homi-
 nis propria fuit audacia, hypocrisis
 propria, & libido propria. Nec tanto
 perè mirandum est, si aut homo pec-
 cet, aut cùm in profundum venerit
 contemnat. Illud est mirandum, illud
 stupendum, si hominum infinita ma-
 lia non suam, sed alienã libidinem &
 hypocrisim, non tantum equo animo
 ferant, sed etiam suspiciant, lauden-
 colant, & ita colant, vt supra hoc fi-
 damentum, fidem, spem, salutem
 suam exædificent. Omnes enim An-
 glicani protestantes, Lutherani, Zwin-
 gliani, Calvinistæ, Puritani, & Libe-
 tini has incestuosas *Henrici & Annæ*
Bolenæ nuptias adorant, velut fontes
 Euangelij sui, matrem ecclesie sue

Res stu-
 penda.

originem fidei suæ. Vix dum tres anni sunt, quòd Calvinista quidam Anglicanus, Londini duos libros tum *Elizabethæ Principi*, astante Pseudo-Anno Do. 1573. *Matheo Par-* episcopo Cantuariensi *Matheo Par-* 1573. *quero*, exhibuit, tum apud *Ioannem Dayum* typis mandavit, quibus tamen nomen suum minimè ascripsit, in quorum posteriore de *Henrici & Anne* matrimonio agens hæc habet verba. O verè beatæ, & non sine summo Cap. 11. numine conciliatæ nuptiæ, cælestisq; Protestan. tis cuiusdam verba. partus ac progenies, quibus patria a feruitute & caligine plusquam *Ægyptiaca* erepta atque liberata, & ad verum Christi cultum restituta est. Hæc ille.

Nemo iam miretur aut *Caianos* olim fuisse, qui homicidam *Cain* adorarent velut ex potenti virtute procreatum: aut *Ophitas*, qui (vt *Tertulianus* De prescripian. ait) magnificent serpentem qui pri-

DE SCHISMATE

mos parentes in Paradyso decepit ve-
 lut authorem scientiæ boni & mali.
 Nam quid tandem olim factum cre-
 di non potest, cum hodiè videamus
 tot milliones hæreticorum nuptias Pa-
 tris & filiæ adorare? Isti liberationem
 suam ex seruitute plusquàm Ægyptia
 ca his nuptijs acceptam ferunt: isti ve-
 rum Christi cultum per has nuptias
 restitutum gloriantur. Verum qui-
 dem est, per has nuptias aditum vo-
 bis patefactum esse ad omnem hære-
 sim, omnémque nequitiam. Sed
 immensam Dei bonitatē. Qui, quòd
 hæreses vestras non alio modo quàm
 per tam incestuosas nuptias in lucem
 exire voluit, eo ipso declaravit illas te-
 nebrarum filias esse, nec aliter quàm
 per opera tenebrarum procreari po-
 tuisse. Oportuit filiam cum patre, so-
 rorem cum fratre commisceri (nam
 & hoc *Annam Bolenam* perpetrasse
 mox

mox constabit) vt pulcher ille partus
 gigneretur, qui non modò Carthu-
 lianos patres & alios Eunuchos ob re-
 gnum cælorum seipfos ex consilio &
 adhortatione Christi castrantes, ex
 omnibus suis finibus eijceret, indig-
 nòsque vita & luce communi affirma-
 ret: sed etiam Christi Ecclesiam dice-
 ret, non eam esse, quæ populos fide-
 les in omnibus gentibus iuxta prædi-
 ctionem Christi docet ac baptizat,
 verùm aliam nescio quam, in penetra-
 libus domorum, & speluncis sylua-
 rum latentem, lucifugam, sterilem,
 ignotam, expertem sacerdotij & sacri-
 ficij, expertem vnius pastoris, qui oues
 Christi per vniuersum mundum dif-
 fusas, in vnum Christi ouile congre-
 get, expertem denique omnium pro-
 missionum Dei, quas vtique ille fecit
 ciuitati in monte ædificatę, quę non
 potest abscondi, filijs diei & non

*Math. 20.**Math. 28.**Protestan-
tium sy-
nagoga.**Math. 5.*

DE SCHISMATE

IOH. 21. noctis, ouibus Petri, piscibúsque intra Petri fagenam conclusis, & non ijs qui ex ouili eius exirent, aut rete illius rumperent.

Math. 19. Sed iam pergamus in eo quod instituimus. Pontifex Romanus, causa *Hērici & Catharinae*, accuratissimè cognita, illos a Deo legitimè coniunctos fuisse, nec ab homine seperari posse pronunciauit. cuius sententiæ hæc est formula.

CLEMENS PAPA,
VII.

S. h. m. a.
g. h. a. x. e. g. e.
no 1533

 VM pendente lite coram nobis dilecto filio Paulo Capisuccho cancellano nostro, ac sacri Palatii Apostolici causarum auditori, & Decano, à nobis in Consistorio Reuerendissimè commissæ inter charissimos in Christo filios nostros Catharinam & Henricum octauum Angliæ Reges, de & super validitate ma

trimonij inter eos contracti. Prefatus Hen-
 ricus dictam Catharinam eiecerit, & de
 facto cum quadam Anna matrimonium cō-
 traxerit, contra mandata & decreta tam
 inhibitionis quàm in literis in forma brevis
 etiam de consilio fratrum nostrorum S. R. ^{Sedis Romane} _{ecclesie}
 E. Cardinalium emanatis contentas & cō-
 tenta, temerè & de facto attēptando. Idcir-
 co nos de illius potestatis quā Christus-Rex
 regum nobis licet immeritis in persona beati
 Petri concessit plenitudine, in throno iusti-
 tiæ pro tribunali sedentes, & solum Deum
 præ oculis habentes, per hanc nostram sen-
 tentiam, quam ex nostro mero officio, ac de
 venerabilium fratrum nostrorum S. R. E.
 Cardinalium consistorialiter coram nobis
 congregatorum consilio ferimus, eiectionē
 & spoliationem dictæ Catharinæ reginæ à
 quasi possessione iuris coniugalis, & regina-
 lis dignitatis, in qua, tempore huiusmodi
 motæ litis erat & matrimonium inter præ-
 dictum Henricum regem & Annam præ-

DE SCHISMATE

dictam contractum, cum predicta omnia
 notoria & manifesta sint, pro ut ita esse
 declaramus, nulla, iniusta & attemptata
 fuisse & esse, ac nullitatis, iniustitia, attemptatorumque
 vitio subiaccuisse & subiaccere
 prolemque susceptam seu suscipiendam illegitimam
 fuisse & esse, prefatamque Catharinam
 Reginam ad suum pristinum status
 tum & quasi possessionem iuris Coniugalis
 & Reginalis dignitatis restitui & reponi
 debere, dictumque Regem dictam Annam
 cohabitatione sua & quasi possessione iuris
 Coniugalis & Reginalis eijcere & amovere
 re debere in his scriptis pronuntiamus, decernimus
 & declaramus, restituimus & reponimus,
 eijcimus & amovemus. Eademque
 nostra sententia & ex consilio & mero officio
 nostro predicto, prefatum Henricum
 regem maioris excommunicationis & aliarum
 censuras & pœnas in dictis literis contentas
 ob earum non paricionem & contempnam
 damnabiliter incurrisse & incidisse ac

elizabetha
 qua
 nunc regina.

NOTA

Excommunicatur
 Henricus

Henricus
 excōmunicatur.

omnibus Christifidelibus euitandum fuisse
 & esse, declaramus & mandamus. Et ni-
 hilominus volentes cum eodem Henrico Re-
 ge nomine pij patris benignè & clementer
 agere, censurarum prædictarum declaratio-
 nem usque & per totū mensem Septembris
 proximè futurū, ad hoc, ut sententia & mā-
 datis nostris prædictis commodius parere
 possit, suspendimus. Et si infra dictum
 tempus parere distulerit, ac dictam Catha-
 rinam in pristinum statum quo tempore li-
 tis mota erat, non restituerit, præfatam-
 que Annam à sua cohabitatione & quasi
 possessione iuris Coniugalis & Reginalis
 non abiecerit, & dicta attemptata cum ef-
 fectu non purgauerit, ex nunc, pro ut ex
 tunc, præsentì declarationi locum esse volu-
 mus & decernimus.

Ita pronuntiamus.

Henricus istam sententiam non ali-
 ter quàm si facta ipsi fuisset iniuria, in-
 terpretatus, doloris sui vlciscendi cau-
 sa

DE SCHISMATE

*schisma
proclama-
tum.*

sa curauit, vt iusiurandum quod Cle-
rus Anglicanus Pontifici Romano
hactenus præstiterat, in publicis regi-
ni comitijs irritum redderetur, sequi
ipsum (vt quondam *Iulianus* apostata
Pontificem maximum creans, nouam
iurisiurandi præscripsit formulam, in
qua Clerus & populus ipsum ecclesiam
Anglicanæ atque Hibernicæ summum
in terris proximè sub Christo caput
iuratò cõfiteretur. Ac isto quidè mo-
do *Henricus* tam se quàm suos diuisit
ac seperauit ab ecclesiæ Romanæ so-
cietate & cõmunionem, in qua iam in-
dè à temporibus *Iosephi ab Aramathia*
omnes illi Reges & populi vixerant
qui Catholicam Christi fidem in ipsa
Insulis, pro sua quique ætate, sequen-
bantur. Et ij quidem fuerunt Hiber-
ni, Angli, Normanni, Dani, omnium-
que antiquissimi Britanni.

Scimus omnes ô Rex, quàm flo-
ren-

rentem & gloriosam Ecclesiam, à *Ecclesia*
 duobus præcipuis Apostolis *Petro* & *Romane*
Paulo fundatâ, à ducentis & triginta *splendor.*
Petri successoribus auctam & conti-
 nuatam, ab omnium Catholicorum
 nationum Episcopis, Regibus, & po-
 pulis agnitam & obseruatam, omniũ
 hæresum & hæreticorum impia dog-
 mata fugientem & damnantem, in-
 numeris patribus & Doctõribus refer-
 tam, infinitis Dei operibus planè ad-
 mirandis illustratam deserueris, & re-
 liqueris. Sed dic nobis per supremam
 potestatem tuam, quò ibas cum ex
 Romana ecclesia exibas? Nam si Chri-
 stianus permanere volebas, sine ali-
 qua Ecclesia esse non poteras. Dis-
 cessit quidem & *Paulus* Apostolus à *Act. 9.*
Iudæis, & *Dionysius* ab Arcopago suo, *Act. 17.*
 & *Iustinus* martyr à Philosophis, &
Augustinus à Manichæis, & ij omnes
 à gentium erroribus. Sed tamen vnus-
 quis

DE SCHISMATE

Act. 9.

Act. 17.

quisque eorum antequàm à societate sua discederet, priùs aliam vidit societatem seipso antiquiorem, ad quam se conferret. Ibat *Paulus* ad *Ananiam*, & alios in Damasco fideles, *Dionysius* ad *Paulum* & eius comites, *Iustinus* ad Ecclesiam Christi quæ erat in Palestina, *Augustinus* ad *Ambrosium* Mediolanensem, & Ecclesiã Catholicam. Sed tu *Henrice* cùm Romanam Ecclesiam desereres, ad quam aliam ibas? Vtrum ad Græcam? nihil minus. nec enim negasti Spiritum sanctum à filio procedere. An ad Æthiopicam Ecclesiã? at neque teipsum circumcidisti. An ad Armeniorum? At neque originale peccatum, neque salutem omnium ante Christi passionem (id quod illi fecerunt) pernegasti. An saltem ad *Viclefum*, *Lutherum*, *Zuinglium*, aut *Calvinum* ibas? Imò si quos huius erroris viros in tuo regno reperisti, eos fer-

Hoc idem à quouis Archibegretico si petatur, necessario seipsum prodat.

ro, flammáque persequeris. Quò
 igitur ibas cum ex Romana Ecclesia
 exibas? Quò inquam nisi ad teipsum?
 Ergo tu es Christus? Nam solius Math. 17.
 Christi est, autoritate sua Ecclesiam Hunc au-
 Christianam instituire & congrega- dite.
 re. Is autem dixit ad *Petrum*, *Tu es* Math. 16.
Petrus, & super hanc petram edificabo
Ecclesiam meã. Quam obsecro meam,
 nisi Christianam? Christus ergò nos
 mittit ad *Petrum*, Vicarium utique
 suum, & tu nos abducis à *Petro*, &
 ad te vocas? Ergò Antichristus es tu:
 sicut scriptum est, *Videte ne quis vos*
seducat, multi enim venient in nomi-
ne meo dicentes, Ego sum Christus, Math. 24.
& multos seducent. Quid est veni-
 re in Christi nomine, aut dicere,
Ego sum Christus, nisi absque signis
 Apostolatus, absque missione legi- Ioan. 20.
 gitima & ordinaria, caput Ecclesiæ
 seipsum constituere, tanquam Chri-
 sti

DE SCHISMATE

sti oues ipsius curæ primùm ac potissimùm commissæ essent? Ergo è perierat Ecclesia de mundo, perierant prædictiones & promissiones Christi, antequàm *Henricus* cum filia sua concumbens, ex illo incestu nouam Christo Ecclesiam generaret? Si non perierat Ecclesia Christi, certè antiquior te fuit. Si & antiquior te fuit, nec tamen Ecclesia Romana fuit: debebas cùm ex Ecclesia Romana discederes, ad illam aliam tuo bruto iudicio veriorè, te conferre: debebas illi te adunare, vel per Sacramentum aliquod, vel saltem per nudam manus impositionè, vt indè sciremus, quam societatem sequereris, & quam fidem teneres. At nunc tu ipse, tuis constitutus es supremum caput ecclesiæ: cùm nec infimus quidem pes illius esses.

His ita constitutis, iam oportunè tempus aduenerat, in quo *Cranmerus*

Cantuariensis Antistes, iusiurandum quod Pontifici Romano præstiterat, religione, profanorum comitiorum authoritate solutus, liberè posset etiã contra Romani Pontificis præscriptum, diuortij sententiam inter *Henricum & Catharinam* pronũciare. Is igitur ex *Henrici* arbitrio certos Episcopos, Procuratores, Aduocatos, & tabelliones vnà secum ducens, ad pagum *Dumstablensem* se contulit, qui proximè abest à Regia villa *Amptilen-si*, in qua degebat Serenissima Regina, quàm sæpius in ius vocatã ubi per quindecim dies frustra expectasset, ad sententiam diuortij ferendam se præparat, cùm prius Regem velut à diuortio aliquantulum abhorrentem (ita enim vt faceret inter ipsos conuenerat) admonuisset ne fratris defuncti vxorẽ contra leges Euangelij diutiùs retineret: ni obediret, se quamuis in-

Hypocri-sis.

DE SCHISMATE

uitum, tamen pro ministerio quod in Ecclesia Dei gerebat, compelli, vt censuris ecclesiasticis in Regem ageret. Mira dicendi libertas in subdito, inquiebant adultores regij. Iam verè videmus quantum inter Papisticam religionem, & sincerum Dei Evangelium intersit. Hic Episcopus nisi ex Deo esset, Regem ipsum officij sui tam audacter non admoneret. O die beatum qui cælestem lucem primus ad nos attulit. Hæc illi. Porrò *Thomas Cranmerus* ex domo *Anne Bolene* ad solius actoris arbitrium ea lege delectus iudex, vt sententiam pro diuortio ferret, nec audita quidem altera parte, audacter pronunciauit, & necessitatem iure Diuino impositã Regi esse, vt *Catharinam* repudiet, & libertatem concessam, vt alteram ducat. Cæterùm *Henricus* qui & iudicem & sententiam in manu sua habebat, quid

Adulatio.

Sententia
Cranmeri.

quid futurū esset probè sciēs, iām antè
 & duxerat *Annam Bolenam*, & cogno-
 uerat, licet solennem nuptiarum pō-
 pam in ipsam Dominicæ resurrectio-
 nis vigiliam reiecisset. *Anna* igitur pri-
 die Idus Aprilis (qui dies sepulto Do-
 mino sacer eo anno fuit) publicè de-
 ducta, & postridiè calendas Iunij pro-
 ximè sequentis regio diademate co-
 ronata, septimo idus Septembris eius-
 dem anni, filiam *Elizabetham* *Henrico*
 peperit, quinto utique mense, post
 solennem nuptiarum celebrationem:
 necessè ut fuerit, eam priùs cognitam
 ab *Henrico* esse, quàm res diuulgare-
 tur.

*Nuptie in
 vigilia
 paschate.*

*Elizabetha regina
 nuptie 1533.
 7 Iulij mēse ubi.
 eodem anno Anraho.*

Baptizata iam apud Grenuicū *Eli-
 zabetha*, Rex postulat, ut omnes Epif-
 copi & clerici, omnes optimates, quin
 etiam omnes omninò Angli qui sal-
 tem plena pubertate essent, in verba
Elizabethæ iurent, velut quæ sola pro-
 xima

DE SCHISMATE

Nota de
Elizabetha

xima & legitima regni Angliæ hæres foret. *Mariam* verò *Catharina* filiam velut ex matrimonio illegitimo natã,

Idem est omni successione iure priuat. Quam
Fisher iurisiurandi formulam cum *Ioannes*
Anglicè, *Fisher* Episcopus Roffensis, & *Thomas*
quod pis- *Morus* (qui Regẽ in omnia vitia præ-
cator La- cipitem ferri videns, paulò ante sum-
tine. mo Cæcellarij magistratu seipsum ab-
dicauerat) suscipere nollent, in custo-

persecu-
tio.

diam coniecti sunt. Cùm *Thomas Mo-*
rus ad arcem Londinensem duceretur,
in ipsa porta custos carceris aderat, ve-
stem extimam & supremam sibi do-
nandam ex more postulã: cui *Morus*
(vt erat ingenij facetissimi) pileum
statim tradidit. At custos non hunc
(inquit) dico, sed togam qua indueris.
Imò (inquit *Morus*) superior vestis est
pileus, qui supremã corporis partem
tegit. Adeò in ipsius carceris foribus
quas plerique tantopere extimescunt,

vir

vir sanctus tanquàm in cõuiuio lusit. Dicebat verò totum mundũ, in quem Mundus
Moro car-
cer. homines ex Paradiso eiekti ob peccatum deturbãtur, nihil esse aliud quàm carcerem, vnde omnes ad causam dicendam suis singuli diebus euocarentur. Quòd suus carcer aliorum Principum carcere minor fuisset, hoc se acceptum Deo ferre: nam ex malis minimum esse eligendum. His sanctis cogitationibus beatum illud ingenium sese recreabat.

Celebre erat his diebus *Anna Bar-* Anno Do.
1532. *tonæ* monialis nomen. Hæc assererat *Henricum* non amplius iam esse Regem, cò quòd ex Deo non regnaret. *Mariam* verò *Catharinæ* filiam, quæ tunc minùs legitimè nata habebatur, ad regni gubernacula suo iure sessurã esse: ob quæ verba in ius vocata, & in publicis regni comitijs vnà cum duobus persecu-
tio. *D. Benedicti*, duobus etiã *D. Fran-*

DE SCHISMATE

cisci monachis, (qui omnes eam spiritu Dei afflatam credebāt) capitis condemnata, vltimū supplicium subiuit. Quam fœminam cū inter cæteros *Thōmas Morus* diligēter examinasset, nullo indicio deprehendere potuit eā fanatico spiritu (quod in eius inuidiā tunc spargebatur) agitatā fuisse. Constat quidem illas res quas tunc cū nihil minus quàm futuræ putabātur, *Isa. 41.* futuras prædixit, suo tempore postea euenisse. *Maria* enim quæ tunc *Elizabetha* postponebatur, ante *Elizabetham* postea iure suo regnavit.

Cū autem nulli ex vniuerso Clero liberius diuortio Regis se opponerēt, quàm Fratres Minores qui de obseruantia vulgò dicuntur, illi autem *D. Catharina* matrimonium tam in disputationibus publicis, quàm in concionibus sacris acerrimè tuerentur, quorum in hoc genere principes erant

erant duo Reuerendi Patres, *Elstonus* ¹⁵³³
 & *Paytous*, ob hanc rem totus fratrum ^{persecu-}
 obseruātium ordo in tanto apud Re- ^{tio.}
 gem odio fuit, vt tertio idus Augusti ^{confesso-}
 fratres isti ex omnibus ordinis sui mo- ^{res.}
 nasterijs pellerentur. *Elstono* autē Rex ^{Elston.}
 minatus dicitur, se illum in profundis-
 simas aquas, nisi de cetero taceret pro-
 iecturum. At ille nunquàm (inquit)
 dubitauit quin tam celeriter ad Deum
 aqua perueniatur ac terra. Iussus autē
 ex Anglia quàm primùm excedere, in
 Germaniã inferiorem se contulit, vbi
 vsque ad *Mariam* Reginam vixit, quo
 tempore in sui ordinis monasterio
 apud Grēuicum in pace obdormiuit.

Henricus verò vt grauiorem adhuc ^{Anno Do.}
 vindictam de Pontifice Romano su- ^{1534. 1535}
 meret, in mense Nouembri comitijs
 publicis indictis, omnem deinceps in
 Anglos & Hibernos iurisdictionem
 ac potestatem Pontifici Romano ad-

DE SCHISMATE

persecu-
tio.

Papa.

emit, quam si quis deinceps ei detu-
lisset, perduellionis reus fieret. Quin-
imò ipsum *Papæ* vocabulum persecu-
tus, edixit, ut de cæterò nullus Pon-
tificum Romanorum vocaretur *Pa-
pa*, sed tantùm *Episcopus Romanus*. An-
glicanæ verò ecclesiæ Summum ca-
put solus Rex haberetur, cuius etiam
præcipuè esset, autoritate plenissi-
ma, errores, hæreses, abusus omnes in
Anglicana ecclesia emendare. Illi om-
nium sacerdotiorum integri prouen-
tus primi cuiusque anni quo quis be-
neficium aliquod sortitus esset, solue-
rentur: illi omnium ecclesiasticarum
dignitatù decimæ redderentur. Quâ
legem Rex tanta sæuitia executioni
mandauit, ut capitis damnaretur, si
cuius in libro vel solum nomen *Pa-
pa* non deletum extaret. Per Calen-
daria, per indices, per scripta patrum,
per totum ius canonicum, per Scho-
lasti

laustos Doctores, *Papæ* vocabulum
 lituris vndique obducebatur. Imò in
 fronte operum *D. Cipriani, Ambrosij,* Abrenun-
Hieronymi, Augustini, Leonis, Gregorij, tiatur p. a.
Prosperi, ac aliorum Ecclesiæ luminū,
 singuli scribere coacti sunt, Si quid in
 eis operibus inesset, quod Pontificis
 Romani Primatum tueretur aut con-
 firmaret, se illi verbo, sententiæ, ra-
 tioni, iam nunc renunciare, nec tanti
 criminis reos vnquam esse velle. Epis-
 copi plerique, & alij antistites, quorū
 erat principijs tanti mali obsistere,
 paululum tempori cedendum puta-
 bant, donec aut Rex mentem muta-
 ret, aut Princeps aliquis catholicus re-
 ligioni Christianæ opem ferret. Sed
 frustra sanè oculos in Cæsarem, aut
 hominem quempiã coniectos habe-
 bant, cum in Deum & proximum ipsi
 tam grauiter peccassent. Non defue-
 runt tamen reliquæ sanctæ, quæ genua

curuare ante Baal profus recusarent.

Anno Do. 1534. Tertio enim calendas Maij, quinque sanctissimi viri gloriosū pro Christo certamen inierunt. Quorū tres quidē, fuerunt diuersorum ordinis Carthusiani monasteriorum Priores. *Ioannes Houghton* Prior Londinensis, itemque *Robertus Laurentius*, & *Augustinus Vuester*, Priores, alter Beualensis, & alter Examensis, qui quòd profanum *Henrici Primatum* quem in ecclesiam sibi arrogabat, nollent agnoscere, martyrij palmam assecuti sunt. Auxit beatum numerum *Reginaldus* Brigitenſis monachus, ex Abbatia *Sion* Theologus insignis, qui vt sæpe antea populum disertissimis concionibus, sic tūc exemplo & patientia sua erudiuit. Is vbi condemnatum se ad mortem audiuit, Credo (inquit) videre bona Domini in terra viuentium. Idem ad supplicium productus, populum hortabatur

Martyres
quinque.

batur, vt pro Serenitate regis preces 1534
 assiduas ad Deum funderent, ne, qui
Salomonem initio regni sui sapientia &
 pietate ad viuū expresserat, vnà cum
 illo in fine vitæ per mulieres seductus
 degeneraret. Quinto demum lo-
 co *Ioannes Haylus* presbyter idem su-
 pernæ vocationis brauium quia legi-
 timè certasset, accepit. Hæ fuerunt
 primitiæ martyrum post *Henrici octa-
 ui* nouum schisma.

Ad decimum verò quartum diem Anno Do.
 Calendas Iulias, alij tres Carthusiani, 1534.
Vmfridus Midelmor, Gulielmus Ex- Martyres
meus, & Sebastianus Nudegat cùm priùs quatuor.
 per dies quatuordecim cōtinuos ere-
 cti stare coacti essent, iniectis ad col-
 lum, ad brachia, ad crura, circulis fer-
 reis, ita vt ob nullam omninò causam
 loco vnquàm dimouerentur, illustre
 fidei testimonium dederunt. Tàm
 enim illi tres quàm *Gulielmus Horne* vi-
 mincis

DE SCHISMATE

mineis cratibus iniecti, & per plateas Londinenses vsque ad vltimi supplicij locum pertracti, postquam laqueo ad breue tempus suspēsi fuissent, mox viui demittebantur. Tūm autem carnifex pudendis præcisis & flāmæ traditis, pectus & præcordia gladio aperuit, visceraque euulsa, in propositū ignē coniecit, demū capite abscisso, reliquū corpus in quatuor partes dissecauit, illasq; partes elixas varijs in locis à populo spectandas suspendit. Cū Ioanne autem Rocestrio & Iacobo Valero (ipsis quoque Carthusianis) tam gratiosè dispensatum est, vt simplici suspendio ad cælum commigrarent. Iam siue tyrannum ipsum tantæ cædis in oculis ciuium factę, seu etiam tantæ cladis à solis Carthusianis acceptæ pudebat, alios nouem Carthusianos maluit fœtore carceris enecari, quàm vt publicum de ipso triumphum agerent.

*Martyres
duo.*

rent. Ij autem erant *Ioannes Berus*, *Thomas Grenuay*, *Ioannes Davis*, *Gulielmus Grenuod*, *Thomas Scriuan*, *Robertus Salteus*, *Gualterus Person* & *Thomas Redingensis*. Ac de Cathusianis hæctenus, Quanquàm enim non omnes eodem die vitam finierint, tamẽ quos eadem fides & religio coniunxit, visum est oratione mea non debere separari.

*Martyres
nonem.*

Adhuc in custodia tenebãtur *Ioannes Roffensis*, & *Thomas Morus*, totius Angliæ duo splèdidissima lumina, in quos omnium oculi coniecti, mentesque erectæ fuerunt. Non latuit hoc *Henricum*, tantoque magis cupiebat eos ad suas partes allicere, ac præcipuè *Thomam Morũ*, qui quòd laicus esset, laicis (quos Rex & amabat & timebat magis) gratiosior fuit, maximè quòd talem laicum Anglia nunquam peperisset. Natus fuit Lõdini honestissimo loco, græcè ac latinè excellenter do-

*Thomas
Morus.*

ctus

DE SCHISMATE

Etus, in republica per annos penè quadraginta versatus, legatione honorifica perfunctus, summis honoribus summa cum laude potitus, nec vnquàm tamen cùm duas ordine vxores duxisset, pluresque liberos genuisset, de augenda re familiari sollicitus fuit, adeò vt ad patrimonium suum à maioribus acceptum, ne centum quidem aureorum annuos census adiecerit. Ad hunc virum *Henricus* cùm multos ex optimatibus suis frustra legasset, incertus animi quid magis sibi expediret, vtrù vt viuere pateretur tam illustrem sui adulterij hostem, an ob extinctum orbis Christiani tam clarum lumen tantam infamiae notam subiret, tandem cõstituit *Roffensem* Episcopum (quem iam Cardinalium collegio ascriptum acceperat, & cuius cõstantiam ne sperabat quidem aliquadò frangi posse) è medio prius tollere, periculum facturus

*Roffensis
cardinalis.*

cturus an *Morum* fortè postea de sen-
 tentia posset deducere. Ad decimum
 igitur Calendas Iulias *Ioannes Fisher* ^{presbiter}
 Episcopus Roffensis, quo nihil aut do-
 ctius aut sanctius Anglia protulit, pe-
 nè iam decrepitæ ætatis (cui nunquam
 persuaderi potuit, vt tenuem Episco-
 patum quem ex Dei vocatione pri-
 mum acceperat, alio quopiam locu-
 pletiore qui sæpius offerebatur, com-
 mutaret) ad iudicium primò, deindè
 quòd *Henrici* Primatù ecclesiasticum
 nollet confiteri, ad mortem produci-
 tur, qui simul ac scenam in qua glo-
 riosum certamen cõsummaturus erat
 conspexerat, abiecto senectutis bacu-
 lo: *Eia* (inquit) pedes, officium facite,
 parum itineris iam restat. Constitutus
 autem in loco martyrij, subleuatis in
 cælum oculis, *Te Deum* (inquit) lau- ^{Mors Ros-}
 damus, *te Dominum confitemur.* Quem ^{senfis.}
 hymnum vbi totum absoluisset, cer-
 uices

DE SCHISMATE

uices gladio subiecit, animā Deo reddidit, iustitię coronam accepit. Caput hastili affixum, & in ponte Lōdinensi omnium oculis expositum, quò diutius ibi suspensum manebat, eò magis floruisse, ac venerabilius factum esse dicitur, ob quam causam loco amatum traditur.

De illo die quo *Roffensis* ad mortem ducebatur, *Morus* (quod tamen Rex vetauerat) certior factus, cū vehementer timeret, ne fortè ipse martyrii corona excideret, ad Deum cōuersus, Confiteor (inquit) tibi domine, quòd tantam gloriam non sum meritus, nō sum ego iustus & sanctus sicut *Roffensis* tuus, quem de vniuerso regno isto tibi secundum cor tuum elegisti. Sed tamē si fieri potest, particeps fiam domine calicis tui. Hęc & alia his similia cū lachrymans diceret, nec vultu (quem alioqui placidissimū habebat)

dolo

dolorem dissimulare iam posset, putabant illum filij huius seculi mortem timere, & ideo vt Regi obediret, adduci posse. Venerunt ad eum hac de causa multi principes viri, sed cum nihil proficerent, ad postremum vxori *Aloysia* vxor Mo. vi. *Aloysia* mandatum est negotium, vt viro suaderet, ne illam, ne liberos, ne patriam & vitam, qua diu adhuc frui posset, pro derelictis haberet. Cum ergo vxor *Mori* hæc apud eum occineret: Et quam diu *Aloysia* mea (inquit *Morus*) potero hac vita frui? Tum illa, totis viginti annis mi vir, si Deus sapienter. voluerit. Vis ergo (ait *Morus*) vt æternitatem viginti annis cõmutem? Næ tu imperita es mercatrix, mea vxor. Nam si annorum viginti millia diceres, aliquid tu quidem diceres, sed tamen ad æternitatem quid essent?

Itaque cum *Morus* de sententia dimoueri non posset, ablati sunt ei omnes

nes libri, tanquam instrumenta quæ illum ab amore seculi abductū, æternæ vitæ desiderio inflāmant. Tunc fenestris perpetuò clausis, nihil aliud quàm Deo & sanctis meditationibus vacabat. Porrò cùm carceris custos ab eo quæreret, quid ita in tenebris sederet, quid (inquit) facerem? nonne sublatis mercibus, claudēda est officina? Merces suas dixit libros suos, ac verè quidem officinam in carcere aperuit *Morus*, in qua proposuit omnia sua vænalia, vt pretij loco cælum acciperet. Scripsit in carcere duos libros, vnum idiomate Anglicano, quem inscripsit, *Solatum in perturbatione*, alterū latinè, *de passione Christi*. Cumque ad illa Euangelij verba peruenisset, *Et iniecerunt manus in Iesum*, in ipsum quoque iniectæ sunt manus, nec vltra ei licuit quicquàm addere. In iudicio autem interrogatus, quid ei de publica lege

Facetè.

Libri in-
carcere
scripti.

videretur, in qua omnis potestas Pontifici Romano abrogata, & summa ecclesiae gubernatio Regi cōcessa esset, (quae lex post *Mori* apprehensionem constituta erat) respondit se nescire an vlla esset eiusmodi lex. Iudice subinferente, At nos tibi denūtiamus talem extare legem, & eam suffragijs omniū esse comprobata, quid ergo tibi de illa videtur? Si me, inquit *Morus*, pro *Graviter*,
 ciue habuissetis, ego vobis de vestra lege attestantibus credidissē. Nunc autem separastis me à republica vestra, & in carcerem non modò tanquàm peregrinum, sed & tanquàm hostem reclusistis. Me igitur huic reipublicae mortuum, quomodò nunc tanquàm eius membrum, de reipublicae vestrae legibus interrogatis? Iratus iudex, iam inquit, dissentire à lege te video, cum taceas. Si taceo, inquit *Morus*, hoc vo *Acutè*,
 bis ac legi vestrae in lucrum deputabi-

DE SCHISMATE

tur. Nam qui tacet consentire videtur. Ergo inquit iudex, assentiris legi? Quomodo, inquit, id facerē, cum nemo assentiatur ei quod ignorat? Destinato autem consilio in hunc modum respondit *Morus*, ut neque fidem negaret, neque mortis periculo sese offerret. Quanquam enim esset martyrij cupientissimus, tamen certò sciens hoc esse donū Dei, dubitans verò (ut sæpè dictitabat) vtrum Deus hac eum gratia donaturus esset nec ne, eam respondēdi moderationem quam nunc exposui tenuit.

consilium
Mori.

Porro cum iudex ad duodecim viros quorum est de capite omniū cognoscere ac interloqui, causam *Mori* detulisset, illi eum dixerunt reum esse mortis. Tunc *Morus* vocationis suæ certior & securior, liberè aperuit, quid ei de lege illa videretur. Ego (inquit) per Dei gratiam semper Catholicus

licus, nec vnquam à Pontificis Ro- Morus ra-
tionem fi-
dei suę
reddidit.
 mani communionē discedens, audi-
 ueram aliquandò Pontificis Romani
 potestatem legitimam quidem & lau-
 dabilem, sed tamen humani iuris, non
 diuinæ præscriptionis fuisse. Itaque
 cum viderem statum huius regni cò-
 ferri, vt necessariò inuestigandum es-
 set qua ex origine Pontificis Romani
 potestas dimanaret, toto septēnio hu-
 ius rei diligentissimę indagacioni me
 dedidi, & deprehendi potestatem Ro-
 mani Pontificis quam vos temerè (vt
 nihil dicam grauius) abrogastis, non
 modò legitimam, laudabilem & ne-
 cessariam, verùm etiam Diuini iuris Primatus
Pape di-
uini iu-
ris.
 & præscriptionis esse. Hęc mea est
 sentētia, hęc fides, in qua per Dei gra-
 tiã moriar. Vix hęc dixerat, cū om-
 nes magna voce conclamarunt, pro-
 ditorem & perduellem esse *Morum.*
 Reuertenti à iudicio filia eius *Marga-
rita*

*Margarita Mori-
fi-
lia.*

quam vnice dilexerat, quam Græcè ac Latinè docuerat, cui ex carcere multas literas dederat, in itinere occurrit, vt vltimū vale patri suo diceret. Substitit pater, nec filix osculum negavit, quin & benedictionem impertijt. Affuit *Margaritæ*, *Ioannis Harrisij* (qui *Thomæ Moro* à secretis fuerat) vxor. Illa cū *Morum* filia iam osculata discessurum timeret, nec ei spacium valedicendi relictum iri, subito rapuit ad se *Thomæ Mori* caput, quod iam filix humero eminebat, & dominum suum magno desyderio palam osculata est, cui *Morus*, Inurbane (inquit) sed tamen peramanter factum.

*Martyriū
Mori.*

Pridiè nonas Iulias ad locum supplicij productus, cū ad imas scalas peruenisset, nec facilem ascensum videret, vnū ex ijs qui in scena constiterant, appellans, Da sodes (inquit) manum, vt ascen-

ascendam : nam ad descensum quod attinet, me mihi relinquo licet. Cùm preces absoluisset, populùmque testem quòd in fide Catholica moreretur, inuocasset, ac psalmum *Miserere mei Deus*, percurrisset, accessit ad eum carnifex, & venia de more petita, caput iustitiæ, veritatis, & virtutis amputauit, ingemiscente Anglia vniuersa, & non tam Christi martyrem, quàm seipsam capite truncatam arbitrate. Eius diei summo mane filia *Mori Margarita* peragrabat sanctissimas ecclesias : & eleemosynas pauperibus plena manu distribuebat, iamq; omnibus elargitis, cùm in templo quodam orationi vacaret, Heu mihi (ait ad ancillam) Oblita sum syndonis qua patris corpus inuoluatur. Audierat *Roffensis* Episcopi cadauer, sine presbyteris, sine cruce, sine lumine, sine linteis proiectum fuisse in humù,

DE SCHISMATE

nec affuisse qui sanctum martyre se-
 peliret. Neque verò quisquam ei hoc
 officium præstare audebat, quò ob
Henrici tyrannidem sibi omnes time-
 rent. Quod, ne patri quoque suo ac-
 cideret, *Margarita* cauebat. Consu-
 luit ei ancilla vt de proximo acciperet
 linteum. Quomodò (inquit) id fa-
 ciam, cùm nihil pecuniæ reliqui ha-
 beam? Credent tibi, ait ancilla. quam-
 quàm (inquit *Margarita*) longè à
 domo absim, nec his hominibus no-
 ta existam, tamen periculum faciam.
 accessit ad vicinam tabernam, postu-
 lauit quantum sufficere credidit, de
 precio conuenit. Tùm *Margarita* ve-
 lut quærendæ pecuniæ causa, manum
 in peram misit, eo animo, vt diceret,
 præter spem sibi euenisse, quò minus
 adessent pecuniæ: sed si crederetur si-
 bi, se quam primùm id quod conue-
 nerat redditurum. Ecce autem, cùm
 cer

certò ei cõstaret nihil omninò paulò
ante reliquum fuisse, tamen iam in
pera iustum syndonis preciũ reperit, *Miracu-*
nec vno teruntio plus minúsve, quàm *lum.*
eo tempore ex pacto persolui oportebat. Miraculo confirmata, linteum
accepit, patris cadauer inuoluit, &
quia fœminam ac præsertim filiam,
nemo ab officio pio repulerat, Christi
martyrem honestè sepeliuit.

Sequente mense Octobris, *Henri-*
cus tãquàm Summũ caput ecclesiæ, vo-
luit sacra monasteria visitare. *Leum* *visitatio*
igitur quendam iuris ciuilis professo- *Monaste-*
rem, ac neque sacris ordinibus initia- *riorum.*
tum, ad inquirendum in monachorũ
& sacrarum virginum vitam ac mores
misit. Cuius visitationis hęc fuerunt le-
ges, vt qui minor viginti quatuor an-
nis fuisset, è monasterio exire, & ad se-
culum reuerti cogeretur: qui verò ma-
ior esset, non cogeretur quidem sed

DE SCHISMATE

tamē exire si vellet, impunè posset. Exeuntibus autē, loco religiosi habitus, togā sacerdotalem & aureos ferè octo Abbas daret: virgines verò sacræ vt seculariū fœminarum more vestirentur.

*cui bono?
ait Cas-
sius.*

Deniq; omnes omniū ordinū viri ac mulieres pretiosissima quæq; ecclesiarū ornamenta & sanctorū reliquias regis quæstoribus traderēt. *Leus* ergo iste vt cōmissum sibi officiū rectè obiret, virgines sacras ad incestū sollicitabat, nec de alia re libentiùs vnquā aut inquirebat aut loquebatur, quàm de stupro aut rebus venereis. Ea verò mente visitatio hæc instituta est, vt Rex omnē euertendi Monasteria, quorū bonis inhiabat, occasionem captaret. Ita; pridie Nonas Februarij, criminibus Religiosorū partim detectis, partim cōfictis, obtinuit in publicis regni comitijs vt minora quæq; monasteria quorū annui census non nisi ad septin-
gen

*Anno Do.
1535.*

gentosferè aureos estimabatur, libidini suę dederetur. Octauo idus Ianuarij

An. Do.
1535.

eodem anno Serenissima *Catharina* ex hac vita ad villam *Cimbalton* decessit,

& in Burgo *S. Petri* sepulta est. De le-

Catharina
epistola.

cto autem in quo decubuit, Regi-

Carthaginiensis
hispania

scripsit in hanc sententiam. Mi Domi-

ne Rex *Henrice*, appropinquante iam

mortis meę hora, charitas qua te pro-

sequor, facit, vt admoneam te salutis

animę tuę, quam cunctis huius mudi

rebus anteferre debes. Ego tibi

condono, precorque vt condonet tibi

Deus. Commendo tibi filiam nostram

communem, ancillas tres & ministros omnes, vt illę nuptui com-

modè tradantur: his autem præter id quod iam debetur, etiam vnus anni stipendium integrum velut cumulus accedat. Acceptis *Catharinę* literis, Rex temperare sibi à lachrymis non potuit. Cæterum *Anna Bolena* *Catharinę*

fu

DE SCHISMATE

funebrem diem, non atri sed flauo coloris vestibus induta celebrauit. Cui cum nonnulli de æmula è medio sublata gratularentur, Imò (inquit *Anna*) doleo, non quidem quòd mortua sit, sed quòd tam honesto mortis genere obierit. Quátus liuor, quem nec mors *Catharinae* sustulit? Fit autem sæpè ut cum maximè securi videmur, tunc summis inuoluamur periculis. *Anna* iam videbatur omni metu alicuius æmulæ soluta. Sed ecce, qui iustus est Deus, euestigiò aliam illi suscitauit æmulam, multò grauiorem quàm *Catharina* vnquàm fuerat. Rex enim cepit & *Annae Bolene* tædio, & alterius puellæ amore affici. Venerat tempus quo *Anna* iterum pareret, peperit autem informem quandam carnis molem, ac præterea nihil. Rex omninò videre volens quid *Anna* peperisset, ea de causa in cubiculum eius mox à partu

vide *Hoxe*

Aborsus
Annæ.

tu intrabat. Illa & de abortu dolens,
 & de Regis amore in aliam translato
 indignans, Ecce (inquit ad Regem)
 post illum diem quo meretricē illam
Ianam tuis genibus insidentem con-
 spexi, quā pulchrè vterus meus offi-
 cio functus est? Bono animo sis meū
 corculum (inquit Rex) non erit post-
 hac cur de me queraris. Et exhibat qui-
 dem mœstus: *Anna* verò vbi *Henricum*
 nec hæcenus v'disset masculum ex se
 generasse, nec iam deinceps generatu-
 rum speraret, constituit experiri, an
 alia quapiam via, quæ Regis vxor iam
 esset, etiam Regis mater effici posset.
 Putabat autem adulterij sui crimen eò
 magis occultādum, si potius cum fra-
 tre suo *Georgio Boleno*, quā cum alio
 quopiam rem haberet. Quin etiam
 volebat superbissima & sui ipsius a-
 mori deditissima mulier, de genere &
 sanguine *Bolenorum* ex vtraque parte
 esse

Incestus
Anne Bo-
lenæ.

esse, qui regnum in Anglia occuparet. Sed cum neque ex illo scelerato incestu, quod maximè cupiebat, assecuta esset, cœpit animum suum ad vagam libidinē eousque applicare, vt præter *Noresium, Vestonum, & Bruertonum* homines non ignobiles, etiam *Marcum* quendam musicum suum, in regium thorum pelliceret.

Quæ tam effusa libido cum Regē diu latere non posset, tamen se nihil scire simulauit vsque ad calendas *Maias*. Illo die cū Rex *Grenuici* ludicris quibusdam spectaculis interesset, atque *Annam Bolenam* vidisset è fenestra sudarium quoddā demisisse, quod vnus ex ipsius amasijs faciem sudore oppletam extergeret, è theatro statim prorūpens ad *Vestmonasterium* sextantum comitibus assumptis se cōtulit. Postridiè verò *Anna* in carcerem ducta, & ab ipso *Thoma Boleno*, qui pater

missa
finitis
audet

ter ipsius putabatur, inter iudices ex iussu Regis confidente, adulterij & incestus condemnata, decimo quarto calendas Iunias capite feritur, cum non totis quinque mensibus post *Catharinae* mortem, titulo Reginae potita esset. Cuius rei dolore etiam *Thomas Bolenus* è vita non multò post migravit. Postridiè verò quàm *Anna Bolena* ceruices amputatae sunt Rex *Ianam Scimeram* in uxorem accepit, quam priùs, etiam viuentem *Anna*, & adamauerat, & ipsi prætulera: ut non minùs mira quàm iusta sint iudicia Dei, reddentis unicuique secundùm opera sua. Sicut enim *Anna Catharinam* supplantauerat, sic & *Iana* supplantauit *Annam*.

Vndecimo autem Calendas Iunias, frater *Annae Bolena* *Georgius Dominus* de Rupeforti, *Henricus Noresius*, *Gulielmus Bruerton*, *Franciscus Vestus*, & Mar

1534

Iana Scimeram
Henricus Noresius

Georgius Dominus
Henricus Noresius

DE SCHISMATE

Marcus musicus, ob adulteriū, quod cum *Anna Bolena* commiserant, securi publicè percussi sunt.

Sexto idus Iunias Rex comitia publica, itemque Synodum episcopalem indixit. In utroque concilio, de fide & religione cum diu multumque disputatū esset, tam Rege quam Episcopis operam omnem interponentibus, ne schisma quod inchoauerant, in hæresim Lutheranam aut Calvinisticam transfiret, tandem liber quidam editus est auctoritate publica, cū hac inscriptione, *Articuli per Serenitatem*

*Summa
sex Articulorum.*

- Regiam constituti*, quorum primus, in Eucharistiæ sacramento transubstantiationem credendam: secundus, vnam speciem sacramenti Eucharistiæ ad salutem sufficere: tertius, cœlibatuum sacerdotum omninò retinendū: quartus, votorum castitatis & viduitatis necessariam esse per solutionem: quintus,

tus, non modò Missarum celebrationem iuri Diuino consentaneam, verũ & Missas priuatas fieri, bonum & necessarium esse: denique sextus, auricularem confessionem in Ecclesia necessariò conseruandam assererat. Qui secus doceret in illum tanquàm hæreticum supplicia cõstituenda, Regis serenitas vtriusq; senatorij ordinis, & plebis in comitijs adunatæ consensu decreuit. Hic ergò status religionis in Anglia tũc fuit, tũm à Catholica fide alienus, ob primatum & vnitatem Cathedralis *Petri* desertam, ac euerfa omnium ordinum Monasteria: tũm à Vuicelistarum, Lutheranorum, Zuinglianorum, & Caluinistarum cõtu ob articulos iam propositos, longè alienissimus. Cæterum tam Nobilitas antiqua (solis assentatoribus qui Aulam comitabantur, exceptis) quàm plebs Anglicana cum non solùm ab omni hæ

DE SCHISMATE

hæresi abhorreret, sed etiam penè tota esset Catholica, parum putauit in pessima nõ incidere, nisi & optimam Catholicæ fidei conditionem retineret. Itaque cùm viderent per speciem superstitionis tollendæ, re vera nihil aliud agi, quàm vt sacra vasa, Cruces argenteæ, calices qui sanguinem Christi portant, cæteraque ornamenta ex templis Dei subducerentur, primùm

*Arma pro
fide sum-
pta.*

Lincolniensis populus, deindè Northumbria, Cumbria, Dunelmensis & Eboracensis ager arma sumpsit, adeo vt quinquaginta virorũ millia & amplius in aciem prodirent. Insignia horum erant, *quinque vulnera Seruatoris, cir-
lix cum hostia, & nomen Iesu in medio ex-
pressum*, quibus rebus demonstrabant se ob conseruadam fidem Christi bel-
lum gerere. Aduersus quos cum Dur-
ces *Norfolciæ ac Suffolciæ*, Marchio *Ex-
oniensis* alijque Regis ministri se oppo-
suisent

*Anno Do.
1536.*

fuiſſent, in ipſo die prælij obtentum eſt, vt ad colloquiũ vtrinque veniretur, in quo *Henricus* (quòd malè ſibi timeret) Catholicis populis promiſit, ſe omnia illa de quibus illi querebantur, emendaturum, nec eum tumultũ cuiquam detrimẽto poſtea futurum.

Quæ omnia cùm non edicto ſolum, ſed & publicis tabulis confirmaret, tamen per ſpeciem noui tumultus, nõ quidem ab iſdem Optimatibus, ve-

rum à *Nicolao Muſgrauio* & *Thoma Gilbio* poſteà concitati, etiam illi quos Rex ante ſecuros fecerat, vltimũ ſup-

plicium ſubire coacti ſunt: Barones imprimis duo, *Darcius* & *Huſſius*, perſecutio.

equites verò aurati, *Robertus Conſtabilis*, *Thomas Percius*, *Franciſcus Bigot*, *Stephanus Hamelton*, *Ioannes Bulmar*, *Gulielmus Lomleius*, & *Nicolaus Tempeſtus*,

Abbates duo, *Ieruiẽſis* & *Riuorius*, & qui omniũ caput extitit *Robertus Aſchius*.

Edouardus
dux nat.

1534

Sexto autem idus Octobris natus est *Henrico ex Iana Seimera* filius quem vocavit *Edouardum*. Sed cum mater egrè pareret, Rex interrogatus cui magis consultum vellet, vtrum vxori an filio, respondit filio, quòd alias vxores perfacilè reperturus esset. *Iana* igitur ex dolore partus paulò post mortua, *Vindisoriae* sepulta est.

Forestus
Martyr.

An. 1536.

Vndecimo calendas Iunias *Reuerendus pater Forestus* ordinis *B. Francisci*, eò quòd *Ecclesiasticum Regis Primatum* oppugnaret, in furcas duabus catenis ad brachia colligatis attollitur, suppositoque ad pedes eius igne, crudelissimè torretur.

Iam ab aliquot annis *Cromuellus* in *Regis* gratiam se insinuauerat, quòd homo esset ad illius libidinem compositus. Is hæresi *Zuingliana* infectus omnia ferè illa suggestit *Regi*, quæ ad sacra diripienda pertinebant. Itaque cum

cùm videret imagines quasdam Sanctorum, itémque monuméta martyrum in honore apud plebem Christianam esse, ipse verò timeret, ne amici Dei nimis magno honore afficerentur, auctor fuit, vt omnes illæ Sanctorum imagines quas Deus (velut olim Piscinam Bethsaidæ quæ ab Angelo Dei commota, cum qui prior in illam discendisset, à quacunque infirmitate sanabat) præcipuis quibusdam miraculis populo suo cõmendauerat, vnà cum memorijs martyrum auro & argento refertis è medio tollerètur, qui dum se idola abominari fingeret, manifestũ sacrilegium perpetravit. Nam sicut olim *Iacob* cùm Dei visionem in somnis vidisset, euigilans, lapidem quem capiti suo supposuerat, erexit in titulum, fundens oleum desuper, locumque appellans Bethel, hoc est, domum Dei, ac voto facto reuersus po-

IOAN. 5.

ROM. 2.

GEN. 28.

DE SCHISMATE

stea, decimas Deo illic obtulit, & mul-
 tis postea seculis viri timentes Deum
 in Bethel, hoc est, ad locum à Jacob Pa-
 triarcha dedicatum ascenderunt, por-
 tantes secum hœdos vt sacrificarēt ibi
 domino : sic & populus Christianus
 in Anglia ad certa loca sacra (in qui-
 bus B. Virginis aliæque Sanctorum
 statuæ fuerant erectæ, & operibus Dei
 mirandis, honorabiles demonstratæ)
 orationis ergo ascendebat, cuiusmodi
 tunc erant *Walsinghamum, Ipsuicus, Vir-
 gornia, Wilsedonum, Cantuaria,* & alia
 eiusmodi, quæ omnia Cromuellus dif-
 fecit & deformauit, vt opibus quas ibi
 fideles obtulerant, potiretur : nec id
 tantum, sed etiam à decimo sexto ca-
 lendas Decēbris initio facto, reliqua
 omnia monasteria deturbauit & di-
 ruit. Tam egregiè Rex fidem quam
 Eboracensibus populis cum arma su-
 merent de sacris non diripiendis de-
 derat

1 Reg. 10.

Anno Do.

1538.

Omnia
 monaste-
 riorum e-
 nexio.

derat, liberauit.

Ad decimum calendas Decembris
Lambertus quidam Zuinglianus in campo
 fabrorum Londini combustus est.
 Is ab Archiepiscopo Caturariensi *Thomas Cranmero* condemnatus, prouocauit
 ad *Hericum Regem*. Cuius causam
 cum Rex ipse, publica disputatione
 cum eo instituta, cognouisset, hominem
 nemque iterum condemnasset, sententia
 mortis in eum per *Cromuellum Regis*
 in spiritualibus vicarium (qui & ipse
 fuit Zuinglianus, quanquam id dis-
 simularet) palam recitabatur.

Octauo idus Iulias Vicarius rector
 parociae Vandsuorti, & presbyter qui
 eum iuuabat, & famulus qui minist-
 strabat, itemque monachus quidem
 cognomento *Mayrus*, & ad decimum
 octauum calendas Decembris eodem
 anno, *Hugo Feringdonus* Redingensis,
Ricardus Vitingus Glasconiensis, & ip-

DEI SCHISMATE

sis calēdis *Ioannes Becus Colcestrensis*,
omnes ordinis *S. Benedicti* Abbates,
itemq; duo presbyteri *Ruggus*, & *Onio*,
ob negatam *Henrici* pontificiam po-
testatē, martyrij coronam adepti sunt.

scilicet Ac ne in illos tantum qui agerent in
in celites. terris fœuire, in cœlites autem nihil au-
dere putaretur, *S. Thomam Beckettum*
Cantuariensem Archiepiscopum, ab
annis trecentis catalogo Sanctorum
in celo in celo ascriptum, atque infinitis mi-
raculis illustratum, causam in terris
dicere post tot secula coëgit, ipsumq;
perduellionis condemnatum, inter
Diuos amplius censeretur. Imò in
comitijs publicis fanciuit, vt capita-
le crimen esset, si quis aut diem com-
memorationis eius sacrum celebra-
ret, aut in sacris precibus mentionem
eius faceret, aut omninò eum appel-
laret Sanctum, nomenve ipsius in Ca-
lendario sanctorum non deletum re-
ma

manere permetteret. Flagitium autem s. Thome peccatū.
 quod hic sanctissimus martyr cōmi-
 serat ob quod adeò seuerè puniretur,
 nullum aliud fuit, quàm, quòd mo-
 numentum ipsius tantis opibus ac
 thesauris refertum erat, vt occasio-
 nem quæri oportuerit vndè expilaretur.
 Qui enim Regius quæstor tunc
 erat, confessus est, tantam auri, argen-
 ti, ac lapidum preciosorum & sacra-
 rum vestium vim ex vno illo D. Tho-
 me monumento ablatam esse, quanta Quantos thesauros ex sacris locis Rex corrasit.
 viginti sex currus onerauerat, vt ex eo
 conijcere liceat quàm innumerabiles
 thesauros ex cæteris Sanctorum mo-
 numentis, atque adeò ex templis, &
 monasterijs omnibus idem Rex cor-
 raserit. Porrò cùm hic sanctus Dei mar-
 tyr, sub cuius nomine tutelari multa
 Deo templa erecta fuerant, hoc mo-
 do exauctoratus esset, in Hibernia,
 cuiusdam parœciæ ciues cùm sui tem-

pli Patronum audirent è Sanctorum numero & ordine motum : querebant ab Episcopo suo , quem iam ex Sanctis Patronum sibi adoptarent. Respondit ille, vt *Petrum* aut *Paulum*, aut quemlibet alium in *D. Thomæ* locum substituerent. Et quid (ait quidam eorum) si Rex illum quoque de caelo deturbarit? Ergò (inquit alter ex vicinis) Sanctissimæ Trinitati templum nostrum dedicemus. Nam si quis poterit locum suum seruare, id utique faciet sanctissima Trinitas. Atque ita quidem fecerunt.

Anna Cle-
mensis 4 Dyn.

Anno Do.

1539.

Anna Cle-
mensis.

Anna verò *Gulielmi Cleuia Ducis* soror, ex pacto cum certis Germanicæ Principibus antea inito, nupsit *Henrico*. Putabant Principes omnia satis tuto loco fore, si Rex eam ducturum se promisisset : non addiderant verò, vt etiam retenturum sponderet, duxit ergò, quinimò seduxit, cum per co-

mitiorum interpositam auctoritatem
 penè statim illam repudiauerit, *Ca- Cathar.*
tharina Hauarda in eius locum surro- *Shibox*
 gata. Sed cùm Henrico nuptiarum cau-
 sa multùm molestiæ attulisset, atque
 ideò reformâda videretur, placuit ca-
 stissimo & vigilantissimo ecclesiæ pa-
 stori legem perpetuam stabilire, qua
 in posterum sciretur quæ cui ritè nup-
 tæ esset. Indictis igitur comitijs, re
 multùm diuque disceptata, omnium
 ordinum suffragijs decretum & supre-
 mi capitis vltima sententia compro-
 batum est, si quæ personæ in Leuitico
 non prohibitæ, solo consensu, per
 verba de præsentem, nuptias, nulla car-
 nali copula subsecuta, contraxerint,
 eæque ambæ seu altera earum postcâ
 nuptijs cum altera persona in Leuitico *Lex nup-*
 non prohibita contractis, has po- *tiarum.*
 stiores nuptias etiam carnali copula
 consummauerint, vt illarum persona-
 rum

DE SCHISMATE

rum nuptiæ posteriores quas carnalis copula firmasset, non priores quas solus consensus statuisset, ratæ & stabiles haberentur, utque nemo in foro aut in iudicio audiretur, qui pro nuptijs prioribus solo consensu absque carnali copula initis, contra posteriores carnali copula consummatas verbum facere auderet. Itaque cum olim iuris gentium fuisset regula: Nuptias non concubitus, sed consensus facit, iam deinceps schismatici regis nova regula cœpit esse: Nuptias non consensus, sed concubitus facit. Cuius legis tãto perẽ postea puduit ipsos Protestantes, ut mortuo *Henrico*, eam ipsi reuocauerint, & irritam fecerint.

*Persecu-
tio.*

In mense Maio *Sampson Cicestrensis* Episcopus & doctor *Vilsonus* in vincula coniecti sunt, quòd certos homines qui ecclesiasticum Regis Primatum reprehendebant, opibus suis refe

refecissent & recreassent: ob eandem-
 que causam *Ricardus Farmer* ditissi-
 mus mercator bonis omnibus exutus
 est, idque ex *Cromuelli* consilio ita
 comparatum fuisse, nemo ignorabat,
 cui tanquàm alteri *Volsæo* rerum om-
 niam administratio comissa iam fuit.
 Erat quidam eques auratus *Ioannes Ne-
 uellus*, vir Catholicus & ciuibus suis
 charus: Hunc *Cromuellus* & ob fidem
 & ob gratiam qua *Neuellus* apud po-
 pulum valebat, odio habens, Regi vt
 suspectum detulit, eundemque alea
 cum Rege ludentem (sicut priùs cum
 Rege conuenerat) ad cœnam inuitat,
 à cœna in carcerem abduci iubet, de
 carcere gladio feriendum curat. Insi-
 dias etiam clarissimo & maximè Ca-
 tholico Baroni *Dacrio* Aquilonari
 struxit. Sed quia quo die *Dacrius* ex
 vinculis causam dixit, *Cromuellus* po-
 dagra impeditus adesse non poterat,

Da

DE SCHISMATE

Dacrius vt erat innocens facilè absoluebatur. Is verò tametsi non ignoraret, quàm infestum sibi *Cromuellū* haberet, tamen temporì seruiendum ratus, domum illius adit, gratias agit, quòd ipsius benignitate factum esset, vt causa sua ex æquo & bono decideretur. Ibi *Cromuellus*, gratias (inquit) age tibiæ meæ, quæ nisi me impedisset, secundū demerita tua tibi euenisset. Homo ferus & barbarus ne dissimulare quidem potuit immanitatem suam. Decæterò autem cauendū iudicans ne præda iterum ex vnguibus eriperetur, author *Henrico* fuit eiusmodi legis, vt si quis etiam absens atque indicta causa, læsæ maiestatis damnaretur, non minus ritè damnatus haberetur, quàm si per duodecim-virale iudiciū (quod in Anglia solemne in primis habetur) eòdemnatus fuisset. Sed hîc operæ precium est iustissimū Dei iudi

*Barbara
Cromuelli
immanitas.*

Lex Cromuelli.

iudicium ob oculos proponere, qui malum consilium in cōsultoris caput conuertit.

Cùm *Saxoniæ* Dux & *Hassie* Comes, vnà cum alijs aliquot Germaniæ Principibus arma in Cæsarem sump-^{smalcal-}turi, *Smalcaldicum* fœdus inter se per^{dicum fœ-}cussissent, ab *Henrico* Angliæ rege im-^{du.}petrarunt vt eidem fœderi subscriberet. Quod cùm Cæsar intellexisset, cū *Henrico* egit, vt ne amplius id fœdus tueretur, aut confirmaret. Promisit *Henricus* se facturum quod Cæsar postulabat. Porrò cùm Germaniæ Principes iterum Regi supplices fierent, vt idem fœdus cum eis renouaret, *Henricus* quidem noluit fidem Cæsari datam violare. At *Cromuellus* Germanis propter societatem hæresis ex animo addictus, qui etiam sciret *Henricum* sibi a Cæsare timere, & non molestè laturum, si Cæsar bello Germanico detinere

DE SCHISMATE

neretur, arbitratus illum magis non
audere quàm non velle Germanico
fœderi subscribere, inconsulto Rege,
illius tamen nomine fœderi subscrip-
sit. Vbi autem Cæsar de hac re cum
Henrico exostulasset, *Henricus* verò
negaret suum nomē in renouato fœ-
dere haberi; *Carolus* verò fœderis ex-
emplum ad Regem mitteret: Rex
perspecta re, *Cromuello* indignatus,
morte eum censuit mulctandum. Sed
cùm Germaniæ Principibus displice-
re nollet, aliam criminis speciem in
illum excogitavit. Vnde mirabili
prorsus iudicio Dei factum est, vt
Cromuellus omnium mortalium pri-
mus, secundum legem quam ipse di-
xerat, absens atque indicta causa tam
hæresis quàm perduellionis septimo
Idus Iulias condemnatus, vigesimo
post die securi feriretur. Nec tamen
ex ea re persecutio in Catholicos in-
sti

*Mors Crō-
uelli.*

stituta cessauit.

Nam tertio calendas Augusti sex ^{Martyres} tres. viri ad mortem ducti sunt, quorum tres Catholici, & alij tres erant heretici. Factum est autem cum bini & bini cratibus vimineis iniecti per plateas traherentur, vt singuli Catholicum cum singulis hæreticis in eadem crate coniungerentur, quæ crudelitas ipsam mortem superare videbatur. Catholici erant *Thomas Abel*, *Edouardus Pouuel*, & *Ricardus Fetherston*, Theologi omnes, qui vt *D. Catharinæ* partes in causa diuortij tuebantur, sic nunc quòd ecclesiasticum *Henrici* Primatum non agnoscerent, illustrem martyrij coronam acceperunt. Tres autem heretici fuerunt *Robertus Barnes*, *Thomas Gerard*, & *Gulielmus Hieronymus* presbyteri, quos ob hæresim Zuinglianam Rex in campo fabricum comburi iussit.

Quar

*Martyres
quinque.*

Quarto nonas Augusti Prior cœnobij Dancastræ, monachi tres, & laïcus cognomento *Philpottus*, quòd nollent Ecclesiasticum terreni Regis primatum iuratò confiteri, exclusi è terris, ad cœlestem æterni Regis gloriam transmissi sunt. Eodem anno

*Anno Do.
1540.*

ad quintum calēdas Iunias *Margarita* clarissima Sarisburię Comitissa *Reginaldi Poli* Cardinalis mater, (*Georgio* *Edouardi* quarti Anglię Regis germano fratre nata) nobilis surculus Eboracensis familię à Plantageneta descendens, gloriosam necem Tyrāni iussu

*Martyriū
matris
cardina-
lis Poli.*

pertulit. Cui nihil aliud crimini datur, quàm, quòd literas officij plenas à Cardinali *Polo*, à tali filio talis mater, inscio Rege accepisset, quòd que sacrā imaginem quinque vulnerum Christi ferret in pectore, id quod Rex interpretabatur ob amorem Eboracensium, qui sub illis insignibus pro Christi

sti

sti fide arma cœperant. Sed re vera 1541
 cùm non posset filium quem tanto-
 pere ob conscriptam vnitatis ecclesia-
 sticæ defensionem persequebatur, in
 suam potestatem redigere, matrè pro
 filio immolauit.

Anno Domini quadragesimo pri- *Anno Do.*
 mo, supra millesimum & quingente- *1541.*
 simum, habita sunt Ratisbonæ Impe-
 rij comitia. Rex *Henricus* iam non
 aliorum modo sed & suæ ipsius im-
 pietatis secundùm seculum pertæsus,
 ad Ratisbonensia comitia misit *Hen-*
ricum Cneuetum equitem auratum, &
Stephanum Gardinerum Vintoniensem
 Episcopum, insignis doctrinæ & in-
 genij admirabilis virum, partim vt
 suam in fidei negotio moderationem
 certis Germaniæ Principibus proba-
 ret, qui eum in nouo Euangelio asse-
 ctando tarditatis accusabât, præcipuè
 verò, vt, cùm videret se neque Catho-
 licis

DE SCHISMATE

*Reconci-
liatio ab
Henrico
sentata.*

licis neque Protestantibus, propterea quòd cum neutris plenè communicaret, gratum esse: iam deinceps rationem quandam cum Cæsare iniret, qua Pontifici Romano recõciliatus, perfectã Catholicæ fidei regulã, qua nihil verius, nihil certius esse animaduertit, absque vlla simulatione sequeretur. Et huc quidẽ adegit illum vis cõscientiæ, quam veteres non immeritò adæquarunt mille testibus. Ceterùm quoniã volebat Rex saluo suæ maiestatis honore, hoc est, absque publica tam cõtestati criminis confessione, absque pœnitentiæ actione, absque rerum ab ecclesijs Christi ablatarum restitutione, in vnitatem catholicam recipi: hoc autem & Canones vetarent, nec saluti eterne ipsius expediret, ista omnis cogitatio ad nihilum recidit, quia gloriam hominum magis quàm Dei adamauit.

Quem

p[ro]p[ri]a d[omi]ni
 r[ati]o n[on]

Quemadmodum verò ipse Rex ne-
 que Deo neque primæ vxori fidē ser-
 uauit, sic etiam vxores ipsius fidem vi-
 ro suo in matrimonio datam viola-
 runt. Ecce enim *Catharina Hauarda*

Henrici
vxores ad
ultera.

quam nōdum biennio toto vxorem
 habuerat, adulterij cōuicta, cum mœ-
 chis suis *Thoma Culpepero & Francisco*
Dirrhamo neci datur. Cumque illi nō
 solum post regias nuptias verum &
 antea *Catharinam Hauardam* cogno-
 uisse dicerentur, ne quid simile im-
 posterum contingat, lex fertur, vt si
 qua mulier pro virgine à Rege habi-

Lex noua.

ta, & ita in matrimonium accepta,
 nec verè virgo esse, nec stuprum suū
 Regi patefecisset, velut læsæ maiesta-
 tis re apœnas daret: Cæterum ne Rex

h[er]ic[us] h[er]ic[us]

turpiter iterum in virgine cooptanda
 erraret, *Catharinam Parram* viduam,
 Baroni *Latimero* prius nuptam in sex-
 tam vxorem accepit, hoc solo beatā,

DE SCHISMATE

obijt hēnry
no 1547

quòd Rex priùs è vita sublatus est, quã ex aula ipsam (id quod in animo habuisse dicitur) ob hæresis crimen sustulisset.

Anno Do.
1543.
Martyres
quatuor.

Initio autem mensis Martij Germanus Gardinerus, qui Stephano Vintoniensi Episcopo à secretis fuit, & Larchus Chelsensis parochus, itemq; Ioannes Irlandus presbyter, qui Thoma Moro a sacello fuerat, & paulò post Ashbeus, martyrio affecti sunt, quod Regis Primatum in rebus ecclesiasticis locum habere negassent.

Hoc anno argenteus nummus qui solebat in Anglia purgatissimus extare, ab Henrico in æreum conuerti cœptus est, non sine manifesta Dei vindicta in sacrilegia & rapinas regias constituta & expetita. Cùm enim totac tanti monasteriorũ in Anglia thesauri essent, vt eorum vel decima pars etiam auarissimi regis mentem explere

sacrilegij
pœna.

b6ap

ii vi

po

potuisset: tamen *Henricus* cum thesauros ubique omnes, cum cruces argenteas, aureas, omniaque sacra vasa, cum altarium ornamenta, cum omnem suppellectile penè mille monasteriorum, cum omnia prædia, fundos, fructus, iura, & actiones in suam potestatem redegit, cum præterea decimas & annatas omnium beneficiorum, per uniuersam Angliam exigeret, & adeò cum ipsum plumbum, ligna atq; lapides monasteriorum ubique venderet, ex eoq; debuisset in æternum omnia ciuibus suis tributa & vectigalia remississe (id quod se facturum simulabat, ut ciues eò libentius in monasterijs euerendis ipsius libidini assensum præberent) imò cum debuerit quocunque Christiani orbis rege, argento præsertim & auro ditior extitisse: tamen adeò in contrarium ea res ex Dei iustissima voluntate cessit: ut multò paupe-

DE SCHISMATE

*Malè par-
ta, peius
pereunt.*

*Hec ita ef-
se depre-
henduntur
ex actis
Regum
Angliæ.*

rior intra paucos annos post expilati-
onem istam fuerit, quàm vnquàm an-
te aut ipse aut maiores eius fuerunt.
Quin ille solus plura tributa & ve-
ctigalia ciuibus suis imposuit, quàm
omnes simul Reges per quingentos
ante annos fecerant. Cumque stanti-
bus adhuc monasterijs, vulgò Pseu-
doeuangelici iactitarent, neminem in
Anglia pauperem deinceps fore, si se-
mel claustra sacra dirumperentur, &
thesauri quibus Abbates incubarent,
prædiaque & agri quibus pauci iam
monachi alerentur, in manus plurium
deuenirent, adeò nihil eorum re ipsa
extitit, vt pro singulis qui antea ostia-
tim victum quæritabant, nunc vigin-
ti ad minimum non modo idem vitæ
genus sequantur, sed etiam quod mi-
serimè quæritant, interdum vix inue-
niât. Quid, quod cū pecunia numera-
ta ex tam puro argēto eatenus consti-
tisset

tisset, vt non nisi vndecima ferè pars ex cupro & stanno adderetur, idque moderandi & cõmiscendi causa, quò facilius charecterem impressum susciperet: post illum diem per gradus quosdam ab *Henrico* inchoatos, eò res demũ redacta est, vt tandem vix duæ argenti vnciæ cum vndecim cupri & stanni commixtæ reperirentur.

*Pecunia
adultera-
ta.*

Vt autem res melius intelligatur, sciendum est, *Henricum octauum* anno regni sui trigesimo sexto, cùm in Gallias ad obsidendam *Boloniam* expeditionem susciperet, tam auri quam argenti pretium auxisse, & argenti quidem vnciam quatuor solidis Anglicanis, hoc est, ferè octo regalibus Hispanicis, æstimasse. Cum verò partim per tributa indicta, partim per feudorum annuos census, partim per eorum quæ in portus inuehuntur vectigalia, partim per commissa & cadu-

DE SCHISMATE

ca, quantam maximam potuit pecuniam summam in suas manus redegit, tùm deindè nouam cudit monetam, multo minus puram & sinceram, adeò vt cùm adhuc minus adulterina esset, tamen quarta parte ab illa prioris bonitate deficeret, quæ postea multò deprauior facta est. Iam verò vt priorem monetam probatam de singulorum manibus quoad poterat auferret, & in suas transferret, plus aliquantò in singulas vncias quàm vulgò eam æstimassent, ei daturum se obtulit, qui eam ad ærariũ argenteamve officinam attulisset. Soluit autem non modò magistratibus, ministris, militibus, sed etiam illis ipsis qui veterem monetam ei vendebant, noua illa minus proba moneta. Qua fraude effecit, vt à singulis, quibuscum ei pecuniarium negotium erat, non decimũ, non quintum, sed quartũ quemlibet

Dolus & fraus.

de

denarium velut tributi nomine cape- 1544
 ret. Cumque hic dolus bene ei succe-
 dere videretur, magis & magis pecu-
 niam semper commiscuit & corrupit,
 donec impleffet mensuram dierum suo-
 rum. Porro Spiritus sanctus in sacra
 scriptura premonuit, eos qui hoc mo-
 do aliena bona expilant, nunquam
 posse fideles Christi ministros esse.
 Nam & Christus ait, *Qui iniquus est* Lucæ 16.
in modico, hoc est, in dispensandis
 huius seculi bonis, & *in maiori*, hoc
 est, in spiritualibus dispensandis *iniquus* Isaiæ 1.
est. Et *Isaias* exclamat, *Argentum tuum ver-*
sum est in scoriâ, Principes tui infideles, socij
furum. Atque hæc *Henrici* fraus etiam
 ad solos schismatis sui hæredes per-
 transijt, vt postea declarabimus.

Vbi autem integrum ferè bien- Anno Do,
 nium in bello Gallis & Scotis inferen- 1544.
 do absumpsisset (in quo *Boloniam*
 obsedit & deditione accepit) octauo

DE SCHISMATE

Anno Do. 1545.
1545
calendas Decembris comitia indixit, quorum assensu in ptoctrophia & xenodochia, in studiosorum collegia, denique in sacras oblationes quas fideles defuncti salutis animæ suæ causa Deo fecissent, summam potestatem accepit, ut quoad viueret, de his omnibus rebus quod videretur statueret. Nihil autem statuit quod mors eum occupasset.

Iam *Henricus* appropinquante moris suæ hora, videns qua cupiditate, vel quo potius furore vinculum vnitatis ecclesiasticæ dissoluisset, cum Episcopis nonnullis priuatim agere cœpit, de ratione qua iterum Sedi Apostolicæ ac per eam reliquis gentibus Christianis conciliari posset. Verum hæc videre licet seueritatem Dei in eos qui aut prudentes ceciderunt, aut in peccatis suis altè obdormierunt. Præterita enim *Henrici* crudelitas fecit, ut nemo iam

Rom. II.

iàm illi fidele consilium dare, nemo
 sui pectoris sensa patefacere, nemo
 veritatem aperire auderet. Sciebant
 enim multos neci datos, cum priùs
 aut illi, aut *Cromuello*, etiam iussi, libe-
 rè quòd sentiebant loquerentur. Ita-
 que nunc quoque vnus ex Episcopis
 vtrùm insidiæ ipsi struerentur incer-
 tus, respondit: Regem omnibus viris
 sapientiore esse, illum Diuino con-
 silio Pontificis Romani Primatù ab-
 dicasse, nec iàm habere quòd timere
 debeat, cum publica regni lege iudi-
 cium confirmatum sit. *Stephanus* autē
Gardinerus Vintoniensis Episcopus
 seorsim Regi suasisse dicitur, vt si fieri
 posset ordinibus regni conuocatis, re-
 tanti ponderis cum illis communica-
 ret. Sin ad eam rem spacium tempo-
 ris nō daretur, saltem animi sui senten-
 tiam scripto proderet, ibiq; conscien-
 tiæ suæ testimoniū exponeret. Deum
 solo

solo cordis voto cōtentum esse, quando res propter aliquod necessarium impedimentum expediri non posset. Sed cūm is semel discessisset, aderat mox ingens parasytorum turba, qui veriti ne si obedientia Pontifici Romano redderetur, ipsi bonis ecclesiasticis exciderent, Regi omninò persuadebant, ne scrupulum talem in animum irreperere pateretur. Et facillè quidem à bono proposito reuocatur, qui non est in charitate fundatus & radicatus. Ad nihil igitur aliud valuit *Henrici* cum Episcopis de restituenda unitate ecclesiæ oratio, quàm vt se hactenus renitente conscientia diuisum ab ecclesia Romana fuisse, & ideò dū agnitam veritatem oppugnaret, in Spiritum sanctum peccasse patefaceret.

*pertransit
in spiritu
sancto*

studia

Henrici.

Vt autem ingenium, studia & mores *Henrici* paucis perstringamus, à bonis literis nunquàm alienus fuit, imo

imò liberalium artium Doctores fo-
 uuit, & quibusdam Professoribus au-
 xit stipendia. Episcopos (præter vnum
Cranmerum Cantuariensem, qui ad
 hoc factus est, vt in diuortio confi-
 ciendo illius libidini subseruiret) &
 doctos nominauit & minimè malos:
 adeò vt plerique eorum postea tam
Edouardo quàm *Elizabetha* regnante,
 ob catholicæ fidei confessionem car-
 ceres & vincula subiuerint. Sacramen-
 tum Eucharistiæ summo semper in
 honore habuit. Itaque cum paulò an-
 te mortem sub vnica specie (quòd
 semper obseruauit) communicatu-
 rus, de cathedra in qua sedebat, assur-
 geret, vt genibus in terram defixis, Sal-
 uatoris nostri corpus adoraret: Zwin-
 gliani autem qui astabant, dicerent,
 posse maiestatem suam in hac imbe-
 cilli valetudine sedentem in cathe-
 dra Eucharistiam percipere, illis res-
 pon

DE SCHISMATE

*Adorabat
Euchari-
stiam.*

pondit, si me non modò vsque ad terram deijcerem, sed & sub ipsam terram submitterem, ne sic quidem satis honoris huic sanctissimo Sacramento mihi viderer delaturus. Denique nulla in re à fide Catholica discessit, præterquam libidinis & luxuriæ causa. Penitus enim è carne sua victus & superatus, ob repudium *Catharinæ* non permissum: Pontificiam potestatem abiecit, Monasteria etiam euertit, partim quòd monachi & religiosi fratres maximè omnium repudiò eius aduersabantur, partim quòd bonis ecclesiasticis inhiabat, quò suppeteret vnde sumptus effusiores in epulas, meretrices, & insanas substructiones faceret. Nec ingenij acumen, nec iudicij grauitas ei deerat, si quando alicuius negotij seriæ inuestigationi seipsum dedisset, maximè horis matutinis. Nam *inbrictas*. in prandio vt inebriaretur sepius

con

contigit: id quod lenones, adultores, atque hæretici, (quibus aulam atque etiam cubiculum eius *Anna Bolena*, & aliæ tam vxores quàm concubinæ repleuerant) cùm animaduertissent, nihil ei præterquàm pomeridiano tempore aut suggerebant in aliorum perniciem, aut in suam rem commendabant. Et alij quidem obseruabant momenta in quibus aluum copiosius exonerauerat, quòd tunc hilarior solito esset: alij dum alea luderetur, spontè damnum & fraudem ab illo inferri sibi patiebantur, vt cùm viderent illum ob victoriam omnibus latitijs perfusum, illi vicissim se omnia sua iam perdidisse subinferentes, vel innocentis alicuius bona, vel plumbum quo monasterium aliquod tegeretur, vel alicuius ecclesiæ campanas, vel simile quippiam maximi pretij emendicarent. Alius etiam ob porcellum egregiè

Parasitt.

DE SCHISMATE

giè assatū (quo genere cibi libentissimè vescebatur) alius ob fellā regiā longiùs ab igne opportunè remotā, alius deniq; quòd in lusu alex modestiùs se ac facetiùs gereret, non beneficio solum sed etiam honore auctus dicitur.

maeiu
hispanu
restituta

Aristo-
cratia.

Mariam Catharina filiam honori suo restituit, vt videlicet *Edouardo* filio in administrando regno proxime succederet, atque *Elizabetha* praeferretur. vndè certissimò constat eum *Catharinam* repudiasse mala mente ac fide, tantum libidinis causa, vt *Anna Bolena* potiretur. Testamento constituit impuberi filio sedecim tutores & curatores pari potestate, velut aristocratiam regno admiscens. *Thomam Norfolciæ* Ducem, vnum ex ijs qui legatos Apostolicos parū reueriti sunt, sed alioqui virum catholicum, paulò ante mortem perpetuis carceribus addixit, filium autem eius Comitem

Surria, securi percussit, magis ab hæreticis deceptus, qui viros catholicos è medio auferendos curarunt, quàm quòd illi in *Henricum* deliquisse putarentur. Ex pulcherrima corporis cōstitutione per ventris insatiabilem curam & expletionem eò deformitatis excreuit, vt vix per ostia ingredi, nullas autem scalas posset conscendere, sed in cathedra constitutus machinis quibusdā in superiora ædiū attraheretur, Imò nihil sanguinis toto corpore *Abdomē.* iàm reliquum fuisse, verùm omnia in pinguedinem exuberasse dicebatur. De instante mortis articulo admonitus, pateram vini albi poposcit, atq; *Desperatio.* ad vnum ex suis conuersus, Omnia (inquit) perdidimus.

Regnavit annis triginta septem, *Obijt 7 calendis februarij del 33a mccccv 1547 fobis* mensibus nouem, diebus sex, quorū ferè viginti annos in pace catholica, quatuor sequentes in maxima lite &

O flu

fluctuatione, quatuordecim postremos in aperto schismate trálegit. Cú tres eius liberi omnes ordine regnassent, tamen nullus eorum memoriá patris aliquo monuménto cohonestavit. *Maria* quidem cupiebat id facere, nisi quod religione impediébat, ne Catholica, schismatici nomen posteris commendaret. *Edouardus* autem & *Elizabetha* quibus *Henrici* defectio & schisma probatum fuit, omnem sensum humanitatis in hoc officij genere prætermittendo, exuisse viderentur, nisi quòd manifesta Dei vindicta est, ut, qui tot *Sanctorum* cineres dissipavit, & tanta martyrum sepulchra diripuit, ipse omni honore sepulchri careat.

DE SCHISMATE

HENRICIANO DE-

FENSO ET AVCTO PER TU-

tores Edouardi Regis adhuc pueri, &

quomodo in apertissimam haresim Cal-

uini defierit:

Pars secunda.

Postquàm Deus vidit Anglos
in eam cogitationem incum-
bere, vt visibilem Ecclesiæ
gubernationem à *Petri* successore, cui Ioan. 22.
eam dominus commendauerat, abla-
tam, seculi Principibus tradituri essent, I.
clementissimè prouidit, vt nec alij pri-
mum quàm *Henrico*, non minus Lu-
theranorum & Calvinistarum, quàm
Catholicorum persecutori, nouus hic
Anglicanæ Ecclesiæ Primatus obue-

DE SCHISMATE

niret, nec huic ipsi alia quàm turpissima & planè detestabili occasione obueniret. Neque enim Deus permisit vt *Henricus* alia ratione aut via caput Ecclesiæ Anglicanæ fieret, quàm si prius sanctissimam vxorem suam *Catharinam* repudiaret, *Annamque Bole-*
nam in primo & plusquàm primo gradu affinem, imò fortassis & filiam suam, viuientis *Catharinæ* loco duceret.

hic istius dubi-
 tat de sub m^o
 darg. fortassis

Porro cùm post tanta *Henrici* flagitia, Angli eundem ecclesiæ Primatum adhuc etiam seculi Regibus deberi contēderent, iterum bonus Deus malitiam illorum, rerum ipsarum vi & pondere cohibiturus, benignissimè prouidit, ne alius Rex cui nuper institutus iste Primatus secunda vice deferri posset, Anglis obtingeret, quàm puer, qui neque seipsum per naturam, nedum tot Presbyteros & Episcopos, qui

quibus in ijs quæ Dei sunt, etiam in summo gradu præficiebatur, nouerat gubernare.

At cum ne sic quidem Anglicani Protestantes errorem suum corrigerent, Deus in sua bonitate progrediens, tertio prouidit, ne alius huic puero succederet, qui Summum caput ecclesie Anglicanæ dici posset, quam foemina, quã neq; in ecclesia cum authoritate loqui posse, nedum Ecclesie summam gubernatricem dici debere, iam ante ex Pauli Apostoli verbis didicerat. Illi autem nec ista quidem Dei misericordia emendati, secundum duritiam suam & impenitens cor, thesaurizant sibi iram in die ire, & reuelationis iusti iudicij Dei.

Quis nunc aut Dei sapientiam & bonitatem satis admiretur? aut hominum insipientiam & malitiam satis deploret? Qua enim ratione Deus bonitatem & sapientiam suam magis

DE SCHISMATE

magisque commendat, dum Anglicanis protestantibus nullam peccandi occasionem nisi primo turpissimam, deinde turpissima turpiorem, ac demum supra quam dici potest execrabilem relinquit, eadem ipsa ratione protestantes magis magisque in malo progredientes, gradatim suas iniquitates complent. Primum enim à *Petri* successore ad *Neronis* ventum est successorem, à Pontifice ad Regem, à presbytero ad laicum, & quem laicum? Deinde inter laicos ventum est a viro ad puerum, de cuius actis nunc mihi dicendum erit: a puero autem venietur ad foeminam, de qua etiam pauca paulò post dicentur.

 UAM primùm ergò ijs qui rerum potiebantur, visum est *Henrici octavi* mortem (aliquot diebus vt putatur, occultatam) pro

promulgare, statim *Edouardus Henrici* a. l. q. scribitur quod
Edouardus 10 a. n. r. q.
p. m. r. n. 1547 r. e. p.
f. n. g. obyt 1553.
ex *Iana Seymera* filius, nonum ætatis
annum agens, Rex Angliæ & Hyber-
niæ pronuntiatur: nec id solum, sed
etiam qui sub tutoribus instar serui Gal. 4.
adhuc egit, & capite alio egebat, fit
Summum ecclesiæ Anglicanæ, & Hi-
bernicæ in terris caput, proximè se-
cundùm Christû ipsum, perindè qua-
si Christus qui per Prophetam suum
Va illi terræ denuntiavit, cuius Rex puer Eccles. 4.
esset, tamen dilectam Ecclesiam suam Ephes. 5.
puero ac penè infanti regendam &
moderandâ, idque in summo gradu,
cõmisisset. Sed ita Deo placuit rebus
ipsis patefacere quàm iniustè *Henricus*
octavus cum sibi titulum primus mor-
taliū arrogasset, quem etsi absurdis-
simè à seipso susceptum, tamen multò
absurdus ad hæredem suum impube-
rem transmissurus esset.

Post regis autem noui promulga- An. 1546.

Iustitia
Dei.

tionem, cum nihil prius putaretur faciendum, quam ut ultima nuper defuncti Regis voluntas executioni manderetur: admirabili iustitia Dei factum est, ne quid prius fieret, quam ut ultima *Henrici* voluntas in irritum deduceretur. Qui enim tam infinitas aliorum voluntates etiam pietatis causam nitentes, euersis Monasterijs, Ecclesijs, Altaribus, quæ illi ad inuocandum Dei nomen sanctè crexerant, impiè violasset: quomodò pateretur Deus ut eius ultima voluntas vel ad vnius horæ momentum, ab ijs quibus maximè fidebat, obseruaretur? Constituerat *Henricus* impuberi filio suo iam nonum ætatis annum agenti, sexdecim gubernatores equali potestate, ut si vnus quispiam ex Optimatibus regnū inuadere, aut filio iniuriam facere conaretur, non deessent qui tenerem eius ætatem propugnarent

narent. Ex his tutoribus cum non pauci essent Catholici, eamq; ob causam, ad Ecclesiæ Catholicæ unitatem totius regni statum reuocare cuperent, præsertim quòd ea etiam mente *Henricum* & aliàs, & maximè iam moriturum fuisse cognouerant: alij scientes multò plus præsentis commodi & lucri per ecclesiarum direptionem, quàm per rerum ablatarum restitutionem, acquiri, non solùm ab ea sententia dissenserunt, verùm etiam ulterius in schismate progrediendum iudicarunt. Ecce igitur *Edouardus Seymerus*, Edouardus Seymer. *Edouardi* regis auunculus, tunc *Hertfordiæ* Comes, sed paulò post factus *Somerseti* Dux, neglecto *Henrici* testamèto, alijs cohortatibus, alijs coniuuentibus, alijs ne contradicere auderèt metu perterritis, & penè solo *Thoma Vritbésleo* quem *Henricus* summum regni Cancellarium moriens reliquerat

DE SCHISMATE.

Ierem. 23. rat, palàm se opponēte, seipsū creauit
Ioan. 10. solū & vnicum Regis tutorem regni-
 que protectorem. Nec dubitari pote-
 rat, quin hic vir à nullo missus, verùm
 à seipso veniens, officio suo egregiè
 scilicet functurus esset. Is ergò secun-
 dùm sectam caluinista, nihil anti-
 quius habuit, quàm vt degenerem il-
 lam & mutilam religionis formam
 ab *Henrico* præscriptam, tamen mul-
 tò adhuc magis pollüeret & contami-
 naret. *Henricus* enim Monasteria qui-
 dem omnia deiecit, locupletissima sã-
 ctorum martyrum Mausolæa diri-
 puit, nonnullas præterea diuorum
 statuas, & imagines, quas Deus mi-
 raculis illustrasset, deturbauit: sed ta-
 men in ciuitatibus, in oppidis, in col-
 legijs, in pagis ecclesias infinitas à ma-
 ioribus constitutas, vbique fartas te-
 ctas præstitit, omniâque illis orna-
Nō omnia menta, cruces, imagines, vasa, vesti-
deiecit menta
Henricus.

menta, falua & integra conſeruauit. Sacramenta ſeptem in honore ſemper habuit, denique hærefes penè omnes, præter illam quæ Romani Pontificis Primatum & Monafticas religiones oppugnabat, cohibuit & reſpreſſit. Cæterum nouus hic *Edouardi* Protektor & cætuſ ei ad hærens, primùm per vniuerſum Angliæ regnum ven- *Apoſ. 7.* tos cohibuit, ne flarent ſuper ter- *Ablatum Dei verbum.* ram, indiçto videlicet Episcopis & paſtoribus eccleſiarum omnium ſilentio, vt cum nemo eſſet qui paru- lis petentibus panem frangeret, deinceps Lutheranorum & Caluiniſtarum, quibus ſolis concionari permiſſum eſt, mortifera venena tantò auidiùs à famelicis populis haurirentur.

Deindè Chriſti Saluatoris, Deiparæ Virginis, Apoſtolorum & Prophetarum omnes omninò imagines *Ablata ſanctorum imagines.* tam

DE SCHISMATE

tàm pietas quàm fabrefactas partim deleuit, partim combussit, eo ipso declarans cui bellum indiceret, & contra quem veniret. In locum verò deiectæ crucis Christi, surrogarunt Regis Angliæ insignia, nempe tres leopardos, & tria lilia, hinc serpentis, inde canis pedibus expansis sustentata, quod perindè erat ac si dixissent, se non Christum cuius imaginem contumeliosè deiecerant, sed Regem terrenū, cuius insignia eodem loco erexerant, colere & adorare.

*Hæreticus
Rex, Pro-
testantiū
Christus.*

*Ablatum
Eucharis-
tiæ sacri-
ficiū.*

Nec his malis contenti Calvinistæ, tremendum etiam corporis & sanguinis Domini sacrificium quod à Catechumenorum prima, & fidelium sequente dimissione, Missarum nomen iam olim acceperat, in publicis comitijs abrogarunt. Nec enim per aliam speciem diripi poterant calices, argenteæ pixides & cruces, vrceoli & alia

facta vasa, candelabra argentea & ænea, factæ vestes auro intertextæ, vexilla serica, cereorum, olei, & aliorum omnium quæ cultui diuino dedicabantur pretium, denique ipsi fundi & agri ad has res sustentandas donati non poterant alio prætextu ferè auferri, & in priuatorum profanos vsus conuerti.

Quarto autem loco sancitum est, vt Eucharistiæ vtraque species cuilibet de mysterijs participantì necessariò traderetur.

Quinto loco decreuerunt, vt sacra ^{Ablata sacra lingua.} officia recitarentur in vulgari lingua. In quo decreto illud perridiculè euenit, vt cum omnia in Ecclesijs Anglicè legerentur, eo videlicet prætextu ne populus quid in rebus diuinis ageretur, ignoraret, sed *Amen* respondere ^{1. Cor. 14.} posset: interim neque Vallorum, neque Cornubiensium, neque Hibernorum populus penè quicquam eorum

DE SCHISMATE

rum quæ recitabatur intelligeret, propterea quod istarum gentium lingua longè est ab Anglorum idiomate diuersa: Cum tamen si latinè officia perfecta essent, saltem pastores qui latinè sciebant, multa illis, quæ in officijs dicerentur, interpretaturi fuissent. Nam proprius vulgarium linguarum locus in concionibus potissimum cernitur, quo iure semper vsa est Ecclesia. Nunc autem dum in Vallia, Cornubia & Hibernia, preces Anglicè fundebantur, factum est, vt minus quod obtendebatur per linguam vulgarem, quàm per latinam efficeretur.

*primi ritus Calu-
nistarum.* Administrandæ autem Eucharistiæ ritus in illis primis regni comitijs præscripti parum à Catholicorum *Missa* distabant: Vt videlicet, populus non putaret quicquam sibi ablatum, sed ea quæ latinè prius legebantur, tantum in vulgarem linguam crederet esse translata

lata. Itaque Canon Missarum penè totus ab initio ad verbum transcriptus fuit. Signa etiam benedictæ crucis retenta sunt, illa, inquam, quæ tantùm Sacerdotis expressa erant. Ceterùm nō omnes Protestantes eodem spiritu agebantur. Qui enim nihil nisi opes Ecclesiasticas querebant, parum curabāt si crucis imagines in aëre solo designarētur. Qui verò nō poterāt ferre, vt vel ita saltē mortis Christi figura & imago in honore aut vsu aliquo haberetur, breui postea obtinuerunt vt sublati eiusmodi ceremonijs, totōque canone remoto, noua liturgiæ *secundi Caluini-
starum ri-
tus.* forma proponeretur. Quæ Protestā-
tium inconstantia multum retardauit rudem populum, ne eorum doctrinæ assentiretur. Dicebat enim: videamus prius quò euadent, vbi consistent, & quiescent. Proponebantur etiam in publicis

DE SCHISMATE

comitijs (tanquàm in synodo qua-
 piam Episcoporum) causæ spirituales,
 quæ ad ecclesiasticum ius constituen-
 dum pertinerent. Inter cætera verò de
 matrimonio quodam ita definitum
 constat. Opifex quidam fuit cui no-
 men *Mattheo Barro*. Cuius vxor (ex
 qua etiam liberos genuerat) lauabat
 olim familię Cromuellanę lineas ve-
 stes, in qua tum degebat *Radolphus Sad-*
dlerus non obscuri nominis vir. *Mat-*
theus autem iste, nescio qua de causa
 in transmarinas regiones se contulit,
 nisi quòd quidam existimabant ei sus-
 pectam fuisse vxoris suæ castitatem:
 & idcò eum abijsse, ne videre cogere-
 retur, quòd neque ferre poterat neque
 emendare. Cùm ergò annis aliquot
 abfuisset, vxor ipsius audiens virum
 fuisse mortuum, nupsit *Radolpho Sad-*
lero equiti aurato. Tandem *Matthews*
 in patriam reuersus, vbi reperit vxor-
 rem

*Ahuc
 iste viuit
 in gratia
 & honore
 apud Eli-
 zabethã.*

rem suam alteri nuptam, cœpit illam
 repetere. Ex altera verò parte *Sadlerus*
 qui liberos etiam ex ea genuerat, non
 patiebatur illam à se diuelli. Res ad
 summum tribunal, id est, ad publica
 regni comitia tam sub *Henrico* quàm *Caluini-*
 sub *Edouardo* regibus defertur. Ibi de-^{starũ lex}
 cernitur mulierem istam quæ primũ ^{de matri-}
Matthæo, deindè *Sadlero* nupta, ex v-
 troque liberos cœceperat, nõ *Matthæi*
 prioris mariti, sed *Sadleri* vxorem de-
 inceps habendam esse. Potentior quip-
 pè fuit ditiórque *Sadlerus*: & ideò con-
 tra Euangelij veritatem, prioris viri
 adhuc viuentis vxor secundo marito
 adiudicata est, vt non minùs nouæ
 matrimoniorum, quàm sacrorum ri-
 tuum leges instituerentur.

Interim Catholici Angli & præ-
 fertim doctiores, qui schisma *Henri-*
*ci octau*i saltem post mortem eius re-
 primendum sperabant, vbi ad eò id

DE SCHISMATE

non euenire perspicerent, vt potius
 in multò pestilentiorem hæresim erū-
 peret, partim seipfos accusarunt, quòd
 primis initijs fortiùs non obstitissent,
 partim mœrore ac squalore confecti,
 miserimam vitam traducebant. Qui
 enim legerat apud sanctum *Ioannem*
Chrysoftomum, contra paganos Diui-
 nitatem Christi propugnantem, ve-
 terem & antiquam patriæ suæ fidem
 ob hoc ipsum commendatam, quòd
 altaria iam olim in Britannis erecta
 Christo fuissent (sunt etiam, inquit
Chrysoftomus, in Britannicis insulis
 extra hoc mare sitis, fundatæ ecclesie,
 & erecta altaria) cùm illi iam post
 mille & penè ducentos annos eadem
 altaria non à paganis, verùm ab ijs qui
 seipfos vocant Christianos, dirui &
 euerti conspexissent: quo animo par
 est eos hoc spectasse? quas fudisse la-
 chrymas? quos gemitus edidisse? nam

chrysoft.
in Homil.
quòd chri-
stus sit
Deus.

si altaria Christi olim fuerunt Christianæ fidei signa : utique eorundem altarium deiectione iam signum est perfidiae Antichristianæ. *Nota.*

Iam in omnibus officinis & tabernis, in popinis & fornicibus, de fide inibat disceptatio, sacram scripturam (ut *Hieronymus* olim quæstus est) garula anus, delirus senex, sophista ver- *Epist. 103.*
tom. 3.
bosus, vniuersi deniq; præsumebant, lacerabant, docebant antequam discerent. Alij philosophabantur inter mulierculas, alij discebant à sceminis, quod viros docerent. Præcipuè autem Apocalypsis, quæ tot habet sacramenta quot verba, in omnium ore versabatur. Indè Protestantes sua dogmata confirmabant, indè ad sensum suum incongrua aptabant testimonia, magna id audacia edifferentes alijs, quod ipsi non intelligebant. Nec ad aliud quicquàm tum (ut in sectarum ma-

DE SCHISMATE

ximè initijs fieri solet) vacabant Angli, quàm vt aliquid noui dicerent aut audirent. His autem nouitatibus vt-
columna
catholicæ.
 cunque se opposuerūt *Stephanus* Vintoniensis, *Edmundus Bonnerus* Londinensis, *Cuthbertus Tonstallus* Dunelmensis, *Nicolaus Herthus* Vigorniensis, & *Daius* Cicestrensis, omnes Episcopi venerabiles. Contra verò ab hæresis parte stabant *Cranmerus* Cantuariensis Archiepiscopus, de *Anna Bolene* domo ad Archiepiscopatum vt prius diximus, assumptus, & illi omnes qui ab *Edouardo* Rege in Episcopos cooptabantur, videlicet, *Rydleius* Londinensis, *Hoperus* Glocestrensis, *Poynettus* Vintoniensis superintēdentes. Alij mediam tenebant viam (quæ tamen in Dei cultu nulla est) optantes quidem, vt Catholica fides vinceret, sed hæresim etiam sequentes, ne aliquid propter Christum perdidisse viderent.

derentur.

Atque hæcenus quidem *Cranmerus* crämerus iste, *Henricianum*, hoc est, *Henrici* Henricianus. Regis sectatorem se gesserat, utpotè qui neque latum unguem ab *Henrici* præscripto unquam recedere in vlla re audebat. Sacrificio Missæ interfuit quotidie dum regnabat *Henricus*, statis etiam diebus id ipse peragebat. Vnum illud molestissime illum habebat, quod meretricem suam non poterat palam vxoris loco liberè habere, quia id *Henricus* prohibuerat, sed partim domi eam occultare, partim cum foras prodiret, cista inclusam secum unè circumferre cogebatur. Idem verò ubi mortuus est *Henricus*, desijt *Henricianus* esse, & factus est totus *Lutheranus*, cum tamen sciret *Henricum, Lutherum* crämerus vehementissime aduersatum. Luthera- nus. Is igitur Catechismum *Edouardo* dedicatum in lucem edidit, ac prælo man-

DE SCHISMATE

dauit, in quo docuit quemlibet Christianum qui Eucharistiam reciperet, siue sub pane, seu in pane, seu cum pane, certè quidem in os suum recipere ipsum Christi verum corpus & sanguinem. At vix pauci menses præterierant, cùm miser intellexit Regis *Edouardi* Protectorem *Somerseti* Ducem, non Lutheranum sed Calvinistam esse. Quid faceret? Catechismum recudit, vocem mutat, ex Henriciano & Lutherano fit Calvinista. Senferant hoc multi ex Protestantibus, & propterea non *Cranmero*, sed potius *Hugoni Latimero* petulantis oris hæretico, primas in Euangelio prædicando tribuerunt, quem passim vocabant, Apostolum Anglorum, tanquam is primus Anglis verum Dei Euangelium annuntiasset. Ignorabant verò illi, & ipsum *Latimerum* ab initio non Calvinistam, sed Lutheranum fuisse. Etenim

Cranmerus
calvinista.

Latimerus.

Lati

Latimerus palàm in academia Oxoniensi fatebatur se penè vsque ad vltimam senectutem Lutheranum fuisse, nec factum Calvinistam alterius magis opera quàm *Thomæ Cranmeri*, & id non nisi paucis annis ante mortem suam.

Erat *Edouardo* Somersetenſi Duci & regis protectori germanùs frater *Thomas Seymerus*, mari & classi regiæ præfectus. Is *Catharinam Parram Henrici* regis vltimam vxorem post *Henrici* mortem duxerat. Facta est igitur contentio maxima inter *Catharinam Parram* & Protectoris vxorem, quæ cui præiret. Ista contentio non quieuit in fœminis, verùm & ad viros transiuit. Cumque emulatio quotidie cresceret, nec Protectoris vxor virum quiescere pareretur, eò tandem peruentum est, vt Protectorem (qui licet regem regeret, tamen ab vxore sua regeba-

Thomas Seymer. Vidua hæc non parva duxit

DE SCHISMATE

tur) oporteret germanum fratrem suum è medio tollere, quo nihil suę libidini deinceps impedimento esset. Porrò cùm nihil occurreret in *Thoma Seymero* morte dignum, præter hęresim, quam Protector in crimen fratri suo vertere non poterat (ipse author eiusdem hęresis) necessè erat fingere aliquid. Facilè tanquàm à *Iezebele* crimen excogitatum est. At quomodò promulgabitur? Itum est ad hunc nouũ Apostolũ Anglorum *Hugonem Latimerum*. Egit cum eo Protector, vt fratrem suum in concione ad populum velut perduellem traduceret. *Hugo Latimerus*, cuius Apostolatus in mentiendo constitit, non recusauit officium. Prodiit in rostra, narrauit *Thomam Seymerum* nescio quas insidias in maiestatem regiam moliri, proindè meritum esse mortem. Non acclamauit populus, vt solebat.

*Latimeri
Apostola-
tus.*

Iam

Iam enim puduit ipsum Apostoli sui quem videbat calumniam innocenti struxisse. *Thomas* verò *Seymerus* perduellionis damnatus, decimo tertio Anno Do. 1548. calendis Aprilis securi percussus est.

In defensionem fidei Catholicæ his diebus multi etiam scripserunt insignia opuscula, Doctor *Perinus*, qui fuerat de ordine *S. Dominici*, *D. Smithæus* sacræ Theologiæ in Oxoniensi academia regius professor: & cæteris omnibus ingeniosior, *Stephanus Vintoni*ensis Episcopus. Is autem cum ad eum certæ homiliæ vulgari lingua cõscriptæ perferrentur, in quibus de iustificatione solius fidei malè ac impiè docebatur, statim opposuit se, illasque homilias dixit hæreticam doctrinam continere, nec vlllo modo plebi Christianæ prælegendas esse. Quod cum non solùm in priuatis sermonibus diceret, sed etiam è suggestu doceret

DE SCHISMATE

ceret, nec tantum in articulo iustificationis, verum & in alijs permultis, præcipuè autem in causa Eucharistiæ
Anno Do. hæresim tam *Lutheri* quàm *Caluini* acer-
 1547. rimè tam verbo quàm scriptis oppugnaret, in vincula pridie calendas Augusti coniectus est.

Anno Do. Anno autem sequente circa festum
 1548. *D. Ioannis Baptistæ* populus Cornubiensis & Deuoniensis molestissimè ferens filios suos non auito & patrio, sed nouo & inaudito more baptizari, ac Missæ sacrificium prorsus auferri, altariàque non Iouis aut Dianæ, sed omnipotentis Dei & vnus mediatoris Iesu Christi, passim dirui ac subuerti: vno consensu arma pro fide
Arma pro fide sumpta. sumpsit, Exoniã obsedit, equites qui ex Cleuia in ipsos euocabantur, sagittarum nimbo repulit, in quorum onustos currus siue ab inuitis, seu ex proposito relictos, dum nonnulli temere

re solutis ordinibus incurrunt, ijdem
 equites reuersi eos fugarunt & deleue-
 runt. Atque ita hoc bellum absolutum
 est, nullo sanè alio fructu, quàm quòd
 credendum sit aliquos eorum suas ani-
 mas ab hæresi liberasse. Nam vt fra-
 tres è seruitute diaboli eriperent, non
 illis est datum. Alij etiam multi popu-
 li per vniuersum Angliæ regnum, præ-
 cipuè autem in Norfolcia, ob agros
 (vt aiebant) à locupletioribus iniuste
 possessos atque ad plebis iniuriam cir-
 cumseptos, arma sumpserunt, multa
 Nobilium roboraria euulsis palis pro-
 palarunt, multorum sepes disiecerunt,
 fossas impleuerunt, piscinas emiserunt,
 ceruos, damas, cuniculos intercepe-
 runt, denique nonnullos bonis, alios
 etiam vita priuarunt. Deus his exem-
 plis admonitos voluit regni Princi-
 pes, quòd impiè seipsos à Pontificum
 & patrū suorū obedientia diuisissent.

Qui

DE SCHISMATE

Qui enim suo capiti subesse iniuste recusat: merito nec à suis subditis, tanquam ipsorum caput agnoscitur. Sed cum Optimates nihil horum intelligerent, Deus etiam externos illis hostes suscitauit.

Galli enim his tumultibus ad suum commodum vsuri, eodem tempore inuasērunt præsidia quædam & arces oppido Boloniensi, quod adhuc Angli tenebāt, adiacentes. Quam occasione Protectoris administrationem reprehendendi *Ioannes Dudleyus* primum Varuicensis comes, deindè Northumbriæ dux arripiens, ex aliorum Optimatum consensu, edictis publicis accusauit Protectorem ob rempublicam malè gestam. Protector vnà cū Rege ad arcem Vindisoriã præsidij causa cōfugit. Sed cum videret paucos ad se, omnes verò Principes ad Varuicēsem transire, vltro se dedidit, & in custodiam

*Ioannes
Dudleius.*

*Protector
supplata
3365. h. m.*

Nota 2.

*Dudleyus
Vindisori*

diam traditus est pridie idus Octo- *Anno Do.*
 bris, ex qua tamen postea octavo idus *1548.*
 Februarij eductus fuit, pace inter ip- *Anno Do.*
 sum & comitem Varuicensem conci- *1549.*
 liata, quę diu non durauit, licet sep-
 timo calendas Maias Bolonię oppidū,
 vndē species inimicitiarum orta erat,
 tam Protectoris, quā comitis Var-
 uicensis consensu, Gallis redditum ef-
 fet. Vt autem *Dudleius* Ducem So-
 merseti certius in potestatem suam re-
 digeret, principibus quibusdam viris
 quos Catholicos esse intellexit, spem
 certam fecisse dicitur, si fidelem ei
 operam in deturbando Protectore
 nauarent, illo semel de gradu summi
 honoris deiecto, se curaturum, vt he-
 resi abdicata, fides Catholica in inte-
 grum restitueretur. Nec erat cur
Dudleij verbo diffidendum putarent.
 Nam & tanta illum potentia esse co-
 gnouerant, vt posset hoc præstare: &
 præ

DE SCHISMATE

præterea sciebant eum ab hæresi quidem omni abhorrere, & vel nulli admodum, vel soli catholicæ fidei addictum esse. Itaque interposuerunt omnem suam auctoritatem, vt Protectorem in ordinem atque adeò in carcerem redigerent. Sed cùm Varuicensem datæ fidei postea commonefacerent, is toruo vultu respondit, si vitam dicerent de catholica fide restituenda nullum amplius verbum facerent.

*Dudleius
fœdisfrago.
sus. f. f. g.
xob. o. e. g.
L. a. f. t. e. n. e.*

*Hic fuit
pater istius
Comitis
Lecestrensis
qui hodie
tantas
mouet in
mundo
turbas.*

*Thomas
Arundellus.*

Hoc tam graue nonnullis eorum videbatur, vt Varuicensem non pro fœdisfrago tantum, sed etiam pro tyranno haberent. Atque adeò Protectori potiùs, qui tamen clementioris ingenij esset, adhærendum sibi iudicabat. Itaque cùm *Thomas Arundellus* eques auratus, vir potens & Catholicus ad Protectorem iam è carcere dimissum personatus se contulisset, *Dudleius* re expiscatus *Arundellum* non ita multò post

post vita priuandum curauit, qui mortuus est in pace Catholica.

Quarto autem idus Maias *Ioanna Butchera* mulier quædam ex Cantio extitit, quæ præter Calvinianam hæresim quam secuta est, negauit vnà cum *Valentino*, Christû ex *Maria* virgine carnem sumpsisse, quem dicebat per illam non nisi velut per canalem transisse. At cum videret doctrinam suam Calvinistis nõ probari, addebat: Olim quoque creditum ab illis fuisse, quod Christi caro in Eucharistia sub specie panis & vini contineretur, & *Annam Ascuam* quæ id negabat, pro hæretica nuper habitam, & flammis publicè traditam fuisse, nec se dubitare, quin vt nunc Calvinistæ ipsi credunt quod *Anna* tunc docuit, sic breui etiam credituri sint, quod ipsa iam doceret. Combusta verò est in campo fabrûm Londini.

Ioanna Butchera, Anabaptista combusta.

Monachorum et sacerdotum coniugia

Superintendentes interim & presbyteri tam Lutherani quam Calvinistæ, licet quidam eorum monachi essent, alij autem catholico ritu consecrati fuissent, atque idcirco votum castitatis ipsa vi ordinis suscepti, secundum Occidentalis ecclesiæ antiquissimam & notissimam consuetudinem emisissent: tamē abiecto pudore omni, vxores passim ducere cœperunt. Sed cū viderent filios suos non legitimos, verū nothos & adulterinos haberi, ad prophanā ciuiliū comitiorum potestatem confugerunt, ab illis petentes, vt filios ipsorum legitimos facerent. Comitia decreuerunt, vt nulla humana lex obstaret, quò minus Presbyterorum filij posthac haberentur legitimi: nam de diuina non erant adeò solliciti, cū in ea si quid contrarium instituto videretur, posset aliqua bella interpretatione illudi.

Cū

Anno Do.
1550.

Cùm autem Protestantes viderent
 minorem esse ministrorum & Super-
 intendentium suorum vel doctrinam
 vel authoritatem, quàm vt catholicis
 doctoribus pares haberi possent, hinc
Bucerum, natione Germanum, profes-
 sione ordinis *S. Dominici* monachũ,
 indè *Petrum Martyrem*, natione Flo-
 rentinum, educatione Canonicum
S. Augustini, habitatione Argento-
 ratensem (nam illuc ex Italia fugerat)
 proposito ampliore stipendio, in An-
 gliam euocarunt. *Bucerum*, Cantabri-
 giæ, *Petrum Martyrem*, Oxonij, ca-
 thedræ Theologicę præfecerunt. V-
 terque cùm in Angliam primùm ve-
 nisset, Lutheranus habebatur. Atque
 in ea opinione *Bucerus* perpetuò man-
 sit. *Petrum Martyrem* verò idem quo-
 que ab initio sensisse, sua ipsius oratio
 planum fecit. De Eucharistiæ enim
 disputans, dum illi Zuinglianorũ ar-

Martinus

Bucerus.

Petrus

Martyr.

Q gu

DE SCHISMATE

*Petrus
Martyr sit
Caluini-
sta.*

gumento responderet, quo dicunt, Christus re ipsa est in cælo, & ideo nõ re ipsa in sacramento, dixit nodum esse diaboli. Verum postea videns eos qui summæ rerû in Anglia præerant, Calvinistas esse, ad *Caluinum* transiit. Vtcunque illud fuerit, cum Oxoni prælegeret, ac sæpissimè ad reddendâ suæ doctrinæ rationem ab alijs etiam multis, potissimû verò a *Ricardo Smithæo* Theologiæ Doctore, qui eandem Cathedram prius tenuerat, prouocaretur, nunquam in disputationem descendere ausus est, donec & *Ricardum Coxum* ex aula regia hæreticum hominem totius disputationis moderatorem nactus esset, & *Ricardum Smithæum* virum doctissimum atque acerrimum disputatorem ab Oxonio re-
legatum vidisset. Quibus ita comparatis: de Eucharistia instituitur disputatio, hinc *Petro Martyre Caluini* hæ-

*Disputa-
tio.*

resim sustinente, indè *Tressamo & Chedseo* doctoribus Catholicis eandem oppugnantibus.

In qua disputatione cum triduo versati essent, *Coxus* qui disputationibus præerat, videns *Petrum Martyrem* multò grauius premi, quàm sperauerat, & exsibilationibus manuùmque ac pedum strepitu è cathedra penè explosum, cum & ipse *Caluini* ista esset, se Londinum auocari dixit, nec iam posse diutius huic exercitio vacare. *Petrum* verò *Martyrem* tanquàm victorem miris laudibus extulit, ceteros, vt pacem colerent, admonuit, disputationē soluit. Postea *Petrus Martyr* disputationem suam sed mala fide, vt solent heretici, ædidit. Certè Oxoniensis Academiæ iudicio bis victus fuit, primùm quia recusauit cum doctissimo viro *Doctore Smithæo* disputationem inire, deindè, quia eorum

*l. 3. v. publicum
martyris scriptum
de ista disputatione*

*Excusatio
heretici
iam victi.*

DE SCHISMATE

quibuscum disputavit, argumentis nō potuit satisfacere: similis fuit eius disputationis, quam Theologi Cantabrigienses cum *Bucero* habuerunt, exitus.

Disputa-
tiones.

Nec tantum in istis Academijs, verum & alijs multis in locis instituebantur quedam publicæ de Eucharistia tam sacrificio quàm sacramento disputationes: maximè inter *Hoperum* Superintendentem Glocestrensem, & excellentem Theologiæ Doctorem, dominum *Fecnamum*: atque etiam inter *Harleium* Superintendentem Herefordensem, & catholicum presbyterum *Henricum Ioliffum*, quæ disputatio cum *Stephani Vintoniensis* manus pervenisset, is in carcere constitutus, *Harlei* friuolas obiectiones solidè statim refellit. Collegerat etiam *Petrus Martyr* non paucas contra Eucharistiam calumnias: & in vnum

eas libellum redegerat: quas omnes
Stephanus paucis diebus ita confuta-
 tauit, vt ea confutatio in lucem postea
 sub *Marci Constantij* nomine exierit, Marcus
Constanti-
rius. rāten hūc
scripsit in archi-
diocesi bolum
 ne verus auctor eo tempore proditus
 in multò grauiorem carceris ærumnā
 coniectus fuisset. Eodem etiam perti-
 net Doctoris *Lagdalli* doctus libellus,
 quo *Ridley* contra Eucharistiam cauil-
 lationes dissoluit. Quid dicam de gra-
 uissimorum presbyterorum *Crispini*
 & *Mormanni* tam cōcionibus, quam
 scriptis, imò etiam vinculis? de *Henri* Confesso-
res.
ci Coli tum eximijs concionibus, tum
 diutino carcere ob fidem Cath^{cam} pa-
 tientissimè tolerato? De *Thomæ Wat-
soni* antequàm Episcopus *Lincolniē-*
sis fieret, & collegæ ipsius Doctoris
Setoni constantia, & perpeffionibus?
 Tempus me deficeret, si omnes enu-
 merarem, qui ob catholicam fidem
 illis diebus ex ecclesijs aut collegijs

DE SCHISMATE

suis eiecti, grauiora etiam carcerum
ac vinculorum tormenta subiuerint.
In exiliū abierat *Ioannes Storaus* vtrius-
que iuris Doctor, quòd in comitijs
publicis de fide tractans, tandem au-
sus esset cum *Salomone* dicere, *Ue tibi*
Eccl. 10. terra, cuius Rex puer est.

Erat in Anglia Italus quidam faci-
lè omnium mercatorum princeps,
non solùm ob magnitudinẽ opum,
sed multò magis ob fidei & integra-
tis laudem, *Antonius Bonuisius*. Is
Antonius
Bonuisius. *Thomam Morum* semper & colens &
admirans, cùm fidei Catholicæ reli-
quias in Anglia extingui videret, in
Louaniensem Academiam domici-
lium transtulit, non sanè vt ibi merca-
turæ terrenæ, sed cælesti vacaret. Erat
enim is proximus fidei portus, quo
Angli ob fidem eiecti se recipere por-
terant. Collegit ergò ad se, & fouisit
eos qui ob fidem exulabant, in pri-
mis

mis doctorem artis medicæ *Ioannem Clementem* vnà cū vxore: *Ioannem Sto-* Exulan-
ræum, & præcipuum totius Angliæ lu- tes ob fi-
men Nicolaum Harpsildum, qui postea dem.
 regnante *Elizabetha* diuturnos carce-
 res perpeffus est. Item que *Ioannem*
Boxollum excellētis doctriņę ac probi-
 tatis virum: denique *Gulielmum Ra-*
stellum iurifconsultum vnà cum vxo-
 re fua, que Louanij tunc è vita migra-
 uit.

Romæ autem floruit *Reginaldus*
Polus Cardinalis, Anglię spes, Eccle- polus.
 fię Romanę decus, orbis Christiani
 lumen. Is cū ad *Henricum* regē qua-
 tuor doctiffimos libros pro vnionis
 ecclesiasticę defēfione fcripiffet, nec
 fructum ex ea re fperatum confeçutus
 effer, quintum librum addidit, quem
 & ad *Edouardum* Anglię regem in-
 fcripfit, nihil eorum prætermittens,
 que ad falutem Anglię procurandam

putabat pertinere. Imò cū post *Pauli* tertij mortē, qui eū creauerat Cardinale, tantū non duas votorū partes ad sacerdotalis honoris summū gradū ascendendū suffragātes sibi cognouisset, ac sine controuersia si cupidum se illius dignitatis declarasset, statim Pontifex creat⁹ esset, nō ob aliud magis eo fastigio caruit, quàm vt simul nō expetite sūmę præfecturę abūdātius meritū assequeretur, simul ad vnitatē Catholicam, patrię dulcissimę, ore ac manibus uis apportandam conseruaretur. Vixit etiā Romę *Ricardus Pataeus* Vigorniensis Episcopus, *Thomas Golduelus*, qui nunc est *Assaphēsis* Episcopus, *Mauricius Clenocus*, postea quoque electus *Bangoriensis* Episcopus.

Exules ob
fidem.

Miraculum.

Sub fine autē quarti anni quo regnauit *Edonardus*, ad decimū sextū calendās Ianuarias *Tamesis* fluius intra nouē horas ter fluxit & refluxit præter
om

omnē consuetudinem, idq; miraculo ¹⁵⁵⁶
 datū, & ad iniustā *Stephani Vintonien-*
sis Episcopi vexationē relatū est, maxi-
 mē, quòd, in eo ipso tēporis pūcto illa
 insolita estuatio euenit, quo *Gardine-* ^{An. 5.}
rus de fide causā dicturus in flumine ^{Edouar-}
^{di.} uehebatur. Quod quāquā ita esset,
 tamē post vnū atq; alterum mensem
Gardinerus ob catholicę fidei causam,
 vbiq; acerrimē propugnatā, Episcopa
 tu priuatus est, Calvinista quodā cui
 nomen *Poyneto*, ex *Roffesi* Ecclesia in
 eius locum translato. His ita consti-
 tutis, anno quinto *Edouardi*, septimo ^{pecunie}
 idus Iulij, quarta pars argenteę pec- ^{pretium}
 nię per vniuersum Anglię regnum, ^{minutū.}
 & quadragesimo postea die, alia quar-
 ta pars omnibus & singulis adempta
 est, propterea quòd quilibet argēteus
 as ad semissem, quilibet solidus & de-
 narius, ad mediam prioris pretij a sti-
 mationem publico edicto redigeba-
 tur

DE SCHISMATE

tur. Quapropter qui centum minas hodiè in pecunia numerata habebat, intra dies quadraginta, ex illis centum, perdidit minas quinquaginta, etiam si neque naufragium fecisset, neque ab hostibus aut latronibus spoliatus, neque ab alio quopiam deceptus esset. Tale tributum à seculo non est indictum, vt quilibet absque vlla exceptione dimidiam partem totius argenti sui numerati persolvere cogeretur. Et vulgus quidem non putauit se plus parte dimidia persolvere, cum interim re vera totum vsque ad minimum teruncium atque adeò plus toto persolueret. Quod vt accuratè intelligatur, tota mente repetere oportet, quod *Henricus octauus* post inchoatum iam schisma, pecuniam argenteam probæ monetæ in scoriã primus vertit. Porrò qui schisma *Henrici* auxerunt, etiam de bonitate monetæ quotidie aliquid
de

detraxerunt, donec assem ferè ad sextantem, hoc est, ad vncias duas redigissent. Ecce autem cum vilior & magis adulterina pecunia nullo modo etudi posset, cum quod pro asse populo exoluissent, iterum ad æstimationem assis à populo recipi quacunque ex causa oportuisset, subito iubent quod pro asse exoluerant, pro semisse reddi. Addo etiam quòd certa pecuniæ genera ad assem à Rege expensa, pro quadrante atque adeò sextante iterum recepta sunt. Nunc qui hæc omnia genera fraudum contulerit, facile <sup>Furtum caluini-
starum.</sup> deprehēdet, vniuersis Angliæ ciuibus vniuersam ipsorum pecuniam argenteam intra paucos annos non semel ablatam fuisse, & ereptam. Accedit eodem, quòd concussiones etiam nõ ferendę passim à potentioribus mittebantur, dum illi soli præidentes pecunię decrementum & diminutionem

DE SCHISMATE

nem futuram, (utpotè cuius rei au-
thores ipsi forent) prius & æs alienum
creditoribus soluerent, & ministris sti-
pendia numerarent, & prædia coëme-
rent, ea pecunia hodiè numerata, quã
postridiè minus quarta parte valitu-
ram præsciebant. Hæc omnia mala
Deus ex infinita clementia sua permi-
sit, ut populus hac saltem ratione in-
telligeret, quàm iniqui dispensatores
gratiæ Dei & donorum cęlestium ef-
sent, qui nec urbana quidem negotia
sincerè administrarent. Veritas enim
ait, *Qui in modico iniquus est, & in maiori
iniquus est.* Si ergo in iniquo mãmõna
fideles non fuistis, quod verum est,
quis credet vobis? Itaque veritas Euã-
gelij hæc est, eos qui populum in ijs
quæ seculi fuerunt, tam iniquè frau-
darunt, nullo modo potuisse veros &
fideles mysteriorum Dei censores exi-
stere. Et tamen ijdem illi erant qui sa-
cris

Luce 16.

cris omnibus præerant, mirandum vt non sit, si hæresim pro fide Catholica populo ministrarunt.

Eodem anno sudatorius quidam morbus Angliam peruasit, qui in vna vrbe Londinensi intra dies septem octingentos homines vita priuauit, multis hominum millibus per vniuersas regiones suffocatis. Vintoniensis autem collegij secundus scholæ præfectus cognomento *Furdus*, cum totius ludi adolescentem primarium nomine *Ioliffum* hæresi Calviniana infectisset, atque is adolescens reliquam puerorum & adolescētum turbam in suam opinionem ex magna parte traxisset: Deus eundem *Ioliffum* & alios aliquot partim cognatione, partim familiaritate *Iolisso* cōiunctissimos, primum sudore hoc pestifero, deinde per *Ioannis Viti* sanctissimi viri prædicationem, pœnitentia salutari, mox autem

DE SCHISMATE

autem et morte afficiens: alios omnes qui penè ducenti erant, partim ad Catholicam fidem conuertit, partim in eadem ita confirmauit, vt ipsi etiam postea, Diuini huius operis tota ratione exposita & declarata, multos alios ab heresi Calviniana ad vnitatem Ecclesiæ Catholicæ reuocarint.

*Poynti
Caluinistæ
adulte-
rium.*

Poyntus autem qui locum Episcopi Vintoniensis occupabat, parùm putans vxorem ducere, cùm tamen haberi vellet Episcopus, etiam Ianionis cuiusdam adhuc viuentis vxorem abstulit, eaque illi publicis regni legibus euicta & marito restituta est. Itaque cùm postea quidam ex Optimatibus ad *Stephanum* partim ioco partim ironicè dixisset, Fortassis tu speras Episcopatum tuum tibi aliquando restitutum iri, Cur (inquit *Gardinerus*) minus expectem meum Episcopatum, quàm Ianio suam recepit

vxorem? Idem enim homo fuit, qui
& *Gardineri* Episcopatum & Ianionis
coniugem inuaserat.

Fuit & alter pseudopropheta, *Hopperus* Hopperus
Caluini-
sta., qui ob hypocrisim non minus
quàm heresim malè audiens, cum ad-
huc priuatus Catholicos Episcopos
traduceret, quòd nimium lautè age-
rent, nimisque magnis opibus abun-
darent, idem factus Superintendens
(ita enim caluinistæ eos latinè vocât,
quos nostri maiores Græca voce Epif-
copos nominarunt) duos simul usur-
pauit Episcopatus, Glocestrensem &
Vigorniensem.

Milo etiam *Couerdalus* diu in Ger- Anno Do.
1554.
mania versatus, tam corporis ex im-
modico vini usu, quàm spiritus ebrie-
tatem ex nimio hæresum amore in
Angliam retulit. Is audiens Acade-
miam Oxoniensem Catholicæ fidei
vehementer addictam esse, nec liben-
ter

DE SCHISMATE

*conerdali
caluini-
ste infana
contio.*

ter ad hæresim deficere: magna sibi de
 seipso pollicens, & plurimorum sedu-
 ctionem animo concipiens, Oxoniū
 venit, in suggestum conscendit, ma-
 gna sit expectatio: de causa omnium
 maxima, hoc est, de Sacramento Eu-
 charistiæ ait se dicturum. Itaque ante
 omnia præfatus est meritò sibi fidem
 in hac potissimum controuersia adhi-
 bendam esse, propterea quòd cum vi-
 disset Catholicos transubstantiatio-
 nem credere, Lutheranos veri corpor-
 ris Christi impanationē docere, Zwin-
 glium verò eiusdem corporis typum
 & figuram, at Calvinum efficaciam præ-
 terea & energiam ponere: ipse *Coner-*
dalus neglecta omni authoritate hu-
 mana, omnique animi perturbatione
 deposita, nulli omninò parti addictus,
 veritatem, non ex humana traditione,
 sed ex solis scripturis Diuinis, per to-
 tos quatuordecim annos serio inda-
 gasset

gasset. Hæc ille magno conatu cùm
diceret, sibi sapere, alijs delirare, do-
ctioribus verò etiam insanire videba-
tur. *Cum enim animalis homo non percipiat*
ea quæ sunt Spiritus Dei, sed vnica Iesu
Christi fides argumentum sit rerum
non apparentium, fides verò sit ex au-
ditu, auditus per verbum Christi, non
lectum duntaxat, sed palàm prædi-
catum quod in omnem terram exiuit:
profectò qui fatetur se de mysterio
celeberrimo, quod in quotidiano fi-
delium vsu, in oculis, in manibus, in
ore omium versetur: fidem Catholicã
in domo Dei prædicatam & recep-
tam abiicisse, ac per annos quatuor-
decim, certa fide in eo mysterio ca-
ruisse, ac propterea infidelem & in-
credulum tanto spacio perseuerasse:
nonne insano similis est, si ob hoc ip-
sum quòd infidelis fuit, fidem suo ver-
bo haberi postulat? *Paulus* quidem
R ait

DE SCHISMATE

2. Tim. 3. ait scripturas posse instruere hominē
 ad salutem, sed quomodo? per fidem
 (inquit) quæ est in Christo. Nam
 Ioan. 5. alioqui etiam Iudæi putabant se in
 scripturis vitam habere. Sed quia fide
 Christi carebant, mensa eorum qua
 de scripturis pasci videbantur, facta
 est illis in laqueum. Imò hæc verissi-
 ma causa est, cur nullus hæreticus pos-
 sit sacras scripturas intelligere. Dum
 enim quærit in scripturis quid credat,
 neque fidem habet, quam quærit, ne-
 que sine fide scripturas intelligit. Ita
 fit, vt seipsum & eos qui illum audiūt,
 subuertat.

Itaque cum Catholici Doctores
 & pastores hæc dicerent, atque alios
 admonerent: Academia Oxoniensis
 in fide Catholica tantum profecit, vt
 iam non deessent etiã qui Regis *Edo-*
uardi ecclesiasticum Primatum verbo
 & scripto palam oppugnarent. Quo-
 modo

modò enim posse puerum paruulum, Gal. 4.
 qui nihil differt à seruo, qui sensibus
 & iudicio paruulus sit, qui tutore in I. Cor. 14.
 ciuilibus negocijs indigeat, Angli-
 canæ ecclesiæ Summum caput & gu-
 bernatorem existere? Christum com-
 misisse Ecclesiam pascendam & regē Math. 18.
 dam non pueris, sed viris, nec qui et 28.
 builibet viris, sed ijs qui rectè noslent
 exhortari in doctrina sana, & eos qui
 contra dicunt arguere. Ex his qui
 hæc sentirent, fuerunt in primis duo, qui in hęc
 vnus penè omnium literarum rudis vsque di-
Gilbertus Leuerus, qui maluit in carce- em multa
 rem duci, quàm in pueri Primatum patitur p
 iurare, alter ætate iuuenis, sed con- religione
 stantia senex, *Ricardus Britannus* non catholica.
 tantùm dixit solùm Pontificem Ro-
 manum, vtpotè *D. Petri* successorem
 totius ecclesiæ caput summum & in
 eo gradu solum Christi Vicarium ef-
 se: verùm etiam fidem suam scriptu-

DE SCHISMATE

1551

rarum & antiquorum Patrum testimonijs roborata iudici exhibuit. Et ille quidem propter Christum vincetus asseruabatur.

Anno Do.
1551. *Edouardus* autem *Seymerus* Protector & Calvinistarum antesignanus, qui fratrem suum prius neci dederat, iam iterum vna cum vxore in custodiam traditur, ob caedem *Ioannis Dudley* olim comitis *Varuicensis* tunc Ducis *Northumbrię* tentatam, non item factam. Tradunt enim *Somerseti* Ducem qui probè sciret, iamque ante in custodia coniectus re ipsa senserat, *Varuicensem* Comitem summis ipsum odijs prosequi, de aliorum consilio in eam sententiam adductum, vt *Varuicensem* occidendum statueret, eoque animo ad *Varuicensis* domum, sub specie illum visitandi accessisse, cumque hostem in lecto deprehendisset, ac propter amicitiae reconciliandę nomen, introductus

ductus in cubiculum eius esset, occul-
 taque thorace muniretur, quin &
 amicos clam armatos, qui eum comi-
 tabantur, in vicino cubiculo haberet:
 tamen cum ad rem ventum erat, nu-
 dum & in lecto decumbentem ferire
 ausum non esse, verum re infecta dis-
 cedentem, ab aliquo ex suis proditum, protektor
 securi per
 cussus. y do
 lu ym d. d.
 lo. rohen
 yarem
 postea neci datum esse, quod lege
 lata constitutum fuisset, qui solum
 consilium, aliquem ex regio senatu oc-
 cidendi cepisse deprehenderetur, etiam
 si nihil amplius tentasset, homicidij
 poenas luiturum.

Postquam *Seymerum* Protecto-
 rem qui regem ipsum gubernabat,
 etiam inuito (vt aiebant) Rege *Dud-*
leius è medio sustulisset: facile inter
 omnes constitit, *Seymerum* qui tam
 pusilli animi existeret, nunquam suo
 ingenio aut industria summum illu
 honoris locum fuisse consecutum,

DE SCHISMATE

Dudleij
astucia &
ambitio.

hec de parie
robore huius
scribere

sed potius à *Dudleio* astute euectum esse, qui abiectum hominis spiritum opibus potius cumulandis, quam honori stabiliendo addictum videns, cogitabat se illius nomine ad omnia sua consilia conficienda facile abufurum, & postea ipsum pro libito suo conculcaturum. Expediebat enim *Dudleio*, qui mortis *Henrici* tempore, non maximæ authoritatis erat, tum vt ex alterius maiore authoritate illos è medio tolleret, qui eius institutum impedituri videbantur, tum vt cum ipsum per quem cæteros perdidisset, nõ difficulter deturbare posset. Itaque cum *Edouardum Seymerum* regis auunculum suo instituto aptissimum vidisset, primùm omni quo potuit modo illum euexit. Deinde eius opera *Thomam Seymerum* ipsius fratrem magni animi virum deiecit, tum verò Duce *Suffolciæ*, qui maximi nominis post
Pro

Protectorem erat, sibi conciliato, Protectorem ipsum deturbavit. Deum quasi parum esset de mediocri genere ac domo ad nobilissimum Ducis nomen atque honorem aspirasse, voluit etiam regium solium inuadere. Etenim cum animaduerneret *Edouardum* regem ex tabe laborare, duas verò *Henrici* filias *Mariam* ex *Catharina*, *Elizabetham* ex *Anna Bolena* superesse perspiceret, post illas verò eius regni ad *Franciscam* Suffolciæ Ducisâ deriuari posse confideret, (nam alterius *Mariæ* Scotorum reginæ paruâ habebat rationem) *Edouardo* primùm persuasit, vt *Mariam* & *Elizabetham* exhæredaret, partim velut ex illegitimo matrimonio natas (quòd tamen de vtraque nullo modo cogitari poterat) partim velut nupturas alicui extraneo & peregrino, cui regnum Angliæ subijci nollet, postremò etiam,

Dux northumbrie factus est

Anno Do. 1552.

frāncisca dūssa suffolne

DE SCHISMATE

nedogma caluinisticum, quod sub
 ipsius infantia pullulasset, *Mariae*
 opera extirparetur. Institueret verò
 heredem vnam ex filiabus *Ducissæ*
Suffolciensis, Ianam nomine. His ita
 constitutis, filium suum *Gilfordū Dud-*
leium eidem *Ianae* in mense Maio del-
 pondet, hac ratione sperans se ad gu-
 bernacula regni per nomen ac specie
 filij sui peruenturum.

*Iana post fratrem
 & maritum obiit*

Anno Do.
 1553o

*Gilfredus frater
 Roberti tertii
 obiit 1553
 In Iulio 6 Julij*

Nota Dei
 iustitiam.

Ac Rex quidem *Edouardus* pridie
 nonas Iulij ex hac vita migravit, eo ip-
 so mensis die, quo pater eius *Thomam*
Morum integritatis & iustitiæ caput,
 capite ferendum ante aliquot an-
 nos curauerat: vt omnes qui rectè ra-
 tiones rerum inirent, facilè perspice-
 rent *Henricum* tanti viri eadem mor-
 te primogeniti sui fuisse, nec tamen
 expiassel, quia pœnitentiam de pecca-
 to suo secundum Deum non egit.

QV AR-

 VARTO die post *Edouardi* mortem, hoc est, sexto
 idus Iulij, *Iana Franciscæ* Suf-
 folciensis Ducissæ filia, *Mariæ* verò,
 quæ *Henrici octavi* soror fuerat, neptis,
 palàm publicèque velut ex *Edouardi*
 regis testamento, regina promulga-
 tur, populo interim vniuerso, non vt
 moris est applaudente, sed potiùs ta-
 citè apud se gemente, & hoc scelus ex-
 ecrante. *Iana* verò cum marito suo *Gil-*
fordo Dudleio in arcem Londinensem,
 velut Regij throni occupandi causa
 nauigat, vbi etiam Optimates pleri-
 que, Ducis *Northumbriæ* vel metu vel
 dolo congregati, aderant. Is enim ef-
 fecerat, vt penè omnes viri principes
 per vniuersum Angliæ regnù suo vo-
 to assentirentur & subscriberent. Cū
 autē illustris vir *Franciscus Englesild* cō-
 tra Dominā suam *Mariam*, de cuius fa-
 milia erat, recusaret subscribere, publi-
 cæ

De regno
Mariæ &
 quomodo
 restituerit
 religionē
 catholicā
 per ditio-
 nes suas.

FRANCISCUS
 ENGLE-
 SILD.

DE SCHISMATE

Maria. cæ custodiæ traditus est, nec mortis periculum euasisset, si Dux *Northumbriae* victor fuisset reuersus. *Maria* interim *Henrici* & *Catharinae* filia, cui regnum hæreditario iure obuenerat, cum in *Suffolciam* fugisset ad arcem *Framingensem*: statim populus undique ad eam confluit incredibili studio & alacritate. *Dudleius Northûbria* Dux delecto milite, in *Mariam* ducit. Sed cum Senatores intelligerent per vniuersum Angliæ regnum non plebem modò, sed multos etiam ex Primatibus *Mariae* causam tueri, milites autem à *Dudleio* passim dilabi, nono die postquam *Iana* regnum occupauerat, eandem illo priuant, *Maria* in suum locum restituta. Postridiè Dux *Northûbriae* iam à suis desertus, se ipsû *Cantabrigia* dedit, ac vigesimo & secundo die mēsis Augusti proximè sequentis, securi percussus est, cum prius

+
pater eade
1553 a rish
ut pay. ista
fuerit

Dudleii
mors &
penitenti-
a.

prius hæresi omni renunciasset, fidē-
 que Catholicam sincerè ex consilio
Nicolai Herthi tunc Vigorniensis, po-
 steà verò Eboracēsis Episcopi, fuisset
 amplexatus, quā semper pro ingenij
 sui acumine & iudicij profunditate
 vidit & intellexit vnicam & veram es-
 se fidem, nisi quòd ambitione excæ-
 catus, cū videret per fidei Catholi-
 cæ professionem, prorsus nullam, per
 simulationem verò hæresis, saltem ali-
 quam spem regni obtinendi offerri:
 maluit ad regnum per hæresim aspira-
 re, quàm in Catholica fide cuiquam
 subesse. Quando autem Deus post vi-
 ginti ferè annorum schisma, tam ad-
 mirabilem victoriã *Maria* Catholi-
 cæ Principi, contra vniuersos penè
 totius regni Optimates, sine vlla san-
 guinis effusione concessit, satis ma-
 nifesto miraculo Catholicæ fidei ve-
 ritatem toti mundo commendauit.

*1572 20 años
 huglia ad pa
 yosmā reduta*

*Victoria
 Maria ca
 tholicæ.*

Ma

DE SCHISMATE

Maria igitur *Catharina* filia in urbem & arcem Londinensem triumphantis more ingressa, mox Episcopos, *Edmundum* Londinensem, *Stephanum* Vintoniensem, *Cuthbertum* Dunelmensem, aliósq; omnes Catholicos, qui ob fidem vincti asseruabantur, itemque *Thomam* *Norfolciae* Ducem, & *Gulielmum* *Deuoniae* Comitem, & libertati & honori pristino restituit: prophani primatus ecclesiastici titulum respuit: Apostolicæ sedi quâ patris fratrisque sui tempore etiam cû periculo vitæ constanter semper coluit, antiquum ius & honorem reddi voluit: Cardinalem *Polum* reuocauit. *Philippo* imperatoris *Caroli quinti* filio, cûm ob alias grauissimas causas, tum maximè vt potentissimi optimique Principis adiumento regnum ad fidem & obedientiam Ecclesiæ restitueret, nupsit: *Viatum*, vt eas nuptias

Maria ge-
sta.

tias regni que ab hæresi reconciliatio-
nem impediret, turbas in Cantio cien-
tem, sua potiùs insigni fide, quàm vl-
la militum manu deuicit: *Suffolcia* Du-
cem qui bellum renouabat, cepit, &
securi percussit: suppetias marito *S.*

*Suffolow dux
cha omfg.*

Quintinum oppugnanti, misit: *Caletu*
ob eam causam suorù vel incuria vel
proditione perdidit: *Cranmerum* Can-
tuariensem Archiepiscopum, qui sen-
tentiam diuortij in matrem eius *Ca-
tharinam* iniquissimè tulerat, priùs læ-
sæ maiestatis, tum in publicis regni
comitijs, tum sua propria cõfessione
conuictum, deindè spe vitæ Catholi-
cum se fingentem, ac septies & decies
chirographo suo palinodiam se cane-
re attestantem, demùm in illa hypo-
crisi deprehensum, ab Episcopis de
gradu omni ecclesiastico deiectum,
& brachio seculari traditum, com-
buri Oxonij iussit.

*leg. Jacm foru
de crudelitate
marie p. qm qu
m. v. 1558.*

*Cranmeri
caluinistæ
inconstan-
tia &
mors.*

In

DE SCHISMATE

In religione autem Catholica per omnes ditiones suas restituenda quanta sit vsa pietate, prudentia, constantia, quia ad sanctissimæ fœminæ immortales laudes, & gentis peccatricis ac infœlicis tam facilè postea ad vomitum redeuntis pudorem & castigationem pertinet, silendum non cenfeo.

Et facilè quidem ab initio impias contra Catholicam fidem *Edouardi* fratris sui nomine latis leges ordinu consensu abrogauit, exercitium religionis hæreticæ prorsus sustulit, magistros sectarum abegit, antiquum orandi & sacrificandi morem per totam Angliam & Hiberniam reliquaque sibi subiecta loca restituit, nam hæc omnia in primis comitijs mox effecit. Sed quia ad illam immanem à Sedis Apostolicæ & orbis terrarum communiõne per *Henricum* patrem inue

inuentam separationem refarciendam, conditionesque suas ad veterem disciplinam, obedientiam ac ecclesie subiectionem in solidum reuocandas maiore opus erat molimine & industria, nec id recte transigi sine summi Pontificis gratia & voluntate posse videbatur: illustrissimum *Reginaldum Polum* Cardinalem multis nominibus sibi charissimum, primo quoque tempore accersendum curauit, quem & *Iulius tertius* Pontifex libenter dimisit atque amplissimis mandatis instructum legatum de latere suo ad Reges ac regnum vniuersum dedit. Iam enim antea appulerat in Angliam *Philippus*, nuptiaeque peractae erant, & vtriusque auctoritate regni reconciliatio summa sedulitate agebatur. Ad diem igitur duodecimum Nouembris ordinum conuentu indicto Londini, *Po- lus* e Brabantia vbi aliquandiu substiterat

DE SCHISMATE

terat vocatur, & vigesimo tertio eiusdem mensis in urbem honorificentissimè deducitur, quintoque post die venit in consilium statuum, quod parlamentum ibi vocant, Regibusque presentibus legationis suae causam exponit, hortaturque ut ad ecclesiae communionem redeant, sanctissimoque Pontifici Principis Apostolorum successori, debitam auctoritatem restituant, qui summam velit ipsis impertire clementiam ac benignitatem: monet etiam, ut Deo gratias agant, qui talem ipsis Regem dederit atque Reginam. In hanc sententiam locutus digreditur.

Ibi Vintoniensis Episcopus Cancellarius, illius orationi repetita, multisque verbis ad unionem & concordiam eos hortatus, permagnas Deo gratias agendas esse dicit, qui pro sua immensa misericordia Prophetam
eis

cis ex ipsorum semine suscitavit, amplissimum videlicet Cardinalem, qui totus in ipsorum salutem incumbat. *Anglia sedi Apostolicæ reconciliatur.*

Postridiè, cum orationem & postulata legati probassent ordines, concepta fuit petitionis formula qua Regi supplicant atque Reginae ut ad illum intercedant, eius hæc erat sententia: *Pœnitere se vehementer schismatis, quòd obedientiam sedi Apostolicæ denegarint, & quòd decretis factis aduersus illam assenserint: in posterum verò se futuros in ipsius atque Reginae potestate, & facturos quicquid omnino possint, ut eiusmodi leges omnes atque decreta his comitijs abrogentur: maiorem igitur in modum orare, ut interueniant, & efficiant, ut censuris absoluti, in quas iuxta leges ecclesiasticas per schisma inciderant, in Ecclesiæ Christi gremiù rursus tanquam filij pœnitentes recipiantur, ut deinceps in Romana sedis & Pontificum obedientia seruire Deo possint, ad ipsius*

S no

DE SCHISMATE

nominis gloriam & suae salutis incrementum.

*1207 p. 40. l. 1111
Hispania 101*

Altera die, cum iterum adesset Rex, Regina, & Legatus, confurgit Cancellarius, & quid super Legati postulato decreuerint ordines, clarè pronunciat: deindè supplicem petitionem ordinum, scripto comprehensam & obsignatam Regi tradit atque Reginae, petens, ut accipiant. Hi, cum aperuissent, Cancellario reddunt, ut pronuncietur. Tum ille rogat ab uniuerso coetu (qui totum regnum representat) num ratam habeant: illis affirmantibus, Rex atque Regina confurgunt, eamque Legato tradunt. Is cum legisset, diploma vicissim suae etiam legationis illis exhibet: mox illud recitatur, ut ipsos absoluendi potestatem ei factam à Pontifice, omnes intelligerent. Post orationem habet, & quam sit grata Deo poenitentia, quantum

tumque de peccatore pœnitente gaudeant Angeli, demonstrat: & multis in medium adductis exemplis, Deo gratias agit, qui mentem hanc emendationis cupidam ipsis inspirauit. Eo facto, confurgit: idem Rex & Regina faciunt, & in genua subdunt. Ibi tum ille Dei numen atque misericordiam implorans, obtestatur, vt populum benignè respiciat, & culpam ignoscat: seque Legatum à Pontifice, Christi vicario dicens, vt illos absoluat, de more benedicit toti multitudini, simulque eam absoluit. Ad facellum deinde ventum est: hinc Deo sunt actæ gratiæ, symphonia cantorum, & festæ lætitiæ fuit editum signum, vti fieri consuevit.

Secundo verò Decembris Rex & Legatus cum omnibus penè totius Angliæ proceribus veniunt ad templum S. *Pauli*, vbi *Stephanus Vintonien*

DE SCHISMATE

nienſis Cancellarius regni, conſenſo
 celeberrimo totius gentis ſuggeſtu,
 qui eſt ad crucem *S. Pauli*, poſt ſacrū
 hortationem edicit populo illius vr-
 bis, quanto ſtudio omnes ſtatus, to-
 tius regni nomine, ſe ſubmiſerint
 Apoſtolicæ ſedis obedientiæ, quan-
 tâque viciffim pietate ab ill^{mo}. Lega-
 to vice ſanctiffimi D. N. ſint accepti,
 & à prioribus peccatis & cenſuris ab-
 ſoluti. Et vt pro tanta gratia, Deo,
 ſummo Pape, & regibus pientiffimis
 gratias agant immortales, monet. Et
 non ita multò poſt regnum & reipub-
 licę nomine miſſi ſunt Romam Lega-
 ti, qui officium & obedientiam ſe-
 di Apoſtolicę pro toto regno ſpon-
 derent & præſtarent. Sed grauiora
Henrici ſceleta & ſacrilegia, ma-
 iórque iniquitas gentis huius, quàm
 vt diu hac ſalute fruereſtur, aut tam le-
 uiter expiarentur. Nã ecce tibi lectiffi-
 ma

ma Regina cum quinquennio & qua-
 tuor mensibus regnasset hanc vitam ^{17028 muris}
 eterna commutavit, in hoc primum in- ^{17028 muris}
 foelix, quod cum *Henrici octavi* fuisset ^{17028 muris}
 filia, ob id ipsum nullam sobolem ex ^{Elizabetha rex}
 se relinquere posset: Deus enim *Hērici*
 impietatem & schisma tam seuerè pu- ^{un) unger}
 nitum voluit, ut quamquam tres li-
 beros reliquerit superstites, *Edouardū*,
Mariam, & *Elizabetham*: nullus eo-
 rum prolem suscipere atque educare
 posset. Secundò, multò etiam sua opi-
 nione infœlicior quòd *Elizabetham*
 istam, non modò æmulã suam illicita
 & ter damnata copula progenerã, sed
 de fide quoque, quantumcunque tum
 dissimulauerit, sibi semper suspectã,
 & quam reipublicæ ac religioni pe-
 stem futuram summè semper metue-
 rat, successorem relinquere coacta fue-
 rit. Quomodo autem quo ve iure aut
 titulo isti regnum obuenerit. patetis

Elizabeth

DE SCHISMATE

commemorandum est. Sæpe quidem conata est *Maria* illam ab omni successione sorte, vel propter hæresim vel propter crimen læsæ maiestatis (multa enim contra sororem vt rem publicam commiserat) vel quod magis constabat propter impurissima natalia, excludere. Nam ex *Clementis 7.* sententia iuridica, præensum *Henrici* cum *Anna* matrimonium, & proles ex illa concepta, expressõ (vt supra commemoratum est) definiuntur esse illegitima. Idemque *Henricus* postea à perturbatione factus liberior, in publicis regni comitijs decerni curavit, omnesque sibi subditos a iuramento quod *Annæ* vel eius soboli prius præstiterant absolui iussit, porro contestatus in senatu suorum, *Annam* illam nec fuisse sed nec esse potuisse vxorem suam, propter certam causam quam dixit se *Catuariensi* episcopo secreto
infi

insinuasse.

Et licet anno 35. regni sui, impetra-
 ta potestate ab ordinibus nominandi
 successores suos, voluit etiam *Elizabetham*
 habere in ordine regnandi lo-
 cum, quod & illorum comitiorum
 decreto approbari fecit, ex quo solo
 parlamentario edicto, & nullo nati-
 vilitatis iure ista est postea adepti im-
 perium, & ita in hunc diem tenet,
 tamen nec ab *Henrico* patre, nec a seip-
 sa, vlla statuum decreto natalia ipsius,
 aut matris cū patre coniunctio, fuerūt
 vnquam postea approbata aut facta
 legitima. Quin & ordines primo hu-
 ius reginæ *Mariæ*, lege perpetua ap-
 probant coniugium *Henrici* cum *Catharina*,
 & prolem ex eo genitam om-
 ni diuino & humano iure legitimam
 esse declarant, omnia contraria acta,
 processus, sententias abrogantes, vt
 proindè alteræ cum *Anna Catharina*

adhuc superstite veræ nuptiæ non fuerint, nec ex illis soboles legitima, aut Anglicani sceptri secundum leges municipales, quæ spurios non admittant, vel natura, vel vlla prerogatiua capax esse possit: quod nec ab ipsa *Elizabetha* relicsum est hæctenus. Quæ licet ius regnandi vendicet, regnumque sibi deberi ab omnibus, in primis suis comitijs agnosci voluerit, tamen nusquam ius suum naturæ, sed parlamento prædicto ascribit: hoc præterea variis postea decretis cauens ne quispiam sub pœna capitis affirmet, non esse in potestate Principis & statuum positum, vt quem velint regem designent. De natalibus autem suis probandis aut reformandis nullus sermo, sed altissimum vbique silentium.

Sed vt vndè digressi sumus redeamus: *Maria* quæ probè cognouerat ex *Henrici* cū *Anna Bolena* plusquam
adul

*Elizabetha
sine hinc
resum habet*

adulterino coniugio prolem, prorsus esse imperio indignam, nunquam illi senatusconsulto ex quo *Elizabetha* regnandi ius & locum proximum pretendebat, animo acquieuit: sed cum id sola, sine suorum optimatum populique suffragijs abrogare non poterat, aduertissetque eam fuisse multorum iniquissimam ac perniciosissimam opinionem, ut non tantum illegitimum sed & hereticum regem, modo ciuem ac domesticum, quam peregrinum ac externum quantumvis legitimum bonumque mallent (cuius preposterum iudicium humani & Anglia sepe & multum florentissimam provinciam grauissimas Deo penas dederunt) quod in tali causa optimum factum restabat, prudentissime fecit, ut instante mortis sue hora, certos Principes viros ad *Elizabetham* allegaret qui tum alia quaedam, tum in primis haec duo ab ea

pete

*Elizabetha
regina*

DE SCHISMATE

peterent: alterum vt mutuuum quod à subditis suis *Maria* sub fide regia reddendum sumpserat, inque publicam rem conuerterat, *Elizabetha* reddendum curaret: alterum, vt catholicam religionem in Anglia iam constitutam & stabilitam subuerti aut labefactari ne permitteret. *Elizabetha* (que dum *Maria* regnabat, semper se catholicam finxerat, ac ni verè ita esset vt tellus ipsi dehisceret, coram senatoribus aliquot aliquando optauerat) solita hypocrisi sua, vtrùmque sanctissimè promisit, neutrum re uera præstitit.

Mortua igitur sanctissima fœmina *Maria*, quam deus in medio schismatis Anglicani, velut signum quoddam fidele, ad ingentem Catholicorum consolationem erexerat, ne alioqui animis suis defatigati, & vltra quã ferre possent, hèresum onere depressi fuif-

fuiſſent: quin & Cardinali *Polo*, poſt ^{moſ poli} ₁₅₅₈ duodecim ferè horas, eodem ipſo die, ex hac vita migrante, mox hora Satanę & poteſtas tenebrarum Angliam vniuerſam occupauit.

DE SCHISMATE
RENOVATO PER ELI-
ZABETHAM, EIVS-
que eccleſiaſtico regimine,

SYNOPSIS.

*Appendix
Joſeph Barrow*

PRIORIS hiftorię author *Sanderſ*
in annos etiam *Elizabethę* ali-
quot proceſſerat, ſed quia ip-
ſo iàm defuncto, ab alijs inſtituitur
exactior de vita, moribus & regimi-
ne huius fœminę commentarius, qui
ſuo

libra de
vini Eliz
beche

DE SCHISMATE

suo tempore edetur: epitomen tantum rerum ab ipsa contra Ecclesiam gestarum ad tempus damus, ut ex istis vnguibus Lexnam nostram plenius postea describendam omnes agnoscant.

I. Cor. I.

Cum ergo Anglicani protestantes Ecclesie gubernationem quam Christus Apostolis eorumque successoribus, & in primis cæterorum omnium summoque Presbytero ac Pontifici *Petro* commiserat, ad laicos, pro singulis quibus præerat provincijs, transferri debere contenderent: Deus quò istorum hæresim rebus ipsis confutaret, fecit ut primùm non ad alium laicum ea gubernatio in Anglia perveniret, quàm ad impiissimum tyrannum & sacrilegum *Henricum*: Deinde ut ab illo ad puerum *Edouardum*, denique ut à puero ad foeminam *Elizabetham* deduceretur.

Hen

Henricus non quidem fuit, sed per sexum atque ætatem poterat fuisse Diuini verbi, quo potissimum Ecclesia regitur, rerumque ac legum sacrarum, administer. Edouardus nec fuit, nec adhuc per ætatem poterat esse minister verbi, quamquam per se um poterat. Elizabetha verò, ne per sexum quidem poterat verbum Dei, sine quo Ecclesia nullo pacto regitur, administrare. Itaque eò res deducta est, vt Protestantes dicant illam obtinere summum in ecclesia gubernada gradum, quæ non modò nullum re vera obtinet (quòd etiam ei cum Henrico & Edouardo commune est) sed nec potest quidem vnquam obtinere, id quod soli Elizabethæ propriè conuenit: quòd D. Chrysostomus hac insigni sententia notauit, cùm ait: Quando de Ecclesiæ præfectura agitur, vniuersa quidem muliebris natura functionis istius moli

I. Cor. I.

I. Cor. 14.

I. Tim. 2.

I. 2. de sã
cerdotio.

DE SCHISMATE

ac magnitudini cedat oportet. Cùm enim Ecclesia non minùs ex viris quàm mulieribus consistat, Deus autem mulierem tum ex viro, tum propter virum ab initio fecerit: vndè per naturæ legem vir caput mulieris dicitur, sicut & Christus caput viri, & Deus caput Christi: quemadmodum nullo vnquàm tempore euenire potest, vt vel Christus Deum, vel vir quispiam Christum regat: sic neque fieri aliquando poterit, vt mulier in ijs quæ Dei & Christi sunt, aut virum, aut Christi Ecclesiam in qua semper viri sunt, ritè atque ordine gubernet.

Gene. 3. Diabolus quidem sanctum Dei ordinem perturbaturus, mulierem in ijs quæ Dei erant violandis ducem viri constituit, sacrorùmque magistrâ ac præsidem ad totius humani generis pestem atque interitum fecit. Sed filius Dei, iudex & instaurator omnium

nium à Patre constitutus, iterum iuf-
 fit mulierē in potestate viri esse, quod
 ius *D. Paulus* Apostolus tum legem
 vocat, tum in rebus ecclesiasticis lo-
 cum habere statuit, dicens, *Non per-*
mittitur mulieribus in ecclesijs loqui, sed
subditas esse, sicut & lex dicit. Si ergo lex
 non Mosaïca, sed Diuina in Paradyso *Gen. 3.*
 promulgata, iubet mulierem in eccle-
 sia subditam esse: quomodo ecclesiã
 in qua subdita esse debet, gubernare
 potest? Quin etiam Apostolus in per-
 petuum eiusdem subiectionis signũ *I. Cor. II.*
 præscribit secundum naturæ legem,
 ne mulier oret aut prophetet nisi vela-
 to capite: vt videlicet ceremoniæ ip-
 sius ritu admoneatur, sexum mulie-
 brem in rerum sacrarum administra-
 tione nullam authoritatem interpo-
 nere, sed velatam semper in ijs quæ
 Dei sunt peragendis agere debere.
 Alioqui (ait Apostolus) *Si non velatur*

DE SCHISMATE

mulier, tondeatur. Si verò turpe est mulieri tonderi aut decaluari, velet caput suum, idque si non propter viros (qui ferè in ecclesijs adsunt) saltem propter angelos, qui nunquam absunt, siue per Angelos intelligamus ministros Christi & dispensatores mysteriorum eius (vt *D. Ambrosius* admonet) seu beatos spiritus, qui semper ecclesias velut Dei castra ornât & ciungunt.

*1. Cor. 14.
Malac. 2.*

At Protestantes docent mulierem quæ ex viro & propter virum facta, per solum diabolû viro in rebus Dei præponitur, per Christum verò iterû viro in ijs quæ Dei sunt subijcitur, quæque propter Angelos potissimû velari iubetur: non solû alijs viris qui sunt in ecclesia, sed etiam ipsis Angelis quorum labia scientiâ Dei custodiunt, & ex quorum ore lex Dei requiritur, in ipsis rebus ecclesiasticis moderandis præponi

Malac. 2.

Gen. 3.

poni debere, idque non in gradu infimo, non in secundis tertisque, sed plane in summo gradu proximè secundum Christum ipsum. Quæ unquam fuit blasphemia si hæc non est? Non sine causa Apostolus notavit fœminas onustas peccatis, ab hæreticis præ alijs decipi. Experiëntia docet hûc sexû ubi vehemēs est in alterutram, præsertim in peiorē partē, maioribus illecebris ac violentia, quàm viros rem suã persequi, virósque à fœminis in omni genere perniciosissimè facillimèque inescari atque capi. Hieronymus etiam ex omni antiquitate probavit, singulas ferè hæreses quarundam inprimis illustrium mulierû opera ac patrocinio propagatas, ipsarûq; asseclas tantum non pro deabus eas veneratos esse. Legimus *Pepuzianos* impurissimos hæreticos tantum tribuisse suæ sectæ mulieribus, vt earû solùm in sacramē-

*Elizabethæ
reginæ
appendix*

*blasphem.
mia.*

*Ep. ad Crisostomum
contra Pelag.*

*Aug. lib.
de hæres.
cap. 27.*

DE SCHISMATE

torum rerumque diuinarum administratione vsi sint ministerio: denique hoc infœlix seculum, & istam setam turpissimam habere *Athalias*, *Machas*, *Iezabelas*, *Herodiadas*, *Selenes*, *Constantias*, *Eudoxias*, omnes vident.

Sed tu *Elizabetha* supergressa es vniuersas, quę te summam in his quę sunt ad Deum, etiam super omnes Pontifices & Sacerdotes constituisti, de tuo ergo Primatu Ecclesiastico & regimine pauca annotabimus.

Elizabetha
ad rom

1556

MORTVA ergo *Maria*, re-
rum potita est *Elizabetha*,
Henrici octani ex superindu-
cta *Anna Bolena*, priore adhuc super-
stite, sed repudiata vxore *Catharina*, al-
tera filia. Quę licet sorore regnante
se catholicę fidei in omnibus cultri-
cem pra buerit, tamen verita (hunc
enim illi metum iniecerant subdoli
quidam hæretici, quos in consilium
asci-

asciuerat) ne de quo nata est matri- causa mis-
randa re-
ligionis.
 monio summi Pontificis Ecclesie que
 iudicio antea damnato, de natalibus
 etiam suis, iureque regnandi ex sacris
 canonibus aliqua oriretur dubitatio,
 ecclesiasticis legibus subesse detrecta-
 uit, & de mutanda religionis Eccle-
 siasticique regiminis forma primo
 quoque tempore cogitavit.

Animum in ea re suum statim pa-
 tet fecit cum alijs multis modis, tum
 maxime quod Catholicis conciona-
 toribus mox silentium indixerit: hæ-
 reticos in regnum, ex varijs vbi exula-
 uerant locis redire permiserit: Episco-
 poque cuidam coram se facturo sa-
 crum, iamque ad altare sacris vestibus
 induto preceperit, non eleuare conse- Eboracem-
sis & reli-
qui episco-
pi recusant.
 cratam hostiam. Unde factum est
 vt Archiepiscopus Eboracensis, cui Elizabe-
thæ con-
secrare.
 tum ex officio (defuncto prius Car-
 dinale Polo Cantuariensi primatè)

DE ISCHISMATE

munus ipsam in reginam inungendi
& cōsecrandi obuenit, negauerit ope-
ram suam, negarent quoque cæteri
Episcopi, præter vnum, eumque pe-
nè vltimum, omnes.

*Elizabe-
thæ iura-
mentum
de fidei
catb. de-
fensione.* Iusiurandum tamen Christianis
regibus lege & more maiorum præ-
scriptum de fidei Catholicæ defensione,
priuilegiorumque ac libertatum
ecclesiasticarum conseruatione, ne
postea fieret quæstio, suorum suasi,
qui regni causa quidvis simulandum,
dissimulandum, iurandum, peiuran-
dum senserant, in sua inauguratione
solenniter præstitit: permisit se quo-
*Linitur
sacro oleo.* que oleo liniri, sed non sine irrisione
& fastidio, nam sub papilionem pa-
rumper pro more ad regales induen-
das vestes diuertens, nobilioribus cir-
cumstantibus ancillis dixisse fertur:
Abite, ne factor huius olei vos offen-
dat

dat. Habebat antea in familia quos-
 dam homines vel nouæ vel nullius re-
 ligionis, in ijs erat *Gulielmus Cecilius* cecilius,
Edouardo 6. à secretis, versatilis inge- ccilius
 nij, consilij, conscientia vir: qui si- Thesaurius
 dem catholicam paulò antè tam arti- Angly
 ficiosè simulauit vt & Regina *Maria*
 & Cardinali *Polo* operã suam ambitio-
 sissimè venditauerit, a quibus reiectus,
 ibat ad *Elizabetham*, cuius iam noui
 principatus occasione fore sperabat
 vt ad summos in republica honores,
 præsertim si abrogata veteri religio-
 ne, spretisque antiquæ nobilitatis pro-
 cerum ac præfulum consilij, sibi suis-
 que obtemperare vellet, eueheretur.
 Illa infœlix, morem gessit. Iste hoc
 modo se suosque infinitis opibus au-
 xit, regni rationes in hunc vsque diem
 magis magisque implicatas, vel poti-
 us planè desperatas reddidit, seque ip-
 sum & Dominam, patriamque suam

DE SCHISMATE

apendix

ex hac cupiditate inferuit doloribus multis, vt quo se vertant non habeant.

Suprema
Ecclesie regnorū
suarū gub
ernatrix
Non cupit

Paulò igitur post, istius maximè consilio, conuocatis ordinibus ad parlamentum (vt vocant) cùm fœmina sit, voluit communi decreto, esse, & vocari, *Suprema ecclesie regnorū suorum, etiam in causis spiritualibus, gubernatrix,* omnesque exceptis proceribus laicis, vt id solenni iuramento profiteantur, adiguntur. Caput enim Ecclesie, quia id *Caluinus in Henrico* patre suo nō probauit, nō videbatur appellāda. Forma execrabilis sacramenti est ista. Ego A.

Iuramentum

Forma iuramenti
schismatici.

B. *Prorsus testificor & declaro in conscientia mea Reginam esse solam supremā gubernatricem & istius regni Anglie, & aliorū omnium suae Maiestatis dominiorū & regionum, non minus in omnibus spiritualibus atque ecclesiasticis rebus vel causis, quam temporalibus: & quòd nemo externus prin-*

ceptus

ceps, persona, prælatus, status, vel potentatus aut factus aut iure habet aliquam iurisdictionem, potestatem, superioritatem, præminentiam, vel auctoritatem ecclesiasticam aut spiritualem in hoc regno. Ideoque planè renuncio & repudio omnes externas iurisdictiones, potestates, superioritates atque auctoritates.

Secundum hanc formam præter cæteros, tenentur nominatim, omnes Archiepiscopi, episcopi, prælati, totusq; clerus iurare, qui facere recusat, prima vice beneficia & bona eius omnia fisco cedent, perpetuosque carceres subibit. Altera vice qui recusauerit, pœnam capitis perduellium more sustinebit. In hac iurisiurandi formula cum secundum prius comitiale decretum *Capitis* appellationem indoctiores omissum viderent, pro simplicitate sua, lætabantur non eousque progressum esse, vt id sexui fœmineo tri-

bueretur quod antea viris *Henrico & Edouardo* honestius concedi posse videbatur: ex eoque plurimi non modo Calvinistæ sed aliquot etiam utique Catholici putabant magis excusabile, si hoc iuramentum præstarent.

Fraus legislatorum detegitur.

Alij acutius, fraudem an imperitiam dicam legislatorum, animadvertentes, *Caput an Gubernatricem Ecclesie* Reginam voces, nihil ad sensum profus interesse notarunt, cum idẽ utroque vocabulo omninõ designetur, imò iuramenti formulã hanc, impietatẽ & usurpationẽ ecclesiasticę iurisdictionis supremæ longè explicatius continere quàm nudũ *Capitis* nomẽ, quod prioribus duobus regibus tribuebatur: cum hĩc Reginam non minorem habere potestatem in res spirituales ac causas ecclesiasticas quàm in sui regni res terrenas confiteri & iurare oporteat.

at, adeò quidem vt multi putarint eam posse sibi ex hoc decreto omnē etiã in administrandis sacramentis sacerdotalem potestatē arrogare. Quē scrupulū cū videret Regina aliquos de præstando iuramento causari, iussit in prima cleri visitatione sua, publicari quandam huius iurisiurandi seu expositionem seu correctionem: nimirū se non aliud hīc velle aut vindicare, quã quod prius patri fratrique, nomine *capitis Ecclesie* ab ordinibus concessum esset. Ita quod paulò ante turpe ac absurdum videbatur sc̄eminæ ascribere vt dicatur, *Caput Ecclesie*, nunc mitius ac moderatius est, quàm hoc ipsum quod illius appellationis loco substitutū est. Sic homines isti politici cū de rebus diuinis tractare præsumunt, ostendunt se nescire quid aut de quibus loquantur.

schismatium ius iurandum corrigi.

Sed in quibus rebus hæc spiritalis seu

DE SCHISMATE

seu ecclesiastica potestas isti fœminæ regibûsq; duobus prioribus concessa maximè consistat, ex ipsis legibus & decretis parlamentarijs breuiter commemorabimus, vt exteri qui rerum nostrarum vsu non habent, qui sit reipublicæ præsentis status facillè cer-
nant.

16559

Leges de
potestate

Regia in legia,
clerum.

An. 1. Eli-
zabethæ.

In primis ita habet lex, Omnia priu-
ritates spirituales, quæ ab vlla potestate vel
homine ecclesiastico iure haberi aut exerceri
possunt, quoad visitationem, correctionem,
seu reformationem cleri totius, seu quarum-
cunque personarum ecclesiasticarum: ad co-
gnitionem etiam ac punitionem omnium er-
rorum, hæresum, schismatum, abusuum
&c. Volumus in posterum quòd Regio scop-
tro in perpetuum sint annexa.

Decernimûsque Reginam suôsque hære-
des ac in regali dignitate successores, habe-
re habiturôsque esse deinceps omnimodam
po

potestatem nominandi & substituēdi quos-
cunque voluerint, qui eorundem vice ac au-
thoritate eandem iurisdictionem ecclesiasti-
cam exercent, pro beneplacito suo, perso-
nas visitent, hereses, schismata, errores,
abusus castigent, aliudve quidvis iuris vel
potestatis exercent, quod ab ullo unquam
ecclesiastico magistratu exerceri potuit aut
oportuit.

Decernitur item, ne clericus ad synodum
ullam, aliorum quàm regis literis & man-
datis conueniat. Ne ullum canonem, le-
gem, constitutionem, synodalem seu pro-
uincialem, vel faciat vel exequatur sine ex-
presso maiestatis suæ consensu & licentia,
huiusmodi canones faciendi, promulgandi
vel exequendi sub pœna carceris & mulctæ
pro Reginae arbitrio imponendæ.

Decernitur ne quis exeat regnum ditio-
nēsque suæ m. ^{nis} ad ullam visitationem, cō-
cilium, cōuentum aut congregationem, quæ
religionis causa vsquam fiet, sed & talia om-
nia

DE SCHISMATE

nia, regia auctoritate infra regnum fiant.

Item, ne episcopi vel ulli⁹ nominatione vel electione vel vlla auctoritate alia quàm regia creentur, neve iurisdictionem, potestatemque episcopalem teneant aut exercent nisi ad beneplacitum Reginae, nec aliter nisi per ipsam, & à regali maiestate derivatam auctoritatem.

*Elizabet
tha spiri
tuale iu
risdictionem etiã
laicis de
legat.*

Non solum autem Episcopos suos aut personas Ecclesiasticas hac vicaria donat sub se de omnibus rebus ac personis spiritualibus iuris dicendi, potestate: sed ex laicis quos volet etiam constituit commissarios seu vicarios, qui omnimodam exercent spirituales iurisdictionem, ad quos sæpè ab ipsis Episcopis prouocatur.

Sed quomodo isti atque ipsi etiã Episcopi depèdeant totum quo ad iurisdictionem potestatemque omnem spirituales ex ipsorum formati literis

teris videre licet : vbi ipsos ordines conferri miraberis, non alia quàm regia authoritate. Sic enim secundum priores leges scribit aliquando princeps ad Archiepiscoporum aliquem:

*de fuge
in a. j. n. f.
d. v. h. m.*

Quandoquidem (inquit) omnis iurisdictioni authoritas iurisdictioneque omnimoda tam illa quæ ecclesiastica dicitur, quàm secularis, à regia potestate velut à supremo capite manat: ad promouendum igitur quoscunque infra diocæsim tuam ad sacros ordines per præsentem ad nostrum beneplacitum duraturas, tibi damus potestatem. Archi-

*Littera p̄
cipis ad
Archiepif
copum de
ordinibus
sacris con
ferendis.*

episcopus vicissim scribens aut mandans aliquid clero suo, sic scribit: Nos N. permissione diuina Cantuar : Archiepiscopus totius Angliæ primas per regiam maiestatem sufficienter & legitime autorisatus &c. vel sic, regiam. ^{tis} vice & nomine quibus in hac parte fungimur, mandamus &c.

*Archiepif
copi lite
re.*

Horum absurdissimorum decre-

DE SCHISMATE

torum iampridem etiam ipsos prote-
 stantes puduit, legum suarum turpi-
 tudinem apud rerum Anglicarū im-
 peritos tegere sunt conati, vt affirma-
 rent his legibus nihil aliud contineri
 quàm Regem seu Reginam esse non
 minus Ecclesiasticarum quàm laïca-
 ram personarum principem & domi-
 num, sed istud malitiæ velamē ea quæ
 recitauimus facilè tollunt: cùm vide-
 mus his decretis non tantum dari vt
 in rebus ciuilibus sint omnibus subdi-
 tis suis cuiuscunque ordinis, superio-
 res, sed vt personis etiam Ecclesiasticis
 in ijs quæ sunt ad Deum non minus
 præsent quàm ciuili magistratui in re-
 bus ad pacem & politiam pertinenti-
 bus. Quodque est magis absurdum,
 hanc facultatem spirituales asserunt
 esse partem regalis potestatis, eamque
 non nunc primùm his legibus dari,
 sed vt ius antiquum coronæ Anglica-
 næ

næ reddi & restitui: quasi principes ethnici sine ista potestate spirituali veri reges nō essent: aut catholici reges, qui vel nūc sūt in alijs christianis provincijs, vel in Anglia ante hoc schisma fuerunt, dimidiati tantūm & non integri absolutique principes essent: aut Christus non distinxisset ea quæ sunt Dei ab ijs quæ sunt Cæsaris: vel nihil esse discriminis inter iura regalia & sacerdotalia: inter ecclesiā quæ est corpus Christi mysticum, & ciuilem hominum multitudinem, vel tandē inter eos quos spiritus sanctus posuit regere ecclesiam Dei, & humanam creaturam, quæ ad huius vitæ com-
moditatē & tranquillitatem, propriè est instituta. Sed hæc omittamus, & Deo permittamus, vt discernat causā Ecclesiæ suæ, & ponat principes istos sicut *Oreb & Zeb & Zebee & Salmana*, qui dixerunt, *Hæreditate possideamus*

sar-

sanctuarium Dei.

Elizabetha omnes Ecclesiasticos proventus & possessiones propriis vfi- bus ad- dicit.

primi anni
secundi anni
tercietiani

q^o cōtra

Regina verò hac sibi hæredibúsque suis arrepta potestate, simulque abrogata sedis Apostolicæ autoritate, sibi, vt in eis quæ sunt ad Deum summa ministræ, applicat omnium spiritualium prouentuum, perpetuas decimas, & primitias, id est, primi anni cuiusq; beneficij adepti integros fructus, omnesque religiosorum possessiones, ante sacris vsibus à sorore restitutas, sibi repetit: vicarios & commissarios in spiritualibus constituit: sigillum ad causas Ecclesiasticas peculiare cudit: de puniendis hæreticis antiquas leges (quod ad rem valdè pertinebat) abrogat: nullum vult pro hæretico haberi, nec aliquam sententiam seu opinionem pro hæresi damnari, nisi secundum iudicium quatuor primorū generalium conciliorum, vel saltem alterius synodi quæ per scripturas de tota

tota causa rectè iudicauerit, vel quod caput est, in conuentu statuum, id est, in parlamento, ita fuerit decretum. Postremò de fidei & religionis formula immutanda pro suo suorúq; arbitratu decernit: laicorúq; solùm suffragijs (omnibus ad vnum Episcopis, *soli laici de fide decernunt.* qui primi, sententias in illis comitijs dicunt, & certè soli in causis fidei dicere deberent, reclamantibus, ac toto tùm Londini in Synodum Cantuariensis Prouinciæ clero coacto, refragante) tremendum sacrificium cum reliquo omni sanctissimo ritu precandi, & sacramenta administrandi, abolet: & noua sacra, ceremonias, precésque in lingua vulgari ad normam maximè Lutheranorum (hoc solo excepto, quod *imagines sacras sustulerit,* *sublate ex ecclesijs*) præscribit, licet fides *Caluini* magis tùm & deinceps ab istis legislatoribus eorúque ministris & sectatorib⁹ sit approbata.

DE SCHISMATE

*etiam sunt
multa expro
mata*

Sed quia istud peculiare est ferè hoc tempore huic genti, vt non popularibus tumultibus, sicut in Francia, Scotia, Belgica, ceterisque locis factū videmus, sed principum mandato & legum prætextu hæreses ac sectæ perditionis introducātur, operæpretium erit hoc loco annotasse, quomodo ordinum consensum, ad eam rem Regina procurauerit, nam sine ipsorum suffragijs non potuit illa quicquam in religione mutare.

Sunt autem in istis comitijs Anglicanis duæ curiæ: vna, optimatum & patriciorum, id est, Episcoporum & procerum laïcorū, & appellatur aula seu confessus superior: altera, partim hominum equestris ordinis, qui sunt prouinciarum Vicarij, partim decurionum, qui nomine ciuitatum ac oppidorum magis illustrium plebisque personam sustinent, hæc vocatur domus

mus inferior. Cū ergò adhibita esset opera, vt ex singulis ciuitatibus & prouincijs ij maximè cooptarentur in istam secūdam comitiorum curiam, qui nouis rebus in fide & religione studerent, facilè obtentū est, vt quicquid Regina proposuisset, in hac secunda curia comprobaretur. In prima autem curia præter episcopos, omnes doctissimos & cōstantissimos cōfessores, quorum grauissimis sententijs & suasionibus plurimi mouebantur, confidebant principes multi, ex priori *Mariae* temporibus institutione adhuc Catholici, quos suppuerit post communem fidei & obedientiæ professionem in illo ipso loco ante triennium tantū, coram suæ Sanctitatis legato totius regni nomine factam, tam citò ad vnus fœminæ vocem & voluntatem resilire: aderant quoque ij ipsi, qui non ita multò ante

V ij regni

DE SCHISMATE

regni reconciliandi causa legationem Romanam obierant, qui grauissima oratione collegas suos admonuerunt, ne à fide ac societate omnium gentium maiorumque suorum secundò se abduci sinerent, neue vnquam cõmitterent, vt huius inconstantia ac in rebus ad salutem pertinentibus leuitatis, æterno dedecore notarentur. Itaq; diu restitum est, & in hoc superiori senatu tam difficulter est impetratum, vt nisi *Elizabetha* tacitã nuptiarum suarum spem, vni ex optimatibus suis faciens, alteri in causa coniugij dispensationem, quam à Papa tam expeditè habere non poterat, offerens: alijs aliter blanditijs, promissis ac muneribus gratificans, tam eos quàm alios principes istis necessitudine coniunctos, hoc astu in partes suas attraxisset, euer- ti non potuisset catholica religio. Nã ne sic quidem schismatica pars, catho- licam

pro Comitibus
Arundellij de
regni nuptijs

Comiti A.
rūdellia.

Norfolcia
Duci.

licam plusquam triū suffragiorū numero excessit. *Elizabetha* voto suo potita, procū neglexit & turpiter ludificauit, seq; dixit virginem esse permanentē, ac velle, vt in marmore sub quo sepulta iaceret, inscriberetur: *Ibi sita esse Elizabetha quæ & tot annorū Regina, & tota atate sua virgo extitisset.* Aliū quoque summū principē (Ducē videlicet *Norfolcię*) quē in partem suā blanditijs allexerat, varijs postea contumelijs continuò vexatum, tandem per calumniam accusatū, vita etiā priuauit. Quòd iusto Dei iudicio multi factum interpretabantur: sane matrona quædam Londinensis pia in primis & grauis, ad istum principem venisse ac liberè dixisse fertur: Quando (inquit) tua excellentia suffragium quod antea dabat & debebat Ecclesiæ & Catholicæ fidei defensionī, commendabat hæreticis & ad religionis de-

DE SCHISMATE

structionem: nō meminit puto, quòd
 sua illustrissima familia & persona per
 hæreticos penè extincta & perdita,
 per sanctissimæ memoriæ reginam
Mariam fuerit restituta, atque in
 hunc excelsum dignitatis gradum
 quem nunc tenet, euecta: sed quia hoc
 fecisti, & dilexisti magis gloriam ho-
 minum quàm Dei, Deus te, reliquàm-
 que nobilitatem antiquam huius pec-
 cati participem, puniet per istos no-
 uos homines & hæreticos. Sic illū affa-
 ta est, & luctuosus rerum euentus ve-
 ra esse quæ dixit comprobauit. Sed his
 modis, quod voluit de mutanda reli-
 gione, & primatu suo ecclesiastico
 stabiliendo, tandē assecuta est regina.

Id verò in primis ipsam iuuat, quòd
 optimatibus cùm alia multa allegan-
 tibus, tum maximè quòd salua con-
 scientia illud de suprema illius in re-
 bus ecclesiasticis potestate iusiuran-
 dum

dum prestare non potuerint: curauit, vt laici principes omnes exciperentur, modò suis suffragijs episcopos saltem clericosque, & alios nonnullos ad hoc sacramentum lege compelli permitterent. Ita multi ex magnatibus hac cautione sibi pulchrè prospectum putantes, de Episcopis pastoribusque suis non ita multum curarunt, sed istis irreligiosis legibus obnoxios reliquerunt. Ita fit, quando res diuinæ in humanis & prophanis tribunalibus tractantur, quibus Deus non promisit spiritum veritatis, iudicij & iustitiæ. Memoriam proditum est Henricum octauum, cum ad monasteriorum religiosorumque bona animum applicuisset, facile effecisse quod voluit in comitijs per principes & prelatos seculares, qui ferè sua parum interesse putabant quidquid de religiosis personis rebusue monasticis statueretur,

*pr incipēs
laici à
schismatici
co iuramē
to excipi-
untur.*

*Laici principes
a iuramento liberati*

DE SCHISMATE

1559

& ita deserti religiosi ab alijs ordinibus, mox in prædâ Tyranno dati sunt. Postea verò, & in his maximè sub *Elizabetha* comitijs, impetitis Episcopis ac clero vniuerso, Deus permisit, facileque curatum est, vt identidem ecclesiastici à procerib⁹ magna ex parte derelicti fœminæ cupiditati, & ipsi ad prioris iniuriæ vindictam permitterentur, & religio omnis turpissimè constitueretur. Quam autem pœnam postea pependerit laici ordines, partim iam vidimus, & posteritas nostra clariùs videbit & mirabitur.

Rebus ita ordinū autoritate confectis, post certam diem, id est, festum *sancti Ioannis Baptista*, anno 1559 Missam facientibus aut audientibus aliudue quodcunque officium Ecclesiasticum ritu veteri procurantibus, sacramentūue aliquod Romano more administrantibus, grauis indicitur mul

An. 1559.

missa m^he
dicta

mulcta, nimirum, ut qui in hanc legem prima vice committeret, vel ducentos aureos dependeret, vel sex mensibus in vinculis ageret: secunda vice, quadringentos aureos aut unius anni vincula exolueret: tertia demum vice, perpetuis carceribus addiceretur, omnibusque bonis excideret. Quo factum est, ut ad prescriptum diem cessarent sacra publice fieri per totum regnum.

Quia verò his impietatibus Episcopi (ut dictum est) consentire noluerunt, nec iureiurando affirmare se in conscientia credere solum Reginam sub Christo esse Anglicanæ Ecclesiæ supremam gubernatricem, præter unum, omnes sunt paulò post de gradu & dignitate sua depositi, ac carceribus variisque custodijs commissi, unde omnes hodiè longo miseriarum tædio extincti sunt. Quorum gloriosissimorum

*Mulcta,
Missâ vel
audienti-
bus, vel
facientib⁹
indicta.*

DE SCHISMATE

1559

Nomina
episcopo-
rum, qui
mortui
sunt in vi-
culis pro
fidei cath.
confessio-
ne.

Episcopi
Catholici

rum cōfessorum nomina ad æternam
rei memoriam apponam. In primis
Nicolaus Eboracēsis Archiepiscopus,
paulò ante Anglię Cācellarius: deinde
Edmundus Londinensis Episcopus,
Cuthbertus Dunelmensis, *Ioannes* Vin-
toniensis, *Thomas* Lincolnienſis, *Thur-*
lbeius Eliensis, *Turbaruilus* Exonienſis,
Burnus Bathonienſis, *Polus* Petrobur-
genſis, *Baynus* Litchfildēsis, *Cuthbertus*
Ceſtrenſis, *Oglethorpus* Carliolenſis,
Thomas autē *Goulduellus* Aſſaphenſis,
plenus pietate & dierum, 26. poſtea
annos Romæ vixit, & non ita pridem
fœliciffimè ac ſanctiffimè in domino
obiit. Quibus propter ſummam con-
ſtantiam & vinculorum ſocietatem,
Fecknamum occidentalis Monafterij
Abbatem adiungere licet, qui hoc
tantum anno præclara confeſſione
perfunctus, fœliciter requieuit in Do-
mino.

Ho

Horum insignium pastorum & exules ex
omni ho-
minum ge-
nere pro
sede. prælatorum suorum exempla, ex cle-
 ro melior pars imitata est, plurimis in
 primarijs Ecclesiæ dignitatibus con-
 stitutis, vel in custodiam datis, vel ex-
 tra patriam fugatis, hereticis ministris
 ipsorum loca & honores inuadenti-
 bus: solùm verterunt etiam religiosi
 variorum ordinum plurimi: ac conuē-
 tus etiam vtriusque sexus integri tres:
 secuti sunt quoque nobiles laici vtri-
 usque sexus permulti, etiam vsque ad
 carceres & bonorum rapinam: vtrius-
 que etiam vniuersitatis (duas enim
 Anglia academias *Oxoniensem* & *Can-
tabrigensem* habet) flos ipse in exteras
 regiones quasi turbine delatus & dif-
 persus est. circiter autem trecenti om-
 nium ordinum ab initio commigra-
 runt in varias Europæ partes, sed ma-
 ximè Belgicas vniuersitates, vnde po-
 stea Anglicani agri deserti magna se-
 mon

DE SHISMATE

mētis copiosissimáque messis exitit,
 futura tandem (vti speratur) ad totius
 nationis salutem.

*Libri à ca
 tholicis
 scripti.*

spangier: 6

Horum aliqui, vtilissimis tam sua,
 quàm latina lingua postea scriptis li-
 bris, varias catholicæ religionis partes
 fortiter contra hæreticos defenderunt
 & egregiè illustrarunt. In his sunt
 præcipui, *Nicolaus Harpsfeldus*, qui etiã
 in carcere egregium opus cõtra Mag-
 deburgenses, *Copi* nomine editum,
 multaque alia adornavit. *Thomas Har-
 dingus*, *Nicolaus Saunderus*, & qui adhuc
 viuunt, *Gulielmus Alanus* & *Thomas
 Stapeltonus*, quorum opera innumera
 animæ suorum deceptæ, ad gremium
 Ecclesiæ indies per Christi gratiam
 redire noscuntur.

Habet Anglia (præter duas illas
 quas nominauimus academias anti-
 quissimas, olimque maximarum ar-
 tium, ac præsertim S. Theologiæ stu-
 dijs

dijs florentissimas, nunc vt temporibus sectarum fit, nouorum oratorum & grāmaticorū tantūm nutrices) quędam Londini gymnasia amplissima, in quibus principum, nobilium ac ditiorum ferè hominum filij, ius Britannicum ac leges municipales addiscunt: ex quibus ferè prodeunt ij, qui populo ius dicunt & rempublicam administrant: genus hominum in illa gente, si quod aliud, prudens, graue & honoratum. Hi ita detestabantur istam religionis mutationem, quā statui periculosissimam fore præfagebant, vt propterea plurimi, illius fidei & antiquitatis amantiore, à Caesarum patrociniò, iure dicendo, & publicis muneribus, fuerint tum, & non ita multò post amoti: ijs suffectis, non qui erant heretici (nam eius ordinis paucissimi semper fuerūt) sed qui nouerant cedere Cæsari & tempo-
ri

DE SCHISMATE

ri, ac secundas partes dare Deo. Quòd in omnibus ordinibus fecerunt multi, vnde maior semper quàm ab ipsis hereticis, reipublicæ pernicius.

Maior pars Angliæ catholicae fidei addicta.

Diuisa enim omni Anglia in tres partes, ex tribus, vna non erat tum heretica, nec cupiebat aut probabat mutationem religionis, nedum postea, cum sectæ perniciem esset experta. Nam præter plurimos ex optimatibus de quibus diximus, pars maior inferioris nobilitatis erat planè catholica, plebei quoque, qui agriculturam per totum regnum exercent (honestum & opulentum in illa insula genus hominum) nouitatem istam imprimis detestabantur, nec regni illius provinciæ aliæ, quàm quæ sunt prope Londinum & aulam, nec ciuitates ferè, nisi maritimæ, atque in istis præceteris otio & delitijs affluentibus, adulescentes, bonorum decoctores, mul-

lic

lieres onuste peccatis, ceterique simili-
 lis farine socij, vltro hęresim ample-
 xabantur. Hoc enim nobis pueris ob-
 seruatum est, maximè in vniuersita-
 tibus, quenq; eò esse in hęresim à na-
 tura procliuiorē, quò esset præ ceteris,
 magistris magis immorigerus, pa-
 rentibus ac superioribus inobediens,
 dominis infidelis, aut de aliquo alio
 graui peccato notatus. Præter istos
 ergò licet cæteri ferè essent corde ca-
 tholici, tamen putabant aliquousque
 in exteriori vita, & obediendum legi-
 bus, & regiæ voluntati cedendum: &
 si quid in ea re peccetur, tribuendum
 illi, & non sibi, qui iudicabant se vtcū-
 que hac necessitate excusari.

Venerunt quoque in istam senten-
 tiam ex inferiori clero presbyteri &
 parochi, ecclesiarumque cathedra-
 lium vel collegiatarum Canonici nō
 pauci, qui ex animo sectam damna-
 bant

*Qui sunt
 ad hęc
 sim procli-
 uiores.*

DE SCHISMATE

*Multa tē-
pla per ali-
quot men-
ses in An-
glia clau-
sa.*

bant, & aliquandiu etiam à faciendis
istis nouis officijs propter conscientia
abstinebant, adeò quidem vt post
diem à lege præscriptum, in quo vera
sacra cessare, falsa ista inchoare, oportuit,
multa essent per totum regnum
ad aliquot menses clausa templa, cum
presbyteri veteres schismatica sacra
non lubenter facerent, & nouorum
ministorũ non esset adhuc satis, qui
tot locis inferuissent.

*Visitatio
cleri per
Reginã.*

Sed cum Regina paulò post, pro
sua scilicet omnium ecclesiarum soli-
tudine, visitationem cleri fecit, ac
in curatos qui ritus parlamentarios in
parochijs suis ad diẽ à lege præscrip-
tum non obibant, inquisiuit, metu
amissionis bonorum & beneficiorũ
multi faciunt: ac aliquibus non assen-
tientibus, alios sufficiunt ex noua cre-
atione ministros, qui illo fungantur
munere, plebem etiam compellunt,
in

in singula capita, si festis diebus abes-
 sent secundum comitorum edictū, *mulcta.*
 duodecim assium indicta mulcta, vt
 Ecclesias suas sicut prius, frequentent.
 Atque ita vel vi vel arte factum est,
 vt maxima catholicorum pars vsque
 eò hostibus paulatim cederent, vt
 schismaticorum ecclesias, conciones,
 communionem ac conuenticula ali-
 quando publicè adire non recusa-
 rent. Ita tamen vt interim Missas se-
 cretò domi per eosdem sepe presby-
 teros, qui adulterina sacra in tēplis pu-
 blicè peragebant, aliquando per alios
 non ita schismate contaminatos, cele-
 brari curarent, sæpèque & mensæ do-
 mini, ac calicis dæmoniorum, hoc
 est, sacrosanctę Eucharistię, & cænæ
 Calvinicę, vno eodémque die illo lu-
 ctuoso tempore participes fierent.
 Imò quod magis mirum ac miserum
 erat, sacerdos nonnunquam prius rem
 X sacram

*presbyte-
 ri schisma-
 tici &
 Missã, &
 hæretico-
 rû canant
 vno eo-
 dêmque
 die per-
 agunt.*

Facinus non imitandum. sacram domi faciens, deferebat pro catholicis, quos ipse id desiderare cognouerat, hostias secundum formam ab Ecclesia vsitatam consecratas, quas eodem tempore iisdem dispensabat, quo panes hæreticorum ritu confectos, cæteris Catholicæ fidei minus studiosis, distribuebat. Atque hæc *Nota.* mando literis, vt cæteræ nationes nostro exëplo edoctæ, & hæreseos principia ac progressus videant, & tempestiuè sibi ab huiusmodi pestibus caueant.

Interim Regina & sui, ab initio præclare secū agi existimarunt, quòd cum tot essent antiquæ fidei in regno cultores, pleròsque tamen scirent, ritus à se præscriptos publicè vel amplexari, vel præsentia sua vtcunque exteriùs approbare, licet interiùs aliam fidem de qua ipsi non adeò curabant, aut certè ad tempus dissimulan

landum censebant, colerent. Ac ne sacerdotes quidē quosdā ab illis admi- strandis abhorere, gaudebant nō me- diocriter: timebant enimne contra exemplum & mandatum omnium Episcoporum ac p̄latorum suorum, ac contra conscientiam suam adduci non possent vt id facerent. Neque enim adhuc habebant pro triginta & *triginta millia pa- rochiarum* amplius parochiarum millibus, no- uos ministros, turpēque iudicabant maximam templorum partem subito claudi, omnique sacramentorum vsu destitui, & fortasse, quod est h̄reti- corum omnium proprium, maluerūt ab initio, ad faciliorem populi decep- tionem, vti veris sacerdotibus, quā pseudopresbyteris suis. Atque ita quidem res istę in Anglia gerebantur, & paulō post in illis etiam Hiberniæ locis, quæ Elizabethæ parent: vbi it- *Hiberni Catholici.* dem hoc h̄reseos iugū populis im-

DE SCHISMATE

posuit, repugnante maximè consciē-
tia, cū illius gentis homines præ
multis sint catholici.

NOVUS
CREATUR
CLERUS.

Interea ecclesia gubernatrix animum
ad novos Episcopos & suæ sectæ cle-
rum creandum adijcit. Nec tamen in
officijs aut ordinibus ecclesiasticis di-
tribuendis, nec in ipsa regiminis sui
forma quidquam secuta est Zwin-
glijorum aut Calvinistarum rationes,
ac nec exactè quidem Lutheranorū,
quorum tamen non modò in exter-
nis ceremonijs, sed in ratione cre-
dendi (propter quandam quam se fin-
gebat amare mediocritatem, & quia
catholica cū paulò priùs haberetur,
nolebat repentè videri pessima) quàm
cæterorum sectariorum similior ha-
beri cupiebat. Ergò nec illud seditio-
sum tribunal, quod *Consistorium* vo-
cant ipsi, nec gradus aut functiones
illas, *Seniorum*, *Ministrorum*, ac cæte-
ro

Consisto-
rium
seniores.

terorum quidquam curauit : sed vel animi proprii inductione , vel aliorum suasionem , iudicabat magis ad gloriam spiritualis prelaturæ suæ , ac regni etiam temporalis splendorem , atque demum ad sectæ etiam stabilitatem , vt clerus quem esset instituturus , secundum veteris Ecclesiæ distinctionem consisteret ex Archiepiscopis , Gradus huius nominis cleri. Episcopis , Presbyteris , Diaconis etiã : nam hoc gradu nullum admittunt inferiorem. Identidem vt in Cathedralibus ac collegiatis Ecclesijs esse promore voluit , Prepositos , Decanos , Archidiaconos , Cancellarios , Canonicos , ac alios secundum cuiusque loci consuetudinem. Atque hos omnes voluit antiquæ dignitatis & honorum vocabulis , veterisque cleri possessionibus , ac priuilegijs penè omnibus , tam in republica , quàm in Ecclesijs , frui . Imò dedit operam religio-

DE SCHISMATE

sa foemina habere suę quoque fidei
 religiosos : egit enim cum glorio-
 sissimo confessore Abbate Vest-
 monasterij, vt monachos suos ex hac
 rerum mutacione abire non permitte-
 ret, sed eos de sua in conuentum be-
 nigna voluntate redderet certos & se-
 curos: seque cupere vt maneat orēt-
 que pro ipsa, & sacra faciant secun-
 dum suarum legum p̄scriptum.
 Sed boni viri non putabant equum
 esse, vt regulam *Benedicti* relinque-
 rent, propter regulam *Caluini*. Et apud
 exteros, ac principum oratores, so-
 let multum gloriari, quod clerum ha-
 beat in sua secta honoratum, & non
 tantum famelicos ministros, sicut *Ge-
 neuenses*, & alię huiusmodi ecclesię
 non benè ordinate: neque ita se ex-
 orbitare à ceterorum principum ma-
 iorūque suorum fide, vt multi pu-
 tant. Ad maiorem verò in hoc gene-
 re

*Elizabe-
 thę iactā-
 tia.*

re fraudem faciendam, voluit aliquot
 annis proponi publicè in mensa, quã
 pro altari in sacello erexerat, cereos
 duos, sed eos nunquam accensos, ac *Hypocri-*
 crucem etiam in medio argenteam *sis.*
 vnam: sæpe etiam dictitans (vt regni
 sui Catholicis magis placeret, exteris *Menda-*
 que faciliùs imponeret) se non tam vo *cium.*
 luntate sua, quàm subditorum impor-
 tunitate, vt religionem mutaret, fuisse
 coactam, sed in ea re magna usam fuis-
 se moderatione. Sed vt ad rem rede-
 amus: distribuit mox omnes digni-
 tates & functiones ecclesiasticas in
 suos Lútheranos, vel Calvinistas: sed
 plures in hos, quàm in illos: vene-
 rant enim ad hanc prædam ex Subau-
 dia aliisque locis, quò antea profuge-
 rant, rapidissimè hi ipsi, qui paulò
 priùs secundùm *Calvinum* detesta-
 bantur istos superbos & antichristia-
 nos in prælatis principatus ac domina-

DE SCHISMATE

*Hæretici
versipel-
les.*

*Dissensio-
nes hære-
ticorum.*

tiones: sèque in hac sua bonorum ac
honorum ecclesiasticorum vsurpa-
tione, magis impotenter, tyrannicè,
auarè, insolentèrque gerunt, quàm
vel à veris dominis fieri, vel à nobis
antea cogitari potuisset, proindè iàm
omissa fidei precum & regiminis for-
mula, cui Geneuè assuefacti fuerant,
quàmque præceptoribus illic suis se
in Ecclesias Anglicanās traducturos
promiserant, se nunc totos Reginali
prælaturè ac præscriptioni seruiliter
submittunt, quia hoc aucupium erat
vberrimum. Sed vt offensos socios be-
neficio placarent, procurant Caluini-
stis Gallis, Flandris, Vvallonibus, cer-
tas Londini Ecclesias, vbi seorsim ora-
re, sacra peragere, pro more quif-
que suo castissimè & reformatissimè
possunt. Inter quas postea Eccle-
sias & nouam hanc Anglorum syna-
gogam, magna extitit digladiatio,
adeò

adeò quidem, vt ex ministris Gallicanis nonnulli sint postea coacti discedere, & ex illis contubernijs aliquot etiam ignibus traditi: nam ad eas mox *comburi-
tur here-
tici.* Ecclesias sub prætextu Caluinismi, ex varijs gentibus omnium sectarum ac impurissimorum morum homines commigrarunt

Cæterùm Episcopatus ac alias prælaturas ecclesiasticas auidè & sine scrupulo captant isti, etiam tùm cùm adhuc scirèt veros Episcopos cum toto orbe cõmunicantes, superesse, nec vlla vel causa vel potestate legitima exauthoratos, certóque cognoscerèt tales Ecclesias, cathedras, ac officia nūquã fuisse ab alijs nec pro alijs, quàm Catholicis instituta, sed sic de istis ipsi cogitabant, quemadmodũ de regnis dixit ille, ea semper esse occupantium. Et regina quidem ita ista per literas patentes conferebat, vt tamen oportuerit

DE SCHISMATE

te nec ibi erant) operas peterent. Instabant quidem multum apud quēdam Archiepiscopum Hibernum, quem tūm in carcere Londinensi in vinculis habebāt, vt illis in hac necessitate succurrat, ipsi & libertate & præmijs præpositis, si vellet istorum ordinationi præesse: sed vir bonus nullo modo adduci potuit, vt hæreticis sacras manus imponeret, vel alieno peccato communicaret: ita omni legitima ordinatione destituti, cū vulgo dicerentur, & ipsis legibus Anglicanis verè præbarentur, nō esse Episcopi, brachium seculare inuocare coacti sunt, vt laicalis magistratus confirmationem in futuris comitijs acciperent: quorum autoritate si quid minùs ritè & legaliter in priori inauguratione gestum esset aut omissum, ipsis condonaretur, idque postquam episcopali officio & cathedra absque vlla

*Parlamē-
tarij Epif-
copi.*

epif

episcopali consecratione aliquot annis functi essent. Hinc nomen illis impositum, vt parlamentarij Episcopi dicerentur.

Qualescunque autem aut quomocunque facti sunt isti pseudoe-
piscopi, ex latrunculis vel leunculis
euaferunt leones & lupi rapidissimi, <sup>superintē
dentes lu
pi.</sup>
& didicerunt capere prædam, in cle-
rum ac populum dominari, eosque
nouis inauditisque modis dispoliare.
Et primùm quidem Regina habuit
suam visitationem ecclesiasticam per
totum regnum, secundam tenuit Me-
tropolita in sua quisque prouincia,
tertiam Episcopus cuiuslibet loci,
vbi seuerissimè in omnes Catholicos
quæsitum & animaduersum est, vbi
miræ institutæ sunt reformationes: in <sup>Luporum
istorū re-
formatio-
nes.</sup>
quiritur enim, si vsquam adhuc Missæ
fiant, si Sacramentum reseruetur, si
in vllis Ecclesijs noua officia non ce-
le

DE SCHISMATE

lebrentur, si altaria non sint fracta ac demolita, si chorus non sit nauis Ecclesiae complanatus, si vspiam in parietibus aut fenestris, imaginum vestigia appareant, quàm multos calices, pixides, cruces, &c. haberet, cuiusque materiae essent: biblia Anglicè ab hereticis falsissima versione & impijs annotationibus cõspurcata, institutiones *Caluini*, ac similes farinae libros cogunt populũ emere, & in singulis tẽplis legẽdos proponi: denique inquirunt, si parochi habeant donum castitatis, eosque plurimum vrgent, vt vxores, ne vrantur, tempestiuè accipiant.

*Ex quib⁹
hominib⁹
nonus iste
clerus cõ-
panitur:*

*De nup-
tius quã-
primũ co-
gitant.*

Clerus enim in Anglia nouus factus, partim, ex apostatis nostris partim, ex hominibus merè laicis (vt est valdè spiritualis) primo quoque tempore de nuptijs cogitabat, multumque sategit, vt coniugia Episcoporum, Canonicorum & cæterorum
mi

ministrorum legibus approbarentur,
 & ipsorum liberi legitimi declararen-
 tur, sed obtineri non potuit, quia vel
 turpe videbatur ministerio, vel reipu-
 blicæ perniciosum: *Edouardus* quidem
 sextus omnes canonicas & humanas
 prohibitiones circa clericorum aut
 etiam religiosorum connubia lege
 comitali seu parlamentaria sustulit,
 eam legem mox abrogauit *Maria*,
 nunc restituendam ac renouandam
 clamitant isti, sed non exaudiuntur:
 omnes tamen per totum ferè regnum
 quia de dono (vt loquuntur) nō sunt
 certi, non secundum leges, sed secun-
 dum indulgentiam vel vt illi dicunt
 secundum scripturas, sed ad libidinem
 suam compositas, incunt prima, secun-
 da, vel etiam tertia coniugia, contra ca-
 nones & morem, non solùm Latino-
 rum, sed etiam Græcorum, & prole ita
 abundant, vt ad illam sustentandam
 opi

*ministri
 non habēt
 donū, ca-
 sitatis.*

DE SCHISMATE

*Lex de eli-
gēdis vx-
orib⁹ pre-
sbytero-
rum.*

opibusque augendā & populus supra
modū grauetur, & ipsi miserè benefi-
cia sua expilent. Quia autē in vxoribus
eligēdis fuerant ab initio ita vel negli-
gentes vel infœlices, vt fœminas non
adeò honestæ famę, omnes ferè acce-
perint, multūque ex ea re infirmio-
ribus sectæ suæ scandalum, Catholi-
cis etiam risum mouerint: præscrip-
tum est illis Reginae autoritate, vt
nullam in coniugium fœminam ad-
mitterent, ne Episcopi quidem, nisi
prius certorum hominum iudicijs de
honestate approbatam: sed nec hoc
modo satis potuit esse cautum istorū
simul & honori & necessitati: sine fœ-
minis enim plerique non magis esse
poterant, (vt dicebāt) quàm carere ci-
bo, continentiaque iugum into-
lerabile ducebant. Qui autem istis
darent filias suas, ne protestantes qui-
dem ferè inueniebantur, nedum Ca-
tho

tholici: primùm, quia æstimabant id esse per se infame, vt sint vel dicantur vxores Presbyterorum: Secundò, quia iuxta leges regni non sunt adhuc vera, sed adulterina coniugia, ac proinde proles illegitima. Tertio, quia non accrescit his vxoribus aut liberis suis ex maritorum loco aut honore in Republica, vlla dignitas aut estimatio, quod est contra naturam veri matrimonij. Nõ enim Archiepiscopus, Episcopus, aliùsve prælatus si sit cõiugatus, tribuit quicquam ex eo honoris vel præeminentiæ vxori suæ, non magis quàm si esset eius tantùm concubina: Hinc fit, vt nec Regina in aulam, nec principũ vxores vllò modo admittant, ne Archiepiscoporum quidem vocatas cõiuges, in consortiũ: sed debent eas mariti domi continere pro vasis tantùm libidinis aut necessitatis suæ. Quæ istis ergò conditionibus, vel summis præ-

Filij Presbyterorũ sunt bastardi, secundum leges Anglicanas.

Presbyterorũ vxores ab omnibus contemnuntur.

DE SCHISMATE

latis, cōiungerentur, cū honestiores
 pauca aut nullae reperiebantur, quas
 poterant habere, acceptabant. Sed &
 alijs modis vtcunque istorum homi-
 num cupiditati per magistratum ciui-
 lem impositum est frēnum. Nam &
 Collegiorum alumni, qui in Anglica-
 nis Vniuersitatibus admodum multi
 sunt, otioque ac saturitate panis abun-
 dant, ac admodum prouecti ætate, cu-
 piebant & ipsi habere vxores, sed vi-
 debatur inconueniens, & id priuilegij,
 Collegiorum tantū Rectoribus cō-
 cessum est, cum hac tamē exceptione,
 vt coniuges seorsim plerunque extra
 Collegia constituent, rariūque intro-
 mittant.

*De vestitu
 nouorum
 istorū cle-
 ricorum.*

De apparatu etiam ac vestitu isto-
 rum nouorū Clericorum, cū multi
 cuperent indifferenti & planè laico ha-
 bitu, tam incedere passim in publico,
 quàm sacra in Ecclesia peragere (ne
 ole

olerent superstitionē) decernit tamen Regina, & seuerè mandat, vt in Ecclesijs dum cœnam suam Eucharisticam celebrant, cappa, dum reliquas preces faciunt, superpellicio vtatur: in publicum ne veniant sine pileo & toga clericali: Episcopi etiam vt Rochetâ gestēt. Et super hacre magna inter fratres istos orta est quæstio, nec acquieuerunt Regiñæ iudicio, sed miserūt nuntios & literas ad confratres in *Gallia*, *Germania*, *Heluetia*, & *Sabaudia*, maxime ad *Theodorum Bezam*, & *Petrum Martyrem*, eorum sententiam & consilium requirentes, an nimirum, liceret istud seruitutis iugum, Christi iam pridem factis libertis subire: sed quicquid isti respondent, consulūt, aut decernunt, Regina eos qui hanc subire legem recusant, ordine & beneficijs priuat, cùm ad exteras Synagogas quantumcunque reformatas, ab Ec-

eclesiæ Anglicanæ supremo capite non
 sit prouocatio.

Ista autem, multaque alia, ex mo-
 ribus & cæremonijs antiquis, politi-
 corum suorum suafu contrà huius no-
 uicleri voluntatem Regina retinuit,
 partim ad gloriam & splendorem ex-
 ternum istius nouæ ecclesiæ, partim
 vt suos & exteros in eam opinionem
 induceret, quòd non lōgè abesset, aut
 discesserit à fide Catholica: in qua re
 ita se semper subdolè gessit apud ama-
 tores, procos, cōfæderatos, seu dome-

*Elizabethæ
 the vafri-
 cies.*

sticos seu externos (quos plerunq; Ca-
 tholicos esse nouerat) vt ipsis spẽ daret
 fore fortassis, vt ad maiorum fidẽ ali-
 quãdo rediret: partim verò & maximè,
 quia videbat istos sectę suę Ministros,
 sub specie vitandæ superstitionis, pau-
 latim omnem in Ecclesia & republi-
 ca, ordinem, decorem, ciuilitatem, ac
 ipsam etiam humanitatem exuturos,
 suam

suamque ipsorum fidem ac religionem
 barbara quadam feritate, nisi per Ma-
 gistratum civilem aliqua adhibere-
 tur moderatio, destructuros. Et cer-
 tē fecit plurimum ad stabilitatem fir-
 mitatemque hereseos, quod non per-
 mirtebatur res, istius cleri libidini, quae
 iam dudum hac libertate euangelica,
 abiisset in fumum, nisi fuisset hac hu-
 mana politia, ita iam diu & sustenta-
 ta, & frænata.

Diu ergo retinuit organa, cantum,
 crucem, candelas, cappas: & has qui-
 dem ista de causa praecipue, ut si forte
 in aliquam ciuitatem negotij aut ani-
 mi causa diuerteret (ut saepe fecit) ob-
 uiam illi procedat solenniter vnuer-
 sus clerus his sacris indutus vesti-
 bus. Qua etiam ratione parciunt
 est campanis, nempē ut pertransiens
 Ecclesiam aliquam, nolarum om-
 nium sonitu excipiatur, sed in pri-

DE SCHISMATE

*Festū Natiuitatis
& Coronationis
Elizabethæ cele-
brius omnibus vel
christi vel sanctorū
festis.* mis, vt harum pulsu celebriora red-
dantur festa Natiuitatis, & inaugura-
tionis suæ: qui dies sunt omnibus alijs
Christi vel Sanctorum solennitatibus
longè deuotiùs per vniuersum regnū
obseruati. Nam & festos dies Prote-
stantes legum prescripto vtcunque te-
nent eosdem penè omnes, quos anti-
quitus celebrauit Ecclesia: iniquiores
solum in festū sanctissimi Sacramen-
ti, & in D. virginem, cuius & Assum-
ptionis, & Natiuitatis, & Conceptio-
nis solennes dies prorsus abrogarunt:
atque ad maiorem eiusdem sanctissi-
mæ Virginis contemptum, *Elizabethæ*
huius natalem diem, solennissimè ce-
lebrant septimo Septembris in ipso
profesto beatissimæ Deiparæ, cuius
Natiuitatē atris literis & minusculis,
Elizabethæ verò maiusculis & rubris in
Calendario suo notant: quòdque est
Inauditū
quiddā.

auditu incredibilius, in summo vrbis
Lon

Londinensis templo (& nescio an alibi) ad complementum diurni officij, quod olim terminabatur antiphona ad diuam virginem, hodie dicuntur decantari laudes Regine *Elizabethæ*.

Ieiuniorum quoque stata olim tēpora, coguntur Protestantes, utcunque etiam nunc obseruare, licet id valdè illibenter faciant, cum cōtra scripturas & libertatem euāgelicam talia præscribi clamitent. At Regina ut earum conscientijs in hac parte cōsulet, publicè edicit in cuiuslibet anni *Quadragesimæ* initio, non religionis, pœnitentiæ, aut deuotionis gratia, sed publicæ tantùm rei causa hoc ipsum mandari: nempe, ut frequentiore vsu piscium, habeât piscatores (genus hominum in insula frequens) vndè vitum quæritant, abundantque magis ad reliqua anni tempora carnes, & præsertim in necessarium classis suæ com-

De ieiunio Anglicano.

meatum. Cuius maximè causa non contenta sextæ feriæ & Sabbati abstinentia ordinaria, instituit quoque *Cecilianum* Mercurianum, quod *Cecilianum* nunc ieiunium vulgus appellat, quod putetur *Ceciliij* esse inuentum. Atque licet hæc ieiunia publica contemnentibus multa non leuis indicatur: tamen paucissimi seruant, & minimè omnium Episcopi, ac reliquus Reginae clerus, quos multum pudet ieiuniorum legibus subesse. Et Regina ipsa, cum Principibus ac alijs, ubi subest causa, super his & similibus decretis suis in scriptis facile dispensat: dispensat etiam Archiepiscopus Cantuariensis aliquot numis intercedentibus.

Cecilianum
ieiunium.

Elizabetha
dispensat de ieiunio.

In summa, Regina pro ea quæ illi concessa est suprema potestate spirituali, non solum in his quæ Protestantes a diaphora, id est, indifferentia vocant, sed in omni fide, cultu, & doctrina

etrina, quandam præscribit isti clero ^{prescribit}
 suo normam, nec ultra citràque quic- ^{etiam nor-}
 quam audere debent: Episcopos suos ^{mam in fi-}
 ab officio fungendo cum vult, suspē- ^{de & cul-}
 dit: dat facultatem concionandi, vel ^{tu clero}
 suo modo ordinatis, vel etiam merè ^{suo.}
 laïcis, & pro arbitrio identidem, qui-
 bus vult aufert: & vt ostendat in hoc
 munere meram superioritatem suam,
 aliquando è folio regio alloquitur, &
 interrumpit coram amplissimo audi-
 torio, ecclesiasten suum his ferè ver-
 bis: *Domine Doctor, tu vagaris, & effutis*
multa impertinentia, recipe te ad textum,
quem nobis exponendum suscepisti. Atque
 ita domi administratur hoc tempore
 religio: nam de politia rebúsque ciui-
 libus, aut de Reginae amoribus, qui- ^{de amoribus}
 búisque vel domesticis, vel exteris sui ^{regum}
 potiundi spem dederit: qui in cubicu-
 lo, qui in curia, qui in cōcilio pro vici-
 bus dominantur: quàm in multos *Ang-*
 glos

DE SCHISMATE

glos, Scotos Austriacos, Suenos, Fracosque
 Principes à primis regni sui primordijs vsq; in hãc diẽ lactauerit, quomodo sepẽ Ordinibus vnanimi consensu vt aliquem vel è suis vel exteris ad successionem & securitatem in matrimonium acciperet, flagitantibus, obiecto illis virginitatis suæ proposito, vel factis fecerit, vel illuserit: quantumque & hoc genere castitatis, qua rempublicam perdidit, & hac ecclesiastica prelatura, qua Ecclesiam destruxit, non tam Catholicos, quàm suæ secte homines offendat: de his, inquam, rebus & similibus quia alterius operis & instituti sunt, nihil nunc dicemus.

Illud verò, quia ad causam quam tractamus, inprimis pertinet, taceri non debet, Reginam ac suos, constituta utcumque in Anglia religione ac secta ista, mox animo concepisse, fore, vt ista rerum in Ecclesia & Republica

blica mutatione, è subditis multi gra-
 uiter offenderentur : vt Papam ha-
 beant rigidissimum cenforem: Impe-
 ratorem ac maximos Reges Christia-
 nos auersos: tandèmq; à toto orbe
 fide & communione distracti, nec à
 suis tuti, nec à vicinis diu viderentur
 sibi securi, ac suis proindè rationibus
 nullo modo bene consultum iri, nisi
 in similem calamitatem Prouincias
 adiunctas, maximè Galliam, Scotiam,
 Flandriam, quàm citissimè pertraher-
 rent, Catholicosq; Principes omnes,
 ita rebus ac regnis suis seruandis inten-
 tos facerent, aliena curandi parum otij
 haberent.

Continuò ergò, vel palam ruptis, elizabethæ
 fœdus
 iniit cum
 omnium
 Regum
 rebellib⁹.
 vel simulatoriè tantum seruatis omni-
 bus tam veteribus quàm recentibus
 cum maximis orbis Christiani Mo-
 narchis fœderibus, inierunt ad sum-
 mum gentis nostræ dedecus, & suam
 æter

DE SCHISMATE

æternam infamiam, confœderationes cum cunctorum Regum istorum rebellibus, patriæ suæ proditoribus, orbisque pestibus: in *Scotia* contra ferrenissimam Reginam *Mariam*, cum *Iacobo Spurio*, *Mortono* ac alijs: in *Galicia*, contra omnes tres fratres optimos ac Christianissimos Reges, cum *Admirallio*, & similibus sceleratissimis tyrannis: in *Flandria*, cum flagello Dei perditissimo *Auraco*, & huiusmodi, contra potentissimum iustissimumque *Philippum*, ut vno verbo omnia comprehendam, præter immisum istorum ditiones militem, depopulatos fines, interceptas vrbes, raptas pecunias, pyricas denique depredationes immensas, & vndique ad defectionem sollicitatos subditos, istius barbaræ religionis peste, perdidit primum totam vicinam *Scotiam*, eiusque principem, in has quas nunc eam pati

pati cernimus, indignissimas misérias adduxerunt: infecerunt innumeras in florentissimis *Gallijs* animas, Regésque adhuc ætate immaturos, in extrema impulerunt pericula: corruerunt postremò *Belgiam* penè vniuersam: ^{s. d. b. i. u.} omniumque gentium seditiosis hereticis ad commune Ecclesiæ incendium amplificandum, se socios, antesignanos ac patronos dederunt, vt & aliorum Principum ac Prouinciarum infœlicitate essent ipsi domi fœlices, & hæreticæ suæ infectionis tam latè propagato veneno, diutius in sua secta permanerent securi.

Cû hoc modo *Britânia* tota periret, laboraret *Gallia*, ac nationes septentrionales omnes periclitarentur: *Pius 4.* tanto malo consuetû Ecclesiæ remediû allatur^o, magno studio sæpè antea impeditum œcumenicum Conciliû Tridentinum, omnium penè Christiania

DE SCHISMATE

Pontifex
duobus
nuncijs
Elizabetham ad-
monet &
Anglos ad
generale
Concilium
inuitat.

Christianorum Principum consensu cogi curauit. Atque Nuncium interrim suum, qui per inferiorem Germaniam, Angliam versus progrediretur, mox misit, ut Elizabetham erroris admoneret. Et ne propter odium Pontificis, se, regnumque nobilissimum perderet, suaderet. Ac si quidem esset, de quo sibi propter incerta natalia ab Ecclesia vel Pontifice, quoad ius regnandi, metueret, sedis Apostolicæ benignitate facile transigi posse diceret. Sed Nunciū nec audire voluit, nec illi in insulam traiectionem vlllo modo permisit.

Alterū paulò post Pontifex quoque ne quid intentatum relinqueret, legauit, qui Reginam, ut ex suis saltem aliquos ad Concilium dirigeret, qui cū Catholicis cōferrent, omni illis & securitate, & disputandi libertate promissa, hortaretur, sed & ipsum superbe

reiecit: & pseudo-episcopi cōscij imbecillitatis & ignorantiaē suā, diligentissimè apud Reginam, ne ad Synodum suorum quisquam mitteretur, institerunt.

Scripterunt quoque hoc tempore, ad *Elizabetham*, tùm alij Catholicissimi Reges, tùm maximè *Ferdinandus Cæsar*, quorū hic inprimis amantissimis eam verbis admonuit, ne Principum omnium Christianorum, ac maiorum etiam suorum in fide ac religione consortium desereret, ne suum, ac novorum quorundam hominum non adeò multorum, nec doctorum iudicium, totius Ecclesię sententię anteferet: aut si certum esset in illa, quā sibi selegerat, secta persistere velle, nec quidquam vel summi pastoris ac generalis Concilij iudicio, vel sociorum Regum Christianorum exemplo, promoueri: id saltem pro natu-

*Ferdinandi
Imp. lre
re ad Eli-
zabethā.*

DE SCHISMATE

ræ suę bonitate ac clementia sibi con-
 cederet, ne quidquam in illos, doctri-
 na ac pietate excellentes, Episcopos
 Catholicos, quos vinc̄tos tenebat,
 grauius statueret, sed potius liberos
 redderet, cum nec in Majestatem suã,
 nec in rempublicam commississent
 quidquam, sed de auita omniumque
 gentium fide & communione, in qua
 & nos (inquit Cæsar) sumus, tantum
 accusentur. Denique obniã è etiam
 postulat, vt ipsis ceterisque Catholi-
 cis aliquot in regno suo Ecclesias con-
 cederet, vbi sacros conuentus, ac ce-
 teros ritus Catholico modo perage-
 rent. Sed nec hoc modo aliquid im-
 petratum est, & res Anglicanę indies
 in peius labebantur.

Delibera-
tur de Eli
zabetha
excomu-
nicauda. In Concilio verò deliberatum est de
Elizabetha, propter hanc intolerabilẽ
 contumaciam, hæretica declaranda,
 quæ erat iure ipso excommunicata.

Sed

Sed ne id tūm fieret, idem *Cæsar* cuius 1567
 filium illa in summam & certam spē
 coniugij sui adduxerat, à Patribus im-
 petrauit, futurum esse dicens, vt saltem
 per Catholicum maritum rationibus
 suis melius consuleret. Sed & Procum
 illum sicut ceteros fefellit, & fit indies
 obstinator, ac in Catholicos durior.

*regina Johæ
 que regi ma
 rito suo orndit
 miraxata 87*

Atque hoc tempore Serenissima
 Scotorum Regina *Maria*, Anglorum
 hæreticorum fraudulentij, suorumq;
 inaudita pietate vexata, incarcerata, ex-
 authorata, marito orbata, deq; ipsius
 sceleratissima nece in crimen per ca-
 lumniam vocata, de fuga cogitans:
 cum ad alios Christianos Reges faci-
 lè trajcere potuisset, atque id vt face-
 ret ab optimatibus quibusdam roga-
 retur, tamen *Elizabetha* Anglorū Re-
 ginæ dulcibus literis, nuncijs, muneribus,
 in Angliam inuitata, præsidio etiā
 militum quo in regnū restitueretur,

*Regina
 scotia in
 Angliam,
 aduēns.
 AN. 1567.*

*vidi Buchananū
 lōge aliter scribere*

promisso, non adhuc satis edocta nul-
 lam fidem humanam ijs qui Christi
 fidem deseruissent, habendā esse, con-
 tra suorum voluntatem in Angliam
 ad alios carceres aliāque militū cu-
 stodiam se recepit. Traditur autē non
 ita multò post ingressum, Nobilissi-
 mo Comiti *Salopiensi* seruanda, apud
 quem, cū in propter constantem Ca-
 tholicæ fidei confessionē, durius sem-
 per tractata est: tūm maximè postre-
 mis diebus, alijs custodibus difficilio-
 ribus cōsignata, varijs & indignis mo-
 dis agitata, ac calumnijs indignissimis
 impetita, vitam parum vitalē ducit.
 Cui, cū Princeps sit, nec legibus Re-
 gibusve Anglicanis obnoxia: tamen
 (quòd Principibus exteris, Regum-
 que omniū Oratoribus permittitur)
 ut auito more Deum colat, Sacerdo-
 tēque habeat, qui sacrum faciat, &
 sacramenta administret, nullo modo

conceditur. quare magis quam exilio
 aut carcere affligitur. vbi & illud per-
 mirū ac planè barbarū existit, quod,
 Regina cum sit, & omnium morta-
 lium *Elizabetha*, sanguine coniunctis-
 sima, atque ab illa in regnum ita vt
 commemorauimus, inuitata: nun-
 quam tamen, licet id obnixissimè se-
 pè postulauerit, vel in colloquium, vel
 in conspectum ipsius venire hijs de-
 cem & septem annis sit permissa.

*Barbara
 Elizabetha
 erga
 scotię Re-
 ginam in
 humani-
 tas.*

*h. v. p. ab anno 67
 1544*

Sed ad res nostras veniamus. Non
 ergò ita multò post *Mariae* aduentū,
 multi ex nobilitate, hæreseos ac status
 præsentis pertèsi, præsertim in Septen-
 trionalibus regni partibus, arma ad
 sui contra hæreticos & homines no-
 uos defensionem, qui *Elizabetham*
 in istam adduxerunt insaniam, sum-
 pserunt. Quorum primi fuerunt an-
 tiqua nobilitate clarissimi proceres,
Thomas Northūbria, & Carolus VVest-

Strothæ res m.

*Catholici
 sumūt ar-
 ma prore-
 ligione in
 Anglia.*

An. 1569.

*Cōfirmatōe
 contra regnū*

DE SCHISMATE

merlandia Comites. Sed reliquis Catholicis propterea quod adhuc per Papam non erat publicè contra Regnam lata excommunicationis sententia, nec ab eius absoluti viderentur obedientia, se non adiungentibus, facillè Regijs copijs in vicinam Scotiam fugati sunt. Vbi postea *Northumbrius* proditus & venditus hostibus, in Angliam reductus (vita si vellet religionis sententiam mutare oblata) claro martyrio *Eboraci* dies suos (eius, alteriusque Comitis asseclis vndique ad supplicium conquisitis) fœliciter in Domino finiuit.

Dum ista ita geruntur in Insula, ex studiosorum patria pulsorū reliquijs, nonnulli *Duaci* in Belgio sub regimine *D. Gulielmi Alani*, istictū *S. Theologiae Professoris* regij, in disciplinam collegialem (exiliū, vitam, & studia ipsorum protegēte & fouente *Hispania*

*hæc Thomab.
dicitur in archiepiscopi
regibus dicitur.
arguere Joh.*

*Comitis
Northumbriae
martyrium.*

*Initium
seminarij
Belgici
et Anglo-
rum. An.
1569.*

Initium
collegij
Anglorū
Romæ.
An. 1579.

fiam studijs ac officijs claret. Cui po-
stea ad vberiores in patria fructus fa-
ciendos, sanctissime memorię Ponti-
fex *Gregorius 13.* aliud insigne colle-
gium *Romæ* in antiquo Nationis no-
stre hospitali amplissimis donatū re-
ditibus, & patrum societatis nominis
Iesu, regimini & institutioni traditū
adiunxit. Quę duo Seminaria dede-
runt his annis supra trecentos in mes-
sem Anglicanam Presbyteros, qui
agrū ibi dominicum sacro etiam
sanguine rigarunt.

In quo genere illud est planè stupen-
dum, & non nisi digito Dei tribuen-
dum, quòd hoc tempore, cū ad sa-
crum Presbyterium ne in Catholicis
Notandū. quidem Prouincijs, nisi emolumentis
& honoris causa à multis adeò festi-
netur, ab istis tamen (in quibus sunt
nobilium filij, & primogeniti non
pauci) sine omni spe præmij, immo cū
dispen

dispendio hæreditatis paternæ, cum certa expectatione ignominia, periculi, & etiam mortis, tanta animi contentione desideretur ac suscipiatur, vt nullius damni aut dedecoris metu, nulla parentum aut carnalium amicorum dissuasionem, à sancto proposito dimoueri queant.

Ac parua quidem illius *Duacensis* Seminarij initia *Elizabethæ* Consiliarij contempserunt. Iudicabant enim (quod & sæpè professi sunt) fore, vt ij ipsi qui in illo Collegio instituerentur, aut etiã Presbyteri fierent, vel necessitatis vel emolumentum causâ, in patriam tandem redirent, beneficia acceptarent, Ecclesijsque Anglicanis secundum regni sectam & leges inseruirent. Aut si fortè quidam obstinatores id facere nollent, tamè nihil posse paucos pauperes ac extorres homines (hoc enim erat iudicium mundi) contra nouam

*Initia seminari-
orum con-
tempta ab
hereticis.*

DE SCHISMATE

suam Ecclesiam tantæ Principis potē-
 tia, tot seueris legibus, tāta Ministro-
 rum suorum diligentia, tāmque exa-
 ctis vndique præsijs munitam atque
 sustētatam promouēre. Sed cū post
 non multos annos, animaduertissent
 passim ex Scholis, Gymnasijs, & Aca-
 demijs suis adulescētes plurimos, eos-
 que ingenij excellētioris ad Collegia
 transmarina traiecisse, identidēque
 istinc in patriam continuò Sacerdotes
 remitti, qui verbo, scripture, exēplo,
 Sacramentorūque secreta admini-
 stratione, Catholicæ Ecclesie recon-
 ciliatione, & à schismate ac sacrilegis
 hæreticorum officijs (quibus plerique
 tū in Anglia, alioquin corde ortho-
 doxi viri, metu legum se contamina-
 uerant) auerterēt, vidissentque ex hoc
 commercio spiritali, magnam infi-
 nitis animis Catholicæ fidei impres-
 sionem esse factā, iamque rura, vrbes,

Aca

Academias, Principū ædes, ipsamque etiam Aulam plenā esse nouis Catholicis: tunc & se deceptos doluerunt, & sæuis edictis, ac quibus poterāt alijs humanis consilijs ac terroribus, huic operi, quod à Deo factum interpretamur, se opposuerunt.

Regebat, eo tempore quo primum illud Seminarium institutum est, Catholicam Christi Ecclesiam, *Pius quintus*, alter planè *Phinees*, qui hereticos, Turcas, reliquosque infideles utroque Pij 5. pō-
rificis a-
Et in Eli
& abetbā. gladio, zelo summo Sacerdote dignissimo, diligentissimè persecutus est. Is primus quod sciam, non solum illius Collegij alumni, sed alijs quoque doctissimis Sacerdotibus potestatem fecit eundi in Angliam, varijsque facultatibus spiritualibus ad tam pium opus promouendum necessarijs, per Breue suum Apostolicū eos impartiuit, iussitque ad tollendum schisma cæteris

DE SCHISMATE

suam Ecclesiam tantæ Principis potētia, tot seueris legibus, tāta Ministrorum suorum diligentia, tāmque exactis vndique præsijs munitam atque sustētatam promouēre. Sed cū post non multos annos, animaduertissent passim ex Scholis, Gymnasijs, & Academijs suis adulescentes plurimos, eoque ingenij excellētioris ad Collegia transmarina traiecisse, identidēque istinc in patriam continuò Sacerdotes remitti, qui verbo, scriptione, exēplo, Sacramentorūque secreta administratione, Catholicæ Ecclesiæ reconciliatione, & à schismate ac sacrilegis hæreticorum officijs (quibus pleriquetūm in Anglia, alioquin corde orthodoxi viri, metu legum se contaminauerant) auerterēt, vidissentque ex hoc commercio spirituali, magnam infinitis animis Catholicæ fidei infensionem esse factā, iamque rura, vrbes,

Aca

Academias, Principū ædes, ipsamque etiam Aulam plenā esse nouis Catholicis: tunc & se deceptos doluerunt, & sæuis edictis, ac quibus poterāt alijs humanis consilijs ac terroribus, huic operi, quod à Deo factum interpreta- mur, se opposuerunt.

Regebat, eo tempore quo primum illud Seminarium institutum est, Catholicam Christi Ecclesiam, *Pius quintus*, alter planè *Phinees*, qui hereticos, Turcas, reliquosque infideles utroque Pii 5. pō-
tificis a-
ctā in Eli
xaberhā. gladio, zelo summo Sacerdote dignif-
simo, diligentissimè persecutus est. Is primus quod sciam, non solum illius Collegij alumni, sed alijs quoque doctissimis Sacerdotibus potestatem fecit eundi in Angliam, varijsque facultatibus spiritualibus ad tam pium opus promouendum necessarijs, per Breue suum Apostolicū eos impartiuit, iussitque ad tollendum schisma cæteris
præ

DE SCHISMATE

præesse *Alanum*. Dumque hæc fiunt,
 eodẽ fortitudinis spiritu quo sanctif-
 fimum cõtra immanissimum Christi
 hostem Turcam fœdus confecerat,
 bellumque gloriosissimũ contra eun-
 dem cum Catholico Rege & alijs sta-
 tibus susceperat, in *Elizabetham* excõ-
 municationis ac depositionis senten-
 tiam in hanc verborum formulam
 tulit.

Excõm-
 nicatio E-
 lizabethæ
 per Rium
 5. 1570.

S. D.

S. D. N. PII PA-
PÆ V. SENTEN-
TIA DECLARATORIA
CONTRA ELIZABETH
prætensam Angliæ Reginam, &
ei adherentes hæreticos.

Qua etiam declarantur absoluti omnes subditi à
iuramento fidelitatis, & quocunque
alio debito,

Et deinceps obedientes Anathema-
te illaqueantur.

Pius Episcopus servus servorum Dei, ad sur-
ram rei memoriam.

REGNANS in excelsis, cui data
est omnis in celo, & in terra po-
testas, unam sanctam Catholicam
& Apostolicam Ecclesiam, extra quam
nulla est salus, vni soli in terris, videlicet
Apostolorum Principi Petro Petrique
successori Romano Pontifici, in potesta-
tis

*Nulla opo
monito hōib
anno 1570
y yno quibō*

DE SCHISMATĒ

*tis plenitudine tradidit gubernādādam. Hunc
 unum super omnes gentes , & omnia regna
 Principem constituit , qui euellat , destruat,
 dissipet , disperdat , plantet , & ædificet : ut
 fidelem populum mutuaē charitatis nexu cō-
 strictum , in unitate spiritus contineat , sal-
 uūmque & incolumem suo exhibeat salua-
 tori. Quo quidem in munere obeundo , nos
 ad prædictā Ecclesiæ gubernacula Dei be-
 nignitate vocati , nullum laborē intermitti-
 mus , omni opera contendentes , ut ipsa uni-
 tas , & Catholica religio (quam illius au-
 thor ad probandam suorum fidem , & cor-
 rectionem nostram , tantis procellis confi-
 ctari permisit) integra conseruetur . Sed
 impiorum numerus tantūm potentia inua-
 luit , ut nullus iam in orbe locus sit relictus ,
 quem illi pessimis doctrinis corrumpere non
 tentarint : adnitente inter ceteros , Flagi-
 tiorum serua Elizabeth prætensa An-
 glia Regina , ad quam veluti ad asylum
 omnium infestissimi profugium inuenerunt.*

Hæc

Hæc eadem regno occupato, supremi Ecclesie capitis locum in omni Anglia, eiusque præcipuam auctoritatem atque iurisdictionem monstrosè sibi usurpans, regnum ipsū iam tum ad fidem Catholicam & bonam frugem reductum, rursus in miserum exitium reuocauit. Usu namque veræ religionis quam ab illius desertore Henrico octauo olim euersam, claræ memoriæ Maria Regina legitima, huius sedis præsidio repauerat, potenti manu inhibito, secutisque & amplexis hæreticorum erroribus, regiū concilium ex Anglica nobilitate confectum diremit: illudque obscuris hominibus hæreticis compleuit, Catholicæ fidei cultores oppressit, improbos concionatores, atque impietatum ministros reposuit. Missæ sacrificium, Preces, Ieiunia, Ciborum delectum, Calibatū, Ritūsque Catholicos aboleuit: Libros manifestam hæresim continentes, toto regno proponi: impia mysteria, & instituta ad Caluini præscriptum

DE SCHISMATE

à se suscepta, & obseruata, etiam à subditis seruari mandauit: Episcopos Ecclesiarū, Rectores, & alios Sacerdotes Catholicos, suis Ecclesijs, & beneficijs eijcere, ac de illis, & alijs rebus Ecclesiasticis, in hereticos homines disponere, deque Ecclesie causis decernere ausa: Prælati, clero, & populo, ne Romanam Ecclesiam agnoscerent, neue eius præceptis, sanctionibusque Canonicis obtemperarent, interdixit: plerisque in nefarias leges suas venire, & Romani Pontificis auctoritatem atque obedientiam abiurare, seque solam in temporalibus & spiritualibus dominam agnoscere, iureiurando coëgit: pœnas & supplicia in eos, qui dicto non essent audientes, imposuit, eademque ab ijs, qui in unitate fidei & prædicta obedientia perseuerarunt, exegit: Catholicos Antistites, & Ecclesiarum rectores in vincula coniecit; ubi multi diuturno languore & tristitia confecti, extremæ vitæ diem misere finierunt. Quæ omnia cū
 apud

apud omnes nationes perspicua & notiora
sint, & grauissimo quamplurimorum testi-
monio ita cōprobata, ut nullus omninò locus
excusationis, defensionis, aut tergiuersatio-
nis relinquatur: Nos multiplicantibus alijs
atque alijs super alias impietatibus, & fa-
cinoribus, & præterea fidelium persecutio-
ne, religionisque afflictione, impulsu, &
opera dictæ Elizabeth quotidie magis in-
gravescente: quoniam illius animum ita ob-
firmatum atque induratum intelligimus, ut
non modò pias Catholicorum Principum de-
sanitate, & conuersione preces, monitio-
nesque contempserit, sed ne huius quidem
sedis ad ipsam hac de causa Nuncios in An-
gliam trajcere permiserit, ad arma iustitiæ
contra eam de necessitate conuersi, dolorem
lenire non possumus, quòd adducamur in
vnam animaduertere, cuius maiores de Rep.
Christiana tantopere meruere. Illius itaque
auctoritate suffulti, qui nos in hoc supremo
iustitiæ throno, licet tanto oneri impares,

DE SCHISMATE

voluit collocare, de Apostolica potestatis plenitudine declaramus prædictâ Elizabeth hæreticam, & hæreticorum fautricem, etque adherentes in prædictis, anathematis sententiam incurrisse, esseque à Christi corporis unitate præcisos: Quinetiam ipsam prætenso Regni prædicti iure, necnon omni, & quocunque dominio, dignitate, præiugioque priuatam: & item proceres, subditos, & populos dicti Regni, ac cæteros omnes, qui illi quomodocunque iurauerunt, & iuramento huiusmodi, ac omni prorsus dominij fidelitatis, & obsequij debito, perpetuo absolutos, prout nos illos præsentium auctoritate absoluimus: & priuamus eandem Elizabeth prætenso iure Regni, aliisque omnibus supradictis: Præcipimusque & interdiciamus vniuersis & singulis proceribus, subditis populis, & alijs prædictis, ne illi eiusve monitis, mandatis, & legibus audeant obedire: Qui secus egerint, eos simili anathematis sententia innodamus. Quia vero

verò difficile nimis esset, presentes quocūque illis opus erit perferre, volumus ut earū exempla, Notarij publici manu, & Prælati Ecclesiastici, eiusve curiæ sigillo obsignata, eandem illam prorsus fidem in iudicio, & extra illud ubique gentium faciant, quam ipsa presentes facerent, si essent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctum Petrum, Anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Quinto Kl. Martij, Pontificatus nostri anno quinto.

Cæ. Glorierius,

H. Cumyn.

Propter huius Apostolici scripti publicationem ac defensionē, vnus aut Persecutiones ob Pontificis sententiã. item alter maiori zelo præditi, mox Londini, vbi ipsius pseudo-episcopi palatij valuis affixum fuit, extremum supplicium læsæ Maiestatis condem-

Aa nati

nati, constanter subierunt, Catholicis
 cæteris, vel quia non agnoscebant iu-
 ridicè publicatum, obseruarentque vi-
 cinos Principes ac prouincias Catho-
 licas ab assuetis cum illa commercijs
 non abstinere: vel quia paulò post,
 promulgatore *Pio 5.* mortuo, nò scie-
 bant à successore suo renouatū ac con-
 firmatum: vel saltem (licet priora cau-
 sarentur) propter metū, in ipsius obe-
 dientia permanentibus. Hæretici ve-
 rò palàm, vt puerorum terriculamēta,
 ista se prorsus cōtemnere simulabant,
 licet reuera, rei euentum quem ex om-
 ni antiquitatis memoria luctuosum
 ferè esse cernebant, vehementer dubi-
 tantes, dicerentur secretò Romæ per
 quosdam magnos viros de sententiæ
 reuocatione plurimum, sed frustra
 laborasse. Sicut enim de *Saule* legi-
 tur, quòd post auditam *Samuëlis* sen-
 tentiam, spiritus timoris ac vexationis,
 fu

*Hæretico-
 rum affli-
 ctiones
 post excō-
 munica-
 tionem.*

futor etiam & incredibile odium in
 Sacerdotes Dei, perturbatum eius ani-
 mum invasit: ita etiam in istis contigit,
 ut ex illo die nunquam animis quies-
 cere potuerint, quod Ecclesie Catho-
 licæ semper exindè crescentis augmē-
 tum non minori eos molestia affecit,
 quam *Saulem Davidis* prosperitas affli-
 gebat. Illud autem in primis eos male
 habuit, quòd hoc iudiciū non ab alio
 Pontifice profectum sit, quàm ab eo
 qui omnium bonorum calculis fan-
 ctissimus, & ipsorum Protestantium
 opinione in optimis multorum secu-
 lorum Pontificibus habebatur.

Hac Ecclesie contra ipsam sentētia
 & Catholicorum novis incrementis
 quotidianis offensa Regina, conuoca-
 tis ordinibus, leges valde iracundas &
 cruentas contra veteris fidei cultores
 promulgat, quibus primū cauetur,
 ne quis *ELIZABETHAM hereticam,*

Leges quæ
papæ
vnde de
schismate

*schismaticâ, infidelẽ, usurpatricemve, sub
pœna capitis vocet, vel aliam quâcun-
que certam personam nominet, cui re-
gnum vel in vita, vel post mortem ip-
sius deberi dicatur, excepta Elizabethæ
naturali prole, ea enim sunt ipsa decreti
verba. Deindè quia tum primùm cœ-
ptum est, per Presbyteros & alias per-
sonas deuotas in regnũ inferri ad Ca-
tholicorum consolationẽ, varia Sym-
bola sacra: prohibent sub pœna pecu-
latus, id est, proscriptionis bonorum
omniũ & perpetuorum vinculorum,
ne quis afferat, acceptet, vel gestet vlla
sacra munuscula quæ Romã ad com-
munionis Ecclesiasticæ testificationẽ
mitti solent, qualia sunt, Agnus Dei,
cruces, imagines, calculi benedicti, aut
alia quæcunque à Pontifice vel ipsius
authoritate consecrata. Bullas autem
Breuia Apostolica, instrumenta, aut
scripta cuiuscunque generis Romã do-
ferre*

omni-
benedicta à
pontifice
prohiben-
tur.

ferre, capitale statuitur. Eodemque tempore, ut sacerdotum operas salutares impedirent, decernunt esse crimen læsæ Maiestatis, quæquam in Sacramento Pœnitentiæ ab hæreseos, aut schismatis culpa absoluerit vel Ecclesiæ Romanæ reconciliare, aut verò absolui vel reconciliari. Quibus etiam comitijs eorum omnium qui propter religionem in exteras regiones traiecerant bona & possessiones (ne extra regnum haberent, vñdo se alerono) regio fisco addicuntur. In quas leges cum multi deuoti Catholici vel verò offenderent, vel saltem calumnia legitime retiti tenerentur, alij carceribus, alij bonorū proscriptione, alij etiam morte mulctabantur, tam Sacerdotes quàm vtriusque sexus laici omnium ordium.

Atque inter cætera quæ hoc tempore dum Catholici innocentes rapiuntur passim ad supplicium, accide-

INDICIA
INDICIA

Exulum
bona confiscantur.
ab gajisum

Miraculū
ingens.

runt, istud in ciuitate ac Vniuersitate
Oxonienſi memorabile contigit. Cū
enim de quodam *Roulando Ginſeo*, qui
pro catholica religione reus cauſam
dicturus comparuit, iudiciū de præ
cidendis ei auribus (quod plebeius eſ
ſet) ferretur, vix ſententiā iudex pro
nūciauerat, cū morbus repentinus
& exitialis Prætoriū illud vniuerſum
inuadens, nec alia loca ciuitatis aut
homines attingens, ipſos iudices & af
ſeſſores omnes, Prouinciæ quoq; Præ
fectū ſummū, ſubito corripuit, duo
decimque præterea iuratos ad hoc vi
ros, vt pro conſuetudine reum vel in
nocentem denunciarent, ſic occupa
uit, vt iſti ſtatim, iudices verò, aſſeſſo
res, & Præfectus prædictus, aliqui nō
poſt horas multas, reliqui poſt pau
cos dies ad vnum omnes interierunt.
Et cum illis eodem morbo, loco, &
tempore correpti, non minùs quàm

quin

quingenti varijs extra urbem locis paulò post extincti sunt.

Diuisit hoc tempore in Anglia

Deus linguas hæreticorù. Noua enim

rigidorum Caluinistarum secta, id

est, *Puritani*, scriptis & concionibus

vehementer exagitare cœperunt vul-

gares Protestantes, eorum credendi,

colendi, gubernandique recentem re-

giam seu parlamentariam formulam,

in supra centum capitibus, vt impiã ac

superstitiosam condemnantes. Quo

hæreticorum (vt fit) bello, Catholicij

indies plures constantioresque in fide

sunt.

Iam verò quia de patrum societa-

tis Iesu excellenti educatione, institu-

tione, doctrina, multiplicique coram

Deo & hominibus gratia sermo apud

Catholicos percrebuerat, multum-

que eorum opera ab Anglis desidera-

ta esset: diligentissimè actum esse-

*Puritano-
rum noua
secta in
Anglia.*

*puritanum
vbi caluinum
sequuntur*

de j. sent. 6

*patrum
societatis
Iesu in
Angliam
ingressus,
an. 1580.*

Patru so-
cietatis
Iesu in
Angliam
ingressus
Anno D.
1580.

Etumque est (interposita quoque Pō-
tificis maximi autoritate) apud illius
ordinis Superiores, vt ipsi quoque ex
operarijs suis, præstantioribus præser-
tim Anglis, in messem *Britannicam*
mitterent. Multi enim iam tum infi-
gni pietate & doctrina viri, hoc exi-
lij sui tempore illi se ordini dedicaue-
rant. Designati ergò primi fuerunt
R. di patres magnis Dei donis exorna-
ti *Robertus Personus & Edmundus Cam-
pianus*, atque cum his vnà, ex vtroque
Anglorum collegio aptissimi aliquot
missi Presbyteri, qui iniunctum à Su-
perioribus opus tanta alacritate, fide,
& diligentia fecerunt, vt paucissimis
mensibus domatim hortando, con-
cionando, scribendo, sacramentaque
ministrando, ex plebe innumeros, ex
præcipua nobilitate variâque cogni-
tione & doctrina clarissimos viros
quàm plurimos Ecclesię recōciliarint.

Ad

Aduersarij his conatibus opponūt
 minacissima primū edicta, quibus
 omnes Iesuitas duorumque collegio-
 rum extramarinorum Presbyteros ac
 alūnos omnes declarant ac decernunt
 esse reos *læsa Maiestatis*, & variarum
 in Reginam & remp. conspirationū
 authores, ac proindē mandant omni-
 bus parentibus ac tutoribus, vt suos
 primo quoque tempore in Regnum
 reuocent: mercatoribus cæterisque
 omnibus grauissima proposita pœna,
 ne collegijs istis aut vllis ipsorum alū-
 nis pecunias faciant, omnibusque in
 vniuersum, ne quis eos in domos aut
 ad colloquia admittat, aut quouis-
 modo iuuet. Atque hæc quidem om-
 nia solius Reginae autoritate, quæ
 postea lege etiam parlamentari pro-
 mulgata ac confirmata fuerunt, sicut
 suo loco commemorabimus.

Edicta
 minacis-

sima.
 nota Edicta

Et

DE SCHISMATE

*Nova ite-
rum leges
in Catho-
licos.*

no 1583

vt 84

Et quia iam videbant templa & cō-
uenticula hæreticorum multis locis
penè deserta, Ordinibus iterum con-
uocatis, nouam promulgant legem;
qua mulctant vtriusque sexus singu-
los (modò annum decimum sex-
tum ætatis attigerint) qui recusant
adire Protestantium præces, concio-
nes, ac Ecclesias, viginti libris Angli-
canis mensuris, id est, aureis ferè sep-
tuaginta, qua immani exactiōne, mi-
rum in modum expilarunt postea Ca-
tholicos. Decernunt præterea in hoc
conuentu crimen esse læsæ Maiestatis,
quemquã ab ea religione quam nunc
in Anglia sectatur, quouis modo dif-
suadere aut auocare. Missam verò fa-
cientibus vel audientibus pœnam &
mulctam in primo regni *Elizabethæ*
anno constitutam duplicant, quæ om-
nia Catholici cōstantissimè pro Chri-
sto tulerunt. Interim vt hæc cruenta
de

decreta executioni mandentur, im-
mittunt in nobilium aliorumque or-
thodoxorum ædes varios lectores & ex-
ploratores qui Sacerdotes ipsorum-
que hospites ac fautores ad carceres
raptent, grauissimis equulei tormen-
tis exercent, bonis spolient, ac mor-
te etiam aliquoties afficiant, magnis
propositis præmijs, scelerumque cõ-
donatione improbissimis homini-
bus concessa, vt Iesuitas ac Presbyte-
ros prodant ac comprehendant. Tot
ergo omnium ordinum in vincula
coniiciuntur, vt veteribus carceribus
omnes non capientibus, nouos varijs
locis instituunt, vtque *Londini* detur
locus recens comprehensio Presbyteris
aliisque Catholicis, venerandi senes
Episcopus *Lincolniensis*, Abbas *West-*
monasteriensis, aliique antiquiores Con-
fessores, in *Isbicensem* pestilentem car-
cerem in paludibus *Eliensibus*, sitam

*Ingens
persecuto-
rum scui-
tia.*

*Nouicar-
ceres con-
struuntur.*

*Antiqui
confesso-
res extim-
ati.*

re-

relegantur, vndè facile postea extincti sunt.

P. Căpianus
aliois
proditio-
ne capi-
ant.

Iam verò inter cęteros, percelebris ille *Căpianus* hoc tēpore proditione falsi fratris tanquā alterius *Iscariotis*, capitur, ludibrijs exponitur, cōpedibus vincitur, quęstioni ter aut quater vsq; ad luxationem ac quassationem omnium membrorum subijcitur. Quando etiam præter plurimos de vulgo, ex præcipua quoque nobilitate & ordine equestri hoc maximè prætextu, quod *Căpianum* in ædes receporint, & ab Ecclesijs Protestantiū abstinuerint, multos in carceres rapuerunt, iudicibus simul cum furibus, ac latronibus stiterunt, variisq; multis pecuniarijs miserè expilarunt, in quo genere grauissima passi sunt illustris dominus Baro *Vauxius D. Thomas Tresamus*, *D. Gulielmus Catesbeus* & alij per vniuersum regnum plures admira

ra

rabili constantia, fide & pietate insi-
 gnes viri. Interim vt Patrem *Campia-*
num ac Presbyteros vinctos plausibi-
 lion prætextu afficiant extremo sup-
 plicio (pro sola enim Catholicæ fidei
 propugnatione, quæ adeò nunc in
 animis Anglorum inualuerat, tollen-
 dos non iudicabant) fingūt eos, mul-
 ta in necem Reginæ *Romæ Rhemisque*
 machinatos, ad eamque rem falsos
 quosdam fratres in testes ex fece ho-
 minū conquirunt & subornāt, quorū
 testimonijs licet non consentientibus
 & apertissimè refutatis, condemnan-
 tur ad mortem crudelissimam & tur-
 pissimam, quam paulò post incredi-
 bili constantia (ad Catholicorū con-
 firmationem & bonorum omnium
 ædificationem præclarissimè obierūt,
 importunè instantibus & vrgentibus
 hæreticis, vt saltem Reginam agnos-
 cerent caput Ecclesiæ, & se in ipsam
pec

DE SCHISMATE

peccasse confiterentur, vitam & veniã
si id facere vellent, offerentibus.

Primo ergò die Decembris anno
1581, celebri martyrio consummati
Martyria multorũ præclarissima. sunt, idem Reuerẽdus Pater *Edmundus Campianus*, & venerabiles Presbyteri, *Rodolphus Ceruinus*, ac *Alexander Briantus*. Vicesimo verò Maii sequentis
an. 1582. anni, *Thomas Fordus*, *Ioannes Shertus* & *Robertus Ionsonius*, & trigesimo eiusdẽ
mensis, *Gulielmus Philbeus*, *Lucas Kitebeus*, *Laurentius Richardsonus*, *Thomas Cotamus*, Presbyteri sancti & docti omnes, certamen confessionis compleuerũt. Et hi quidem omnes Londini, vbi ante etiam sancte martyrium passi sunt, *Ioannes Nelsonus*, anno 1578, & *Euerardus Hansius* an. 1581, Sacerdotes, & *Thomas Shervodus* laicus, & extra Londinũ in alijs Prouincijs, *Cutbertus Maynus*, primus ex Seminarijs martyr an. 1578, & *Ioannes Paynus* an. 1582.

fingulari zelo præcellentes Presbyteri,
 Paulò verò post, hoc est eodem anno
 & sequenti simili constantia sanctas ^{1582.}
 animas Deo reddiderunt, in Eboracensi
 vrbe vita & doctrina præstantes
 Presbyteri, (hoc solo nomine damna-
 ti, quòd Sacerdotes se agnoscerent, ac
 pōtificia authoritate se extra regnum
 ordinatos esse cōfiterentur) *Gulielmus*
Lacius, *Richardus Kirkmannus*, *Iacobus*
Tomsonus, *Gulielmus Hartus*, & *Richar-*
dus Therlkellus. Atque non ita nuper in ¹⁵⁸³
Vintoniensi ciuitate Dominus *Ioannes* ^{1583.}
Slaidus, & *D. Ioannes Bodeus* honestæ
 cōditionis laïci, bis varijs temporibus
 per sententiam iudicis, inaudito apud
 Anglos exēplo, morti adiudicati sunt,
 quam, paulò post felicissimè obie-
 runt, non aliam ob causam damnati,
 quàm quòd penes Reginam, summā
 in causis Ecclesiasticis authoritatem
 proximè & secundum Deum, esse ne-

DE SCHISMATE

garunt. Eodem anno & alium laicum
Gulielmum Carterum Londini marty-
 rio sustulerunt.

*D. Labur-
 ni confes-
 sio.*

Dominus autem *Iacobus Laburnus*
 nobilis laicus, paulò etiam ulterius
 quàm sacerdotes (qui iniussu Superi-
 orum non debebant nec volebant se
 reipub. & status quaestionibus immi-
 scere) palàm negabat Reginae omnem
 obedientiam (sicut & ante iuriskon-
 sultus *Storæus*, *Feltonus* nobilis & *Uo-
 dosius* Presbyter, fecerant) partim
 quod eius natalia illegitima esse dice-
 ret, partim, quòd esset *Pij quinti* pon-
 tificis sententia, prætenso iure regnan-
 di priuata. Qua de causa varias carce-
 rum molestias *Carleoli*, *Londini*, *Lan-
 castriae*, *Mancestriae*que perpeffus, tandè
An. 1582. *Lancastriae* sanguinem omnibus mirè
 admirantibus eius constantiam ac pa-
 tientiam lubentissimè ac mitissimè
 fudit.

Neque

Neque hic silentio prætereundum ^{plebri} est, aliquot etiam plæbeios quòd ec- ^{virgis ca-} ^{si.} clesias, & profana Protestantium officia adire noluerant, cùm non haberent vndè mulctam pecuniariam solverent, sententia iudicis diu ac miserabiliter per urbem *Uvintoniensem* tractos ac nudos crudeliter fuisse cæsos.

Incidit quoque Dei planè provi- ^{r. Hayuo-} ^{di appre-} ^{hensio &} ^{circa illū} ^{facta.} dentia, hoc tempore in manus persecutorum *P. Gaspar Hayuodus*, nam vocatus in Gallias ad suorum colloquiū, cùm esset propemodū in litore Normadico, subito aduerso vento in portum Anglicanū delatus a Magistratu sistitur, *Londinum* reducitur, ac in carcerem compingitur, vnde post non multos dies & varias examinationes, ducitur ab arcis Præfecto cum aliquot alijs vinctis Presbyteris circa id tempus comprehensis, ad tribunal. Vbi autem ventum est ad ianuam Prætorij

DE SCHISMATE

nouo exemplo, sed antiqua hæreticorum verèque diabolica fraude, ex improvisò cæteris eum Confessoribus subtrahunt, ac in vicinis ædibus, dum alij causam dicerent collocant, vt hoc artificio simul & abesset à Collegis ille qui doctrina & dicèdi peritia, qua plurimum valuit omnibus, obiecta crimina facillimè diluere potuisset, & suspitio daretur cum cæteris Confessoribus, tum astanti populo patrem optimum, animū ac religionis sententiam vel mutasse prorsus, vel saltem in aliquibus se Regiæ voluntati accommodasse. Atque vt illud faciliùs ab omnibus crederetur, quasdã in eam rem voces arcis præfectus mox sparsisse dicitur, eūque nõ cum sodalibus ad mortem iudicis sententia condemnatis, sed per aliam secretiorem portam in carcerem reduxit. quo dolo malo factum est, vt etiam boni nonnihil isti Reuerendo

rēdo patri humanitus accidisse timue-
runt. Sed impijssimā fraudem ac sum-
mam sancto Confessori factam iniu-
riam tempus postea patefecit. Neque
enim vel istorum dolosis machinatio-
nibus nec frequenter adhibitis minis,
vel alijs grauissimis tētationibus quic-
quam cessit. Obtulerunt autē ei (quòd
ab ipsius ore postea audiui) si vel se
aliquantulū accomodaret, episcopa-
tum. Mansit autem in carcere, varijs
postea a Reginæ consiliarijs, nuncijs
ac literis, sed frustra, ad defectionem
solicitationis. Socij verò sacerdotes, se-
cundum iudicium paulò ante pro tri-
bunali illatum ad patibulū ducti, con-
fessionem suam gloriosa morte læti-
ssimè compleuerunt. Hi autem erant
Georgius Haddocus, Ioannes Mundinus,
Ioannes Nutterus, Iacobus Fennus, & Tho-
mas Emerfordus.

Atque in alijs regni locis præser-

DE SCHISMATE

tim *Lancastriæ, Eboraci & in Vvallorum*
 finibus complures tormentis grauissi-
 mis tentati, nonnulli etiam turpissima
 vel proditorum vel latronum vltimo
 supplicio affecti sunt. *Lancastriæ, Iaco-*
an. 1584. bus Bellus Presbyter & sexagenarius, &
Ioannes Finchius laicus: in *Vvallia Ri-*
chardus Vitus ludimagister. Frustra ve-
 rò in hoc instituto compendio com-
 memorauerim, quibus de criminibus
 tam crudeliter in innocètes homines
 animaduersum sit, eùm omnibus con-
 flet, veram solamque causam fuisse re-
 ligious auitæ professionem, & Apo-
 stolicæ sedis ac communionis contra
 Ecclesiæ rebelles filios defensionem.
 Nam eùm ceteras confictas crimina-
 tiones in iudicio facilè depulissent,
 mox in ipsorum secretiores cogitatio-
 nes & futura facta quibusdam captio-
 sis interrogationibus super *Bulla de-*
claratoria Pij quinti fit inquisitio, ni-
 mi

Tyrànica
inquisi-
tio.

mirum, si sententiam illam legitimam fuisse iudicent? si putent in Papæ esse potestate reges exauthorare, ac subditos ab ipsorum obedientia liberos redere? quid esset facturi ipsi, aut alij in conscientia præscriberent, si bellum à quo quâ inferatur propter religionem, ac huius generis alia. In quibus si quid pro Pontificia potestate, vel prudentissima moderatione dixerint, continuo læsæ Maiestatis, & non religionis rei decernuntur.

Neque verò nunc contenti hac in Presbyteros & mediocris fortunæ orthodoxos artificiosa crudelitate, in ipsam etiam nobilitatem ac in primis regni proceres quos iam magis magisque istius novæ sectæ falsitatem, turpitudinem ac immanem crudelitatem abominari observarent, indignissimè tractare cœperunt. Et cum in omnes catholicè affectos nobiles simul ani-

DE SCHISMATE

maduertere non queant. pro cuiusque
 Aulici ac noui hominis odio & libi-
 dine, nunc istos nunc alios confictis
 criminationibus & calumnijs impe-
 tunt. Ita *Franciscum Throgmortonum* ac
Edouardum Ardenum, antiqua fide ac
 genere præstantissimos viros aliosque
 indignè sustulerunt. Sic Illustrissimū
Northumbrium, in Anglia potentissi-
 mum principem, ac insignem pietate
 ac nobilitate virum *Gulielmū Shellæum*,
 in infœlices ac læthalias carceres ex
 vanissimis solum suspitionibus truse-
 runt. Idem fecissent in illustrem Ba-
 ronem *Pagettum* ac nobilem *Carolū*
Arundelium licet innocentissimos, nisi
 fuga matura & vite & conscientijs suis
 consuluissent. Quo modo autem iam
 pridem summum totius regni princi-
 pem Comitem *Arundeliæ Ducis Nor-*
folciæ (qui & ipse istorum cruentis ma-
 nibus sublatus est) filium primogeni-
 tum

Istum in
 Carcere
 hoc anno
 mense Iu-
 lii occide-
 runt.

tum ac hæredem, è fuga, propter solá conscientiam suscepta, reductum in carcerem immaniter tractent, mendacijsque ac calumnijs infament, omnesque ipsius charissimos fratres, sorores, cognatos, affines innocentissimos homines exagitent, dicere supersedebó. Sanè præter ista quæ commemorauimus, variasque expilationes ac vexationes quas à vilissimis homuncionibus tolerare coguntur, vel hoc nomine nobiles laici sunt ipsis sacerdotibus infæliciores, quod nec conscientia causa fugere, nec possessiones vèdere, nec bona sua vel vxoribus ac liberis relinquere, vel ad sui sustentationem secum transferre, sed omnia fisco, ac hereticorum vsibus ableganda sint. qua vna re nihil potest dici aut fingi seruilius ac miserabilius.

Et hanc in omnes Ordines crudelitatem dicunt se non exercere propter

religionem, (sicut certe putamus putantque etiam prudentes omnes qui iam à multis annis aduerterunt, ijs qui rerum potiuntur in Anglia, de fide, utcunque id prætendant, nullâ curam haberi, sed de statu suo solum esse sollicitos) sed ad Reginae ac Reip. securitatem quâ per Catholicos indies numero ac studio in Regnam *Scotie* crescentes, magis magisque periclitari asserunt. Vndè isti noui etiam metus ac suspitiones de *Elizabethæ* interfectione, qui tam altè istorum animis infixi sunt, vt pueriliter non modo homines ac res quæ verè existunt, sed vanissima spectra ac umbras metuunt ac insectentur, adeò quidem, vt ad eam à capite Reginae repellendam, aut postquam facta fuerit, vindicandam, non modo in eos qui fecerint, sed in proximos quosque regni heredes inauditis associationibus ac iuramentis contra morantur

Elizabethæ consiliarij nullam de religione habent curam.

Catholicorum studium in regina Scotie

rem ac leges regni cōspirauerint, & id quidē primū priuato furoris zelo fecerūt, postea cū aliqua tamē eius cōiurationis moderatione lege etiā parlamētari vt id approbaretur obtinuerunt.

Sed vt ad rem redeamus, in hac tanta in omnes omnium ordinum Catholicos s̄uitia, nonnunquàm vt apud exteros principes ipsumque etiā Pontificem persecutionis immanitatē aliquantulum occultent, ac opinionem moderationis ac clementiæ sibi concilient, tam fraudulenter s̄pè ista dispensant, vt dum vnum cruciant, vexant, occidūt, alium Regia indulgentia nonnunquàm palàm absoluunt, vt cū *Londini* est aliquod ab innocētium cēde quasi lucidum interuallum vel cessatio, tunc longè crudelissimè in alijs regni locis s̄uitur, & dū quosdam ad tempus maiori libertate donare videntur, alios identidem eodem

fraudes
persecu-
torum.

tem

DE SCHISMATE

tempore cōprehensos grauissimè cruciant. Atque vt ista calliditas horum instituto melius inseruiat, habent ferè in Principū aulis certos homines, qui huiusmodi fictæ ac fucatæ clementiæ exempla, apud rerum nostrarum imperitos inculcent, explicent, amplificent, & infinitæ crudelitatis facinora vel extenuent vel excusent, vel aliorum quàm facta videntur, interpretentur. vt sæpè videas etiam homines non malos de istis persecutoribus Ecclesiæ multis meliora promittere.

Inierunt his ipsis diebus nouum consilium de quibusdam quos in vinculis habebant in exilium mittendis, vel quia morte ac mactatione Sacerdotum senserūt se nihil profecisse, vel quia iudicarunt hoc inprimis facto, fucatæ clementiæ, cuius laudem tantopere expetunt, pluribus in locis diulgari posse. Sed certè neque perpetuū
exi

*Consilium
 nouum de
 mittendis
 Catholicis
 in exiliū.
 perpetuū
 Exiliū.*

exilium est magnum lenitatis argu-
mentum, & ea cōditione impositum
vt redire sit capitale, est per se sæuissi-
mum. Et Sacerdotibus Dei qui cūm

Superiorum mādato, tūm suo singu-
lari zelo illam sibi prouinciam vt mul-
tis ad salutem inseruiant vltra suscepe-
runt, debebat omnibus tormentis ac
mortibus intollerabilius censerī, & ip-
sis denique Catholicis populis, pasto-
ribus suis hoc modo orbatis, longē
tristissimum esse oportuit. Sed quo or-
dine, quoque modo in exilium acti
sint, vno aut altero verbo commemo-
rabo, quia ipse licet indignus, huius
pro Christo qualiscunq; afflictionis
inter ceteros viginti particeps fui. simul
enim rotidē Presbyteri & vnus * no-
bilis laicus hanc pœnam subiuiimus.

Erant tum temporis omnes tam no-
uæ quàm veteres custodię, Confesso-
ribus plenę, & in vno castro *Martiali*
quod

*superiorum her d
non sine*

*Edmunda
Rishang appi
dino author*

* D Hen-
ricus Or-
tonus, qui
vna cum
v. Cāpiano
morti ad-
iudicatus
nunc post
trium an-
norū car-
ceres in
exilium
iectus.

DE SCHISMATE

(quod nomen est carceris cuiusdam Londini) erant præter laicos, Sacerdotes plus minus triginta, remanserant quoque in arce atque in alijs vrbis carceribus ex ijs nonnulli qui cum patre Campiano, vel paulò post ad mortem damnati totum triennium carnificis manum expectarant. Hos igitur non omnes, licet in eadem damnatione esse viderentur, nec solos, sed certos & ex singulis ferè illius ciuitatis custodijs aliquos delegerunt (nam ex innumeris, alijs in regni locis vinctis ne vnum tunc dimiserunt) Cùm ergò dies à Magistratu esset illis deportandis designatus, datur cuiuslibet carceris præfecto eorum nomina qui in exilium erant destinati, & vt vinctis diem præscriptum denunciaret mandatur, vt ita maturè de rebus ad viam ac vitam necessarijs sibi prouiderent, nam publicis sumptibus (quod à multis expectaba

1585

21. Januarij

Electio viginii Confessorum in

manane,

An. 1585.

die vero

Janu. 21.

Et abatur) nō nisi in naue erant alendi, sed ipsi carceribus interea cōclusi, nec ad vllius colloquium nisi custodibus pręsentibus admissi, non multum adiuuenti ad iter ac futurum exilium ferendum nancisci potuerunt, vt vel hoc nomine istud exilium desolatis hominibus calamitosissimum videri debuit. De voluntate tamen Reginae certiores facti, quisque quod potuit fecit, vt nō nihil, ad viaticum, vestium aut numorum à suis procurarent. Dies tandem venit, licet sæpè, nescio quo cōsilio, dilatus & mutatus. Ibantque ij quibus nos transportandi data sunt mandata, repetentes è variorum carcerum pręfectis eos qui designati erant ad exilium. Ducti sumus omnes ad nauem in *Thamesi* flumine propè ianuam arcis sitam, iamque conscendere iubemur, vbi ex nostris quidam pręsertim, R. Pater *Gaspar Hayuodus*
om

DE SCHISMATE

omnium nomine palàm cōqueri cœpit, nos sine causa, sine crimine, ac sine iudicio planèque indemnatos non debere patria pelli, ac profiteri nos ultra non ituros, nec patriam ac populum Catholicum qui in ea est, nostro unquam cōsensu relicturos, sed ipsorum in conspectu ad testificationem communis fidei nostræ & ipsorum, lubentissimè morituros. Patriam nostram ac salutem istorum nobis vita nostra longè chariorem esse.

sūma iniquitas hereticorū.
 Sed cū hac ratione nihil proficeretur, literas saltem ac mandata Principis, quibus ad perpetuum exilium damnamur, inquit, ostendite. sed concessum nō est, & sublatis velis cum multa multorum consalutatione ac cōmiseratione in altum delati sumus. Post biduum verò, cū iam in oceanum multum processissemus, R. P. Gasparus, & alij iterum obnixè rogant

runt regios ministros, vt vel tunc tandem sententiam ac literas exilij videre ac legere liceret. Victi illi, mandatum exhibuerunt, in quo cùm illud legisset nostri, *Has tales personas suis & aliorum cõfessionibus multarum in suam Maiestatem & Remp. seditionum ac machinationum reas inuentas, omnesque vel in iudicio de ijsdem criminibus conuictas, vel propter similia in carcere detentas, licet mereantur extremum supplicium, tamen regiam clementiam mitius hac vice agere volentem, extra patriæ fines tantum deportandas, hoc presenti scripto decernere: Hæc, inquam, cùm in hanc sententiam legissent, flebiliter clamarunt vna voce omnes, se falsissimis calumnijs ac grauissima iniuria affici, cùm nec ipsorum, nec sociorum Catholicorum quisquam vllum vnquam rebellionis aut in Regnam aut patriã conspirationis crimen, vel leuissimo verbo confessi sint, & ex*

ijs

DE SCHISMATE

D. colin-
tonus.

ijs ipsis quos tūm deportabant, vnus de hac falsissima accusatione iudicio publico fuisset absolutus. Proindè P. Gasparus. in eam sententiam multa locutus, iterum atque iterum obsecrauit ductores suos, vt ad causam dicendam in Angliam reducerentur, ac publico iudicio sifteretur, vel saltem vt ibi pro Christo potius & innocentie suæ defensione iugulentur, quàm vt hac luculenta infamia in aliena terra compareant. At responsum est, id in ipsorum potestate non esse, se mandatum regium implere debere. Processimus igitur vt potuimus nos inuicem confortantes, ac gaudentes quòd hanc contumeliam pro nomine Iesu, vtcunque patienter tulerimus. ac tãdem Deo iuuante Bononiam appulimus, vnde postquam ductorib⁹ nostris valediximus ad varias Galliaë vrbes, vt quisque habebat cōmoditatem profecti, demū
om

omnes ferè *Rhemos* pereximus. In quẽ-
cunque autem locum ad cõfratres aut
Superiores nostros venimus, reperi-
mus eos de nobis valdè anxios. Au-
dierant enim hæreticorũ aut maleuo-
lorum falsis rumoribus nos hoc exi-
lium ob metum periculorum in An-
glia vltra procurasse, stationem nostrã
reliquisse, aut etiã quod grauius esset,
aliquid hæreticis in religione cessisse.
Sed cum rem omnem ex nobis abudè
intellexissent, multique nostrũ se
porrò paratos esse dicerent, quando-
cunque Superioribus placeret, sine
omni periculorum exceptione redire,
incredibiliter lætati sunt in domino.
Atque de istis nõ domi trucidatis, sed
ita patria pulsis, in exemplum ac argu-
mentum clementiæ Regiæ, aduersarij
passim loquuntur libenter.

Et in eo persistunt atque instant tam
impudenter, vt quo plures fuerint in

DE SCHISMATE

exilium detrufi, eo magis elucere pu-
 tant magisque commendari apud ex-
 teras nationes præclaram istam Regi-
 næ clementiam. Nuper igitur eadem
 fraude & crudelitate qua Superiores,
 in Galliam eiecerunt viginti duos ex
Exilium *Eboracensi & Hullensi* carceribus, qui
 22 *sacer-* omnes, Sacerdotes sunt, vno excepto,
 24 *datum.* qui tamen est Diaconus. Hi omnes
 maxima ex parte, non solum vinculis
 & carceribus, sed & senio etiam sunt
 confecti. Nam alij sexaginta, alij sep-
 tuaginta, alij plures annos habent, &
 inter eos vnus est octogenarius. Mul-
 ti istorum licet sint valdè senes, ma-
 gnam tamen ætatis partem in vinculis
 peregerunt, ita vt reperiantur inter illos
 qui viginti & sex annos patientissimè
 & constantissimè tulerunt omnia illa
 incommoda quæ tot annorum, & ra-
 lium hæreticorum iniquitas incarce-
 ratis solet afferre. Paulò post, nempè

24. Septembris, non dissimili consilio Item alio-
rum 30. patriæ suæ finibus excluderūt, quos ex
diuersis carceribus in vnum eduxerāt,
alios nonnullos ad numerum 30 Sa-
cerdotum, & cum eis duos laicos. Isto
modo putant se posse humanitatis, &
clementiæ nomen obtinere. Sed quia
hoc est valdè ridiculum, & non aliud
beneficium quàm est illud latronum,
qui gloriari solent vitam se eis dedisse,
quibus non ademerunt, idcirco verissi-
milius est, illud eos agere, vt Semina-
rium, quod norunt esse pauperimum,
neque tot alendis posse sufficere, mul-
titudine hominum opprimant atque
obruant. sed non est consilium contra
Deum, *Domini est terra & plenitudo* psal. 23.

suis. Illud verò etiam quod paulò post Nota. as
crudelio-
res adhuc
leges in
Catholicos
An. 1585. conuocatis ordinibus ad Parlamentū,
lege perpetua decretum est, ne quilibet
quam Iesuitarum, Seminariorum,
Cc ij Pref-

præbyterorum aut cuiuscunque alterius conditionis sacerdos, diaconus aut clericus a Romano Pontifice quomodolibet derivata authoritate, quovis loco post Catholicæ religionis per *Elizabetham* abolitionem creatus, sub pæna læsæ maiestatis conuictis debita, post quadragesimū a lege publicata diem, intra regnum maneat aut a transmarinis partibus redeat: si hoc quoque mite clemensque decretū dici queat, quid possit iniquū, crudele, barbarum censeri, nescio. Prioribus legibus, etiam & ipsis iniquissimis, ne Præbiteri quicquam sacerdotalis officij exerceant, ne Sacrificium faciant, ne Cōfessiones audiant, Ecclesiæ quæquenquam reconcilient, aut quovismodo ad suam fidem inducant, satis exactè cautum est, sed hoc nouo edito sancitur, vt non solum contra leges Protestantium non cōmittant aut

Crudelissima legis capita.

in rempublicã peccent quicquam, sed
 prorsus vt in regno non sint, etiamsi
 nihil contra statum aut religionem in
 eo stabilitam moliantur. Hoc edicto
 non tantum persona quæ peccat, pu-
 nitur, idque omnium pœnarum gra-
 uissima, sed vniuersi hominum ordi-
 nes, qui in singulis suis personis nun-
 quam peccant, iniustissimè læsæ maie-
 statis condemnantur. Hac inaudita le-
 ge, capitale fit, vt Anglus quisquam
 Societatis Iesu ingrediatur religionẽ,
 vel in quouis collegio seu seminario
 per Societatem vbicumque terrarũ ad-
 ministrato, educetur, nisi admonitus
 statim redierit in patriã, ac fidem Ca-
 tholicam coram pseudoepiscopo ab-
 iurare, sacramẽtoque præstito testari,
 se omnes leges ecclesiasticas quas Re-
 gina vel iam promulgauit, vel in po-
 sterum ab ipsa sanciri contigerit, ob-
 seruaturum. Hac lege præterea statui-

DE SCHISMATE

tur ne pater, amicus, tutor, suorum aliquem in vlllo Collegio Iesuitarum, vel Seminario versantem, pecunia aut alio subsidio quolibet adiuuet, sub pœna proscriptionis omnium bonorum ac possessionum, ac etiam perpetui carceris. hac postremò lege prohibetur omnibus Regine subditis, ne quisquã in domum recipiat, vel quouismodo adiuuet, vel etiam cognitum non prodiderit vllũ in Anglia existentem aut ex alijs locis redeuntem Iesuitam, Seminarianum Sacerdotem, aliosue supra nominatos Clericos, sub pœna homicidis ac furibus prescripta, id est, suspendij. Illud verò ridiculum potius quàm crudele dixerim (quod tamen aduersariorum vanissimam arguit de omnibus rebus trepidationẽ, & summam sceleris conscij animi inquietudinem) nullum nempè Sacerdotem licet abiurauerit fidem Catholicam,

secundum huius legis præscriptum, & sectæ isti se planè adiunxerit, debere tamen sub pœna capitis, intra decem miliaria vbi contigerit Reginam morari, subsistere.

Hæc quotannis noua & inaudita *Persecutio ob libros.* placita cudunt, seuerissimèque exequuntur, contra Christianos subditos ac ciues suos, & tamen tantam iniquitatem nomine iustitiæ palliant, librisque æditis, Reginae in his omnibus summam clemētiam, ac cum iudicio coniunctam misericordiā impijssimè decantant: sicut & non religionis aut cōscientiæ, sed variarum in personam Regiam, coniurationum causa, ista necessariò fieri, antiquorū Ecclesiæ persecutorum more mendacissimè fingunt, vt clarissimè in illo libello quem *ad persecutores anglos edita* nostri illius fucatae *Iustitiæ Britannicæ* buccinatori, non ita pridem opposuerunt, luce clarissima & inuictis demō-

DE SCHISMATE

strationib⁹ cōuincitur. Qui liber licet
 & quanta fieri potuit moderatione, &
 non nisi aduersariorum petulanti pro-
 uocatione, & solūmodo pro innocen-
 tiæ nostræ defensione sit scriptus, ta-
 men eum qui exemplaria in Insulam
 intulisse dicebatur, presbyterum Ca-
 tholicum, *Thomam Alfeldum*, eumque
 qui disperferat, *Thomam Vvebleium* ho-
 minē laicum, vita multauerunt, pro-
 posita tamē prius cū in patibulo es-
 sent condonatione, si Pontifici renun-
 ciare ac Principi assentiri vellēt: quod
 cū recusarent facere, claro Martyrio
 defuncti sunt. Ita isti nō alio ferē mo-
 do quā nostrorum suspendio hu-
 iusmodi scriptis respondent.

*Martyriū
 Alfeldi
 & socij.*

*Judicium
 cuiusdam
 Reginae
 consiliarij
 de libro
 contra in-
 stitiā Bri-
 tannicam,*

Vidit ac legit hunc librum quidam
 non infimo apud Reginam loco con-
 siliarius mox atque est æditus, & ad
 amicum quendam suum, quem affe-
 ctu in fidem Catholicam propensum
 esse

esse ante cognouerat, ita dixisse fertur. Miror, cur Pontificij etiam prudentiores tam pressè, apertè ac liberè, suas Maiestatis ac magistratus, actiones & edicta reuelent, refutent, insectentur, nam licet (inquit) fortassis planè nos & in religione & in regimine erroris conuincant, tamen non debent existimare quod vel hucusque progressi, possemus cum honore & securitate nostra resilire, vel quod tanta tamque potens Princeps, humiliù istorum hominù quibusuis demonstrationibus, aut clamoribus pedè referre velit. Sic ille.

Atque ista quidem scimus, nec nostri magnam habent spem fore vt pro tantis ac tot peccatis iusto Dei iudicio obdurati, priùs cedant quibuslibet sanis sermonibus, quàm prepotenti Excelsi manu cõterantur, tamen & illos qui pereunt, ne nostro vitio pereant

DE SCHISMATE

vitio pereant, admonendos: & bonos, ut in veritate & innocentia sua permaneant, hortandos: & reliquos ne tentationibus grauissimæ persecutionis succumbant, præmuniendos: & denique veritatis Catholicæ professionē publicam, nullis humanis legibus aut terroribus deserendā existiment. Nec ignoramus eos qui oderunt *Syon* cū à veritatis lumine arguuntur, nō solum non meliores, sed sæpè magis furiosos reddi, sed nec propter hoc deserendum est officium, ne dum temporalis periculi rationem tantum habemus, fratrum animas prodere cogamur. Non habebunt in nos potestatem vllam nisi quantam Deus ad nostram probationem, aliorumque salutem, ad tempus illis concedit. Vidimus misericordissimū dominum Deum sæpissimè post sanctos hos sacerdotum conatus, cæptamque in Anglia perse-
se

sequutionem, miris infuctisq; modis
 Catholicos non modo certos, tam
 domi in patria quàm foris in exilio,
 ad cędem expetitos liberasse, ac Semi-
 naria ista gentis nostrę extra insulam,
 tot machinis, dolis ac violentijs impe-
 tita cōseruasse, sed promiscuam ac pu-
 blicam omniũ orthodoxorum strage ^{Roberty romes}
 gem, aliquoties ab illo sæuo Anglo- ^{1. & stric Arni}
 rum Aman, omni vrso, etiam raptis ^{comes Le-}
 catulis, crudeliore, suisq; in Puritanis ^{cestria.}
 mo ministris, feris vocibus ac minis
 designatã, dexterę suę potentia auer-
 tisse. Sicut eos vicissim in Catholicis
 omnium ordinum hominibus quos
 diuina prouidentia ad laudem nomi-
 nis sui, ac veritatis testificationem per-
 misit ab hostibus capi, vexari, spolia-
 ri, incarcerari, vinciri, torqueri, occi-
 di denique, experimur incredibili-
 bus Dei consolationibus secundum
 magnitudinẽ dolorum suorum læti-
 ficari

DE SCHISMATE

ficari, quibus non solum ipsi gaudentes, ferunt pro nomine Christi mala temporalia omnia, sed socijs Catholicis ac præsertim Presbyteris exemplo sint, constantiæ, patientiæ, ac contemptus huius seculi.

Vnde fit, vt ne nunc quidem post tot cruenta decreta, ac supplicia, Sacerdotes vsquam ab officio cessent, didicerunt enim obedire Deo magis quàm hominibus, nec timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehēnam, hunc timere didicerunt, ac proindè mittuntur, ingrediuntur, ac gerunt se Apostolicè, & pacificè. Non veniunt vt Reginam occidant, Rempublicamve perdant, sed vt illis, vitam ac salutem, Ecclesięque pacem, etiam morte sua conferant, sperantes sibi nunquàm defuturos, *Abdias, Sa-*
repta

reptanas, Onesiphoros & Albanos, qui, reclamantibus humanis legibus ac mortaliū principū iniquis mādatis, seruos immortalis Dei, ac Pastores animarū suarum fideliter colligant, vt per eos recipiantur in eterna tabernacula, quę à principibus huius seculi nec dari, nec auferri possunt.

Haectenus Deo gratias, nunquam defuerunt, neque (vti confidimus) deerunt, donec transeat iniquitas, & donec ponantur omnes Principes, qui dicunt hæreditate possideamus sanctuarium Dei, sicut & *Oreb & Zeb & Zebbee & Salmane*.

Sed de hac laica & scæminea prælatura ecclesiastica, quantasque turbas dederit, pro ratione huius instituti cõpendij, satis sit dictum, si plura deinceps mala ac monstra mundo pariat, id in posterum non tacebitur.

F I N I S.

INDEX RERVM MEMO-
RABILIVM.

A

- A** Dulatio, fol. 72.
Anglia sedi Apo-
stolicae recõciliatur, 137.
maior pars Angliæ fidei
Catholicæ addicta, 159.
Annæ Bolenzæ mater,
14. pater, 15. habitus cor-
poris & mentis, 16. edu-
catio, 17. astutia, ibid.
aborfus, 85. incestus cum
proprio fratre, 86. adul-
teriũ cum alijs quatuor,
ibid. Hæc *Viatum* ama-
bat, 10. pro meretrice
passim habebatur, 22. ap-
pellatur *Hacknea* & mu-
la regia, 17. probatur esse
Henrici filia, 18. ablega-
tur ab Aula, & iterum re-
uocatur, 31. fuit Luthe-
rana, 17. Incarceratur,
86. morte propter ince-
stum & adulterium, vna
- cum adulteris suis, ple-
ctitur, 87.
Anna Cleuensis quarta
Henrici vxor, 92.
Antonius Bonuifius,
127.
Arthurus nubit Catha-
rinæ, 2.
Aristocratia, 104.
Sex articuli, 87.
Arma pro fide sumpta,
88. 117. 178.
- B**
B Arbara Elizabethæ
Binhumanitas, 178.
Brandonij rabies, 49.
Briannus factus vicarius
infernus, 16.
Bucerus, 121.
- C**
C Ameracense collo-
quium, 34.
Campegius in Angl.
appu

I N D E X.

appulit, 29. ad Papam
scribit, ibid. adijt Regi-
nam, 30. de causa cog-
noscit, 34. eius excula-
tio, 47. reuocatur, 50.

Caluinistarum primi
ritus, 111. secundi ritus,
112. eorum lex de matri-
monio, 113. furtum, 126.
blasphemia, 145. Qui
sunt ad Caluinismum
procliuiores, 170.

Carceres noui constru-
untur, 190.

Catharinæ sponsalia,
2. mores & instituta, 5.

mæror, 29. respõsum ad
Legatos Papæ, 30. pro-
uocatio ad Papam, 75.
supplicatio. ibid. humi-
litas, 36. aduocati, 43.

Epistola ad Henricum,
& mors, 85. an fuerit ab

Arthurò cognita, 43.
cum seq. qui, libros pro
illa scripserunt, 55.

Cæcilius, 147.

Clemens septimus, &
eius responsum, 25. de-
legat causam, 27. dele-
gatorum sententia, ibid.
eius interlocutio, 26. 33.

ei obreptum, 27. eius
pœnitentia, 28. causam
ad se reuocat, 49. pro-
fert sententiam pro ma-
trimonio, & excommu-
nicat Henricum, 67.

Clerus nouus ab Eli-
zabetha creatur, 162. eo-
rum gradus, 163. forma
ordinandi huius Cleri,
165. ex quibus homini-
bus componitur, 167.
de eorum vestitu, 169.
de nuptijs quamprimû
cogitant, 167.

Clero multa indici-
tur, 59.

Concilium nouum, de
mittendis Catholicis
in exilium, 197.

Confessores, 23. antiqui
extincti, 190.

Consistorium, 162.

Couerdalli Caluinistæ
insana concio, 128.

Cranmerus fit Archi-
episcopus, 57. præme-
ditatum eius peritium,
58. assentatio, ibid. sen-
tentiã profert de diuor-
tio, 72. efficitur primò,
Henricianus, postea Lu-
thera-

I N D E X.

theranus, postremò Sa-
cramentarius, 115. in-
stantia eius & mors, 135.

Cromuellus, 89. eius
hypocrisis, 91. & barbara
immanitas, 94. lex eius,
ibid mors, 95.

D

Disputatio cum hæ-
reticis, 121. 122.

Diuortij prima patefa-
ctio, 11. impij & indocti
diuortio fauebant, 21.

E

Edicta minacissima
contra Cathol. 189.

Edouardus Seymerus,
Regis auunculus & pro-
tector, 109. supplantat-
ur, 118. securi percuti-
tur, 131.

Edouardus sextus nas-
citur, 89. regnat, 107.
ablata sunt ab illo, ver-
bum Dei, sanctorum ima-
gines, Eucharistiæ sacri-
ficium, sacra lingua, 110.
111.

P. Edmundus Cam-
pianus capitur, 190. eius
martyrium, 191.

Elizabetha, quæ iam

regnat nascitur, 73. ille-
gitima pronúciatur, 68.
regnat, 145. Episcopi re-
cusant eam consecrare,
146. suscipit iuramentum
de fidei Cathol. defen-
sione, ibid. delegat spiri-
tualem iurisdictionem
laicis, 150. omnes Ec-
clesiasticas possessiones
proprijs vsibus addicit,
152. Tacita nuptiarum
spem multis facit, 154.
clerum visitat, 160. cle-
rum nouum creat, 162.
est serua flagitiorum, 182.
se facit supremum Ecclē-
siæ caput, 183. habet na-
turalem prolem, 186. di-
spensat de ieiunio, 172.
prescribit normam in fi-
de clero, 173. fœdus init
cum omnibus regum re-
bellibus, 174. delibera-
tur in Concilio Trid. de
illa excōmunicada, 177.
Eius iactantia, 163. hy-
pocrisis & mendacium,
164. vafrieties, 170. nati-
uitatis eius festum cele-
brius omnibus Christi
festis, 171. barbara eius
in

INDEX.

in Regiam Scotiae in-
humanitas, 178. deprivatio
& excommunicatio eius, 182. consiliarij
eius, nullam de religio-
ne habent curam, 196.

Elstoni Franciscani
preclarum responsum, 75.

Episcoporum nomina
& numerus qui mortui
sunt in vinculis, 157.

Episcopi parlamenta-
rij, 166. sunt lupi, 167.

Excusatio heretici iam
victi, 122.

Excommunicatio Hen-
rici octavi, 67. & Eliza-
bethae, 182.

Exules ob fidem, 124.
158. 198. 201. 202.

Eorum bona confis-
cantur, 187.

F

Facinus non immi-
tandum, 161.

Ferdinandi imperat. li-
terae ad Elizabetham, 177.

Foxius, 21.

Franciscus Engelsfeld, 133.

Fraus legislatorum de-
regitur, 148.

G

GAllorum sermo-
nes, 17.

P. Gasparis Haynodi
apprehensio, & circa il-
lum acta, 193.

Gilbertus Leueus
multa pro religione pa-
citur, 130.

H

Henrici octavi nu-
ptiae cum Catha-
rina, 4. luxuria, 5. diffi-
mulatione, 13. amor caecus,

19. hesitatio, 22. spes, 23.
mendacium, 24. 60. iu-
ramentum, 30. oratio in

indicio, 35. hypocrisis,
50. 65. largitio, 53. occul-
tae cum Anna Bolena

nuptiae, 60. excommu-
nicatio, 68. nuptiae in vi-
gilia Paschatis, 73. vxo-
res adulterae, 98. dolus

& fraus, 100. studia, 102.
ebrietas, 103. abdomen,
105. desperatio, ibid. li-
beri, ibid. Thomae Mo-
rum ad suas partes tra-
here cupit, 22. pertette-
facit Papam, 24. iudices
petit, ibid. vult fratrem
nubere sorori, 32. lega-
torum

INDEX.

torum eius petitio & mi-
 na, 33. a Deo derelinqui-
 tur, 57. proxima die
 post vxoris mortē nu-
 bit alteri, 87. tentat ec-
 clesie reconciliari, 97.
 adorat Eucharistiā, 103.
 Henricus Ortonus, 198.

Hæretici vercipelles,
 164. dissentiunt, *ibid.*
 comburuntur, 165. eo-
 rum afflictiones post
 excōmunicationem, 185
 eorum summa iniqui-
 tas, 199.

Hiberni Catholici,
 162.

Hoperus Calvinista,
 128.

I

Ieiunium Anglicanū,
 172. ieiunium Cecili-
 anum, *ibid.*

Ioannis Rossensis ora-
 tio ad iudices, 45. fit
 Cardinalis, 78. marty-
 rium 79.

Ioannes Dudleyus, 118.
 fœdisfragus, & Comitis
 Leicestrensis pater, 119.
 eius astutia, & ambitio,
 131. mors, & pœniten-

tia, 133.

Ioliffus,

Inhumanitas Eliza-
 bethæ, 178.

Inquisitio tyrannica,
 194.

Iudicium iniquitas, 46.

Iudicium cuiusdā con-
 siliarij Elizabethæ de li-
 bro contra Iustitiā Bri-
 tannicam, 204.

Iustitia Dei, 108. 132.

L

Læici soli de fide de-
 cernunt, 153.

Latimerus, 115. eius
 Apostolatus, 116.

Libri pro, & contra di-
 uortium, 21. pro matri-
 monio Catharinæ, 46.

Libri à Catholicis An-
 glis contra hæresim scri-
 pti, 158.

Lis clero indicta, 59.

Lecestrensis Comes &
 eius crudelitas, 206.

Lex nuptiarum, 93. lex
 noua, 98. de potestate

Regia in clerum, 149. de
 eligendis vxoribus Pres-

byterorū, 168. leges no-
 uæ latæ in Catholicos,
 186.

INDEX.

186. 189. leges nouæ & crudeliores prioribus, 202.

D. Laburni confessio & Martyrium, 192.

M

Maria Henrici octauæ filia nascitur, 4. eius sponsalia, 7. educatio, 5. quinque principes eius nuptias expetunt, 6. regnat, 133. victoria & gesta eius, 134.

Mariz Reginae Scotiae in Angliam aduentus, 177. barbara Elizabethæ erga eam inhumanitas, 178.

Maria Bolena, 15. fit Henrici concubina, 17. inuidia eius in Annam sororem, 22.

Marcus Constantius, 123.

Margareta Mori filia, 82.

Martyriū matris Card. Poli, 96. item multorum Sacerdotum, 191.

Missam audientibus, vel facientibus, mulcta indicitur, 157.

Miraculum, 84. 124.

187

Monasteriorum visitatio, 84. & euer-
sio, 95. *multo monasteria destruxit fo 99*

Monachorum ac sacerdotum cōiugia, 120.

Mulcta, 161.

N

Northumbriæ Comitum Martyrium, 178. alterius Northumbriæ comitis incarceration, & interfectio, 195.

O

Oratio legati Cæsaris, 28. item Tarbiensis Episcopi, 11.

Oxonia Henrico refragatur, 52.

P

Papa, 75. illi abrenunciatur, 76. duobus nuncijs admonet Elizabetham, 175. Anglos ad generale concilium inuitat, ibid. omnia ab illo benedicta prohibentur, 186.

Parasiti, 104.

Pecuniæ pretium minus, 125.

Dd ij Perle

I N D E X.

Persecutio, 73. 74. 75.
 89. 93. persecuciones ob
 Pōtificis sententiā con-
 tra Elizabetham, 185. ob
 libros cōtra haresim &
 hereticos scriptos, 204.
 Persecutorum ingens
 sœuitia, 190. fraudes,
 197.
 Petrus Martyr, 121. fit
 Calvinista, ibid.
 Pij 5. acta in Elizabe-
 tham, 181.
 Plebei virgīs cæsi, 193.
 Polus Archiepiscopa-
 tum respuit, 57. fit Car-
 dinalis, 124.
 Poineti Calvinistæ a-
 dulterium, 127.
 Prælati Reginales, 166.
 Presbyterorū filij, sunt
 bastardi, secundum ho-
 diernas leges Anglica-
 nas, 169. eorum vxores
 ab omnibus cōtemnuntur,
 ib. Presbyteri schis-
 matici, vno eodēque
 die, & Missam & cœnam
 peragunt, 161.
 Procerum vexatio, 195.
 Protestantium Syna-
 goga, 67.

Puritanorum noua se-
 cta, 188.

R

Res stupenda, 65.
 Romanæ Ecclesiæ
 splendor, 70.

S

Sacrilegij pœna, 98.
 Sœuitiū in cœlites, 91.
 Schismatis prima ini-
 tia, 9. progressus, ibid.
 schisma proclamātū, 69.
 Schismatici iuramenti
 forma, 147. postea cor-
 rigitur, 149. Principes
 laici ab hoc iuramento
 excipiuntur, 156.

Seminarij Anglorum
 initiū, 178. 179. initia ab
 hæreticis contēpta, 180.
 Senatus Regij studia, 95.
 Seniores, 162.

Stephanus Gardine-
 rus, 17. legatus ad Papā,
 & legationis capita, 24.
 factus Vintoniēsis Epif-
 copus, 52.

Supremi capituli titulus,
 à quo fundamentum, 59.

T

Tarbiensis Episco-
 pi oratio, 11.
 Tho

I N D E X.

Thomas Arundellius, 120.	viriauit, 19.
Thomas Bolenus cō- fiterur Annam Bolenā esse Henrici filiam, 18.	Templa multa per ali- quor menses in Anglia clausa, 160.
S. Thomæ Cantuari- ensis peccatum, 92.	Theauri quantitas ex sacris locis cortasa, 92.
Thomas Morus, 21.	V
Cancellarius factus, 52.	V Arami Archiepis- copi Cantuariēsis mors, 57.
mūdus illi carcer, 74. ei⁹ laudes, 78. tenatur ab vxoꝛe, 80. respondet sa- pienter, facetē, grauitē, acutē, ibid. scribit mul- tos libros in carcere, ib.	Visitatio Monasterio- rum & corū euersio, 84.
cōsiliū eius, 81. reddit rationem fidei suæ, 82.	Volsæi mores, 7. Eccle- siastica dignitates, ibid.
Martyrium eius, ibid.	legatio, 14. reditus, 20.
Thomæ Scimeri hi- storia, 116.	fluctuatio, 23. confessio & adulatio, 51. mors & vox pœnitentis, 56. Am- biat summum Pontifi- catum, 8. Caroli 5. erga eum obseruātia, ibid.
Thomas Viatus An- nam, Elizabethæ matrē	spoliatur, 52.

NOMINA EORVM QVI PRO DE-
fensione primatus Romanæ Ecclesiæ, per martyrium
extincti sunt, sub Henrico octauo Angliæ Regē.

Anno 1535.
Iohannes Houghbournus.
Robertus Laurentius.
Augustinus Vrethsterus, Car-
thusianorum Priores.
Humphredus Midelmores.

Gulielmus Exmenus.
Sebastianus Nudigatus, Car-
thusiani Monachi.
D. Reynoldus, ordinis S. Bri-
gitte, & S. Theolog. Doctor.
Iohannes Hallus, Presbyter.

Dd iij Ioan

Ioannes Rossensis, Cardinalis.

Thomas Morus, paulo ante Anglia Cancellarius.

Anno 1537.

Antonius Borbus, Fraciscanus in carcere strangulatus.

Circa quod tempus, perierunt media & carceris squalore, 32 Franciscani, & novem Carthusiani Monachi.

Ioannes Rochesterus.

Iacobus Varnettus, Carthus.

Anno 1538.

Forrestus, Fraciscanus, qui fuit simul & suspensus & combustus.

Ioannes Becke, Abbas Colcestrensis.

Hugo Ferendonus, Abbas Redingensis.

Gulielmus Vohytus, Abbas Glassenburiensis.

Ioannes Ruggus, Presbyter.
Gulielmus Onionus, Presbyter.

Anno 1539.

Thomas Abellus, Presbyter.

Edouardus Ponellus, Presb.

Richardus Fetherstonus.

Prior Dancastrensis.

Egidius Heronus nobilis.

Monachus Vestmonasteriensis.

Clemens Philpotus.

Iarnius Careu,

Franciscanus quidam.

Ioannes Crofcus.

Anno 1541.

Gulielmus Hornus Carthus.

Anno 1543.

Germanus Gardinerus.

Ioannes Larcus, Presbyter.

Iacobus Singletonus.

Gulielmus Asbins.

Ioannes Risbous,

Thomas Ricus.

NOMINA MARTYRVM, QUI
SVB ELIZABETHA DICTI HENRICI
filia, pro Catholica fidei defensione, gloriose
mortui sunt.

Anno 1570.

Ioannes Feltonus, nobilis.

Anno 1571.

Ioannes Storeus, l. C. Doctor.

Thomas Perceus, Northumbria Comes.

Anno 1573.

Thomas Vrothofius, Presb.

Anno 1577.

Cuthbertus Mainus, Presb. &

primus Seminariorum martyr.

Anno 1578.

Ioannes Nelsonus, Presbyter.

Thomas Shervodus, laicus.

1581.

Everardus Hansens, Presb.

P. Edmundus Campianus, ex

societate Iesu Presbyter.

Rodolphus Sherwinus, Presb.

Alexander Briantus, Presb.

Anno

Anno 1582.

Ioannes Painus, Presbyter.
 Thomas Fordus, Presbyter.
 Ioannes Shertus, Presb.
 Robertus Ionsonus, Presbyter.
 Gulielmus Philbeus, Presb.
 Lucas Kirbeus, Presbyter.
 Laurentius Ionsonus, aliâs Ri-
 chardsonus, presbyter.
 Thomas Cotamus, nouitius so-
 cietatis Iesu & Presbyter.
 Iacobus Tompsonus, Presbyter.
 Gulielmus Lacijs, nobilis &
 Presbyter.
 Richardus Kirkemânus, Presb.
 Gulielmus Hartus, Presbyter.
 Richardus Thirkellus, Presb.

Iacobus Laburnus, nobilis.

Anno 1583.

Gulielmus Carterus, laicus.
 Ioannes Bodens, L.V. studiosus.
 Ioannes Sladus, studiosus.

Anno 1584.

Georgius Haddocus, presb.
 Thomas Emerfordus, Presb.
 Iacobus Fennus, Presb.
 Ioannes Nusterus, Presb.
 Ioannes Mundinus, Presb.
 Iacobus Bellus, Presbyter.
 Ioannes Finchius, laicus.

Anno 1585.

Thomas Alfeldus, Presbyter.
 Richardus Vitus, ludimagister
 Thomas Vrebleus, laicus.

NOMINA EPISCOPORVM QVI
in carcere vel in exilio pro eadem causa
mortui sunt.

Nicolaus Hebus, Archi-
 episcopus Eboracensis &
 Cancellarius.
 Edmundus Bonerus, Londi-
 nensis.
 Ioannes Vitus, Vintoniensis.
 Cuthbertus Tunstallus, Du-
 nelmenis.
 Ogothropus, Carlialensis.
 Richardus Pareus, Vigorniensis.
 Radulphus Baynus, Lichfil-
 diensis.
 Thomas Thurlbeus, Eliensis.
 Ioannes Polus, Petroburicensis.
 Burnus, Bathoniensis.

Cuthbertus Scorus, Cestriensis
 Thomas Vasonus, Lincoln-
 ensis.
 Troubielfieldus, Exoniensis.
 Thomas Golduellus, Assa-
 phensis.

His addi possunt.

Ioannes Fecnamus, Abbas
 Vrestmonasterij.
 Catharina Palmera, monialiū
 S. Brigitta, Priorissa.
 Elizabetha Cresciera, monia-
 lium S. Dominici, Priorissa.
 Item, decem Cathedralium Ec-
 clesiarum Decani, & totidem

At

Archidiaconi, & infantes
 pene numerus omnium Ordinū
 atatum atque sexuum, qui vel
 domi per carceres, vel foris per
 exilium, extincti atque con-
 sumpti sunt.

Errores in hunc modum corriguntur.

Folio	error	correctio.
7. b	irrepiſſet	irrepiſſet
34. a	pruari	priuari
52. a	relegatur	relegatur
53. b	aliorum	aliorum
54. b	quæſti	queſti
96. a	Tertulianus	Tertullianus
69. b	ſequabantur	ſequabantur
ibid.	ſeperauit	ſeparauit
93. a	nuptæ	nupta
110. a	Meſſa	Miſſa
113. b	legerat	legerant
116. a	pareretur	pateretur
121. a	De Euchariſtiz	De Euchariſtia
122. a	exhibitionibus	exhibitionibus
136. b	orationi	oratione
138. b	Regnum	Regum
Ibid.	ſummo Papæ	ſanctiſſimo
ibid.	ſacrum	ſacram
139. b	vr	&c
140. a	vlla	vlllo
150. b	ſtabilitatam	ſtabilitam
152. a	eſſe	eſſet
162. b	Zuingliorum	Zuinglianorum
171. a	quæritant	quærent
195. b	læthalas	læthales

FINIS.